

SVERIGES KYRKOR

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

MED STÖD AV K. VITT. HIST. O. ANT. AKAD.

UTGIVET AV SIGURD CURMAN

OCH JOHNNY ROOSVAL

STOCKHOLMS KYRKOR

UTGIVNA MED BIDRAG AV
SAMF. S: T ERIK /

BAND VI. HÄFT. 2.

KLARA KYRKA II.

KONSTHISTORIA

S. KLARA KYRKA
I
STOCKHOLM

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

PÅ UPPDRAG AV S. KLARA FÖRSAMLING

och med stöd av

KUNGL. VITT. HIST. OCH ANT. AKADEMIEN

utgivet av

SIGURD CURMAN OCH JOHNNY ROOSVAL

Svenska Bokhandelscentralen Aktieb.
STOCKHOLM

Omstående rundbild är tecknad efter
S. Klara Nunneklosters sig. (se s. 198).

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM 1927

S. KLARA KYRKA

II.

BYGGNADSHISTORIA OCH INVENTARIER

AV

SVEN BRANDEL

ANVÄNDA FÖRKORTNINGAR:

- D. S. = Diplomatarium Suecanum.
G. V. R. = Konung Gustaf I:s registratur.
H. S. H. = Handlingar rörande Skandinaviens historia.
K. A. = Kammararkivet.
K. B. = Kungliga biblioteket.
R. A. = Riksarkivet.
Råa = Rådhusarkivet.
R. R. = Riksregistratur.
S. R. A. = Svenska Riksdagsakter.
S. R. S. = Scriptorum rerum Suecicarum.
Sta. A. = Stockholms stads arkiv.
U. B. Uppsala universitets bibliotek.

Omstående rundbild är tecknad efter
abedissans i S. Klara kloster sig.
(se s. 198).

Fig. 29. S. Klara kyrka. Detalj av S. v. Vogels stich av år 1647.

Detail von S. v. Vogels Stich 1647.

Detail of a print of S. v. Vogel 1647.

S. KLARA KYRKA I STOCKHOLM BYGGNADSHISTORIA OCH INVENTARIER

AV

SVEN BRANDEL

TRYCKTA KÄLLOR: (ang. vissa hela Stockholm rörande arbeten hänvisas till källförteckningen för SVERIGES KYRKOR, Stockholm, Bd III, s. 1) MESSENIUS, J., *Scandia Illustrata*, 1620, utgiven av J. Peringskiöld, Stockholm 1700. — NORDBERG, J., *S. Claræ Minne*, Stockholm 1727. Citeras »Nordberg». — RÜDLING, J. G., *Thet i Flor stående Stockholm*. 1731—1740. — ELMERS, JOHAN, Stockholm, II delen, s. 27 och 160—180. Stockholm 1800. — RHYZELIUS, O. A., *Monasteriologia* s. 32—37, Linköping 1740. — HÜLPHERS, A., *Historisk Afhandling om Musik och Instrumenter särdeles om Orgwerks Inrättningen*, s. 205. Westerås 1773. — CARLÉN, OCTAVIA, *Stockholms Kyrkor*, s. 160—187. Stockholm 1864. — HILDEBRAND, B. E., *Svenska Sigiller*. Stockholm 1862 och 1867. — *Gamla eller Eriks-Kröniken*, utgiven av KLEMMING, G. E., s. 39—41. Stockholm 1865. — SILVERSTOLPE, C., i *Historiskt Bibliotek*, I del, K. Johan III:s Byggnadsföretag, s. 231, 237, 238, 242. Stockholm 1875. — LOOSTRÖM, L., om de äldre silfverföremålen i Stockholms kyrkor, i *Meddelande fr. Svenska Slöjdföreningen* 1884. — DAHLBERG, E., *Suecia antiqua et Hodierna*. — Utställning av äldre kyrklig konst i Strängnäs 1910. — UPMARK, G. D. Y., *Guld- och silversmeder i Sverige 1520—1850*. 1925.

HANDSKRIVNA KÄLLOR OCH AVBILDNINGSSAMLINGAR.

I K. B.: *Beskrivning av S. Clara Kloster*. PERINGSKIÖLDS *Monumenta F. H.* 10, s. 51—54.I U. B.: *Ritn. till orgel och västläktare* (fig. 82) med påskrift: »BARON HÅRLEMANS dessein

till Orgwäreck i S:ta Clara», omkr. 1752. — Westinska samlingen, vol. 1070. Avskrift av PERING-SKIÖLDS beskrivning av S. Clara kloster i Monumenta F. H. 10. K. B.

I A. T. A. Förteckning över kyrkans inventarier år 1830. — Beskrivning över tvenne silverkannor, vilka år 1829 nedsmältes. — Avskrift av inskrifter å tvenne år 1883 omgjutna klockor. — Redogörelse för utgrävning år 1908—1917 av resterna av S. Klara kloster, ANDERS ROLAND 1917. Härtill 2 st. uppmättningsritningar, 1917 och ett flertal fotos. En samling tidningsurklipp ang. dessa grävningar. — S:t Klaras grundritning och grafkarta, 1764, kopparstick.

I B. St.: 1 bl. kopparstick, Klara kyrkas nordfasad och plan (fig. 65), stick av J. E. REHN efter förslag till om- och nybyggnad av C. HÅRLEMAN 1751 eller 1752. Sticket finnes i tre exemplar. — 1 bl. ritn. till epitafium över G. Rålamb (fig. 103) av C. HÅRLEMAN, ritat mellan 1750 och 1753. — 1 bl. ritn. till epitafium över R. Fuchs av C. HÅRLEMAN (fig. 103) ritat mellan 1750 och 1753. — 1 bl. ritning till om- och nybyggnad av kyrkan, projekt nr. 1 (fig. 66) av C. F. ADELCRANTZ, 1768 (icke sign. eller dat.). — 1 bl. ritning till provisoriskt torn av C. F. ADELCRANTZ, i nåd. gill. den 14 sept. 1768. — 1 bl. ritn. till altare och altarpuppställning av C. F. ADELCRANTZ 1760 (icke sign.). — 1 bl. ritn. till orgel och läktare av C. F. ADELCRANTZ, omkr. 1760 (icke sign.). — 1 bl. ritn. till södra kyrkogårdsporten, 1762. — 1 bl. ritn. till E. Segercronas epitaf. — 1 bl. ritn. till E. M. Biurmans epitaf, i nåd. gill. den 25 okt. 1799. — 1 bl. ritn. till västra kyrkogårdsporten av S. ENANDER 1809. — 7 bl. förslag till utvidgning och ombyggnad av HELGO ZETTERWALL, i nåd. gill. den 18 aug. 1882. — 3 bl. ritn., förslag till nytt gravkapell av F. G. A. DAHL. — 2 bl. dito av DAHL, i nåd. gill. den 12 april 1889. — 4 bl. ritn. till reparation av kyrkan, AGI LINDEGREN, i nåd. gill. den 22 sept. 1905. — 1 bl. ritn. förslag till restaurering av altarpuppställningen, AGI LINDEGREN, i nåd. gill. den 22 sept. 1905. — 2 bl. plan av orgelläktaren och förslag till orgel, AGI LINDEGREN, i nåd. gill. den 22 sept. 1905. — 1 bl. ritn. till värmeledning av HUGO THEORELL, i nåd. gill. den 22 sept. 1905. — 1 bl. förslag till ämnesval av figurmålningar i valven, av OLLE HJORTSBERG, i nåd. gill. den 3 nov. 1906. — 1 bl. uppmättningsritn. av lämningar av S. Klara kloster, ANDERS ROLAND, 1917.

I Nat. M. Eichhornska samlingen: Ritn. till Anna Rungrens epit. sign. »J. E. REHN» omkr. 1766. — Ritn. till J. E. Rehns epitafium, sign. »J. E. REHN 1790». — Ritn. till C. Ridderstolpes epitaf (fig. 109) trol. av J. E. REHN. — Ritn. till altaranordning, trol. av J. E. REHN (fig. 76). Ritn. till koret ordnat för större begravning, trol. av J. E. REHN (fig. 86). — Två skisser till Hårlemans epitafium i S. Klara kyrka, trol. av J. E. REHN. — Tessin-Hårlemanska saml. Ritn. till kyrkans och tornets västfasad (fig. 64) av C. HÅRLEMAN; omkr. 1752, 2 bl. projekt till predikstol (fig. 78) av C. HÅRLEMAN, omkr. 1752.

KYRKANS ARKIVALIER. Konsthistoriskt intressanta uppgifter förekomma i socken-, kyrko- och kyrkorådsprotokollen, kyrkoräkenskaper och gravböcker. Om dessa se källförteckningen till Klara församlingshistoria, B. IV, h. 1, s. 7. — Ritningar: Ritn. till tornbyggnad, visande hela kyrkans nordfasad, i nåd. gill. $\frac{18}{5}$ 1768, sign. C. F. ADELCRANTZ; ritn. till altarpuppställning, i nåd. gill. $\frac{19}{12}$ 1760, sign. C. F. ADELCRANTZ; 5 bl. ritn. till Klara kyrkas fullständiga ombyggnad, plan, perspektivsk fasad mot norr och tvärskäring av E. JACOBSSON 1876 och 1877; 4 bl. uppmättningsritn. av kyrkan 1880, plan och 3 fasader, anmälda för Överintendentsämb. 1881 (»prästgången» invid östra sakristian och en likbod vid tornets nordfasad äro angivna som nybyggnader); 2 bl. ritn. till nytt gravkapell av F. G. A. DAHL 1887; 2 bl. dito av DAHL i nåd. gill. den 12 april 1889; 6 bl. ritn. till ombyggnad av kyrkan, esskisser, planer, fasader och skärn. av H. ZETTERWALL, 1881—1882. Ett stort antal detalj och arbetsritn. till tornombyggnaden av ZETTERWALL; 19 bl. ritn. till yttre och inre restaurering av AGI LINDEGREN, 1905 och 1906.

Fig. 30. S. Klara kloster. Detalj av Padt-Brugges stich av år 1676
över Kristian II:s intåg i Stockholm 1520.

Detail von Padt-Brugges Stich 1676.

Detail of a print by Padt-Brugge 1676.

S. KLARA KLOSTER OCH KLOSTERKYRKA.

För klosterstiftelsens tillkomst och historia är redogörelse lämnad i S. Klara församlings historia å sid. 9—22. Det synes troligt, att plats för klostret valdes och grundsten lades 1282, men att klostret icke fullbordades förr än omkring 1290.

Samtliga äldre källor angiva att S. Klara kloster låg ungefär på samma plats som nuvarande Klara kyrka och kyrkogård. Själva klosterområdet torde ha omfattat södra och sydvästra delen av denna samt trakten närmast söder därom, den plats å vilken Klara folkskola nu står. Vid grävningar i sydvästra hörnet av kyrkogården åren 1908 och 1917 samt vid grundläggningsarbeten för Klara folkskola år 1908 ha nämligen grundmurar till en äldre medeltidsanläggning anträffats. Se nedan sid. 190. Nordberg berättar 1727, att man även på hans tid anträffat äldre murar å kyrkogårdens södra del. »När grafvar skola uppkastas emellan Kyrkoherdehuset» — detta stod i kyrkogårdens sydvästra hörn — »och den nedra, östra porten, råkar man här och der på gamla grundmurar än i dag. Det samma har Salig Skomakare Åldermannen Mester

Gabriel Schultz funnit i sin tomt, som är förbemälde Kyrkoporten närmast. Gent emot eller tvärt öfver östra Kyrkogatan, der Hans Excellence Sal. Kongl. Rådet och Præsidenten Gref Wrede, ohngefähr för 30 år sedan lät anlägga sin trädgård, war ändalångs med gatan en hwälder gång under jorden, der jag själf i min ungdom ofta med mina Schole-Camerater varit. Sammaledes västan om kyrkan har man träffat på gamla tegelmurar. Hwilket alt twifwelsutan varit öfwerlefwor af Clostret.» Att platsen för klostret varit den ovan angivna, bestyrkes kanske i viss mån även av den bild av Klara kloster, som synes å Padt-Brugges stick av år 1676. Se fig. 30. Denna trakt var under tidigare medeltid på östra och norra sidan omgiven av sumpmarker och möras, så att endast en väg fanns från klostret och till Norrbro. På västra sidan gick Mälaren nästan ända fram till Klara kyrkogård. Se fig. 29. S. Klaras nuvarande kyrka står på en låg bergkulle, vilken under norra korsarmen går nästan upp i dagen. Jämför plan fig. 121. Troligen stod även klosterkyrkan på detta berg.

Om konung Magnus anläggande av S. Klara kloster berättar Rimkrönikan sålunda:

»1170. Sidhan loot han ther eth kloster göra
ok mykit tyMBER saman föra
ok sampnade mängen tymmerman

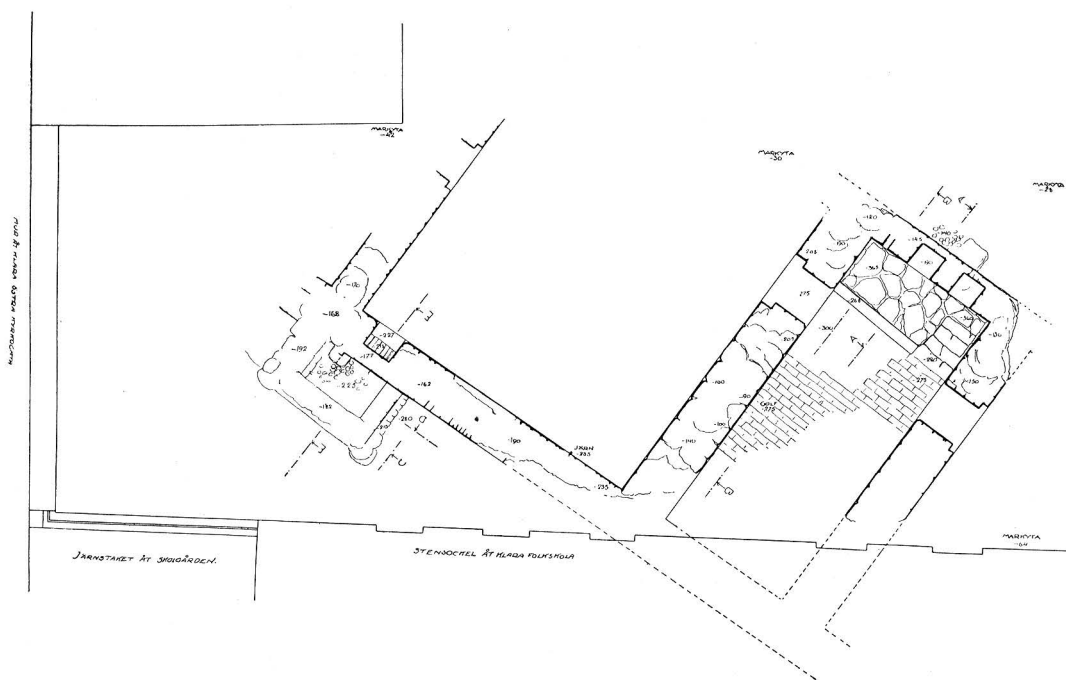

Fig. 31. Klara kyrka. Resterna av Klara Kloster. Utgrävda 1908—17.
Uppmätning av A. Roland. Jmfr. fig. 43.

Reste des Klosters S. Klara.

Rests of S. Clara monastery.

Fig. 32. Klara kyrka. Foto av utgrävningarna i Klara kyrkogårds sydvästra hörn 1908.
Die Ausgrabungen in der SW Ecke des Friedhofs 1908. Excavations in the south-west corner of the church-
yard 1908.

the bygdet wel thz staar ther än
taggar thz kloster thz war bygt
1175. oc thz war alt wel komit til lykt
The gaffwo. thz sancta klara
hans dotter war tha a siätta ara
han redde kost mz digher win
ok gaff ther swa sina dotter jn
1180. lagde ther wnder fiske sjo
brytia ok qwerna ok landbo
ok andra manga godha lagha
thz the haffua yffrid i thera dagha
A norra malm thz kloster staar
ok haffuer ther standit markt aar»

Av krönikans berättelse synes framgå, att de första klosterbyggnaderna uppfördes av trä. Möjligen skedde detta strax efter 1282, under det att stenbyggnaderna fingo anstå.

Om klostrets utseende och uppbyggnad är icke mycket känt. Bilden av klostret å Padt-Brugges stick (fig. 30) torde vara mycket litet tillförlitlig, men kan dock tänkas i någon mån gå tillbaka till verkligheten.¹ En bild i S. Claræ Minne återgår direkt

KLOSTRETS
UPPBYGGNAD
OCH UTSE-
ENDE

¹ Padt-Brugges stick, daterat 1676, återgår visserligen på ett original från 1500-talet (jfr ÖSTMAN Stockholmsbilder I, i S:t Eriks årsbok 1911, sid. 106 ff., men är dock i vissa enskildheter ytterst fantastiskt. I beskrivningen av Storkyrkan, som utkommer samtidigt med denna volym av SVERIGES KYRKOR såsom band I av Stockholms Kyrkor, är närmare påvisat i hur hög grad framställningen av Storkyrkan avviker från dess tillstånd 1520, men på samma gång medgives där, att framställ-

på det Bruggeska sticket och har intet intresse utöver detta. Den framställning av ett kloster, som finnes å tvenne från Klara kloster med all sannolikhet stammande altarskåpsdörrar i Danvikens kapell (se s. 194) torde återgiva en bild av en klosterbyggnad i allmänhet. Att till klostret hört en kyrka, vars höga spetsiga torn omtalas i flera äldre källor, samt ett antal större och mindre byggnader omgivna av en mur, torde vara det enda man med visshet kan säga.

DE ÅR 1908
OCH 1917 AN-
TRÄFFADE
MEDELTIDA
BYGGNADS-
RESTERNA

Vid grävningsarbeten åren 1908 och 1917 anträffades som ovan nämnts grundmurar till äldre byggnader dels å det område, där Klara folkskola nu står, dels å kyrkogårdens sydvästra hörn. De förra voro synnerligen fragmentariska och syntes ha avslutit relativt små rumsutrymmen. Utsträckningen och utseendet av de senare framgår av planritning fig. 31 samt foto fig. 32.

Murarna voro uppförda av tegel i munkförband på grundmurar av kullersten och sandstensblock. Rester av golv lagda med tegel och kalksten blottades även. Byggnaden i kyrkogårdshörnet synes ha haft ganska ansenliga dimensioner, vilket gör det mycket sannolikt att densamma tillhör klosterbyggnaderna. Därest klosterkyrkan stått på den lilla bergknalle, vilken som ovan nämnts delvis utgör grund för Klara nuvarande kyrka, böra klosterbyggnaderna hava varit förlagda ungefär till den plats, där de ovannämnda grunderna 1908 och 1917 anträffats.

Rörande klostrets personalhistoria och dess stora jordegendomar hänvisas till redogörelse härför i S. Klara församlings historia, s. 17—20. Angående byggnadernas öden är mycket litet känt, med undantag av att hela klostret år 1446 härjades av brand, en olyckshändelse efter vilken klosterstiftelsen synes haft svårt att hämta sig, samt att konung Gustav Vasa 1527 lät nedriva kyrkan och klostret till grunden. Detta skedde dels av strategiska skäl — konungen lät nämligen rasera även de andra kyrkorna på malmarna utanför den dåvarande egentliga staden — dels såsom straff för att nunnorna under striden med kung Kristian hade intagit en alltför danskvänlig hållning, vilken betraktades som landsförräderi. Nunnorna fingo emellertid tillstånd att slå sig ned på Gråmunkeholmen (Riddarholmen).

GUSTAV VASA
NEDRIVER
KLOSTRET
1527

ningen i vissa huvudsaker, såsom tornets och Vårfrukorets läge, är korrekt. Detsamma kan också med sannolikhet antas för stickets framställning av Klara kloster: det är troligen otillförlitligt i detaljer, men rättvisande med avseende på byggnadspartiernas situation. Den av arkivarien NILS ÖSTMAN i Stockholms bilder anf. arb. framkastade tanken att byggnaderna på bilden av S. Frans' stigmatisering skulle framställa S. Klara kloster har upphovsmannen själv återtagit. Se WETTERGREN, Studier från Strängnäsutställningens avdelning för måleri i Utst. av äldre kyrkl. konst, Strängnäs 1910, I, s. 220, anm. 1.

Fig. 33. Gråmunkeklostret på Riddarholmen. Stick av C. A. Geringius, 1726,
Das Fransiskanerkloster Riddarholmen 1726 The Franciscan monastery Riddarholmen 1726.

INVENTARIER HÄRSTAMMANDE FRÅN KLOSTERKYRKAN OCH KLOSTRET.

Tvenne altarskåpsdörrar, dubbelsidigt bemålade (fig. 34—37). Dörrarna tillhöra numera Danvikens hospitalkapell, dit de kommit från Riddarholmskyrkan, men de ha förut tillhört Klara kloster.¹ De torde ursprungligen tjänat till dörrar för predellan till ett stort altarskåp av samma art som det Jäderska,² alltså med snidade figurscener ur passionshistorien. De äro utförligt beskrivna av E. Wettergren samt avbildade i publikationen Utställning af äldre kyrklig konst i Strängnäs 1910, del I, s. 216 ff. och angivas där såsom sydnederländskt arbete från 1500-talets början. Härur anföras följande beskrivningar:

»Den ena dörren (kat. n:o 483) framställer 1: Den helige Franciscus' stigmatisering, 2: Den helige Gregorius' mässa. Den andra dörren (kat. n:r 484) 1: Trenne nunnor stående framför en låg mur, 2: Jungfru Maria som den apokalyptiska kvinnan.

¹ Enl. ROOSVAL, katalogen till Strängnäs utst. 1910 n:ris 483, 484, till vilken mening såväl ÖSTMAN som WETTERGREN anslutit sig.

² ROOSVAL i ovan anförd katalog.

1. Stigmatiseringen (fig. 34). I bildens mitt knäböjer helgonet och mottager med lyftade händer aftrycken af Kristi sår, som i en serafs skepnad synes uppe t. h. T. v. om Franciscus sitter en sofvande munk. Lågkuperadt landskap med i bakgrunden ett kloster och gles skogsvegetation. Färgerna äro: gråbrunt för munkarnas kåpor, gulbrunt för förgrundens och mellanplanet mark, bakgrundens vegetation grön. Kristus har smultronfärgade vingar mot en citrongul mandorla.

Den lärde skolastiske mystikern Bonaventura, hvars »Meditationes vitæ Christi», sedan slutet av 1300-talet äro hufvudkällan för teaterns och genom den för konstens framställningar af de heliga händelserna¹ berättar om den helige Franciscus' stigmatisering följande: Under det att helgonet befann sig på Alverinaberget och där fastade och bad till den helige Mikael's ära, blef det uppenbaradt för honom, att »liksom han efterliknat Kristus i sitt lif's gärningar, han också skall blifva honom lika i lidandets bedröfvelser och smärtor, innan han gick bort från denna värld. När han därför återigen af sin serafiskt glödande längtan drefs mot Gud och i medlidandets sötma helt uppgick i honom, som skulle blifva korsfäst för sin allt för stora kärlek, så såg han en seraf, som hade sex brinnande och strålande vingar, komma ned från himmelens höjd. Och då han i luften under den hastigaste fart kom nära gudsmannen, syntes mellan vingarna afbilden af en korsfäst människa, som hade formen af ett kors och med händer och fötter var fästad vid ett kors. — — — Då han såg detta, förskräcktes han häftigt, och en fröjd, blandad med sorg, föll öfver hans hjärta. — — — Så kvarlämnade uppenbarelsen, då hon försvunnit, en underbar glöd i hans hjärta, men samtidigt inpressade hon i hans kött tecknets icke mindre underbara afbild. Ty genast började det på hans händer och fötter visa sig tecken af spikarna såsom han kort förut sett dem på bilden af den korsfäste mannen. (Här följer en noggrann beskrivning på spikarna.) — — — Äfven den högra sidan visade, liksom om den varit genomborrad med en lans, ett skorpigt rött sår, hvilket ofta utgjöt det heliga blodet och därmed nedstänkte tunica och höftkläde.²

2. Gregorius' mässa (fig. 35). Denna sida af dörren illustrerar en af de mest kända legenderna ur den helige påfven Gregorius den stores lif, hvilken legend under den senare medeltiden fattades som ett af de säkraste bevisen för transsubstantiationsläran. För Påfven uppenbarade sig nämligen, i samma ögonblick som han uttalade välsignelseorden öfver oblaten, Kristus själf blödande ur sina sår och omgifven af sina lidandes verktyg.

I det inre af ett litet kapell synes påfven med af häpnad lyftade händer knäböja inför altaret, där Kristus visande sina sår och omgifven af passionsverktygen uppenbarade sig för honom. Påfven officieras af tvenne knäböjande diakoner. Bakom dem knäböja två munkar klädda i vida resmantlar och med bakom hufvudet hängande

¹ MALE: *L'art religieux de la fin du moyen âge en France*, s. 10 ff.

² BONAVENTURA: *Cap. VIII*, s. 777. Detta citat hämtat från H. THODE: *Franz von Assisi und die Anfänge der Kunst der Renaissance in Italien*, s. 144 ff.

hattar. Genom dörr t. v. utblick öfver en mur och en kyrkfasad. Färgerna äro guldbrunt för diakonernas dalmaticæ och påfvens pluviale samt rödt med kanter af grönt för pallium resp. stolæ. Antependiet är olivgrönt. Munken t. h. har gråsvart, den t. v. smultronröd mantel öfver gråsvart underkåpa. Arkitekturen toner af gråbrunt.

1 (fig. 36). Framför en låg mur stå trenne nunnor, klädda i klarissinneordens dräkt, igenkännlig på det svarta doket till den gråa franciskanerkåpan; genom attribut och inskrifter på gloriol äro de betecknade som (fr. v. till h.) S:a Clara, S:a Ortolana (Claras moder), S:a Aurora (?). Bakom dem ett glest löfskogsbevuxet landskap med en borgliknande hyggnad. Färgerna äro: mantlarnas och murens gråbruna mot förgrundens och mellanplanets gulgröna vegetation. Det aflägsna landskapet längst bort till vänster är endast antydt i blåa toner.

2 (fig. 37). Stående inom en mandorlaformad rosenkrans och buren af tvenne änglar synes madonnan sväfvä öfver ett landskap. Hon är med månen under sina fötter och solflammor utgående från sin kropp en bild af den apokalyptiska kvinnan, om hvilken det står i kap. XII v. 1 af Johannes uppenbarelse: »och ett stort tecken syntes i himmelen: en kvinna, klädd med solen, och månen under hennes fötter och på hennes hufvud en krona af tolf stjärnor» — ett under den senare medeltiden vanligt sätt att framställa himladrottningen. Maria har en blågrön underklädning med gråverk kring handlederna, däröfver en rödviolett mantel med bård af dekorativa majuskler. Den vänstra ängeln är klädd i en rosafärgad dräkt med gula dagrar, den högra i en blågrå klädnad. Båda ha gråa vingar. Äfven detta landskap är grönt med stötning i gult, förtonande i en blågrön lointin. Om alla färger gäller, att de äro hopstämda till en diskret enhet, stötande åt grått och att de, särskildt hvad gäller ansiktena, där teckningen ofta skymtar igenom, äro pålagda i tunna lasurer.»

Kalk av silver (fig. 38) helt förgylld, å foten ett fastnitat krucifix samt minuskelinskriften: »+ tēa · kalkin · latar · sistr · tala · tidhimāsdott · gora · i klara · kloster · for · sic · oc · sina · foradtra · siala.» — Kalken har tydligen skänkts till klostret av en nunna Tala Tidhimansdotter, möjligen barn till Tideman Peckowe,¹ kyrkvärd i Storkyrkan 1461—68. Den har därefter övergått i Riddarholmskyrkans ägo och förvaras nu i Statens Historiska Museum, inv. nr 3348 : 20. — 1400-talets senare del. H. 16 cm.²

Halskedja av guld (fig. 39), fideikommiss i Leuhusenska släkten. Enl. traditionen skall denna halskedja ha burits av abedissorna i S. Klara kloster och sedan genom den sista av dessa, som tillhörde ätten Leuhusen, ha kommit att gå i arv i denna släkt. Säkert är, att å de båda å sid. 264 nämnda målningarna (fig. 97) framställande prinsessan Helena, dotter till Magnus Ladulås och abedissa i S. Klara kloster, prinsessan bär en kedja fullt överensstämmande med den ifrågavarande samt ett radband, vilket kan identifieras såsom det här nedan beskrivna. Kedjan är ett utomordentligt vackert

¹ Se A. LINDBLOM: Nordtysk skulptur och måleri i Sverige, s. 1 och 2.

² Rörande denna kalk se L. L. LOOSTRÖM i meddelanden från Svenska Slöjdföreningen 1884, s. 37.

Fig. 34. S. Francisci stigmatisering. Altarskåpsdörr från Klara kloster, nu i Danvikens kapell.
Stigmatisierung des H. Franciscus. Gemälde eines Flügelaltars von S. Klara Kloster. S. Franciscus receiving the stigmata. Painted wing of a reredos from S. Clara
monastery.

Fig. 35. S. Gregorii mässa. Altarskåpsdörr från Klara kloster, nu i Danvikens kapell.
Die Messe des Heiligen Gregorius. Flügelgemälde eines Retabels von S. Klara Kloster. The mass of St. Gregorius. Painted wing of a rearedos from S. Clara monastery.

Fig. 36. Nunnor i S. Klara orden. Altarskåpsdörr från Klara kloster, nu i Danvikens kapell.

Klarissinernonnen. Flügelgemälde eines Retabels von S. Klara Kloster. Nuns of the Clarisine Order. Painted wing of a rearedos from S. Clara monastery.

Fig. 37. Madonnan. Altarskåpsdörr från Klara kloster, nu i Danvikens kapell.

Die Jungfrau auf dem Mondsichel. Flügelgemälde eines Retabels von S. Klara Kloster. The Virgin Mary on the moon-sickle. Painted wing of a reredos from S. Clara monastery.

Fig. 38. Kalk av silver från Klara Kloster.
1400-talet, nu i St. Hist. M.

Silberner Kelch von S. Klara Kloster. 15-Hrd. Chalice of silver from S. Clara monastery, 15th cent.

filigransarbete, troligen av italienskt eller spanskt ursprung, vilket mycket väl kan vara medeltida och t. o. m. stamma från 1200-talets sista del (E. WETTERGREN).

Radband (fig. 40) med pärlor av silver och guld med vidhängande berlocker. Traditionen rörande detta är analog med traditionen om ovannämnda kedja. Tillhör släkten Leuhusen som fideikommiss.¹

S:t Claras nunneklosters sigill (se fig. 9 å titelbladet) förekommer i ett flertal handskrifter. Inskrift: s.' COVENTVS MONASTERII SCE (MONASTERII SANCTE) CLARE STOKHOLM. Å sigillet framställs den heliga Clara, ordens stiftarinna, med mantel över ordensdräkten, stående med en palmkvist och en bok i händerna. Hon krönes av två änglar, som bära rökelsekar. Sv. Dipl. N. 2265, 2369, 2301 m. fl. Ehuru palmkvisten är en vanlig helgonsymbol, torde denna i S:ta Claras hand särskilt häntyda på legenden om hennes invigning till nunna, då biskopen lämnade altaret och satte kvisten i den avsidens knäböjande försagda jungfruns hand. (B. E. HILDEBRAND, Svenska Sigiller, 2: 205. — PERINGSKJÖLD, Monumenta F. H. 10.)

Abbedissans i S:t Clara kloster sigill (se fig. å andra titelbladet). Inskrift: s.' ABBISSE SOROR. SCE. (Abbatisse sororum

sancte) CLARE STOKHOLM. Å sigillet framställs S:ta Clara i ordens dräkt, knäböjande framför ett altare, på vilket står en monstrans. Guds hand pekar på monstransen och håller en skriftsedel framför helgonets ansikte. Allt inom en välvd byggnad. — År 1348 d. 30 Mars

¹ Rörande sistnämnda minnen från Klara kloster har W. R. Leuhusen år 1825 lämnat nedanstående redogörelse (A. T. A.).

Den här förvarade kedjan har sednast varit buren af Abedissan i St. Clara kloster, Anna Reinholdts dotter Leuhusen.

Att Hon var den sista Abedissa i detta kloster, då det af konung Gustaf den I blef upphäfvit: att Hon beskyltes för Förräderi emot Gustaf I och Sverige vid belägringen af Stockholm: ehuru kan hända denna beskyllning var något för sträng, då Hon svurit konungen af Danmark Trohetsed, men ej Gustaf I: att Hennes Syster Elisabeth var gift med Gorius Holst, Borgmästare

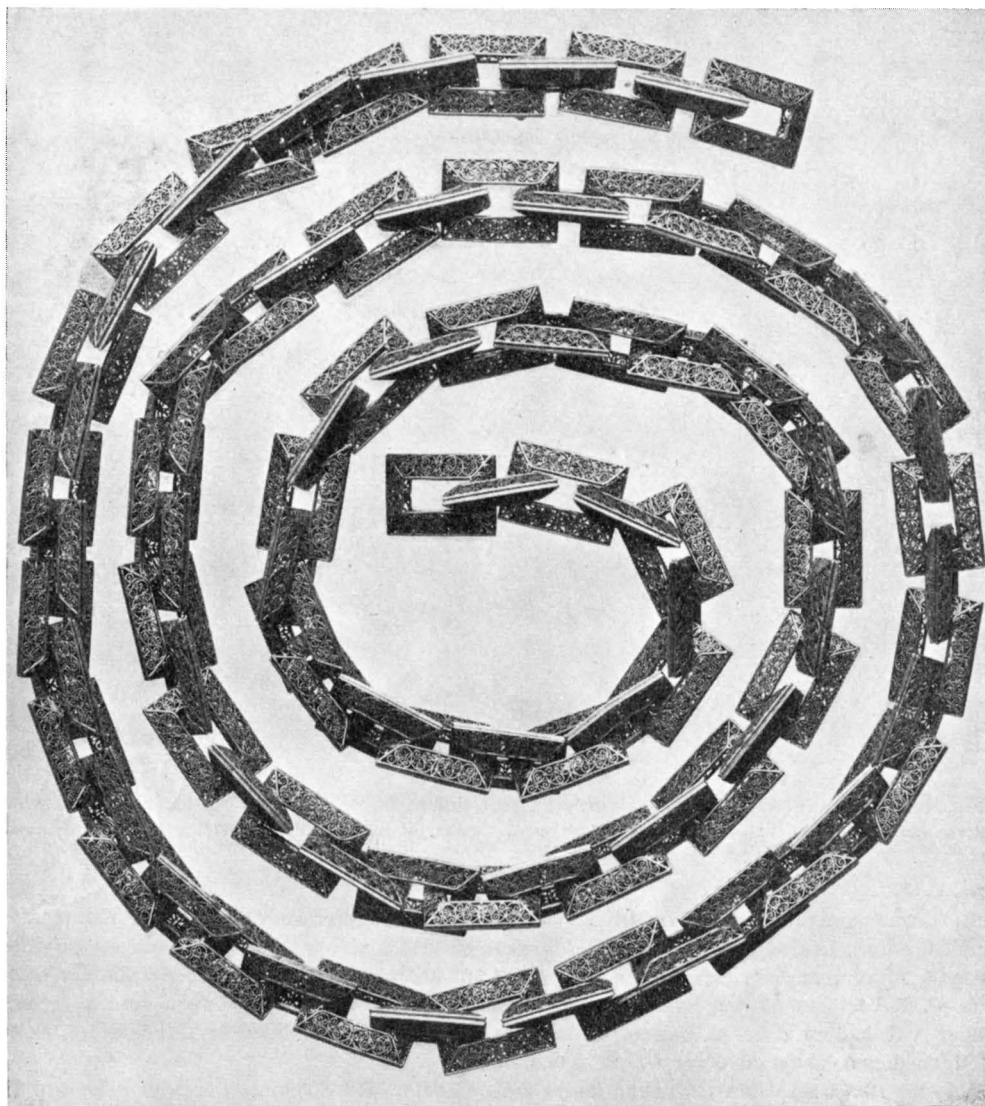

Fig. 39. Halskedja av guld, enl. traditionen buren av abedissorna i Klara kloster.
 Halskette von Gold, der Überlieferung nach von den Äbtissinnen des Klosters S. Klara getragen.
 Neck-chain of gold; according to the tradition used by the abbesses of the S. Clara monastery.

i Stockholm 1521, samt konung Christians Hofmästare och Öfverste för dess FotFolk: allt detta är af Historien noggsamt bekant.

Hvad själfva kedjan vidkommer, har den sannolikt varit ett Smycke tillhörigt Klostret, och som sådant burit vid högtideliga tillfällen af Abedissorna allt sedan Magni Ladulås tid, hvars doter Richissa, eller Elna som Hon ock kallades var Abedissa i detta kloster vid slutet af 1200-

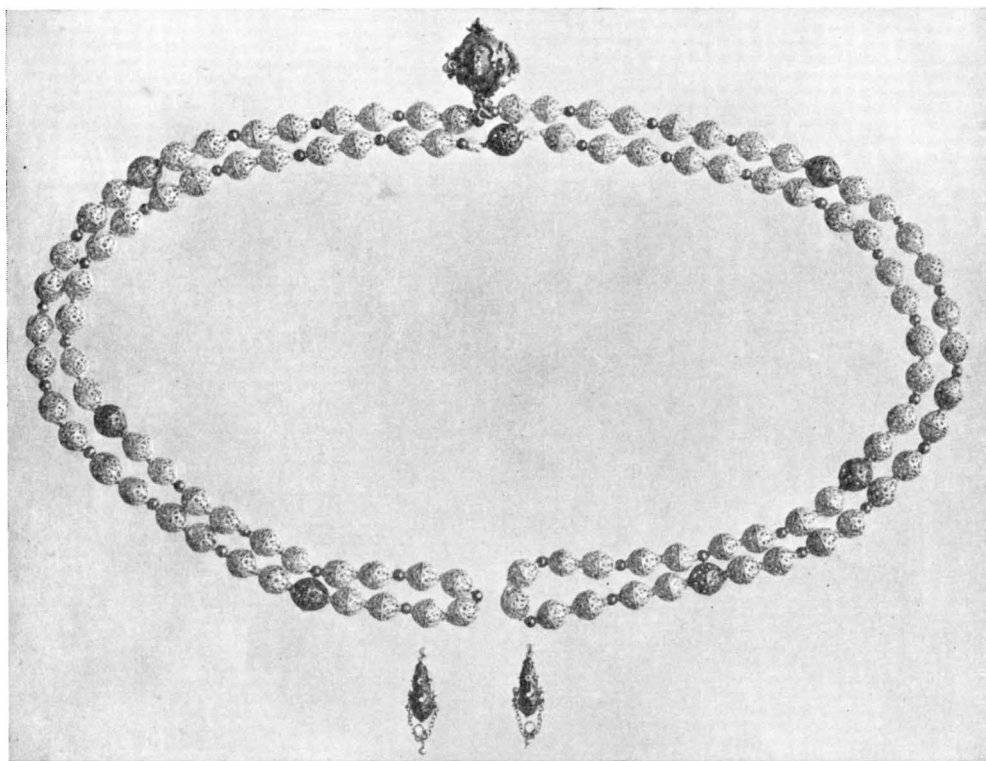

Fig. 40. Radband av guld och silver, enl. traditionen buret av abedissorna i Klara kloster.
 Rosenkrantz von Gold und Silber, der Überlieferung nach von den Äbbitzinnen des Klosters S. Klara getragen. Rosary of gold and silver, according to the tradition used by the abbesses of the Clara monastery.

talet; denna uppgift styrkes synnerligen däraf, att de Portraiter som finnas efter denna Magni Ladulås doter, hvaraf ett finnes i Klara kyrkas Sacristia, et här vid Björnö och ett på Säby i Värmdö socken, är Hon där aftagen med en sådan kedja om halsen, utvisande alldeles samma form på länkar som på den hvarom nu är frågan, ehuru ett särskilt ornament som å Portraitet hänger vid kedjan fram på halsen, nu saknas; Och då sådant troligen är förhållandet, är följagteligen denna kedja nu öfver 600 år gammal.

Att åter räkna från den tid denna kedja varit i Leuhusiska Släkten, eller från början af 1500 talet, är den nu något öfver 300 år gammal.

Kedjan har bestått af 98 länkar; det den ännu gorde då den vid min Brors död År 1793 kom i min Hand; den ena länken var då öppen på ena sidan, följagteligen lös, och har sedermera förkommit, jag vet ej på hvad sätt; den består således nu endast af 97 länkar, hvilka tillsammans väga 60 lod Besmans vigt, och som a 4 dukater på lodet gör ett värde af 200 dukater.

Jämte denna kedja finnes ett Radband som äfven tillhört förenämde Anna Reinholdts dotter; det består af 101 små kulor af silfver samt 7 st. af gulld, allt Filigrans arbete, utom 45 st. mycket små kulor förmodeligen också af gulld hvarförutan är ett vidhängande Ornament af gulld och några små ägta perlor med små Bilder af 4 Apostlarne: Altsammans väger 5 lod.

och 1349 d. 18 Oct. (Orig. i R. A.). Legendan berättar, att då en trupp saracener kom för att plundra klostret San Damiano vid Assisi i Italien, uppsteg abbedissan Clara från sin sjukbädd, tog från altaret monstransen, i vilken den heliga hostian förvarades, ställde den på tröskeln i klosterporten med en bön, som av en röst från himlen besvarades, varpå de förskräckta fienderna flydde. På denna legend syfta sinnebilderna i sigillet. (B. E. HILDEBRAND, Svenska Sigiller 2 : 213.)

En sjuarmad ljusstake med årtalet 1494 är avbildad i Peringskjölds Monumenta (K. B. F. H. 10), (fig. 41) och uppgives av PERINGSKJÖLD ha tillhört S. Klara kloster. NORDBERG omtalar emellertid att den år 1626 skulle ha förts till Stockholm från Dantzig, se s. 257.

Vidare ett par små väl arbetade Örhängen af guld; i hvar och et af dessa Örhängen har längre tillbaka funnits, en Sax i form af en Ullsax, en knif och en gaffel alt af Stål; nu återstår här af endast Saxarna.

Dessutom fants ännu på 1780 talet efter förr nämde Abbedissa Anna Reinholdts dotter ett Ur af guld samt en Matsked af guld med Årtalet 1493. Inuti Skeden var graverat Christi heliga Hufvud, hvarikring stod skrifvit

Respice in faciem Christi tui (Skåda in i din Kristus' anlete). Utan på Skeden under Reinholdt Leuhusens vapen Jhesus Maria

men båda dessa Piecer blefvo bortstulna ur min Fars Byrå i Stockholm jag tror år 1785 eller 1786.

Björnö den 5 Mars 1825. W. R. Leuhusen.

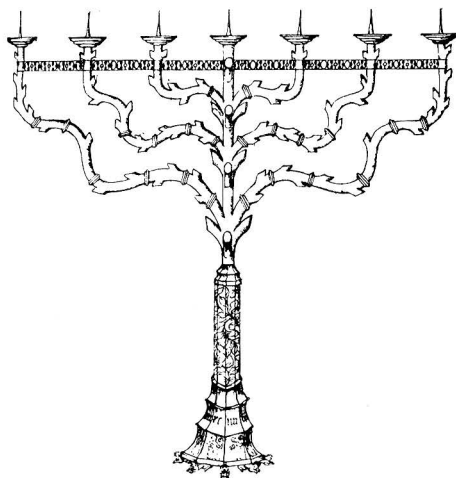

Fig. 41. Ljusstake med årtalet 1494 från Klara kloster efter teckning av Peringskiöld i K. B.

Leuchter von S. Klara Chandle-stick from S.
Kloster, 1494. Clara monastery, 1494.

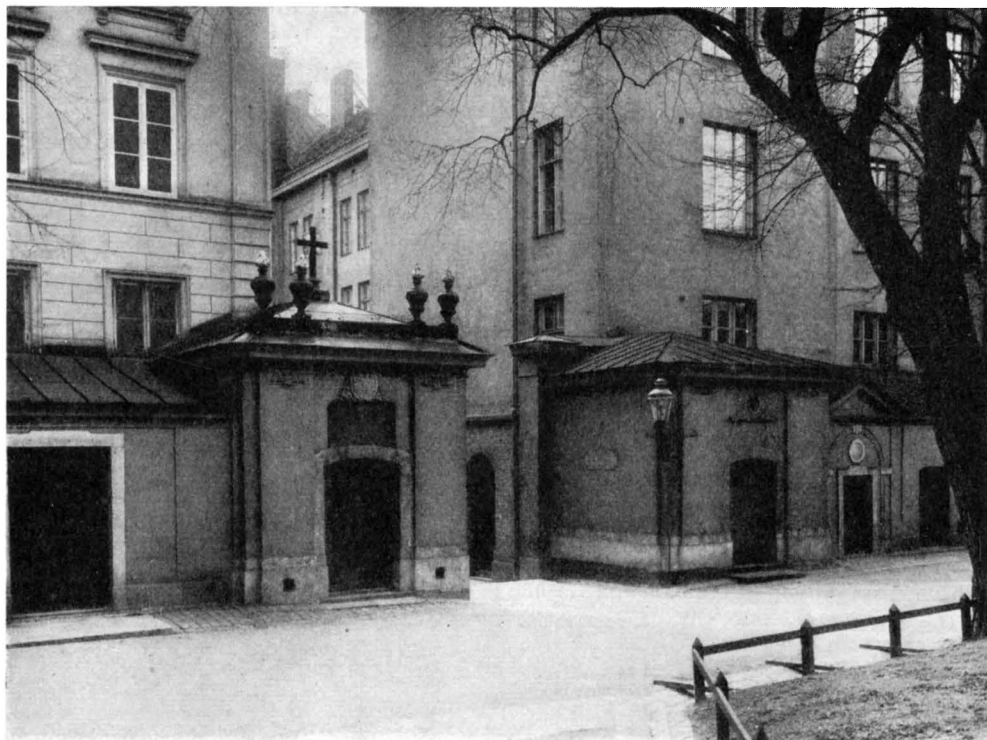

Fig. 42. Portalen till Klara södra kyrkogata. Gravkoren 101 och 102.
 Südportal des Friedhofs mit den Begräbniskapellen 101 und 102. South gate of the church-yard with the mortuary chapels 101 and 102.

KYRKOÅRD, BEGRAVNINGSKAPELL OCH GRAVKOR.

Kyrkogården, vars planläggning framgår av fig. 43, begränsas i öster av Klara östra kyrkogata, längs vilken sedan år 1870 löper en omkr. 50 cm. hög skoning av gråsten med trenne ingångar, vilka icke tillslutas av grindar eller äro på särskilt sätt markerade. Åt väster går kyrkogården på en kortare sträcka i mitten och i sydvästra hörnet ända fram till Klara västra kyrkogata. Även här finnes en gråstensskoning, ehuru något högre, längs gatan. Fyra trappsteg föra från denna upp till kyrkogårdens mittgång. Längs västra sidans norra del står Klara gamla skola, längs dess södra en församlingen tillhörig byggnad. Åt söder sträcker sig kyrkogården fram till kvarteren Svalan och Duvan, längs det förstnämnda kvarterets västra del och längs den östra delen av kvarteret Duvan står å kyrkogården en rad av gravkor. Om dessa se nedan. — Från Klara södra kyrkogata, vilken går fram mellan de nyssnämnda kvarteren, finnes en ingång till kyrkogården mellan tvenne gravkor, vars bakfasader mot gatan

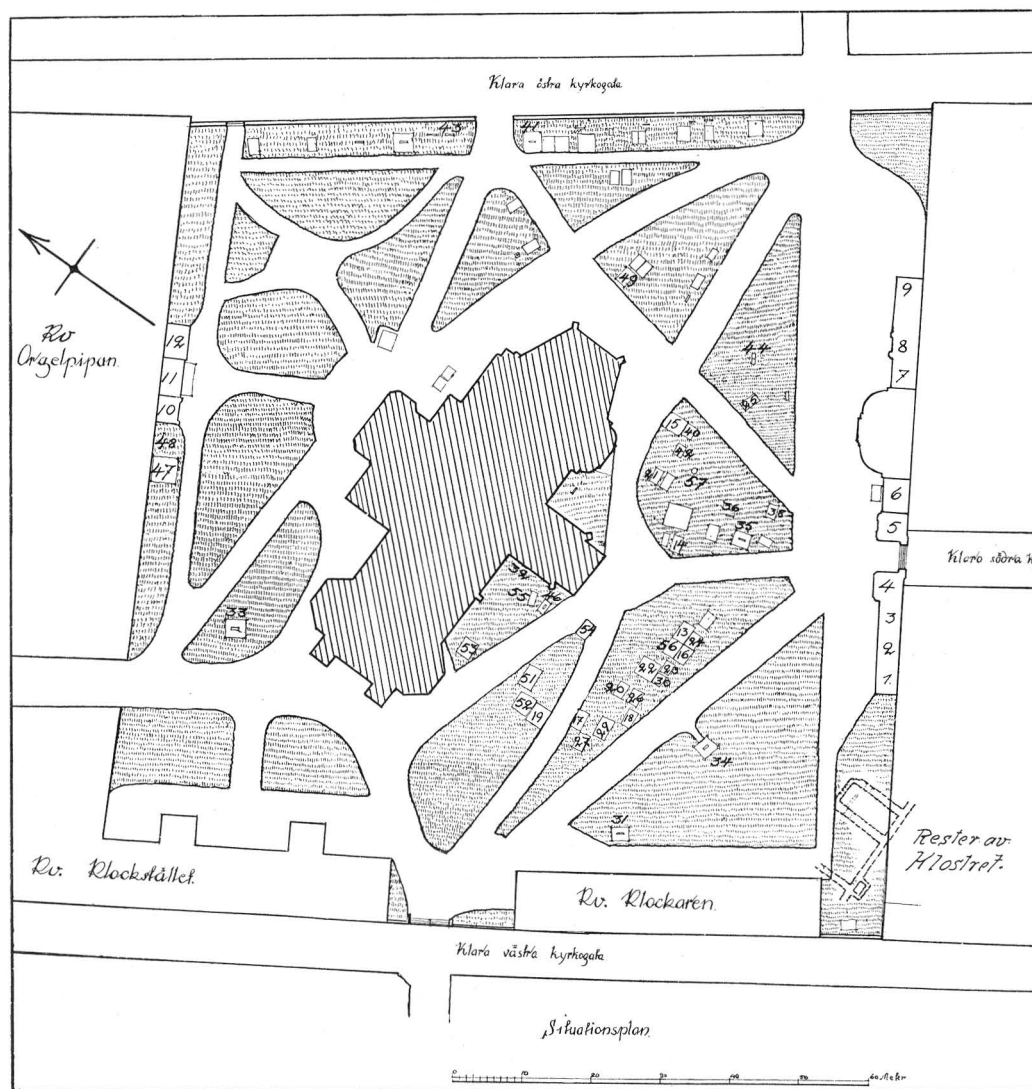

Fig. 43. Plan av Klara församlings kyrkogård år 1926.

Plan des Friedhofs 1926. Plan of the church yard 1926.

utformats så, att de bilda en portal (fig. 42). Från gatan leda fem trappsteg upp till kyrkogården. På norra sidan gränsar denna till kvarteret Orgelpipan och Klockstället, mellan vilka Klara norra kyrkogata går fram. Invid kvarteret Orgelpipans gräns stå tvenne gravkor och ett benhus, vilket numera användes till förrådshus. Om dessa se vidare s. 214. Kyrkogårdens nuvarande indelning med gångar framgår av fig.

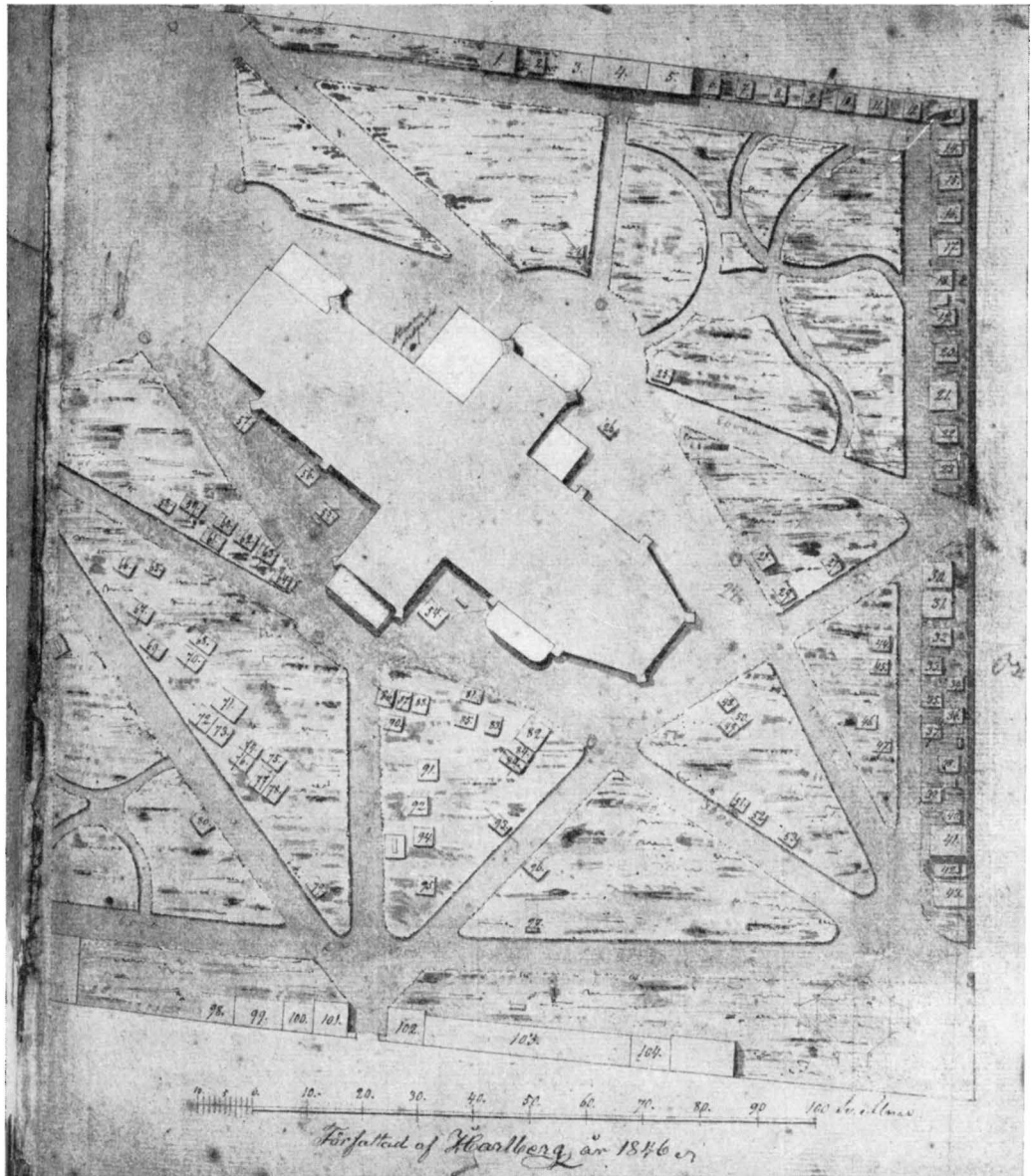

Fig. 44. Plan av Klara kyrkogård år 1846, pastorsexp. gravboken.

Plan des Friedhofs 1846.

Plan of the church-yard 1846.

43. Den tillkom åtminstone i huvudsak före år 1846. Jämför detta års kyrkogårdsplan (fig. 44). Gravvårdar å kyrkogården äro beskrivna å s. 295.

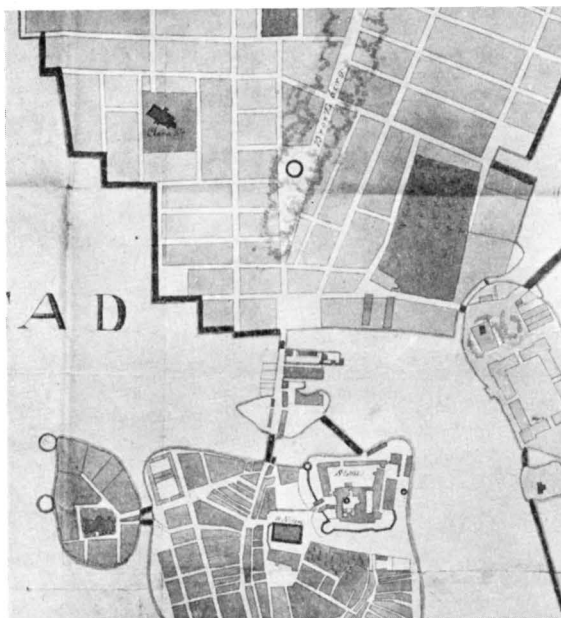

Fig. 45. Detalj över Stockholm omkr. 1650. I A. T. A.
 Detail einer Karte über Stock- Detail of a map of Stockholm
 holm 1650. about 1650.

Klara kyrkogård anlades troligen i samband med Klara kloster mot slutet av 1200-talet (se s. 187). Om dess utsträckning under medeltiden är emellertid så gott som intet bekant. Säkerligen omordnades och vidgades kyrkogården efter Klara nuvarande kyrkas uppförande på 1580-talet.

Redan omkring 1650 upptog kyrkogården ungefär samma yta som nu, med undantag av att den längs hela västra gränsen gick fram till nuvarande Klara västra kyrkogata, såsom angives å en karta från tiden omkring 1650 (fig. 45). Troligt är dock, att denna gata, som markeras å kartan, då endast var projekterad i stadsplanen, men icke utförd. Sigismund Vogels stick från år 1647 (fig. 46) visar, att Mälaren vid denna tid gick ända fram till kyrkogårdens nuvarande västra och södra gränser. Å Tillæus' karta av år 1733 finnes i kyrkogårdens nordvästra hörn den år 1655 anlagda Klara gamla skola markerad samt i dess sydvästra det år 1679 uppförda »kyrkoherdehuset», vilka båda nedbrunno år 1751, men åter iståndsattes under de närmast följande åren. År 1624 omgavs hela kyrkogården med en mur. Stenlagda gångar utfördes från kyrkogårdssportarna fram till kyrkan. Å Vogels stick äro murar och portaler även antydda. Kyrkogården hade år 1830 inalles fem portaler. Tvenne kyrkogårdssportar byggdes åren 1668—69 på östra sidan (fig. 48). De bekostades av remsnidaren

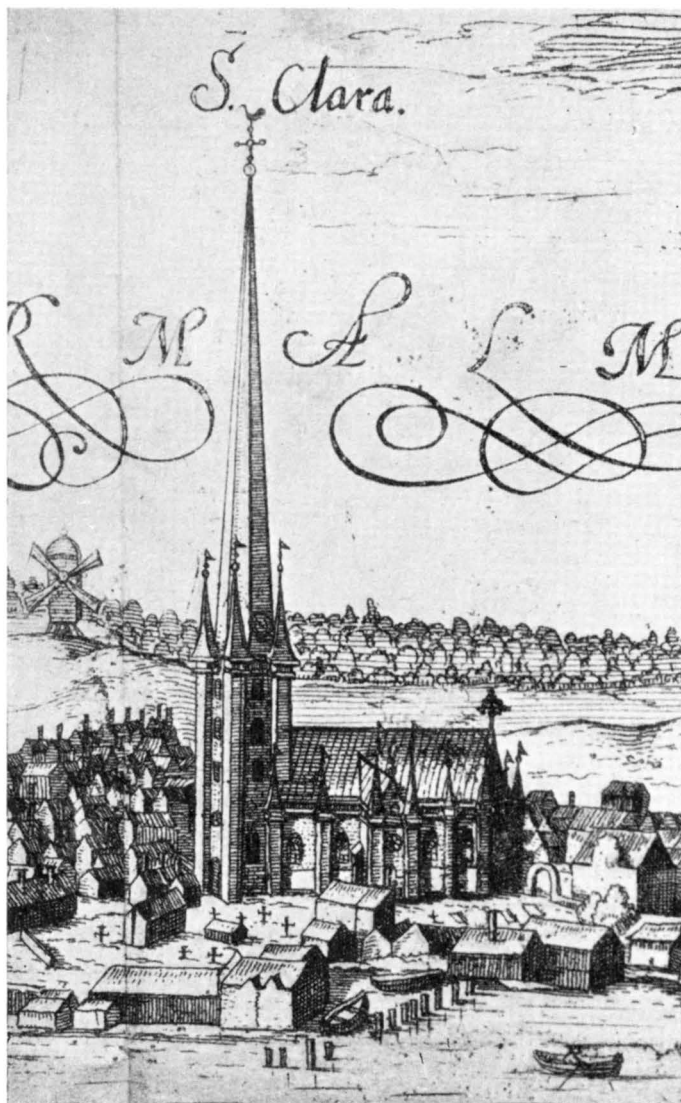

Fig. 46. Detalj av fig. 29.

Detail von Fig. 29.

Detail of fig. 29.

mäster Gudmund Dyk.¹ I 1830 års inv. beskrivas de: »Pelarna till portarna på östra sidan äro af huggen sten med en triangelformig öfverbyggnad, i hvilken, på den sidan som vänder mot gatan öfverst är en förgylld sol och nedanföre äfven iförgylldt: Intrate in domum Domini A° 1668 (Anno 1669 på den andra.) Gudmund Dyk. Kerstin

¹ Om Gudmund Dyks epitafium, se s. 277.

Fig. 47. Detalj av Tillæi karta över Stockholm av år 1733.

Detail der Karte Tillæi über Stockholm 1733.

Detail of Tilleus' map of Stockholm of 1733.

Hansdotter Rimfrank.» (= Inträden i Herrens hus o. s. v.). — Konung Karl XI skänkte år 1675 en portal, som dessförinnan varit »brukat för Berg-Collegie wåningar på H. Andes Holmen». Denna portal uppsattes i Klara södra kyrkogatas mynning. — Å Schantz' stick från omkr. år 1727 (fig. 63) synes på norra sidan bakom kyrkan en tegeltäckt, mer än manshög mur längs norra gränsen med en portal nära västra hörnet, ungefär mitt framför nuvarande Klara norra kyrkogatas mynning. Norra portalen ombyggdes år 1780 av slottssmeden Anders Nordgren. Över portalen stod ett N. av gjutjärn. — År 1752 uppförde »kamreraren Schwahn» på egen bekostnad en 10—11 aln. hög mur på södra sidan. Södra kyrkogårdsportalerna ombyggdes omkring

GRAVKAPPELL

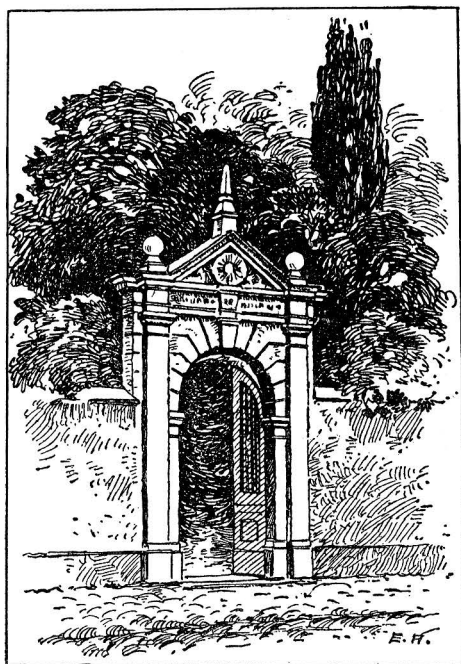

Fig. 48. Östra kyrkogårdsportalen, uppförd 1668—69, riven 1868. (Efter Sv. Dagbl. söndagsbil. 1926.)

Ostportal des Friedhofs,
1668—69 gebaut, 1868
niedergebrochen.

Eastern gate of the
church-yard, built 1668
—69, demolished 1868.

GRAVKOR Å
KYRKO-
GÅRDEN

sammanbyggda gravkor tillhöriga kyrkan. Om dessa, se s. 213. Kapellet efterträdde en likbod, uppförd 1651 invid tornets nordmur.

Utom det ovan beskrivna gravkapellet stå längs mellersta delen av södra kyrkogårdsgränsen sex gravkor (se fig. 43) och en likvagnsbod. Längs norra gränsen finnas tvenne gravkor samt ett benhus (se fig. 55). Samtliga dessa byggnader äro uppförda av tegel å sandstenssockel, äro utvändigt putsade och målade med oljefärg. De på södra sidan i gulgrå ton, de på norra i mörkt brungrå. Portalomramningar och ornament äro utförda av sandsten. Dörrar av oljemålade järnplåt. — Först år 1723 kom seden att bygga gravkor å kyrkogården till Klara. Detta år anhöll nämligen en rådman Siljeström om tillstånd att bygga ett gravkor åt sig i likhet med de kor som funnos å Maria kyrkogård.

Inskrifter och data för de olika byggnaderna angivas nedan. Södra sidans kor räk-

1762 enligt en ritning (fig. 49), troligen av C. F. Adelcrantz. Fig. återgiver en ritning signerad S. Enander år 1809, till portal i väster. — Portalerna och kyrkogårdsmurarna nedrevos omkring år 1868.

Ett gravkapell, uppfört år 1889 efter ritn. av professor F. G. A. Dahl,¹ står invid södra kyrkogårdsgränsens östra del. Murar av tegel på en sockel av sandsten och ut- och invändigt putsade. Fasaderna äro målade med gul oljefärg. Yttertaket täckt med kopparplåt. Kapellets inre utformning framgår av fig. 52. Mittpartiets tunnvalv har målade kasettindelning. Kasetterna ha vita ramar och blå botten med gyllene stjärnor. Väggarna äro målade i ljus terracotta med schablonerade bårder i tegelrött. Golv av svart och vit marmor. — Vid fondväggen står ett enkelt altarbord, ovan vilket hänger en oljefärgstavla, framställande Kristi korsnedtagning (se s. 262). På sidan om bordet, å tygklädda plintar äro tvenne knäböjande änglafigurer av gips, utförda av J. T. Sergel,² uppställda. Dessa stodo förut å Klara kyrkas högaltare. Se s. 239. Å gravkapellets plats stod intill 1889 en rad

¹ F. G. A. Dahl, f. 1835, arkitekt, professor vid Konstakademien.

² J. Tobias Sergel, f. 1740, bildhuggare, professor vid Konstakademien, d. 1814.

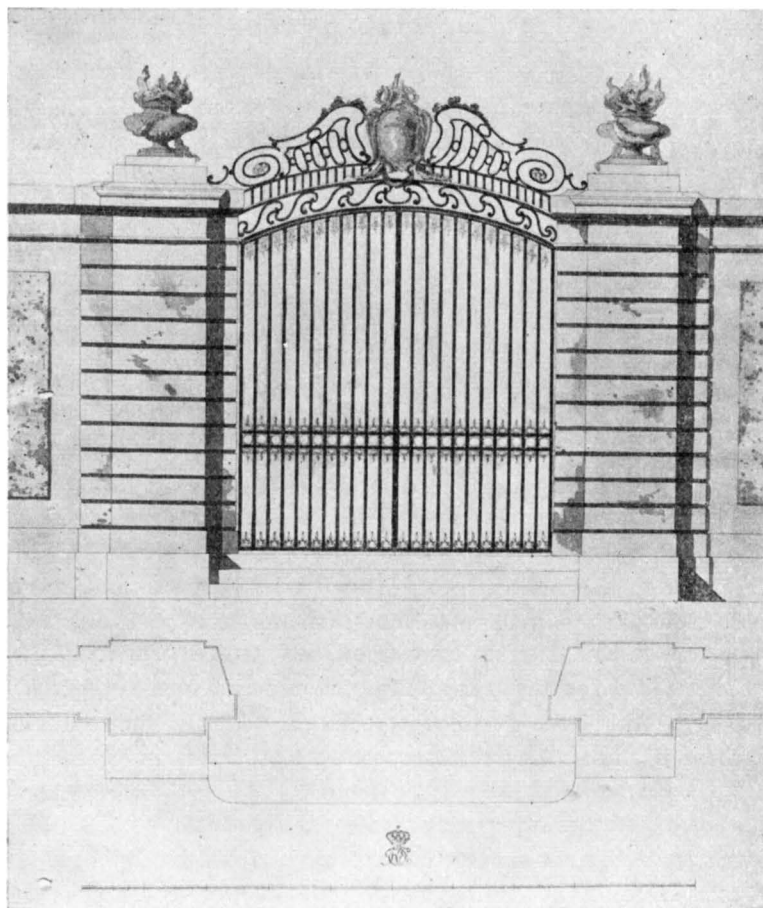

Fig. 49. Ritning till södra portalen år 1762, möjl. av C. F. Adelcrantz.
 Zeichnung für das Südportal des Fried- Drawing for the south gate of the church-
 hofs 1762. yard 1762.

nade från väster till öster, norra sidans likaså. Nummer hänvisa till plan, fig. 43. Siffror inom [] hänvisa till n:r å 1846 års kyrkogårdsplan.

N:r 1. [98]. Inskrift å sandstenstavla ovan portalen: »ET RENOVABOR (=JAG SKALL ÅTERUPPVÄCKAS) 1. COR: 15: V: 53. AO 1730». Enl. 1842 års gravbok tillhör graven »Rådman Ziervogels arfvingar».

N:r 2. [99]. Gravkoret har tvenne portaler. Å en tavla av polerad sandsten ovan och mellan dessa inskr.: »ÖFVERBERGSKA GRAFVEN / GENOM ARF TILL HENRIK OCH IVAN LAMBY / 1891.» Tillhör enl. gravboken 1842: »Kakelugnsmakare äldermannen Josef Öfverbergs arfvingar».

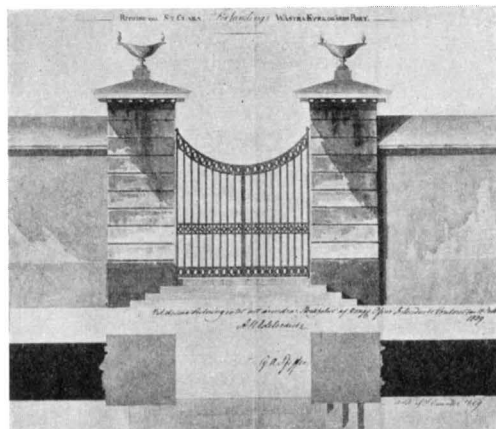

Fig. 50. Ritning till västra kyrkogårdsportalen av S. Enander 1809 i K. Prot.

Zeichnung von S. Enander für das Westportal des Friedhofs 1809. Drawing by S. Enander for the west gate of the churchyard 1809.

Å en sandstenstavla i korets östra mur: »DENNA GRAF UNDERHÅLLES EFTER MIN DÖD AF ST CLARÆ KYRKA ENLIGT DISPOSITION DEN 18 APRIL OCH RESOLUTION DEN 9 JULII 1778.» Tillhör enl. gravboken: »Bryggare åldermannen Anders Nyman.»

N:r 5. [102], fig. 42. Ovan portalen D'Antivarii vapen i sandsten samt å en sandstenstavla inskriften: HIC QUIESCIT / CHRISTOPHORUS. THEODORUS. D'ANTIVARI. / SACRI ROMANI IMPERII ET REGNI SVECIE NOBILIS / AUGUSTISSIMI ROMANORUM IMPERATORIS / FRANCISCI: I. / CONSILIARIUS IMPERIALIS AULICUS / NEC NON / EJUSDEM CÆSAREÆ MAJESTATIS, ET / AUGUSTISSIMÆ IMPERATRICIS / MARIE THERESIE / HUNGARIE ET BOHEMIÆ REGINÆ MINISTER RESIDENS AD AULAM REGIO SVECICAM / NATUS. DIE 14 JUL. 1690. DENATUS DIE 24 AUGUSTI 1763. / REQUIESCAT IN PACE. (= Här vilar C. T. d'A., adelsman i det heliga romerska riket och i riket Sverige, den vördnadsvärde romerske kejsaren Frans I:s rådsherre och kejsarlige kammarherre (?) kejsarliga majestäts och den vördnadsvärda kejsarinnan Maria Theresia, Ungerns och Böhmens drottning, sändebud vid svenska hovet. Född den 14 juli 1690, död den 24 augusti 1763. Må han vila i frid!)

Å en sandstenstavla å korets västra mur lästes före år 1805 följande latinska verser: »CURA, LABOR, MERITUM, SORS FELIX, GRATIA GENTIS / CÆSAREO — AUSTRIACÆ, SVIONIÆQ. FAVOR / ITE ALIAS ORNARE ANIMAS, IN TERRA QUIETEM / OSSIBUS, AC ANIMÆ CHRISTE BENIGNE MEÆ.» = Omsorg, arbete, duglighet, lycklig levnadsställning, det kejsarligt-österrikiska folkets ynnest och det svenskas bevågenhet går att smycka andra själar, må frid givas åt mina ben i graven, och, gode Kristus, frid åt min själ.

Å en sandstenstavla å korets västmur läses sedan 1805: »D. O. M. / ILLUSTRIO DOMINO

N:r 3. [100]. Å sandstenstavla ovan portalen: »ACT: APOST. — / ORTU MELIORE REVERTAR (= APOSTLAGERNINGARNA — JAG SKALL UPPSTÅ GENOM EN NY FÖDELSE). 1 COR: 15: 42: 45. / AO 1725». Tillhör enl. gravboken: »Direkteuren Elias von Langenbergs Arfvingar.»

N:r 4. [101], fig. 42. Å sandstenstavla ovan portalen: »HÄR HWILAR / HANDELSMANNEN OCH BRYGGAREN NILS NYMAN IONASSON / SOM HULPIT ST CLARÆ KYRKA OCH FATIGHUS EFTER 1751 ÅRS BRAND UTUR ÖDESMÅL OCH / WARIT BEGGES FÖRESTÅNDARE OCH KYRKORÅD. / CHRISTINA WESTIN FÖDD 20 JANU 1719 MED HONOM GIFT D. 5 FEBR. 1736. DÖD D. 22 OCTI 1795 / LÄT BYGGA DENNA GRAF OCH RISTA STEN.» Å järndörrarna årtalet 1762. Nils Nymans porträtt, se s. 99.

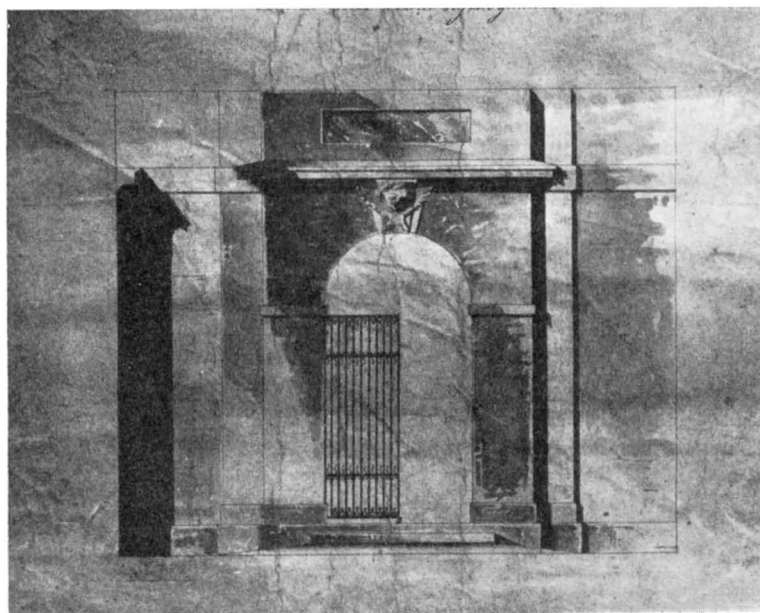

Fig. 51. Ritning till södra kyrkogårdsportalen år 1795.

Zeichnung für das Südportal des Friedhofs 1795 Drawing for the South gate of the churchyard 1795.

JOSEPHO ELIODORO DE BOULIGNY / NATO ALONI PRIDIE KALENDAS AUGUSTI ANNO MDCCLVIII / QUI JOANNI PARENTI SUO AB HISPANIA BYZANTIUM MISSO PLURIMUM ASTITIT PRO / OB-
 TINENDA QUAM INIERIT PACEM CUM TURCIA ANNO MILLESIMO / SEPTINGENTESIMO OCTUA-
 GESIMO SECUNDO / QUI IN ILLA LEGATIONE PERMANENS D. D. THERESIE TIMONI NUPSIT
 / ET QUATUOR EX EA HABUIT FILIOS QUORUM TRES FELICITER EXISTUNT / QUI PARENTIS
 SUI OBITU EADEM LEGATIONE FUNCTOS AB ANNO MDCCXC / REGIS HISPANIE RES ET JURA
 ENIXE SUSTINUIT JERUSALEM SANCROSANCTA LOCA ET / ORDINEM SANCTI JOANNIS UTI PO-
 TUIT PROTEXIT / FAVIT ET A SERVITUTIS DURA CLAMYDE / A MORTIFERE EPEDEMIÆ CON-
 TAGIO / PLURES EX GALLIA CAPTOS MILITES CONSTANTINOPOLIM TRANSLATOS / HUMANISSIMUS
 LIBERAVIT FAVIT ARDENTER / QUORUM SERVITIORUM PRÆMIO SUPERNI SUI PLACITO / OB-
 TINUIT BATAVIÆ MINISTERIUM PRIMUM ET DEINCEPS HOLMIÆ / UBI MORUM HONESTATE ET
 MERITIS FULGENS DECESSIT DIE DECIMA TERTIA NOVEMBRIS ANNI MILLESIMI OCTINGENTESIMI
 QUINTI / HOC AMORIS ET PIETATIS MONUMENTUM / POSUERUNT EJUS CARA ET MÆSTA SPONSA
 / DILECTISSIMIQUE EJUSDEM FILI CLEMENTINA THEOPHILUS AGATHA D. O. C. ANNO MDCCCV.»
 (= D. O. M. / åt den ädle herren J. E. de B., född på Aloni¹ den 31 juli 1758. Han
 lämnade sin fader J., som sänts från Spanien till Konstantinopel, värdefull hjälp vid
 avslutandet av freden med Turkiet 1782. Han kvarstannade vid beskickningen och

¹ En ö i Marmarasjön.

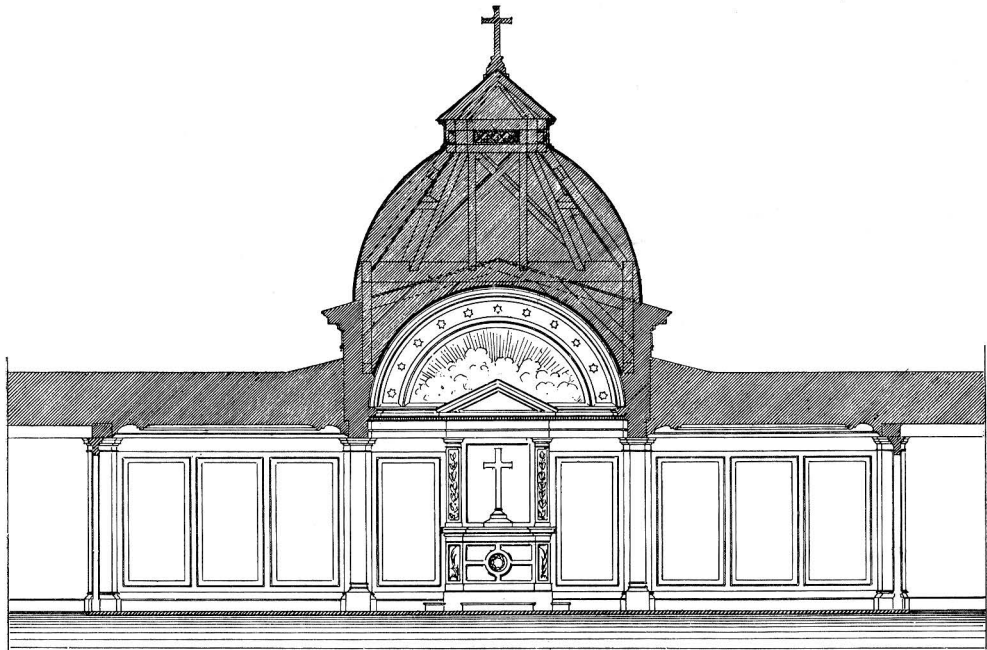

Fig. 52. Uppmättningsritning av gravkapell från år 1889.
 Aufnahme der Begräbniskapelle 1889. Measuring of the mortuary chapel 1889.

ingick äktenskap med Donna T. T., med vilken han hade fyra söner, varav tre ännu äro i livet. Efter faderns frånfälle förestod han nämnda beskickning från år 1790. Han hävdade energiskt Spaniens konungs intressen och rättigheter, så långt i hans förmåga stod beskyddade han Jerusalem, de heliga platserna och johanniterorden. Genom sitt högeligen humana ingripande befriade han från slaveriets hårda tvångströja och den dödsbringande pestens beröring flera tillfångatagna och till Konstantinopel förda franska soldater och understödde dem välvilligt. Som välkommen lön för dessa tjänster erhöll han av sin herre först sändebudsbefattningen i Holland och sedan i Stockholm, där han, berömd för oförvitlig vandel och förtjänstfulla gärningar, avled den 13 november 1805.

Denna kärlekens och aktningens minnesvård restes av hans älskade, sörjande maka och hans högt älskade barn C., T. och A. Herrens Kristi år 1805.)

N:r 6. [103, n:r 1], i detta finnes enl. gravbok, en grav för »Bleckslagare Äldermannens Simon Jägers enka, Fredrica Beata Krey», användes nu som likbod.

N:r 7, [103, n:r 4] i gravboken står om detta kor antecknat: »1774. Öfverstinnan Hägerflycht.» Användes nu som likbod.

Fig. 53. Åkerhielmska familjegraven.

Die Familiengruft Åkerhielms.

The family vault of Åkerhielm.

Å den plats där gravkapellet nu står, funnos förut en rad kyrkan tillhöriga gravkor. I dessa hade stadsmajoren Fredric Widbom och räntmästaren Abraham Vougt sina gravplatser. Även de två senast nämnda koren tillhöra enl. 1846 års gravbok kyrkan.

N:r 8, [104], fig. 53. Å en polerad sandstenstavla inskriften: »STATSRÅDET / FRILÄRDEN G. F. ÅKERHIELMS¹ FAMILJEGRAF.»

N:r 9. Kyrkans likvagnsbod. Numera använd till redskapsbod.

N:r 10, [3], se fig. 54. Å en sandstenstavla ovan portalen: »TILLHÖRE / ÄLDERMANNEN / UTI / SLAGTARE-EMMETET / ANDERS LYCKMAN».

N:r 11, [4], se fig. 55. En gravöverbyggnad, öppen mot söder. Fasadens båda pelare av sandsten, entablement och gavel putsade. Smidesjärnsstaket mellan pelarne. Sidoväggarnas, fondväggens och takets inre ytor klädda med plåt, å vilken i fonden målats änglahuvud och moln. Å entablementet inskr. »ÅT EN ÄLSKAD MAKAS MINNE». å väggarna: »RUM OCH NAMN VÄL HERREN KÄNNER: DÅ HAN ROPAR SINA VÄNNER. PS.

¹ Gustaf Fredric Åkerhielm, f. 1776, öfverste, generaltulldirektör, statsråd, † 1853.

15. Sveriges kyrkor. Stockholm III.

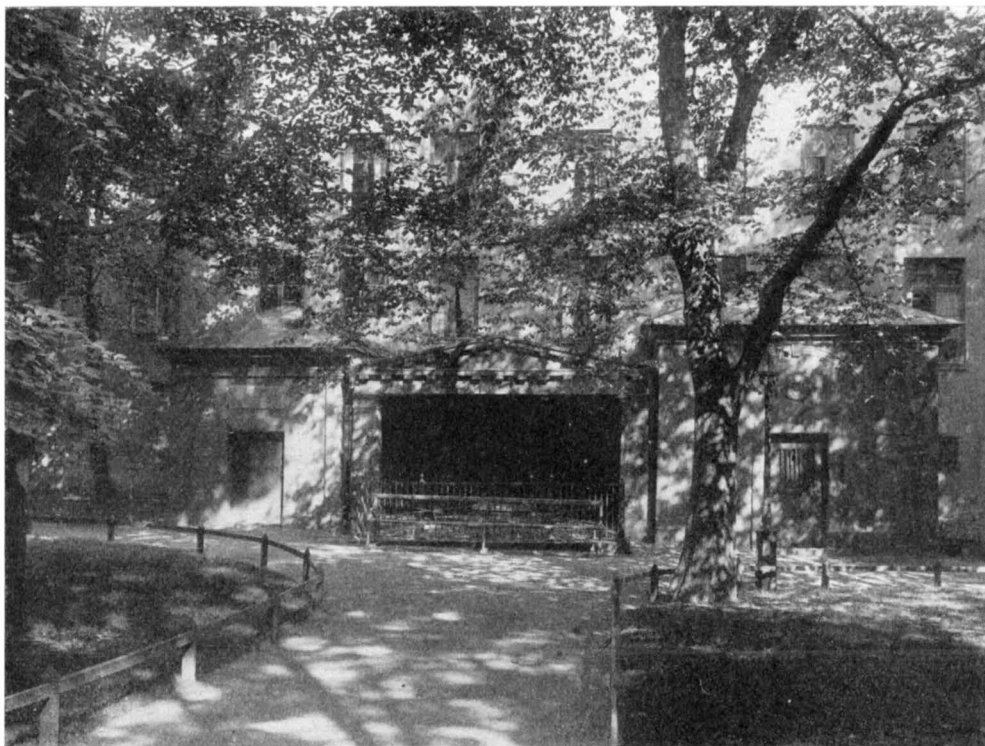

Fig. 54. Från vänster. Anders Lyckmans grav. Löwenhielmska gravan. Kyrkans benhus.
 Von links: Lyckmans Grab. Löwenhielms Grab. Das Beinhaus. From the left: Lyckman's grave. Löwenhielms grave.
 The charnel-house.

Fig. 55. Uppmätning av byggnaderna å fig. 54.
 Aufnahme der Bauten Fig. 54. Measuring of the edifices fig. 54.

275, v. 9. KÄRLEKEN ÄR STARKARE ÄN DÖDEN.» Överbyggnaden uppfördes år 1822. Å en liggande häll inskriften: CARL AXEL LÖWENHIELM /* 1772, † 1861 / EBBA AUG. SOPHIE LÖWENHIELM /* 1790 DE GEER † 1822 / CHRIST. AUGUSTA LÖWENHIELM /* 1754 V. FERSEN † 1846 / CHARLOTTA MARIA CONST. LÖWENHIELM /* 1820 † 1845 / EBBA CHAT. LOV. FREDR. V. DUBEN /* 1819 LÖWENHIELM † 1841 / CARL GUSTAF V. DUBEN /* 1808 * 1838 / JUL. EMERENTIA ÅKERHIELM /* 1811 V. DUBEN † 1837 / AGN. JUL. EMERENTIA ÅKERHIELM /* 1837 † 1837.

N:o 12, [5]. Benhus, se fig. 54, nu använt till förvaring av sand och redskap. — Ett benhus byggdes 1688 i norra kyrkogårdshörnet. Å detta fanns inskriften: »HÖR WANDRINGSMAN STATT STILLA OCH BIDA. HÄR LIGGER DRÄNGEN VID HERRENS SIDA. ESTU SÅ KLOKER, OCH MYCKET FÖRFAREN, SÄG MIG HWEM HERREN ELL TIENAREN. WARIT». Det tillbyggdes år 1700 på västra sidan. Möjligen är nämnda benhus detsamma som det ovan angivna.

Om gravar och gravvårdar å kyrkogården, se s. 295.

KYRKBYGGNADEN.

- PLAN OCH BYGGNADSÅR** Kyrkans plan och uppbyggnad framgår av fig. 56—61, pl. I—IV. Kyrkorummets består av en rektangel med en tresidig koravslutning samt tvenne korsarmar. Invid och väster om långhuset reser sig ett torn, vars nedre delar äro samtida med kyrkan, vilken uppförts mellan 1572—90. Se nedan s. 229. Härtill komma sakristior och andra utbyggnader, som nedan skola närmare beskrivas.
- MATERIAL** Murarna, vilka stödjas av kontreforter, äro byggda av tegel, lagt i kryssförband, och med undantag av nyare ilagningar av handslaget tegel i formatet 29×9 — 10×14 cm. De maskinslagna teglen bringades år 1922 genom räffling med mejsel att i yta bättre sammangå med det äldre teglet. Murarna äro utvändigt oputsade och uppförda på en sockel av större och mindre, oregelbundna granitblock av olikartad färg.
- SOCKEL** Sockeln, som sedan år 1886 varit putsad med cementputs, renhögs och lagades år 1922. Under takfoten avslutas murarna av en kraftig, putsad tegellist, vilken tillkom år 1752, sedan en omkr. 1728 utförd tegellist förstörts vid den brand, som år 1751 härjade kyrkan (se s. 232). Före 1728 avslutades de av en trälist.
- FÖNSTER** Kyrkorummets samtliga fönster med undantag av ett mindre cirkelrunt fönster över altaret samt ett större cirkelrunt fönster i vardera korsarmens gavel och ett över tornportalen äro spetsbågiga samt ha sedan 1752 omfattningar av sandsten. Dessförinnan endast tegelomfattningar. Se fig. 63. Solbänkarna äro utförda av kalksten. Även bakom altaret fanns ursprungligen ett stort spetsbågigt fönster. Detta igenmurades troligen år 1752, varvid det nämnda runda fönstret utsparades. Likaså har det andra nordfönstret från väster räknat på utsidan igenmurats vid sakristians tillbyggnad och påbyggnad åren 1651 och 1835. År 1766 anordnades i dess inre fönstersmygs nedre del ett epitafium (se s. 278), vilken sedan dess döljer denna del. — Altarfönstret samt de båda korfönstren och fönsterna i korsarmarnas gavlar ha i inre bågen glasmålningar.
- GLASMÅLNINGAR** I fönstret över altaret synes en duva omgiven av ornament. Norra korfönstrets målningar framställa de tre vise männens tillbedjan, det södras Kristi uppståndelse. Å det förra synas nedtill Svea- och Götalands vapen, å det senare Stockholms och Klara församlings vapen. Å det förra inskriften: »ORDET WARDT KÖTT. GUD ÄR KÄRLEKEN», samt »OSCAR. BRÖDRAFOLKENS WÄL». Detta fönster skänktes av Oskar II. Å det senare, som bekostats av församlingen, »PREDIKA EVANGELIUM DEN DER NEDERFOR ÄR OCH DEN DER UPPFOR.» samt »STOCKHOLM. S: A CLARA». Fönsterna äro samtida. I södra korsarmens rundfönster synes i mitten en pelikan i en sol, förövrigt utfylles ytan av ornament. I norra rundfönstrets mitt en fågel Fenix i en strålande sol omgiven av ornament. Dessa båda utfördes 1907 av Neuman och Vogels glasmästeri. Samtliga fönstren ha karmar och dubbla bågar av trä och med nämnda undantag ofärgat glas. Ytterbågarna äro järnbeslagna och indelade med blyspröjsar. De nuvarande yttre fönstren förskriva

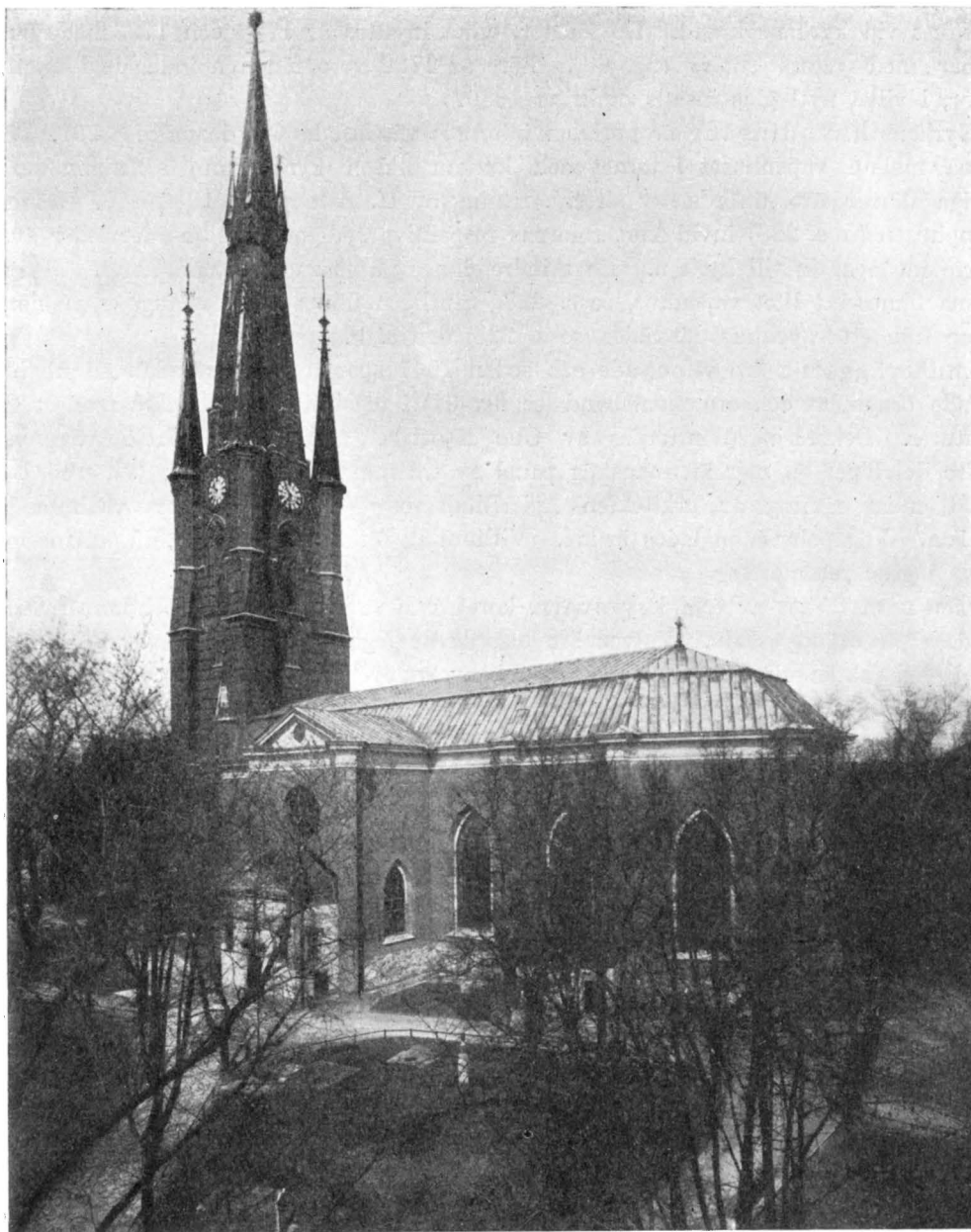

Fig. 56. Klara kyrka från sydost. Foto 1925.
Die Kirche von Südosten. The church from the south-east.

sig från år 1752 och insattes, sedan de föregående fönstrena från år 1722, år 1751 förstörts vid kyrkans brand. De fönster, vilka insattes år 1722 och 1723 hade järnramar med »stora rutor» (fig. 63). Före år 1722 voro fönstren indelade i mindre rutor, i vilka nytt glas insatts omkring 1680.

INGÅNGAR
TILL KYRKO-
RUMMET

Kyrkans huvudingång är portalen i tornets västfasad. Om denna se s. 221. Dörrarna mellan vapenhuset i tornet och kyrkan liksom kyrkorummets nedannämnda övriga dörrar äro utförda av ek enl. ritning av H. Zettervall¹ 1884—86. Genom trapphusen (se s. 228) invid korsarmarnas respektive syd- och nordfasader leder även större ingångar in till kyrkan. En mindre finnes på södra sidan nära koret. Utanför denna finnes ett litet vapenhus, se s. 228. Slutligen finnes en liten ingång på norra sidan från ett vapenhus därstädes (se s. 228) den s. k. »prästgången».

INNERVÄGGAR

Innerväggarna äro vitputsade och sedan 1907 sparsamt dekorerade med schablonerade ornament och ornamentsband (se fig. 61) i tegelrött och gulockra med svarta konturer. Dekoreringen utfördes av Olle Hjortzberg² år 1906—07. Å väggarnas nedre del löper en mer än manshög panel av trä målad i ekimitation och utförd år 1906 enligt ritning av arkitekten Agi Lindegren.³ — På 1640-talet vitlimmades kyrkan. Vägghelena målades bruna. Vitlimning företogs åter 1723, då pelarna målades i grön marmorfärg.

VALV

Långhuset täckes av fem kryssvalv, koret av trenne valvkappor och korsarmarna vardera av ett kryssvalv. Valven äro utförda av tegel och bäras av vägghelena av tegel med rektangulär plan. Kapporna äro mycket överhöljda. Sköld och gördelbågar spetsbågiga. De förra en sten breda, de senare med halvcirkelformig genomskärning. Ribborna ha triangulär genomskärning. Valven äro samtliga ursprungliga samt putsade. År 1907 dekorerades de med kalkmålningar av Hjortzberg (se fig. 62). Ornamentsband i tegelrött och gulocera med tunna svarta konturer följa sköld- och gördelbågar samt ribbor. I hjässorna och svicklarna förgyllda ornament. I varje kappa framställas ett cirkelformigt, med ornamentsband omgivet fält en scen ur nya testamentet. Scenerna äro följande: (Romerska siffror angiva valvkvadraterna räknade från öster till väster. Vanliga siffror angiva valvkapporna inom varje kvadrat.)

Koret. I: I mitten en duva omgiven av en sol, av blad och stiliserade rosor. Där omkring en krans av änglahuvuden. Inskr.: Ps. 103: 20: 21.

Långhuset. II: 1: Bebådelsen. Luk. 28. 2: Maria och Elisabets möte. Luk. 1. 3: Maria och barnet samt Josef i krubban. Luk. 2. 4: Frambärandet i templet. Luk. 2.

III: 1: De tre vise människens tillbedjan. Matt. 2. 2: Kristus vid 12 års ålder i templet. Luk. 2. 3: Kristi dop. Matt. 3. 4: Bergspredikan. Matt. 5.

IV: 1: Moses slår vatten ur klippan. 2 Mos. 17. 2: Abraham och Melchisedek.

¹ Helgo Zettervall, f. 1831, arkitekt, överintendent, d. 1905.

² Olle Hjortzberg, f. 1872, målare, professor i Konstakademien.

³ Agi Lindegren, f. 1858, arkitekt, d. 1927.

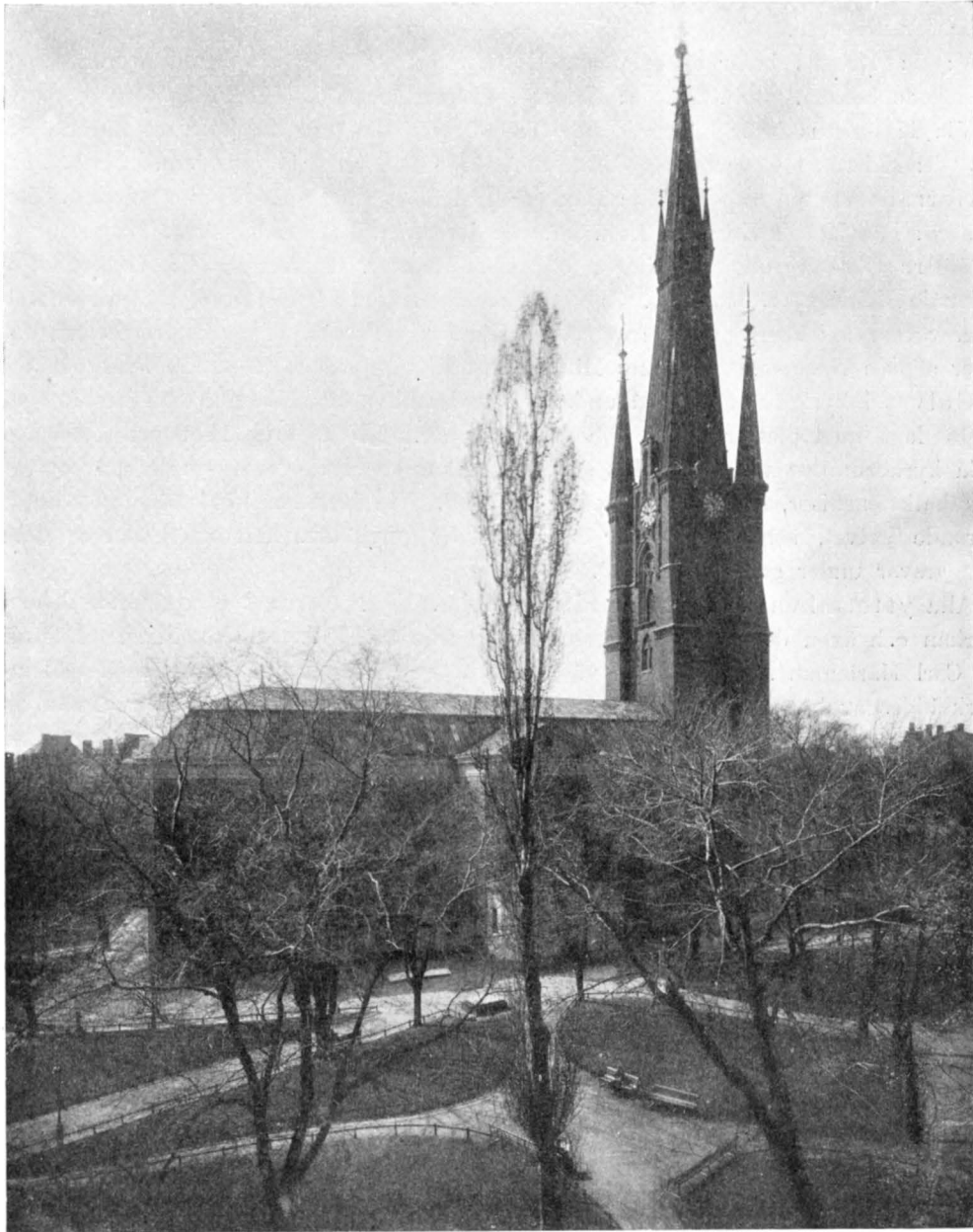

Fig. 57. Klara kyrka från nordost. Foto 1920.
Die Kirche von Nord-osten. The church from the north-east.

1 Mos. 14. 3: Moses bär lagens tavlor. 5 Mos. 5. 4: Salomo och drottningen av Saba. 2 Krön. 9.

V: 1: Kristus botar en spetälsk. Matt. 8. 2: Vid Jakobs brunn. Joh. 4. 3: Den gode herden. Joh. 10. 4: Kristus välsignar barnen. Mark. 10.

VI: 1: Kristus inför Pilatus. Joh. 18. 2: Kristus två lärjungarnas fötter. Joh. 13. 3: Kristus i Getsemane. Matt. 26. 4: Kristi intåg i Jerusalem. Matt. 21.

Norra korsarmen. VII: 1: Daniels syn. Dan. 7. 2: Kristi himmelfärd. Luk. 24. 3: På väg till Emaus. Luk. 24. 4: Kristus och Saulus. Apg. 26.

Södra korsarmen. 1: Simson bär Gasas portar. Dom. 13. 2: Krigsknekt bevakande Kristi grav. Matt. 27. 3: Uppståndelsen. Joh. 14. 4: Korsfästelsen. Joh. 19.

Å väggarna i korsarmarna framställas Klara kloster och Klara kyrka på 1600-talet efter stick i Nordbergs S. Claræ Minne samt Klara kyrka 1753—1880 och efter 1880.

GOLV Golvet i kyrkorummet med undantag av bänkkvarteren, som ha trägolv, är sedan 1906 lagt med plattor av vit och grön marmor. Mellan åren 1886 och 1906 hade hela kyrkorummet trägolv, vilket stod på bockar ett stycke ovan om det golv av tegel och kalkstensflisor, som funnits sedan år 1753. Vid branden 1751 förstördes det dåvarande golvet, som till en stor del bestod av gravhällar, helt och hållet av elden. Om gravar under golvet se s. 290.

YTTERTAK Alla yttertaken äro täckta med kopparplåt. Takstolarna å ovannämnda delar av kyrkan och även delvis plåten förskriver sig från år 1752. Takresningen enl. ritning av Carl Hårleman¹. Föregående väsentligt högre takresning, vilken år 1634—47 kopparkläddes av kopparslagaren mästare Samuel Sebold, härjades år 1751 av brand, varefter den nuvarande uppfördes. Intill 1751 kröntes var och en av yttermurarnas kontreforter av en liten kopparklädd spira. Se fig. 46. Drottning Kristina skänkte år 1647 600 daler silvermynt, som bidrag till betalning av taket. År 1645 uppsattes ett förgyllt kors på östra gaveln. Koppertaket reparerades år 1706. Före år 1634 var taket tegeltäckt med bly nedomkring. Det nuvarande korset förskriver sig från åren närmast efter 1751.

UPPVÄRMNING Kyrkan uppvärms sedan 1906 av en varmvattensvärmeledning med pannrum i en utbyggnad invid tornets norra mur. Ritningar till värmeanläggningen utfördes år 1905 av ing. Hugo Theorell.

TORN I VÄSTER Tornets uppbyggnad och utseende framgår av fig. 57. Dess nuvarande yttre gestaltning förskriver sig från en ombyggnad år 1884—86 enl. ritning av Helgo Zetterwall. Murarna äro uppförda av tegel på en sockel av grå, finhuggen granit. Fasadytorna äro sedan 1886 beklädda med maskinslaget rött tegel med band av glaserat mörkbrunt tegel. I södra vinkeln mellan torn och kyrka ansluter sig ett smalt trapp-torn av tegel med ingång utifrån på södra sidan, vilket leder till tornets övre våningar.

¹ Carl Hårleman, f. 1700, arkitekt, överintendent, friherre. Medlem av kyrkorådet i S. Klara 1744—1753, d. 9 febr. 1753. Begravd i S. Klara. Se s. 271.

Bottenvåningen upptager vapenhus och vindfång. Inredning och dörrar av ek äro utförda 1906 efter ritning av Helgo Zetterwall.

Tornets andra våning, i jämnhöjd med orgelläktaren, upptages till största del av orgeln, samt belyses av ett cirkelrunt fönster, vars glasmålning tillkom år 1907.

Intill tornets bottenvåning ansluta sig, på södra sidan en utbyggnad (se plansch I), vilken användes som arkiv, och på norra sidan en motsvarande byggnad, använd till pannrum för värmeledningen. Båda uppfördes i samband med Zetterwalls tornombyggnad åren 1884—86.

ARKIV-
BYGGNAD

PANNRUM

Å den senare byggnadens plats fanns förut ett 1651 uppfört likhus, vilket år 1723 fick nytt koppartak. Se plan fig. 121.

ÄLDRE LIK-
BOD INVID
TORNET

I tornet finnes sedan 1884—86 ett tornur med urtavlor åt de fyra väderstrecken förfärdigat av Lindroths urfabrik i Stockholm.

TORNUR

Om det äldsta uret berättar Nordberg. »År 1648 är det första Urwärcket som varit här wid Kyrkan, gjordt i Åbo af Mäster Lorents Mejer (se Mejerska epitafiet s. 271) hwilken ock själf har det öfwerfördt och uppsatt: men som Protocollet tillika berättar, har det ej varit af särdeles fasthet. — År 1649 är Klockan dertill guten af Kongl. Styckgjutaren Mäster Gerhard Mejer (se Mejerska epitafiet, s. 271). — År 1660 togs det gamla Urwärcket bort, och sattes det änu warande istället. År 1696 efter som i hela Stockholm, wid alla des Kyrkor, intet Urwärck slog Fierdedels timar, mera än det som war på Kongl. Slottet I de så kallade 3 Cronor, och afbrann 1697 den 7 Maji ty samtyckte Kyrkans Föreståndare och Råd at ett Fierdedels wärck skulle här uppsättias. Klockan dertil är guten af Klockgiutaren Mäster Jacob Biermanl.» — Detta ur förstördes vid branden 1751.

FÖREGÅENDE
TORNUR

Den nuvarande tornportalen är utförd år 1886 enl. ritn. av H. Zetterwall. Omfattning och tympanonfält av finhuggen, delvis polerad, grå granit. I tympanon en framställning i relief av Kristus i majestät omgiven av evangelistsymboler. Dörrar av ek, indelade i små kassetter.

TORNPOR-
TALEN

År 1650 skänkte »Secreteraren uti Kongl. Krigs, Collegio Herr Samuel Kempenschiöld»¹ en portal av »wacker huggen sten» med inskriften:

ÄLDRE VÄST-
PORTALEN

»HÆ VALVÆ BIFORES UT CUIQUE / PATENT ITA CORDIS / JANUA SIT VERBO SEMPER APERTA DEI: / NÄEMAN ADIT JORDANEM ÆGER REDIT / AMNE REFECTUS; / HIC ANIMARUM FONS, HIC PANACEA / POTENS, / DEVOTE CONSECRAVIT SAMU / EL KEMPENSCHIÖLD A: DNI / M · D · C · L.» (= Såsom dessa dubbelportar slås upp för var och en, sålunda må hjärtats dörr alltid vara öppen för Guds ord. Naaman gick till Jordan sjuk, återvände frisk till sinnet. — Se Konungaboken 11: 5. — Här är själarnas brunn, här är botemedlet mot allt ont. En ödmjuk gärd av Samuel Kempenschiöld. Herrans år 1650.)

Denna portal förstördes vid branden 1751. Inskriftstavlan är bevarad och uppsatt i vapenhuset. Portalen efterträdades av en 1753 enligt ritn. av C. Hårleman byggd.

¹ Samuel Kempenskiöld, f. 1599, lektor i Strängnäs, sekreterare i Kammarkoll., Riddarhussekreterare, d. 1670.

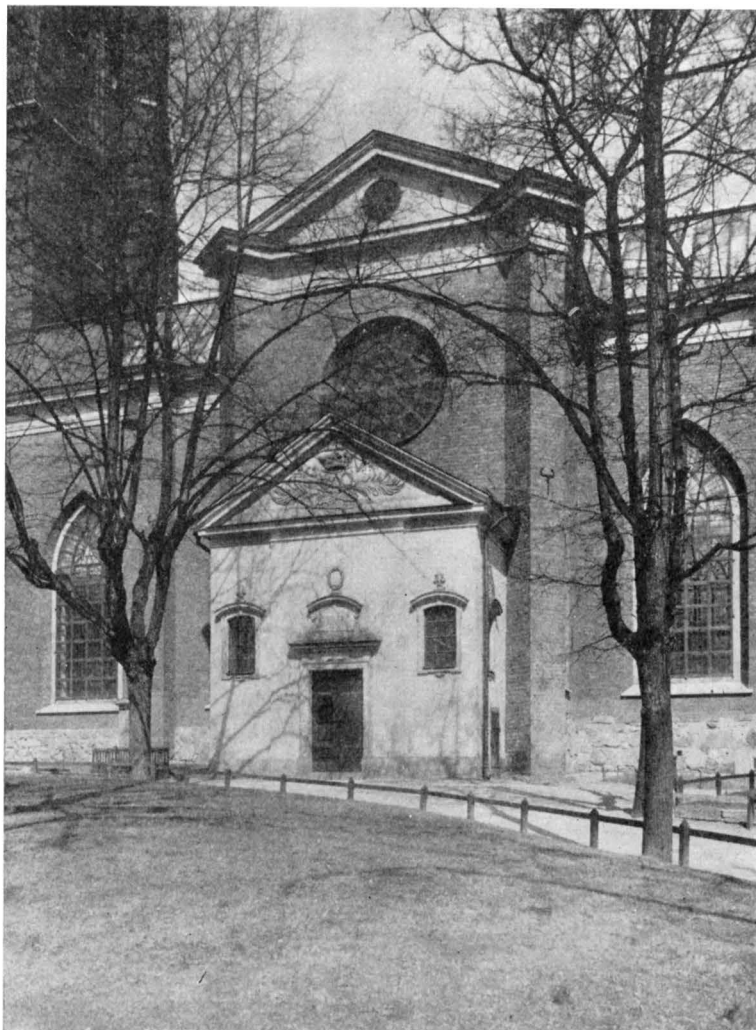

Fig. 58. Klara kyrka. Södra korsarmen.
 Südlicher Kreuzarm. The south transept.

Se fig. 64. Å en inskriftstavla ovan dörrarna lästes: »SACRAM HANC ÆDEM DIRO INCENDIO DELETAM / D: IIX JUNII MDCCLI. / ET INTRA BIENNIUM DENUO EXSTRUCTAM D: T: O. M. / D. XII APR. MDCCLIII. / DICATAM EJUSDEM TUTELÆ QIE COMMENDAT. / JUSTUS C. HAUSWOLFE D. T. ET PASTOR». (= Det helga templet, som föröddes av en gruvlig eldsvåda d. 8 juni 1751, inom två år åter uppbyggdes samt d. 12 april 1753 invigdes åt den treenige Guden, det anförtros förtröstansfullt till Hans skydd av Justus C.

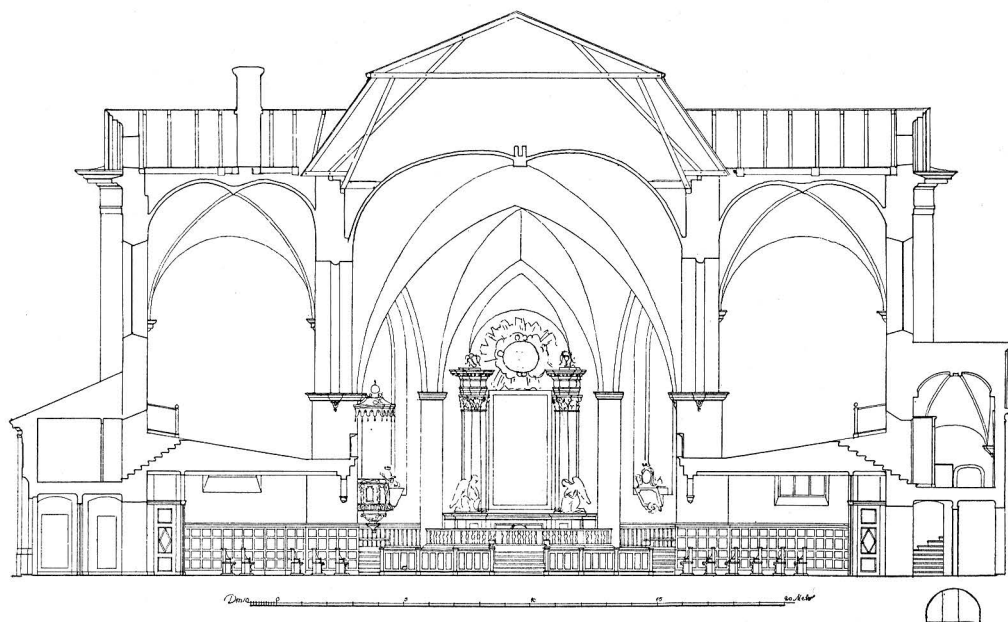

Fig. 59. Klara kyrka. Tvärsektion mot öster.
 Querschnitt gegen osten. Cross section towards the east.

Hauswolf, teol. doktor och kyrkoherde.) — Denna tavla är numera uppsatt i tornvåpenhuset på dess södra vägg.

Den kopparklädda tornspiran (se fig. 57), vilken krönes av ett smidesjärnkors stående på en förgylld kopparkula, förskriver sig helt från år 1886 och är utförd enl. ritningar av Helgo Zettervall, efterbildande 1600-talets tornspira. Se nedan.

Torn uppfördes samtidigt med kyrkan för övrigt år 1572—90. Dess höga, spetsiga spira var upptill klädd med koppar och nedtill med spån. Troligen anslöt sig den ovan nämnda yttre torntrappan till detta ursprungliga torn. — Redan år 1627 beslöts, sedan man i någon tid varit bekymrad över tornets svaghet, att nedriva detsamma och uppbygga ett annat, högre och fastare. Detta må dock icke fattas i den bemärkelsen, att hela tornkroppen skulle rivits, det gällde endast spiran. Tornmurarna, som förut endast varit omkring 41 alnar höga, uppmurades därpå till 61 alnars höjd och en ny spira byggdes. Arbetet utfördes av murmästaren Franz Gelog och byggmästaren Thomas Horn från Norrtälje samt tornbyggaren mästare Mårten Pels. Tornet fick då i huvudsak det utseende, sticket från år 1727 (fig. 63) visar. Spiran täcktes 1634 med koppar av kopparslagaren mästare Peter Mettler och härtill anslogs genom Kungl. brev av den 18 febr. 1632 »så mycket danaarw, som i Norre Stockholms Förstad kunde opspanas och efter lagan dom förfalla». — År 1665 talas om tornets »starecka swigt, som hotade ett oförmodeligt nederfall». År 1669 besiktigas tornresningen, varvid

TORN-
SPIRAN

TORNETS
ÄLDRE BYGG-
NADSHISTO-
RIA

Fig. 60. Klara kyrka. Interiör mot öster.
Das Innere gegen Osten. The interior looking east.

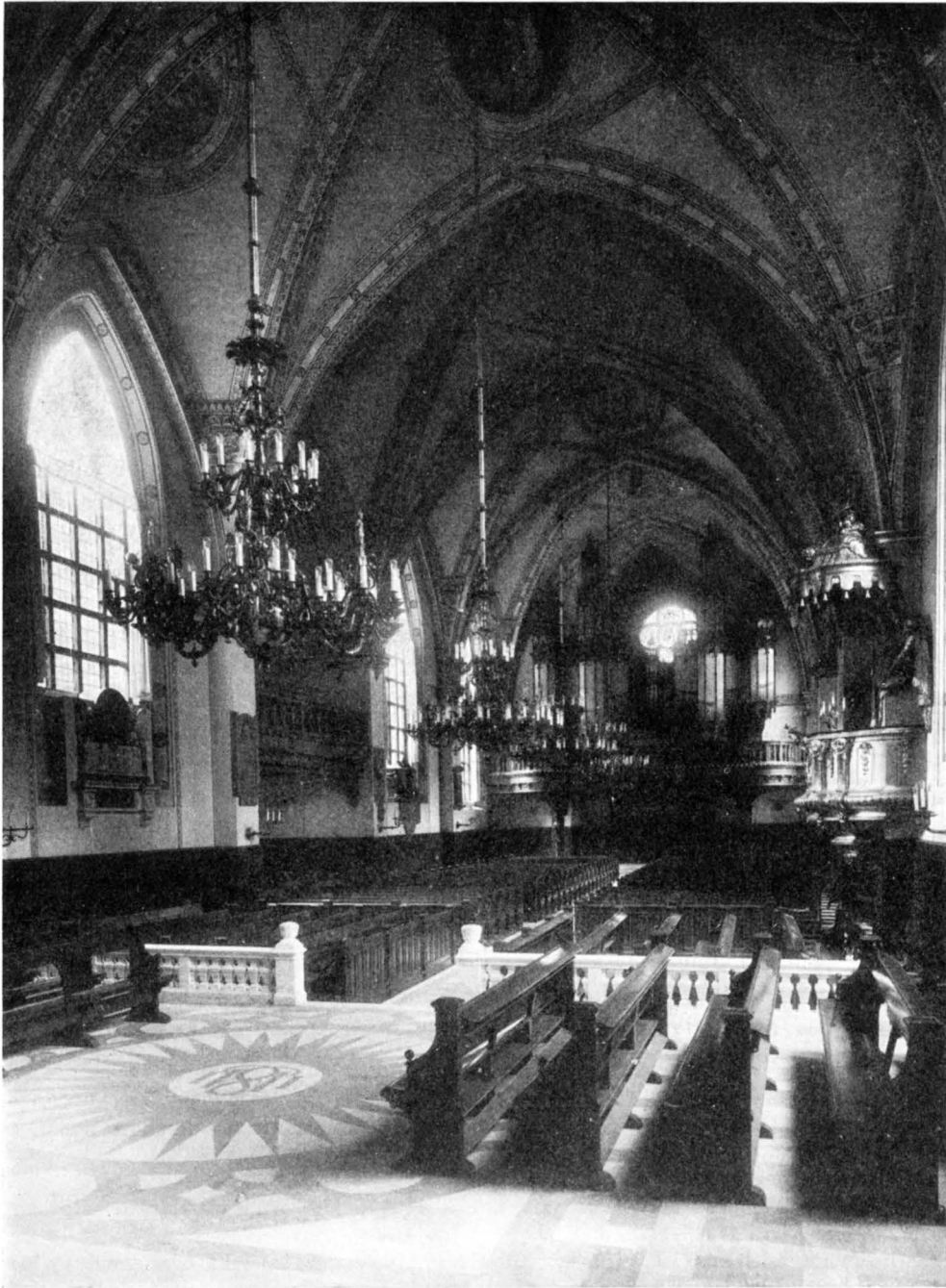

Fig. 61. Klara kyrka. Interiör mot väster.
Das Innere gegen Westen. The interior looking west.

befanns, att hjärtstocken var i mycket dåligt skick. Vid en häftig storm år 1717 nedstörtade tornspirans övre del, såsom man redan länge fruktat. Till ett minne av denna händelse avtecknades den nedfallna kyrktuppen i naturlig storlek på den översta norra läktaren och vid teckningen anbringades inskriften:

»AF 30. MARKERS WIGT, SÅ STOR, SÅ LÅNG OCH BREDER / SOM JAG, BÅD OP OCH NED, FÖR EDER TECKNAD STÅR / DEN KOPPARTUPPEN WAR, SOM TILL SANCT CLARAE HEDER / OCH STADSSENS PRYDNAD, STOD I TRY OCH OTTIO-ÅR / PÅ TORNETS HÖGSTA SPITZ, TIL DES EN GANSKA SWÅR / OCH OHÖRD WÄSTAN-WIND SLOG HONOM PLÖTSLIGT NEDER». — År 1722 ombyggdes och reparerades tornspiran av byggmästaren Nils Olofsson Alm och kopparslagareäldermannen mästare Selcke efter ritning av arkitekten Göran Adelcrantz¹. I den nya tuppen inlades en liten kopparplåt med inskriften: »År 1722 den 28 Julii Kyrkioherden Jöran A. Nordberg, Borgmästaren Jöran Adelcrantz, Kyrkiovärdar Jonas Nyman Och Eric Matsson.» — Denna tornspira förstördes vid eldsvådan 1751.

År 1752 byggde slottsbyggmästaren Eliander en provisorisk tornhuv, i vilken nya klockor upphängdes. Ritning till tornets ombyggnad och till ny tornspira (fig. 64) uppgjordes av C. Hårleman. Denna spira kom icke till utförande. C. F. Adelcrantz² ritade förslag till ny spira, (fig. 66) i nåder gillad 1768. Då medel till spirans uppförande ännu icke kunde sammanbringas, fick församlingen tillstånd att bygga en provisorisk spira efter ritning av Adelcrantz (fig. 67), vilken i framtiden skulle ersättas av en spira byggd efter 1768 års ritning. Denna provisoriska tornavslutning fanns emellertid kvar ända till 1884—86 då den nuvarande spiran utfördes enl. ritning av Zetterwall.

SAKRISTIOR

Sakristian är på en sockel av olikfärgad granit uppförd av tegel i två våningar. Den nedre våningen, vilken uppfördes 1649—51, bär å nordfasaden smidda ankarlutar, vilka bilda årtalet 1651. Den övre våningen påbyggdes år 1835, vilket årtal med smidda bokstäver synes å fasaden under taklisten. Å såväl nord- som västfasaden finnes ett fönster i varje våning, de nedre rundbågiga, de övre rektangulära. Karmar och bågar av trä, järngaller. — Ingången till sakristian genom en dörr in till norra korsarmen. Bottenvåningen är välvd med ett kryssvalv av tegel, under det att övervåningen har platt tak. Yttertaket är täckt med kopparplåt — 1651 års sakristia, vilken byggdes av mästare Hans Drissel, täcktes med kopparplåt år 1723 av mästare Johan Cassman. — År 1727 fanns under nordfönstret en tavla med inskriften: »ANNO 1654 DEN 7 JUNI DAGEN EFTER KONUNG CARL GUSTAFS KRÖNING, SLOG ETT ÅSKESLAG UNDERHÄNGANDE HOHL I MUHREN. MEDAN DÖRREN OCH FÖNSTRET LYCKTA WORO, OCH BLEFWO DOCK MED ALT ANNAT I SAKERSTIAN OSKADDA.»

¹ Göran Josua Törnquist, nob. Adelcrantz, f. 1668, slotts-, stats- och stadsarkitekt. Medlem av kyrkorådet i S. Klara 1721—1728, d. 1739.

² Carl Fredric Adelcrantz, f. 1716, son till Göran Adelcrantz, arkitekt, överintendent, baron. Medlem av kyrkorådet i S. Klara efter 1757, d. 1796.

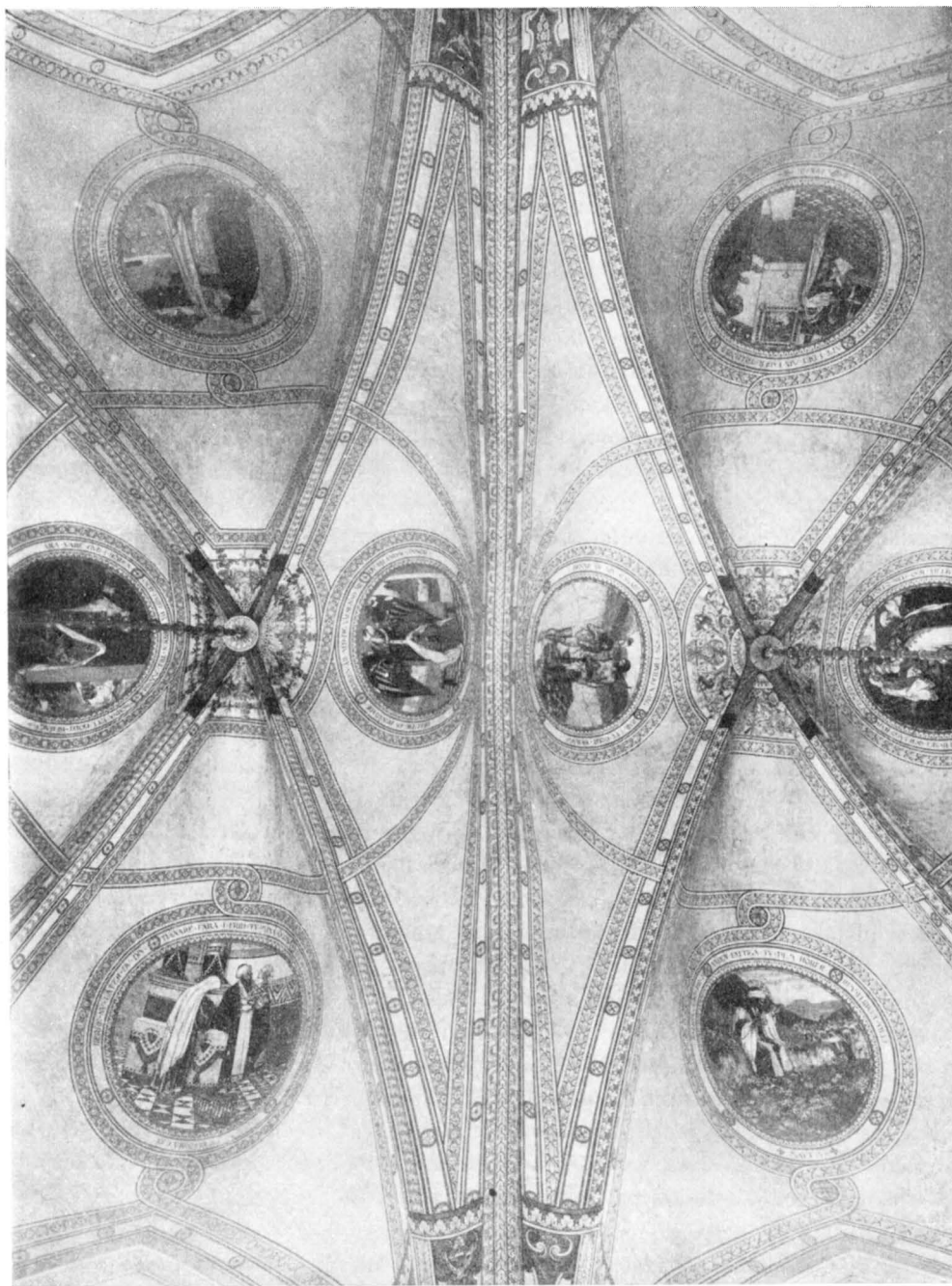

Fig. 62. Klara kyrka. Valvmålningar av Olle Hjortzberg 1907.

Gewölbemalereien von O. Hjortzberg 1907.

Vault-paintings by O. Hjortzberg 1907.

I östra vinkeln mellan långhuset och norra korsarmen finnes ytterligare en sakristia. Den är troligen byggd mellan 1751—53 och är uppförd av tegel på en sockel av sandsten. Dess murar äro ut- och invändigt putsade. Rummet täckes av ett kryssvalv. I dess sydvästra hörn leder en trappa genom kyrkans nordmur upp till predikstolen. Yttertaket är täckt med kopparplåt. Intill denna sakristia byggdes år 1906 en gång fram till koret, d. s. k. prästgången. Murar av tegel, ut- och invändigt putsade. Sockel av sandsten.

En äldre sakristia. Ursprunglingen användes en del av södra korsarmen bakom västra pelaren i korsgångshörnet som sakristia, intill år 1651, då den nyss beskrivna byggdes.

SÖDRA VA-
PENHuset

Invid södra korsarmens gavel finnes en lägre byggnad, inrymmande vapenhus och trappor till läktaren i denna korsarm. Byggnadens utseende framgår av fig. 58. Murarna äro uppförda av tegel med sockel av sandsten, ut- och invändigt putsade. Gavelfältet prydes av sandstensornament: Ätterna Lilje och Wredes vapen under en gemensam krona, över vilken synes årtalet 1726, under vapnen palmlblad, på sidorna »A:J:L.» (= Axel Johan Lilje) samt »A:W.» (= Agneta Wrede)¹. Portalens omfattning och överstycke av sandsten. Kopparklädda dörrar. Å överstycket inskrift: »PSALM 122. / JAG GLÄDES I THET MIG SAGT ÄR ATT WI SKOLA GÅ IN UTI HERRANS HUUS». — Fönsteromfattningar av sandsten. Golv av kalksten. Trapporna av kalksten ombyggdes 1906. Det förutvarande av sandsten. Kopparklätt yttertak.

År 1723 erbjöd sig grevinnan Agneta Wrede att på egen bekostnad låta borttaga den »trätrappa, som är wid Södra dörren in i kyrkan up till Södra läktaren och i dess Ställe upföra en trappa af Sten med uppgång på 2 sidor, der den utbygda Träkuhren nu är utan för dörren». — Byggnaden fullbordades år 1726. Troligen efter ritning av J. Adelcrantz.

NORRA VA-
PENHuset

Intill norra korsarmens gavel ansluter sig likaså en trapp- och vapenhusbyggnad. Se fig. 57. Ut- och invändigt putsade tegelmurar på sockel av sandsten. Fönsteromramningar och dörrposter av sandsten. Koppartak. Golv och trappa av kalksten. År 1753 beslöts att »bygga norra dörren liksom den Wredeska södra». — »Herr Statssecreteraren ÖfverPostdirectören Och Commendören Leonardh Klinkowström»² gav här till 500 plåtar mot att han skulle erhålla en gravplats i byggnaden samt tvenne bänkrum på södra läktaren. Ritning till trapphuset uppgjordes först av C. Hårleman (fig. 65). Densamma förändrades av C. F. Adelcrantz (se fig. 67).

VINDFÅNG
UTANFÖR
SÖDRA KOR-
INGÅNGEN

Slutligen finnes en vindfångsbyggnad utanför södra koringången. Ut- och invändigt putsade tegelmurar på sandstensockel. Kopparklädda dörrar inom ramar av sandsten. Koppartak. Vindfånget uppfördes mellan 1753 och 1764.

ÄLDRE VA-
PENHuset

Intill år 1649 voro vapenhus inredda i södra och norra korsarmarna. De hade »särskilda valv under stora valvet i Korskyrkan» och fingo nämnda år vika för de då uppförda syd- och nordläktarna. Se närmare sid. 251.

¹ Agneta Wrede, f. 1674, d. 1730, g. 1693 med överstelöjtn. greve Axel Johan Lilje, d. 1696.

² Leonard Klinkowström, f. 1685, överpostdirektör, friherre, d. 1759, begravnen i S. Klara i norra vapenhuset.

BYGGNADSHISTORIA.

Såsom ovan nämnts nedrev Gustav Vasa S. Klara kloster år 1527. Redan innan 50 år förflutit, lade Johan III grunden till S. Klara nuvarande kyrka. Enligt Nordberg skulle kyrkan ha blivit färdig 1572. Messenius uppger årtalet 1576. Båda uppgifterna äro felaktiga. Den tillförlitligaste källan är givetvis Johan III:s byggningsbrev och diarium. I diariet för år 1577 (i Riksarkivet) angives: »att the öfriga timber som icke behöf:s till S. Clara kirkia på Norremalm skall föres till Arnöön igen. Ther um Erick Biörsn tillschriff:s och att samme kyrkia motte snart blif:e uppsett». I byggningsbrevet nämnes »S. Clare kyrkebyggning» först år 1584. Åren 1583—86 levererades till S. Klara kyrka enligt uppgift från år 1588 (Acta eccl. Stockholm) ej mindre än 177 tusen tegel och 8 tusen pelartegel för en summa av 925 daler. I Horns tegelbruks räkenskaper för 1583, 85, 86, 88 uppgivas stora tegelleveranser till slottsfogden Eric Börsson och »den nya kyrkan på norre malm vid S. Clara». År 1586 giver Johan order om »Klocher och Altaretaffle». Samma år befaller att »S. Clare Kyrkies Fönster Steen skole uthugges wed Wreta» och nämnes för första gången Henrik ver Huffven som byggmästare å S. Klara kyrkobygge. I slottsräkenskaperna för år 1587 omtalas Henrik ver Huffven som byggmästare på S. Clara. År 1589 synes kyrkan vara i det närmaste fullbordad. Detta år bestämmer nämligen Johan III, att tornspetsen skall täckas med koppar. Detta arbete utfördes av Anders tornbyggare. Till detsamma åtgick 7 skeppund koppar. Sven Stenssons räkenskaper 1586—92 (Slottsark.). Grl. n:r 53, 55, 76, 88, 463 not.

TILLKOMST-
TID FÖR
KYRKANS
HU VUDPARTI

Av ovanstående framgår, att Klara kyrka var under byggnad åtminstone från år 1577 och att arbetena med livlighet bedrevos under alla år efter 1580 fram till 1590, då kyrkan var helt fullbordad att döma av en bevarad inventarieförteckning från detta år, se nedan s. 232. Säkerligen har dock kyrkan projekterats och grundlagts några år före 1577. Möjligt är, att det av Nordberg uppgivna år 1572 betecknar själva grundläggningsåret.

Under förra delen av 1570-talet var Anders Larsson eller Anders Målare den byggmästare, som Johan III anlidade för sina arbeten i Stockholm och trakten däromkring. Mäster Anders efterträddes 1576 av den berömde Willem Boy,¹ vilken ända till konungens död är ledare för dennes viktigaste byggnadsföretag i denna del av landet. Boy

BYGG-
MÄSTARE

¹ Willem Boy, arkitekt, byggmästare, skulptör, verksam i Stockholm 1576—1592. Om honom se AUG. HAHR: Studier i Johan III:s Renässans.

² Henrik ver Huffven eller van Huwen, nederländare, omtalas som murmästare först 1573, ledare vid Klarabygget åtminstone efter 1586, blev 1603 »byggmästare på alla slott och hus öfver allt i Upland». Om ver Huffven se AUG. HAHR: Johan III:s renässans, s. 101 och 115 samt NORD. FAMILJEBOK del 11, s. 1372.

16. Sveriges kyrkor. Stockholm III.

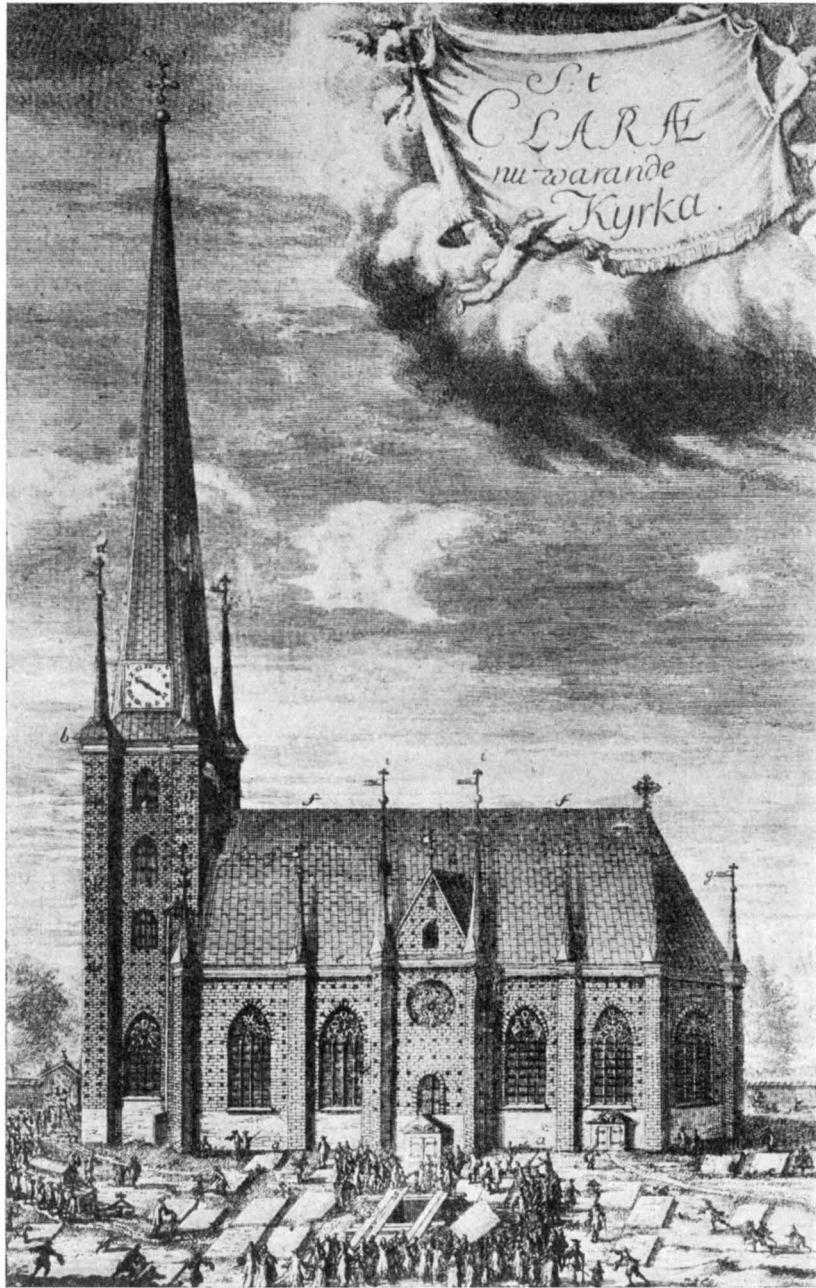

Fig. 63. Klara kyrka 1727. C. L. v. Schantz delin. I. v. d. Aveelen x.
 Die Kirche 1727. Jmfr fig. 46. The church 1727.

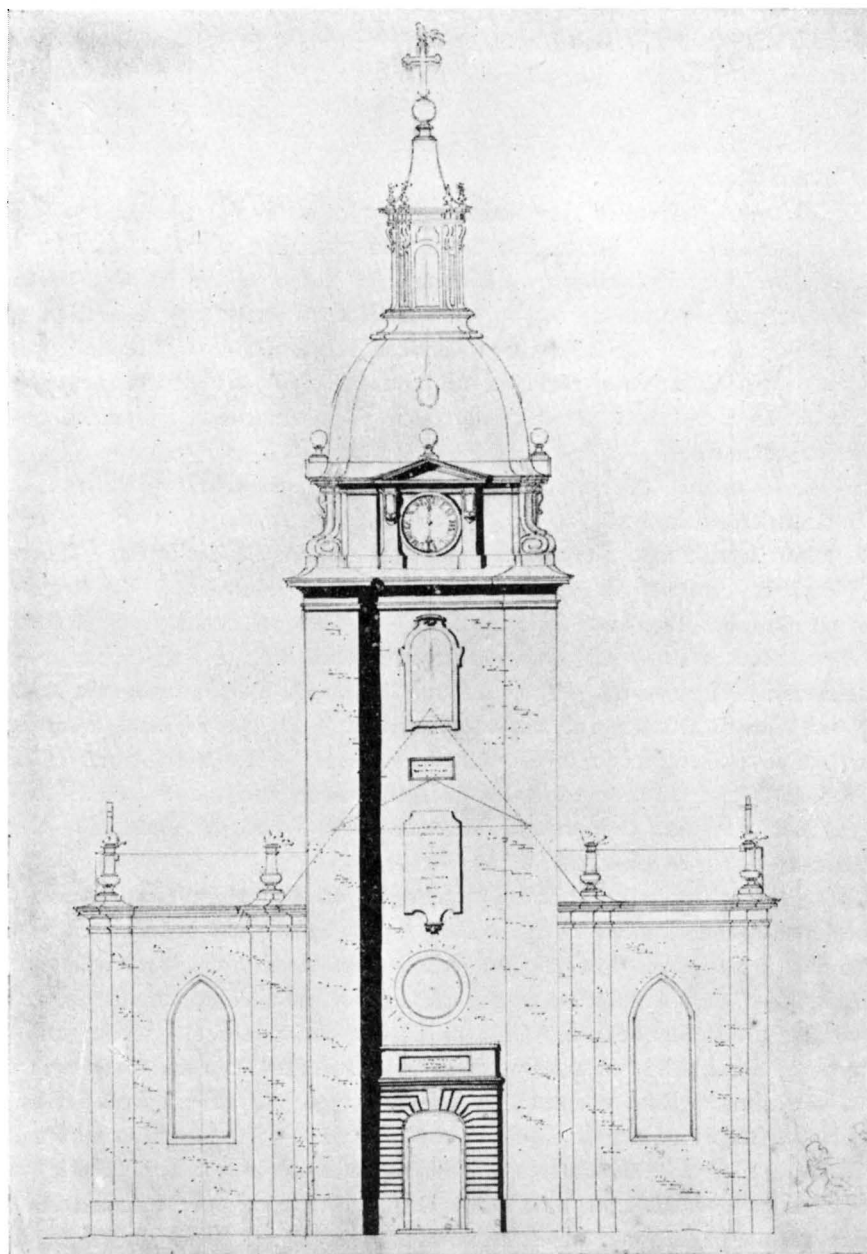

Fig. 64. Klara kyrka. Hårlemans projekt till ombyggnad år 1752.
Nat. Mus. Tessin Hårlemanska samlingen.
Hårlemans Umbauungsprojekt 1752. Drawing by Hårleman 1752 for rebuilding of the church.

är sålunda verksam å Stockholms, Svartsjö och Drottningholms slott samt å Gråmunkekyrkan och Tyska kyrkan. Det förefaller därför troligt, att Willem Boy även deltagit i projekterandet av Klara kyrka, ehuru ledarskapet vid bygget efter 1586 överlämnats ovannämnda ver Huffven, vilken varit Boys' biträde vid Riddarholmskyrkan. — Erik Björsson ombesörjde som slottsfogde leveranserna såväl till Klara som till det 1580 påbörjade Jakobs kyrkobygge.

DEN UR-
SPRUNGLIGA
KYRKANS UPP-
BYGGNAD OCH
UTSEENDE

Johan III:s kyrka omfattade den nuvarande kyrkans väsentligaste delar: korskyrkan och tornet. Kyrkans yttre hade i huvudsak det utseende, som sticket från år 1727 (fig. 63) återgiver, med undantag av att tornet var lägre, spåntäckt med kopparklädd spets och kyrkans tak spåntäckta med blyplåt nedtill. Murarna voro utvändigt oputsade och invändigt putsade. Kyrkorummet täcktes av de ännu bestående kryssvalven. Sakristia och vapenhus voro förlagda till korsarmarna. Av den ursprungliga fasta inredningen är intet bevarat. Predikstolen stod på södra sidan, i östra hörnet mellan långhuset och korsarmen.

Fatabursräkenskaperna för Stockholms slott 1590 i Slottsarkivet innehålla nedanstående inventarieförteckning:

»Till S. Clara kyrkia opå Noremalm, som herr Håkans Bewijs lyder: / Mässe Haken af Rött blomerat Sammet derpå Ett kors af Rödh gyllenduck — 1 / Anntepend af Samma slagz Sammet medh en Gyllenduckz l—?—ista, och medh fördeler Frannser af ymse Zölf och Rött Silke — 1. / Altherduck af hollendz lerfs — 1. / Röcklina — — 1. / Altherjussestacker af mässing — 2. / Till lille Altaredh ther Sammestadz Mässehaken af Rött ? tafft medh Ett kors af hwijt Zölfwerduk — 1. / Anntepend af samme slagh medh En lista av Zölfduk och medh Silkes Frannser — 1. / Altherduck af Hollandz lerft — 1. / Gamel altherduck af hollandz lerfft medh hwijt Söm och Silke — 1. / Corporal af Zehyr — 1. / Corporal af hollandz lerft — 1. / Mässe särk — 1. / Stola af Rött Samet — 1. / Stycker till Mässe Särker —».

DEN UR-
SPRUNGLIGA
KYRKANS
KONSTHISTO-
RISKA STÄLL-
NING

Johan III:s kyrkobyggnad hör till den grupp av efterreformatoriska svenska tempel, vilka trots renässansens intåg i landet i sin uppbyggnad fått behålla gotikens viktigaste element: spetsbågar, kontreforter och strålvalv, ehuru kyrkorummets proportioner blivit något annorlunda än under medeltiden. En större bredd på såväl rum som öppningar i förhållande till höjden är kännetecknande för dessa kyrkor. Utom Jakobs kyrka i Stockholm, som i viss mån måste räknas som en systerkyrka till S. Klara, ha vi såsom typiska exempel på dylika övergångskyrkor Tyresö kyrka på Södertörn och den något senare Kristinekyrkan i Falun. — Det förefaller icke troligt, att några som helst rester av den raserade klosterkyrkan ingått i Johan III:s kyrka. Murarnas tegel ligga överallt i kryssförband. Inga stötfogar, spår av medeltida förband eller dylikt kunna på något ställe konstateras. Icke heller torde under golvet innanför kyrkans murar rester av klosterkyrkan kunna anträffas. Därest sådana funnits, ha de dock säkerligen blivit förstörda vid 16- och 1700-talets gravbyggande.

BRANDEN
1751

Den 8 juni 1751 härjas en stor del av Norrmalm och därvid även Klara kyrka av

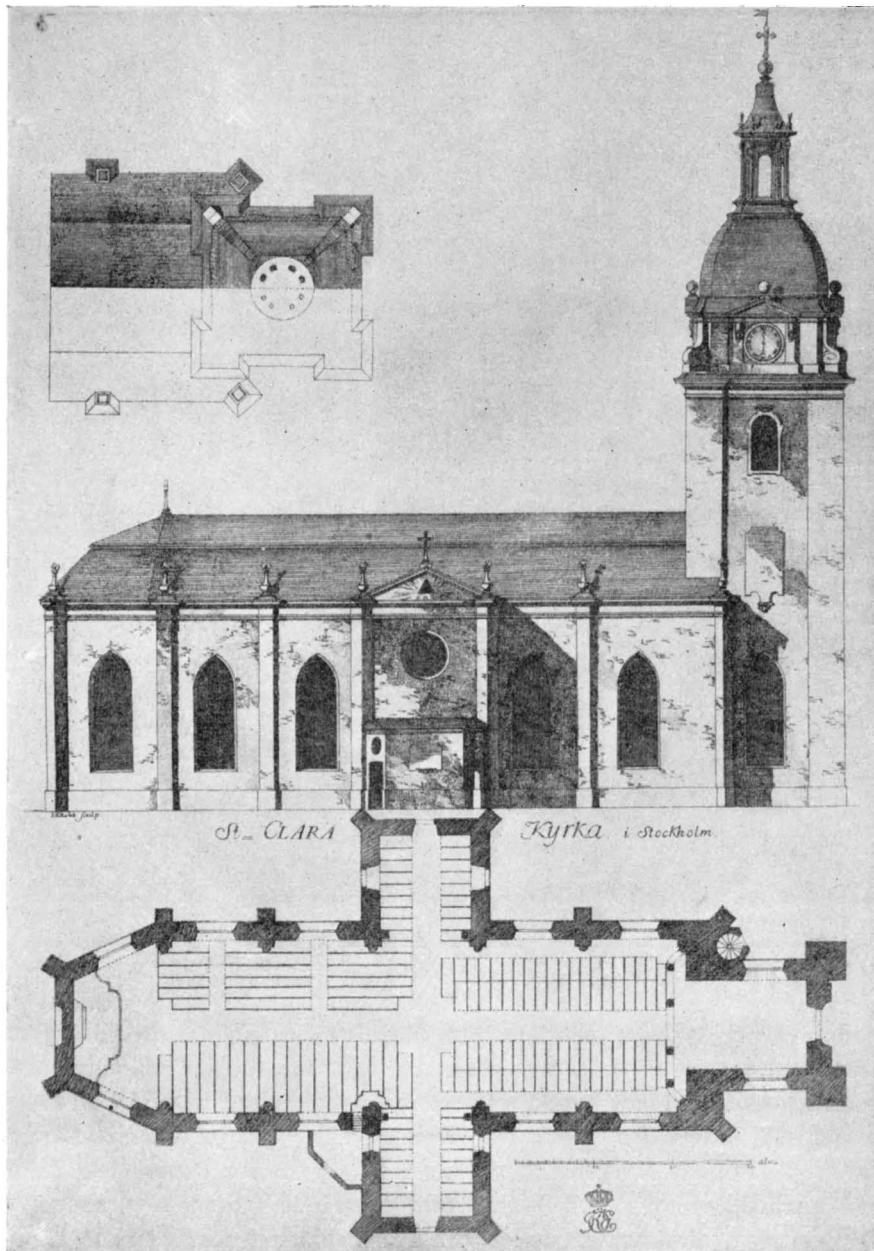

Fig. 65. Klara kyrka. Hårlemans förslag omkr. 1752. Stick av J. E. Rehn.
 Hårlemans projekt um 1752. Stich von J. E. Rehn. Project by Hårleman about 1752. Print by J. E. Rehn.

Fig. 66. Klara kyrka. Projekt av C. F. Adelcrantz, i nåd. gillat 18 maj 1768.
 Vorschlag von C. F. Adelcrantz 1768. Project by C. F. Adelcrantz 1768.

en eldsvåda, varvid kyrkans samtliga tak, taklister, fönster, all inredning förstördes. Till och med golven och därunder varande gravar ramponerades. Endast kyrkans murar och valv kvarstodo, varjämte kyrksilvret och en del handlingar räddades.

C. HÅRLEMAN
 KYRKANS
 ARKITEKT
 EFTER
 BRANDEN,
 MEDLEM AV
 KYRKORÅDET

Redan den 28 juni 1751 uppvisade överintendenten, baron Carl Hårleman, som sedan år 1744 tillhörde kyrkorådet, ritningar till kyrkans reparerande. Jämför fig. 64 och 65. Arbetet vidtog omedelbart. Utom dåvarande kyrkoherden Samuel Troilius synas styckgjutaren, direktör G. Meijer¹ och handelsmannen Nils Nyman², båda kyrkoråd, ha varit de drivande krafterna vid kyrkobygget.

¹ Se s. 276.

² Se s. 265.

Fig. 67. Klara kyrka. Adelcrantz projekt till provisorisk tornspira i nåd. gillat 14 sept. 1768.
Adelcrantz' Vorschlag für einen vorläufigen Turmhelm 1768. Project by Adelcrantz for a temporary spire 1768.

För att erhålla medel till kyrkans återuppförande anhölls hos K. Majt om tillstånd att få mynta den vid branden smälta kopparplåten från kyrkans tak och tornhuv samt att på en »stambok» få insamla frivilliga gåvor, vilket även beviljades. MEDEL TILL
KYRKANS
REPARATION

I januari 1752 hade kyrkobygget, vilket åtminstone vad timmermansarbetet beträffar, utfördes av slottsbyggmästaren Eliander, fortskridit så långt, att man kunde börja tänka på anskaffandet av inredning. Härom berättas i ett nedan återgivet kyrkorådsprotokoll från den 25 jan. sålunda:

1. Beslöts at anmoda Styckgiutare Herr Meyer om de nya Klockornas förfärdigande, samt at den afbrände metallen skulle waskas och afvägas.
2. At tala med Herr Eliander om Klockstolerne hwartil Grefwinnan Gyllenstierna skiänkt twenne Ekar ifrå Brahelund.

Fig. 68. Klara kyrka 1880. Ritn. i kyrkans arkiv.

Die Kirche 1880. Zeichnung
im Kirchenarchiv. The church 1880. Drawing
in the archives of the church.

rådet anledning hierteligen beklaga Öfwer Intendentens Herr B. Hårlemans alt för hastiga frånfälle, hwilket wäl Kyrkiorådet sig icke förestält, när han uti förra sammanträdet ännu war närwarande, och huru han sig och beklagade öfwer sin tiltagande podager ändå tycktes wara rätt munter. Kyrkioherden sade, att Kyrkian härwid mera förlorade än mången trodde, ty den sal. Mannen hade i höstas utlåtit sig för honom och han ärnade skaffa ifrå Slottet så mycken Prydna som möjligt wore, förutan det att han då trodt kunna disponera Öfwerheten att wisa några Nådetekn. Huru mån han warit om denna Kyrkiobyggnad och att få Kyrkian istånd det kunde Kyrkiorådet sielf intyga. Han hade wisat här wardse ömhet för detta förfallna Gs. Hus. Det skulle i våra Minnesböcker stå honom til ewerdeligt ärominne som desutom Sweriges tideböcker icke kunna undgå at tekna en sådan stor Arkitects stora förtjänster.

Ombad Kyrkioherden Herr Directeuren Meyer wara så god, och som han hittills giordt, sörja för Kyrkiobyggnaden. Nu, sedan C. Hårleman wore död, kastade han,

3. At Herr Åldermannen Kjørner med de andra af ämbetet noga pröfwar och besigtigar Kyrkiowalwen och därom lemnar sit skrifteliga intygande.

4. Til Kyrkiofönsterne accorderas med Hr Fristed om Steen och med Schmidten om Järnarbetet.

5. Til Bänkarna begiärdes Ritning af Herr Öfwer. Int. Baron Hårleman, samt accorderes med Eckstein om Arbetet.

6. Äfwen så om läcktarna och begynnes med den södra.

7. Predikostoolen förfärdigar Herr Liung efwen efter Baron och Öfwerintendenten Hårlemans Ritning. (Jämför fig. 78.)

8. Capellans Huset giøres färdigt, Kyrkioherde Huset begynnes sedan med.

9. Med Koppartäckningen på taket fort-ares så långt medlen tillsätta.

Den 9 febr. 1753 avled överintendenten C. Hårleman. På kyrkorådssammanträde två dagar senare beklagar kyrkioherden hans frånfälle:

Härom har i kyrkorådsprotokollet den 11 febr. 1753 antecknats:

»Därnäst uplästes och justerades Protocollet af den 28 january som gaf Kyrkio-

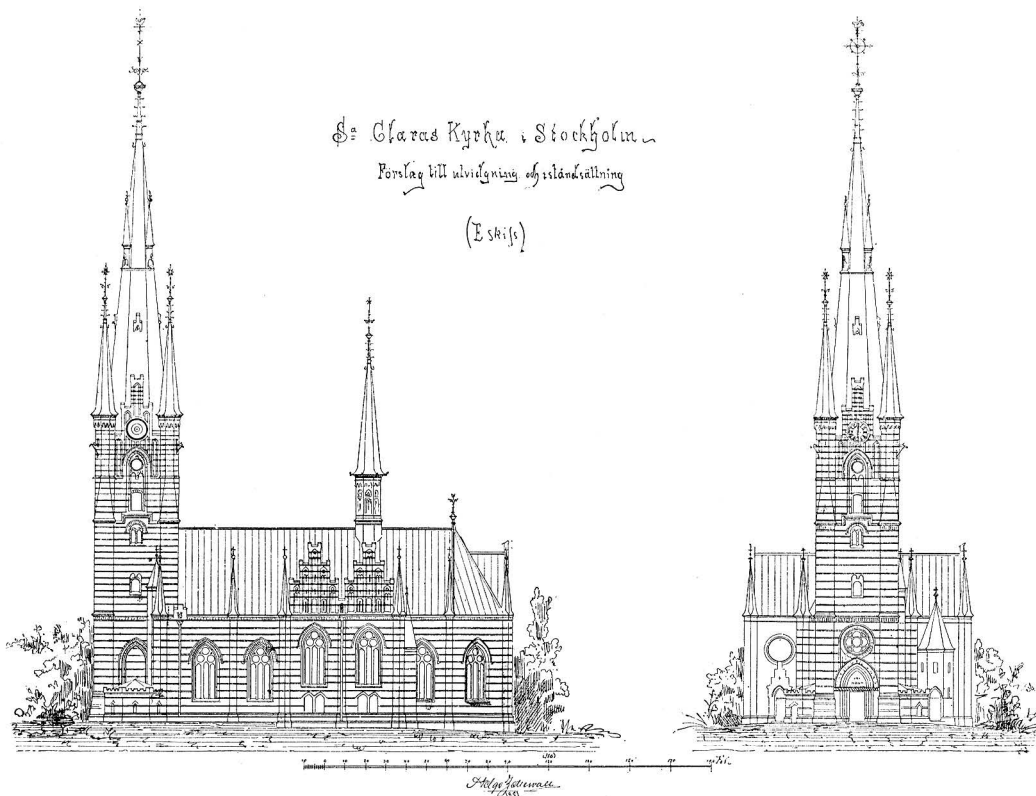

Fig. 69. Klara kyrka. H. Zetterwalls skiss till ombyggnad 1881.

H. Zetterwalls Skizz für Umbau der Kirche 1881.

H. Zetterwall's project for rebuilding of the church 1881.

det och Kyrkiorådet gjorde, alt sit bekymmer med fult förtroende på honom. Bad honom tillika icke glömma bort Påskedagen och Gudstiensten.»

Påskdagen 1753 togs kyrkan ånyo i bruk för gudstjänst. Den hade då i huvudsak det utseende, som fig. 65 återger, med undantag av att tornet endast täcktes av en tillfällig huv, och att norra trapphuset ännu icke var uppfört. Fasaderna voro putsade, taket kopparklätt. Inredningen var, åtminstone vad altare och predikstol beträffar, provisorisk. (Hårleman hade gjort ritning till tillfälligt altare och predikstol.)

Den av Hårleman ritade definitiva predikstolen blev färdig i slutet av 1753, då troligen även sakristian i hörnet mellan norra korsarmens östra fasad och kyrkan fullbordades. Lösningen av återstående uppgifter såsom altaranordning m. m. lämnas åt den nye överintendenten Carl Fred. Adelcrantz, vilken bliver kyrkobyggets arkitekt efter Hårleman, och som år 1757 inväljes i kyrkorådet. Om de efter Adelcrantz' ritningar utförda inventarierna: orgel, västläktare, färdigbyggda 1761, altare 1790, se s. 250 och 239. Om projekt till ny tornspira, se ovan, s. 226.

KYRKAN IN-
 VIGES ÅNYO
 1753

C. F. ADEL-
 CRANTZ
 KYRKANS
 ARKITEKT
 EFTER
 HÅRLEMAN,
 MEDLEM AV
 KYRKORÅDET

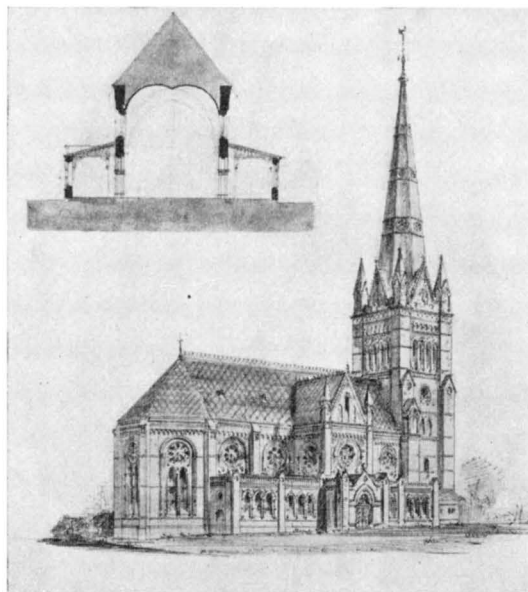

Fig. 70. Förslag till ombyggnad av E. Jacobsson 1876.
 Vorschlag für Umbau 1876, von E. Jacobsson. Project for rebuilding of the church by E. Jacobsson 1876.

År 1876 uppgör arkitekten E. Jacobsson förslag till S. Klara kyrkas fullständiga om- och tillbyggnad (fig. 70). Detta kommer lyckligtvis ej till utförande. Detsamma gäller även ett dylikt förslag av Helgo Zetterwall, 1882 (fig. 69), vilket utfördes endast vad tornet beträffar.

NYTT GRAV- Invid södra kyrkogårdsgränsen byggdes år 1889 ett nytt gravkapell enl. ritningar
 KAPELL 1889 av professor F. G. A. Dahl, se s. 208.

INRE »RE- Åren 1905—06 genomgick kyrkan en inre »restaurering» enl. ritningar av arkitekten
 STAURERING» 1905—06 AV Agi Lindegren, varvid all äldre fast inredning med undantag av altare och väggarnas
 AGI LINDE- epitafier ersattes med den nuvarande. Nytt golv inlades överallt. — 1907 pryddes
 GREN väggar och valv med målningar av Olle Hjortsberg.

INREDNING OCH LÖSA INVENTARIER.

Altarbord av brun och grön ölandsmarmor. Det utfördes mellan år 1787—1790 enl. ritning av C. F. Adelcrantz. Å altarbordets sidoplintar knäböja tvenne änglar av vit marmor huggna år 1904 efter modeller i gips, av J. T. Sergel (fig. 208). Modellerna förvaras i gravkapellet, se s. 71 och 72. De stodo på altarplintarna 1790—1904. Nationalmuseum äger små skisser i vax till dessa änglafigurer, vilka måste betecknas som Klara kyrkas förnämsta konstverk. Liknande änglar ha av Sergel utförts för Karlstads domkyrka. Båda grupperna äro avbildade i Georg Göthes »Johan Tobias Sergels Skulpturverk», fig. 60, 61, 62 och 63.

ALTARET

Altaruppställning (fig. 73). Halvkolonner och pilastrar av gråblå och gulfläckig marmor med förgyllda korintiska kapitäl uppbära en bruten arkitrav av något gulare marmor. Norra sidans kolonn krönes av en förgylld symbolisk grupp: Förbundsarken, lagens tavlor, ett rökelsekar = gamla testamentet. På södra sidan: En bibel, en kalk med oblater samt ett kors = nya testamentet. I fältet mellan och ovan dessa grupper kring ett cirkelrunt fönster en förgylld strålande krans av moln och änglahuvuden. De nämnda detaljerna äro utförda av förgyllt bly. I fönstret en glasmålning från år 1906—07. I bågen ovan fönstret finnes sedan år 1907 enl. förslag av Agi Lindegren en halvcirkel av elektriska lampor i form av stjärnor. — Uppställningen restaurerades år 1906—07, varvid nämnda glasmålning insattes istället för en ursprunglig med ordet »Gehova» inskrivet i en triangel.

ALTAR-
UPPSATS

En av C. F. Adelcrantz uppgjord ritning till altaranordning godkändes av Kungl. Maj:t den 19 dec. 1760 (se fig. 74). Fig. 76 återgiver ett projekt till altaranordning troligen av Johan Eric Rehn.¹ År 1775, sedan en del medel insamlats till nytt altare och sedan presidenten Johan Löwen² år 1774 testamenterat 12 000 dl. kpmnt till samma ändamål,³ anhöll kyrkorådet hos överintendenten C. F. Adelcrantz om dessein (säkerligen ritning i större skala) till altare och altareuppställning. Först år 1778 avlämnade Adelcrantz den begärda ritningen. Härefter väntade man på att bildhuggaren Sergel skulle komma hem från sin utländska resa. Marmor beställdes i Italien. Man fick emellertid vänta ända till 1787, innan marmorn blev hemforslad till Sverige. Enligt kontrakt detta år med »herrar artister» skulle arbetet med uppsatsen kosta 1 350 Rdr Specie, fördelade sålunda: »Herr professor Sergel bekommer 1 000 Rdr, hälften wid arbetets början och det övriga wid dess slut; Formaren herr Edberg 200 Rdr Specie och bildhuggaren herr Ljung⁴ 150 Rdr Specie.» Själva stenhuggarearbetet

¹ Jean Erik Rehn, f. 1717, arkitekt, gravör, hovintendent, d. 1793, begravd i S. Klara. Se s. 283.

² Johan Löwen, f. 1697, friherre, president i Kammarrevisionen, d. 1775.

³ Jfr förs. hist. s. 74 not 1.

⁴ Se not s. 244.

Fig. 71. Klara kyrka. Ängel för altaret av T. Sergel.
Foto efter gipsoriginalet i gravkapellet.

Engel für den Altar, von T. Sergel. Angel for the altar, by T. Sergel.
Nach dem Gipsmodell in der Grabkapelle. After the plaster model in the mortuary chapel.

synes ha utförts av stenhuggaren Göthe.¹ Altaruppställningen blev färdig år 1790. (Se kyrkorådsprotokoll för dessa år.)

ALTARTAVLA Altartavla (fig. 77), målad i olja på väv framställer Kristi nedtagande från korset, gråblå fond, dräkter i klart rött, grönt, blått, violett, ljusrött och brunt. — Tavlan är signerad nederst till vänster: »Jon. Hoffman inven. et pinxit Roma 1766.²

ALTARUPP-
STÄLLNING
FRÅN ÅR 1658 Den äldre altaruppställningen beskrives av Nordberg sålunda: »Altartaflorna äro i fyra afdelningar: Nedirst wid bordet äro tu wackra stycken, på hwilka föreställes bägge de Högwärdiga Sacramenterna, nemligen på den ena: Christi Döpelse i Jordans flod och på den andra: Huru Christus åt Påskalammet med sina Lärjungar, och insticktade den Heliga nattwarden. Der ovanföre i andra afdelningen ser man en stor tafla Christi korsfestelse emellan bägge röfwarne med en stor myckenhet folck

¹ Johan Adolf Göthe, kapten och slottsstenhuggare. Se Hedv. Eleonora kyrka, s. 210.

² Jonas Hoffman, historiemålare, f. 1731, † 1780.

Fig. 72. Klara kyrka. Ängel för altaret av T. Sergel.
Foto efter gipsoriginalet i gravkapellet.

Engel für den Altar, von T. Sergel. Angel for the altar, by T. Sergel.
Nach dem Gipsmodell in der Grabkapelle. After the plaster model in the
mortuary chapel.

och Jerusalems stad i Perspective målning. Ofwan och nedan omkring stå de 4 Evangelisternas bilder, i tämeligen storlek af trä uthugne och förgylde, hållande hwardera sin bok i handen: Å sidan brede wid dem stå deras wanliga Symbola eller skiliemärken, som den äldsta Församlingen dem tillagt: Wid Mattheaus en Ängel i mennisio gestalt: Wid Marcus ett Lejon: Wid Lucas en Oxe: Wid Johannes en Örn. I tredje afdelningen wisas Christi nedertagelse af Korset; ståendes utan före på den ena sidan Moses med bägge lagsens taflor i wänstra handen, och sin staf i högra; på den andra sidan Christus såsom lagsens fullbordan, med en tillsluten bok u på hwilken ligger ett lamb,¹ altsammans äfwen förgyltdt. I fjerde och öfwersta afdelningen är Christi uppståndelse och Krigsknektarne som höllo wård wid grafwen, utan före stå Petri och Pauli bilder förgylde, med sina bekanta Wartecken, at den förre har i wänstra handen en nyckel och i högra en öppen bok: den senare en öppen bok i wänstra

¹ Här har NORDBERG misstagit sig: denna bild föreställde utan tvivel Johannes döparen.

Fig. 73. Klara kyrka. Altaret.
Der Altar. The altar.

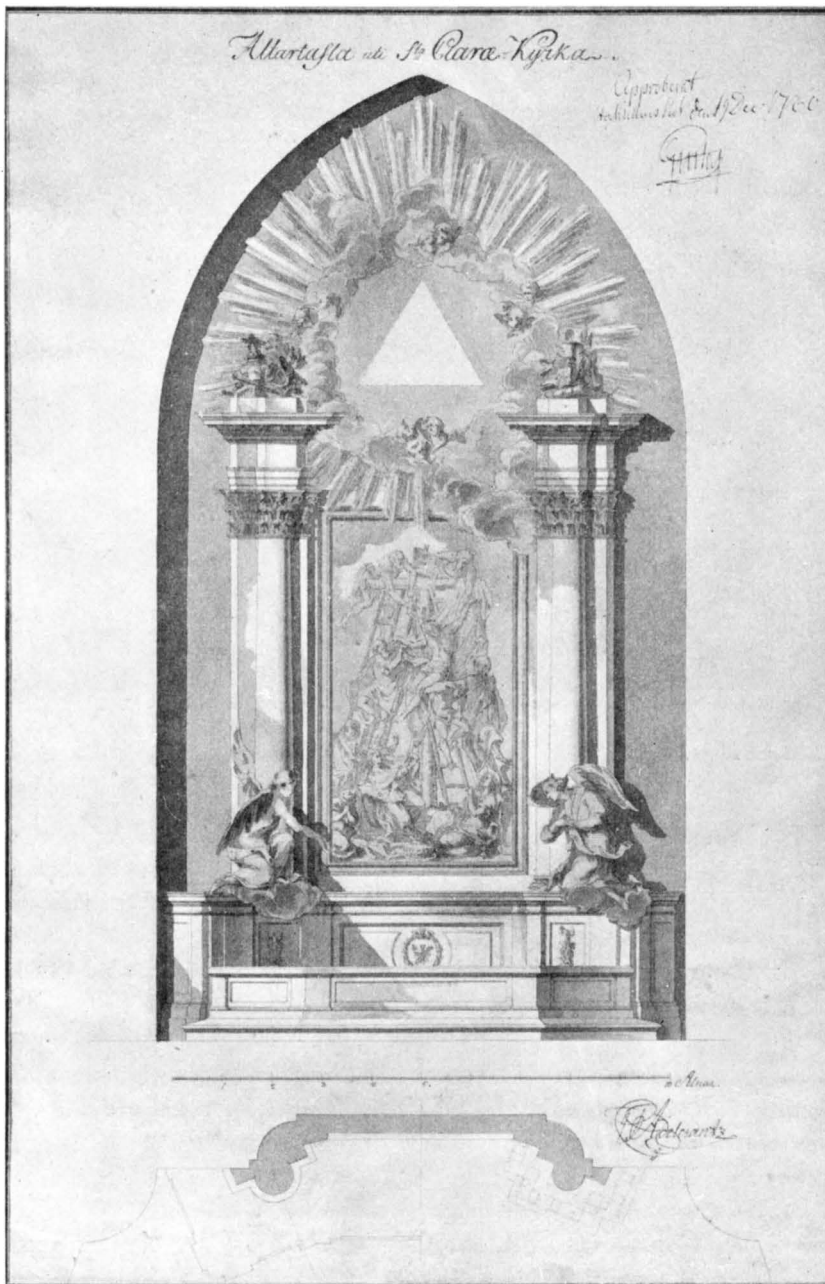

Fig. 74. Klara kyrka. Ritn. till altare av C. F. Adelcrantz i nåd. gill. 1760.
 Zeichnung für den Altar von C. F. Adelcrantz, 1760. Drawing for the altar by C. F. Adelcrantz. 1760.

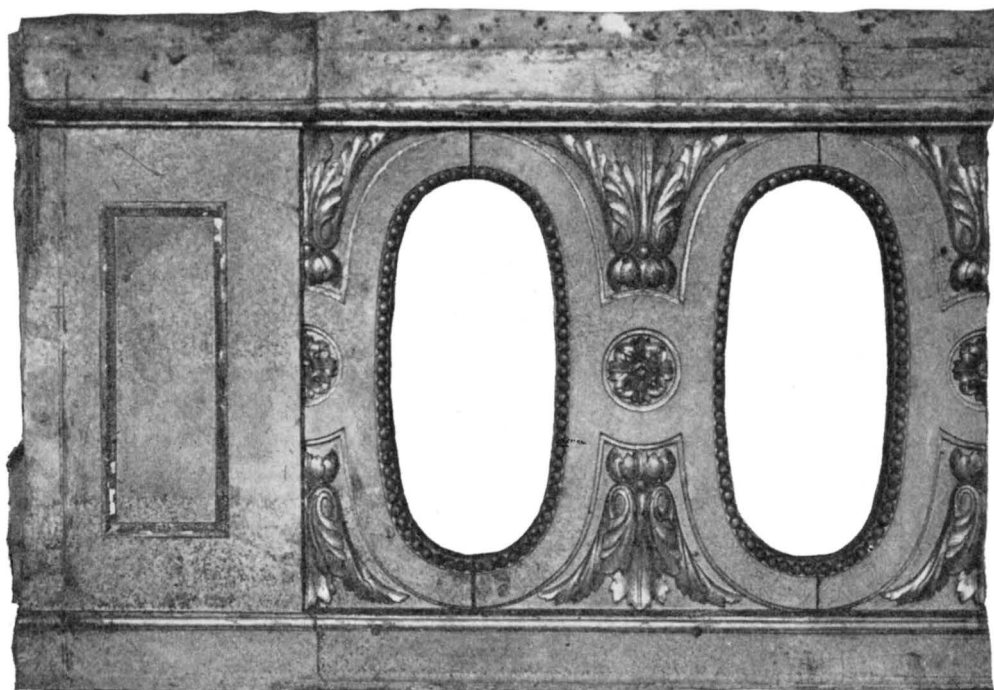

Fig. 75. Del av äldre altarring, omkr. 1780. Nu i övre sakristian.
 Teil eines älteren Altargitters, um 1780. Portion of an older altar rails, about 1780.

och ett swääd i högra handen». Denna uppsats, som uppställdes år 1658, förstördes vid branden 1751, den stod på ett murat altare och var skänkt av rådmannen Olof Larsson.¹ Dess anordning synes i stort sett ha liknat såväl Storkyrkans silveraltare som Tyska kyrkans altaruppsats.

ALTARTAVLA Kyrkans ursprungliga altartavla nedtogs 1658 och skänktes år 1664 till Öre-
 FÖRE 1658 grund, där den ersattes av en ny år 1763.

ALTARRING Altarring (fig. 73) av brunröd, vitfläckig marmor. Den utfördes år 1906—07 enligt ritning av arkitekten Agi Lindegren. Den närmast föregående altarringen var av trä, målad i pärlfärg med förgyllda ornament. En mindre del av denna förvaras i sakristians övre våning (fig. 75).

PREDIKSTOL Predikstol (fig. 79) av trä — draperiet å muren av gips — helt förgylld, troligen utförd 1753 av snickaren Knis och gesällen Conrad Heyn enl. ritn. av Carl Hårleman. Troligen äro ornamenten skurna av bildhuggaren Johan L. Ljung.² Tvenne av Hårlemans

¹ Olof Larsson, f. 1592, rådman i Stockholm, d. 1675, begravnen i S. Klara kyrka. Om honom se Stockholms Rådhus och Råd, II, s. 176.

² Johan L. Ljung, f. 1717, hovbildhuggare, d. 1787, fader till bildhuggaren Peter Ljung.

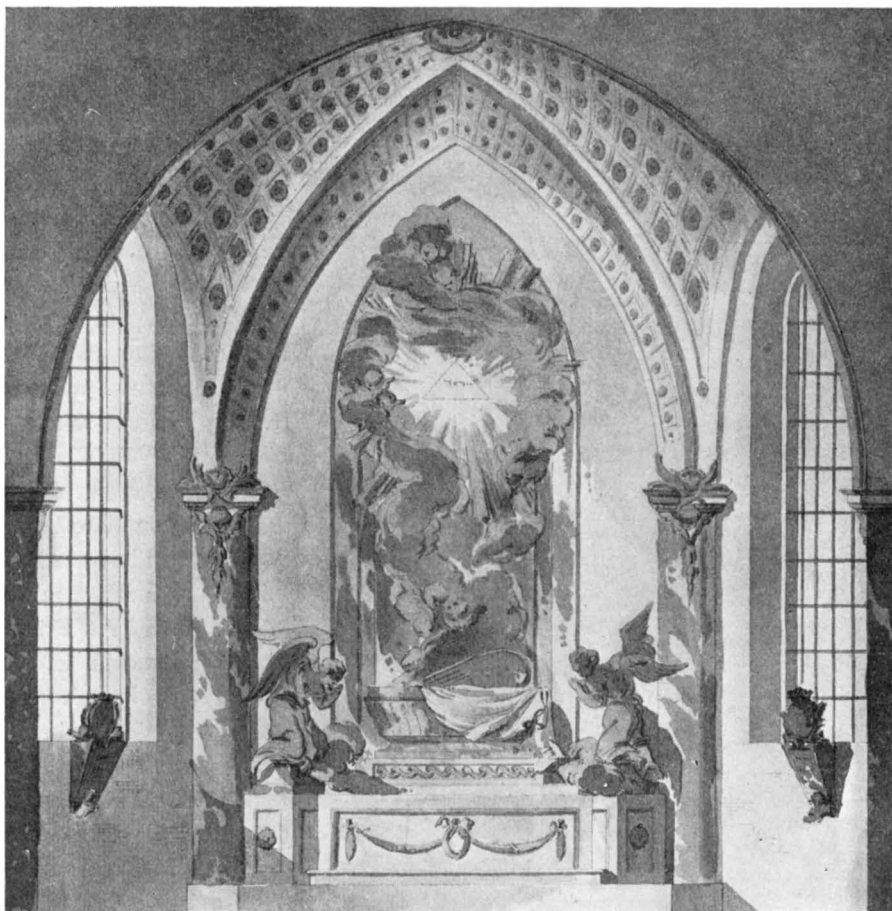

Fig. 76. Klara kyrka. Projekt till altaranordning, trol. av Jean E. Rehn. N. M.
 Vorschlag für Altarschmuck, wahrscheinlich von J. E. Rehn. Project for altar ornament, probably by J. E. Rehn.

utkast till predikstolen bevaras i Nat. mus. i den Tessin-Hårlemanska samlingen. Se fig. 78. År 1752 beslöts, att Ljung skulle göra predikstolen enl. Hårlemans ritning. Den 28/4 1753 var predikstolen ännu ej påbörjad. Ett kyrkorådsprot. av detta datum, nedan återgivet, berättar den senare delen av dess tillkomsthistoria: »Herr Pastor sade: Jag har til hit gömndt för KyrkioRådet en underrättelse om Predikostolen, den iag nu, då resolwerat är, att han skall beställas, icke längre bör dölja, sammanhanget är detta. Snickare Knis har en Gesäll som heter Conrad Heyn, som giordt modellet til Predikstolen och Altaret, såsom det sees. Den Karlen är en brav arbetare, och Knisen will gierna hielpa honom til Mästare. Wid et tillfälle uti Dec. Månad, då Knisen 17. Sveriges kyrkor. Stockholm III.

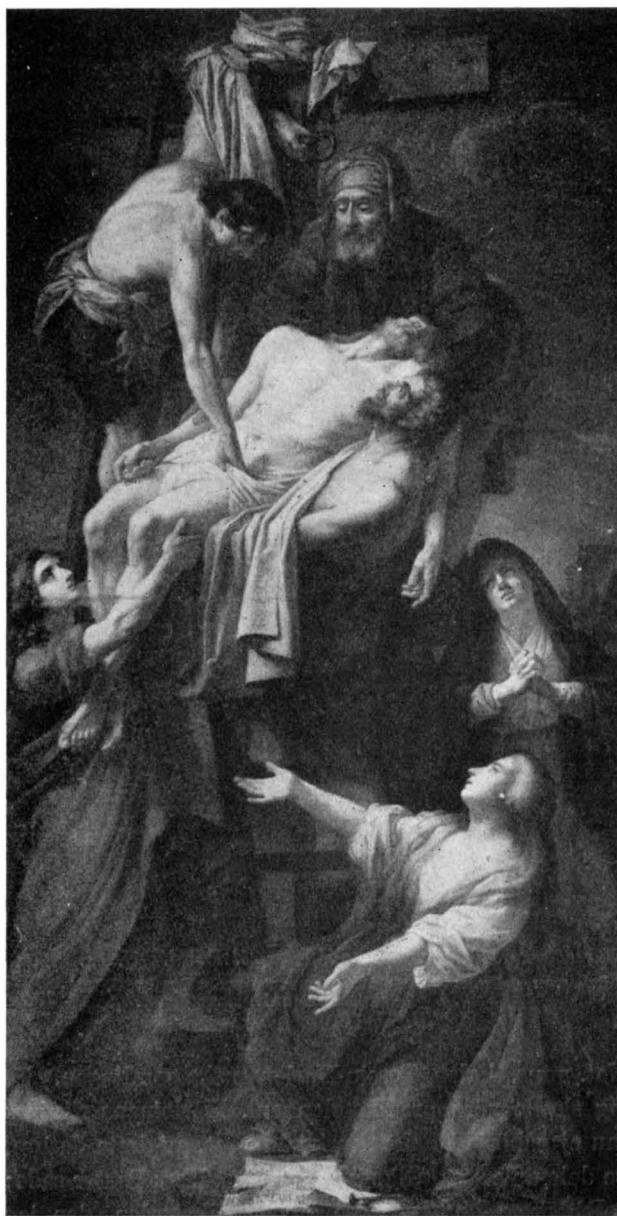

Fig. 77. Klara kyrka. Altartavla av J. Hoffman 1766.

Altartafel von J. Hoffman, 1766. Altar piece by J. Hoffman, 1766.

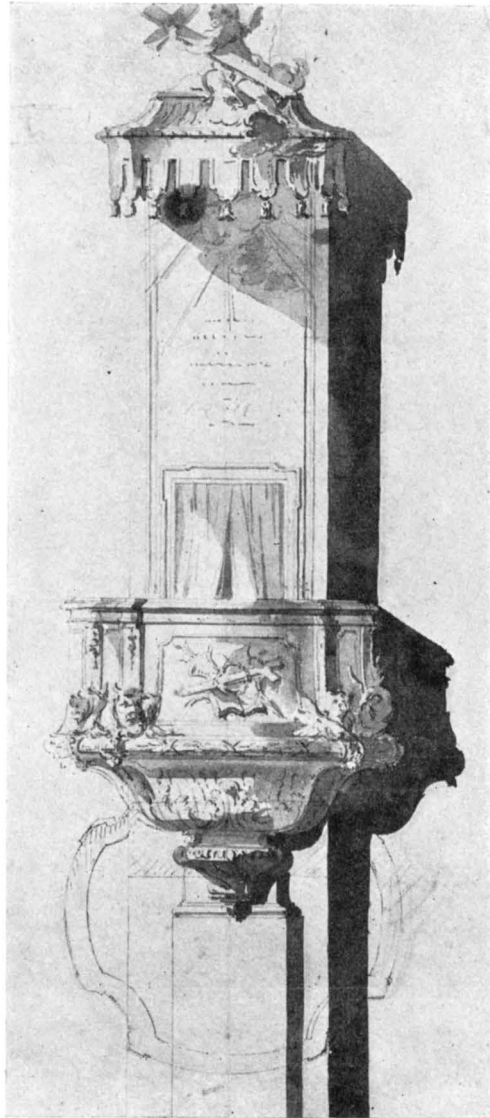
upwiste Modellen til Altaret för mig och Herr Dir. Meyer, och wi frågade honom om hans Gesäll Conrad giordt den och swarade han Ja, och undfölo honom bland andra detta Ord. Willia Herrarna hielpa honom til Mästare, så skiänker jag Predikostolen hwad Snickare Arbetet beträffar. Jag tog honom på Orden, bad honom gifwa mig det skrifteligen så wille iag och Dir. Meyer sörja där före, att han skulle blifwa Mästare. Han låfwade oss det skrifteliga, gaf Oss och dagen därefter sitt reversal. Jag addresserade mig så med min nya Mästare til hans Ex. och Riksrådet Präsid. friherre Höpken, och bad honom wara so gunstig och tala med Herr Borgmästare Schening om detta Mästare stycket, Hans Excellens sade att han skulle göra det med nöje. Hans Excellenz har ock wärkeligen fullbordat det löfte Det iag så wäl aff des egen Munn förnummit, såsom och af ByggningsBorgmästare Herr Schening, som wid ett mig giordt Besök rent ut sade mig deth och tycktes förtryta att iag gådh honom förbi och wändt mig till ofwannämnde. Korteligen att säga hwad som händh, så är deth att Borgmästaren haft Snikare Ämbetet ihop uti Byggnings Collegio och förestäldt dem Conrad Heyns Ansökning och Snickare Knises tilbud. Mensom

Karlen är tysk och icke wil gå uti i deras Gewohnheit och taga en Mästares Dotter eller Äncka så är honom Mästerskapet afslagit. Men Herr Borgmästare har ändå ledt Saken til Kyrkians förmån så och Ämbetet betalar Knisen för predikostolen, när han blir ferdig giord och approperad, Ettusend fyrahundra Daler Kpmt. Detta besluth lät Herr Borgmästaren mig genom Assistenten Ekman weta. Jag gick genast til honom, tackade, och förklarade mig nöijd. Beddes likwäl tu ting af honom: 1. Att få detta Ämbetets löfte skriftelegen pro extr. protoc. hwilket han mig låfwade och jämwäl tillställdt. 2. Att han wille hafwa Conrad Heyn uti gunstig åtanka och hielpa honom wid tilfälle til Mästare. Det han och låfwade ehuru icke positift. — —»

Den närmast föregående predikostolen uppsattes år 1658 och bekostades av rådmannen Olof Larsson. Nordberg beskriver den sålunda:

»År 1658 — — — upbygdes den som wi nu hafwe alldeles å nyo, — — — med åtskilliga wackra Sirater af Bildhugare arbete och förgyllning. At i synnerhet nämna et och annat, så är han Otta-kantig: I medlersta rummet är Christi Bild, med Evangelisterna och Apostlarne, Mathæus, Marcus och Petrus på Wästra, men Lucas, Johannes, Paulus och Jacobus på Östra sidan. Taket ofwänföre, eller Himmelen, som wi det allmänt kalle, har sitt häfte i sielfwa muren, och är äfwen distingweradt med lika sådant arbete. — Öfwer Dörren til ingången står denne Skriften med förgylta bokstäfwer på swart:

GUDHI TILL ÄHRA OCH S. CLARÆ KYRKIA
TILL PRYDNING HAFWER RÅDMANNEN HERR
OLOF LARSSON DENNA ALTARETAFLAN OCH
PREDIKESTOLEN FÖRÄHRAT A:O 1658.

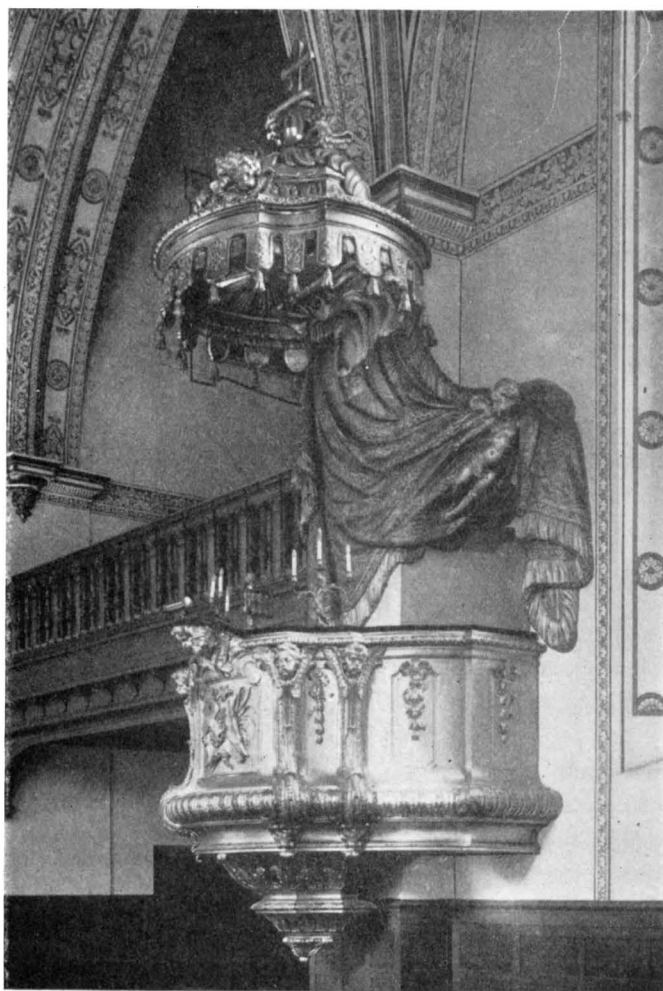
ÄLDRE PRE-
DIKSTOL

Fig. 78. Klara kyrka. Ritning till predikstol-
troligen av Härleman. Nat.-Museum Tessin-
Härlemanska samlingen.

Zeichnung für eine Kanzel,
wahrscheinlich von Härle-
man.

Design for a pulpit, prob-
ably by Härleman.

PREDIKSTOL
FÖRE 1658

TIMGLAS

Fig. 79. Klara kyrka. Predikstolen.
Die Kanzel. The pulpet.

Wid samma tillfälle at Kyrkan hwitmenades år 1723, wardt ock den Solen som är på Predikostols wäggen å nyo gjord». — Den nyssnämnda predikstolen förstördes vid branden 1751.

Om predikstolen före år 1658 nämner Nordberg: »I första begynnelsen hafwer Predikostolen i S. Clara warit på Södra sidan wid Östra Pelaren, der som Sal. Mr: Zach. Thedes Epitaphium nu står: Och skal han År 1632 wara utprydd med gull, silfwer och blå färga, af Målaren Mäster Johan Håkansson på dess egen bekostnad». — År 1649 flyttades predikstolen till norra sidan.

Timglas med förgyllt ställning, snidad i trä samt 4 glas. På predikstolen. H. 71 cm. 1780-talet.

Timglasställning (fig. 80) snidad i trä och förgyllt. Omkring 1750. Förvaras i sakristian. H. 7 cm. Bildhuggaren J. Ljung skänkte år 1753 ett timglas, vilket skruvades fast vid predik-

stolen, troligen det ovanstående. Ett äldre timglas skänktes år 1722 av rådmannen och preses vid »Stadsens Tämnersrätt» Herr Johan Lejel. Detta hade överst »en fin Christall blädra, som ligger i en mussla, hwilken hwilar på ett Klot med wingar, och under Timmeglaset en dödska». —

DOPFUNT

Dopfunt av vit gråadrig marmor i koret. Utförd 1907—08 enl. ritning av Thor Thorén. H. 100 cm.

DOPFAT

Dopfats till ovanstående av silver. Å brättet ett Guds öga, ett änglahuvud och

tvenne par palmkvistar ingraverade. I brättets kant stämplarna: A. C. DUFVA, tre kronor. Å baksidan inskriften: »MINNE AF HANNA OCH KARL NORÆUS 1908». D. 62 cm.

Den äldre dopfunten var av vit, ådrad marmor och skänkt av amiralen Richard Clerck.¹ Den stod först vid dörren »bak i kyrkan» men flyttades år 1648 till koret, där den omgavs med ett skrank.

Dopbäcken av driven mässing. Augsburgersfat. 1600-talet.

Bänkarna (se fig. 60) äro öppna och målade i ekimitation. De utfördes år 1906—07 efter ritning av arkitekten Agi Lindegren.

Efter 1751 års brand uppdrogs år 1752 åt Carl Härleman att göra ritning till nya bänkar. I 1829 års inv. beskrivas bänkarna: »Kyrkan är med bänkar inredd, af hvilka i Choret, som är genom portar på stora gången skiljdt från den öfriga delen af kyrkan, finnas 2ne med galler försedda, en å vardera sidan om altaret, och 3 på högra och 7 på venstra sidan, samtliga utantill perlfärgade och benämnda: Nattvardsbänkar.» Övriga bänkar voro gulmålade. Fig. 86 torde giva en föreställning om de äldre bänkarnas utseende.

Korskrank. Korets västra del, vars golv ligger 3 trappsteg högre än långhuset, avskiljes från detta medels en barriär av vit gråådrig marmor, utförd år 1906—07 enligt ritning av Agi Lindegren. Av uppgiften ovan ur 1829 års inv. ang. bänkarna synes framgå, att ett korskrank fanns även före det nuvarande.

Nummertavla (fig. 81) med rikt snidad, förgylld ram. Själva tavlan vridbar inom ramen. Omkr. 1750. Förvaras i arkivet. H. 95 cm.

Nummertavlor, ett par med förgylld, sparsamt sirad ram. I koret. H. 136. B. 68 cm. 1700-talets förra hälft.

Nummertavlor ett par med förgylld, sparsamt sirad ram. I långhuset. H. 160. B. 68 cm. 1700-talets förra hälft.

¹ Richard Clerck, f. 1604, Amiral, d. 1668, begravnen i S. Klara.

Fig. 80. Klara kyrka. Ställning till timglas å predikstolen, trol. efter ritning av Härleman.

Stativ des Stunden- Stand of an hour-glass
glases auf der Kanzel, on the pulpit about
um 1750. 1750.

DOPBÄCKEN

BÄNKINRED-
NING

BÄNKAR AV
1752

KORSKRANK

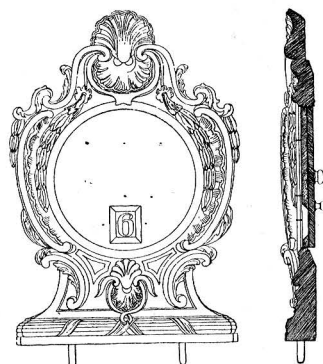

Fig. 81. Klara kyrka.
Nummertavla.

Verstafel
um 1750.

Hymnboard
about 1750.

NUMMER-
TAVLOR

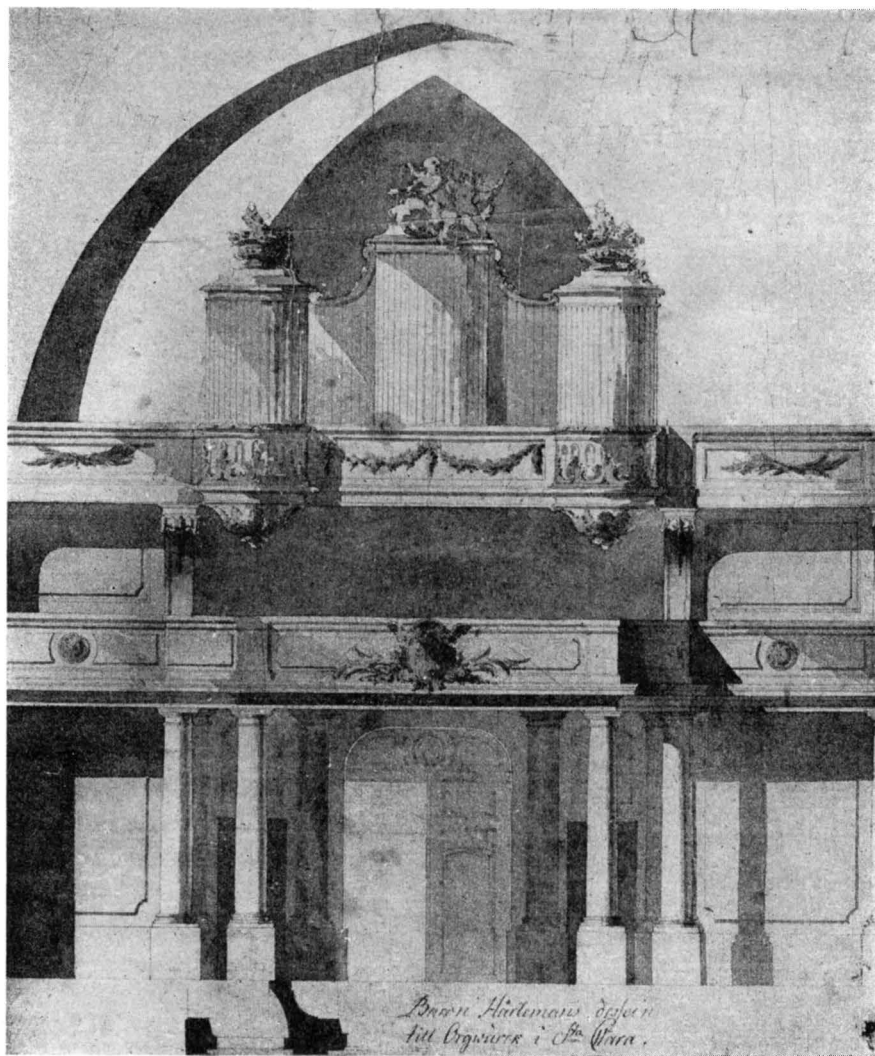

Fig. 82. Klara kyrka. Projekt till orgel av Hårleman omkr. 1752. U. Un. Bibl.
Orgel, Vorschlag Hårlemans um 1752. Organ, project by Hårleman about 1752.

ORGEL-
LÄKTARE

Orgelläktaren i väster (fig. 60) samt läktaren i vardera korsarmen hava snidade bröstvärn av ek utförda år 1906 enl. ritning av arkitekten Agi Lindegren. Å västläktarens stöd i ek skulpterade statyer av S. Petrus och S. Paulus.

VÄSTLÄKTARE
FRÅN ÅR 1761

Den närmast föregående västläktaren var utförd enl. ritning av C. F. Adelerantz (se fig. 83) samt invigdes år 1761. Adelerantz bekostade själv bröstvärnets utförande,

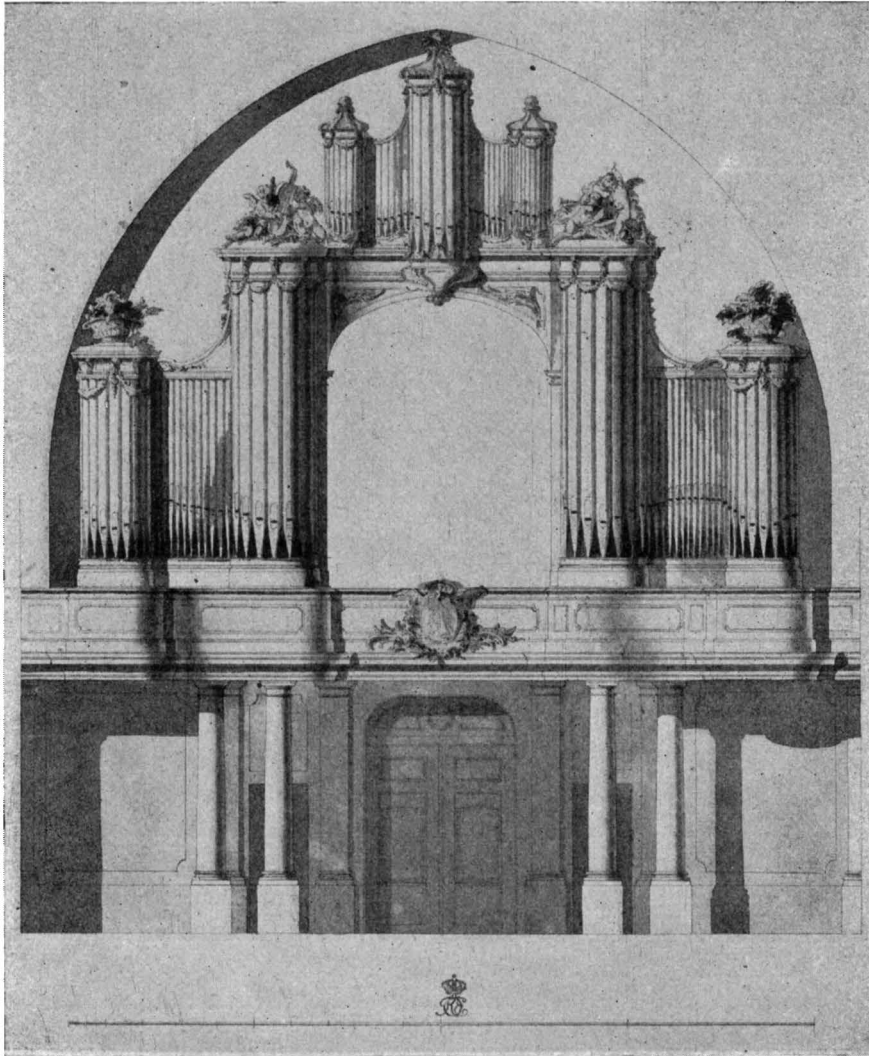

Fig. 83. Klara kyrka. Projekt till orgel av Adelcrantz omkr. 1760.
 Orgel, Vorschlag Adelcrantz' um 1760. Organ, project by Adelcrantz about 1760.

då församlingen ställde sig tveksam ang. detta på grund av dess dyrbarhet. Före 1761 funnos tvenne västläktare byggda efter Hårlemans ritning. Se fig. 82.

Under 1700-talets senare del och intill 1906 funnos utom den nämnda läktaren i väster även tvenne läktare ovan varandra i vardera korsarmarna. Före branden 1751 funnos tvenne läktare även i väster. »År 1649 den 10 Julii är å Kyrkans vägnar

Fig. 84, 85. Klara kyrka. Krönfigurer å 1761 års orgel.
Gipffiguren der Orgel vom Jahre 1761. Crown figures of the organ 1761.

af Föreståndarena Contraherat med Äldermannen i Murmästare embetet Mäster Hans Drissel, at nederbryta Wåkenhuset som hade sitt särskildta hwallf, under stora hwallfwet i Korskyrkan, och i dess ställe inhugga Bielkar til Läcktare, der Församlingen, som årligen tillwäxte, måtte så wäl nu som i framtiden desto bättre och beqwämligare kunna rymmas. — Likaledes blef den 23 Julii med honom i Kyrko-rådet afgjordt om det andra Wåkenhuset i Södra Korskyrkan, der då Sakerstian war, som ock nu skulle nederrifwas, och lofwade Herr Secreteraren Kempenschöld bestå all denna omkostnaden.» Läktarna blewo färdiga först år 1650.

År 1660 blewo på rådmannens Olof Larssons bekostnad läktarna i väster »med förgyllning och målningar utstofferade. Warande på undra Läktaren, der Bänckerummen äro, dessa 20 stycken: SAMUEL, DAVID, ELIAS, ELIZEUS, ESAIAS, JEREMIAS, HEZECHIEL, DANIEL, HOSEAS, JOEL, AMOS, OBADIAS, JONAS, MICHAS, NAHUM, HABACUC, ZEPHANIAS, HAGGÆUS, ZAXHARIAS, MALACHIAS. — På öfwersta läktarena, å bägge sidor wid sielfwa Orgwärcet, äro ock 6 målningar, 3 å hwardera, men som de intet föreställa något särdeles, wil jag dem ei heller vidare anröra.»

År 1664 lät rådmannen Olof Larsson på sin bekostnad förbättra och med målningarne pryda även läktarna i korsarmarna. På översta södra läktarna bilder av »Noah, Abraham, Isaac, Jacob, Moses, Aaron, Josua, Caleb, Othoniel, Ehud». På nedre södra läktaren: »Debora, Barach, Gideon, Jefta, Thola, Jair, Ebzam, Elon, Abdon, Simson».

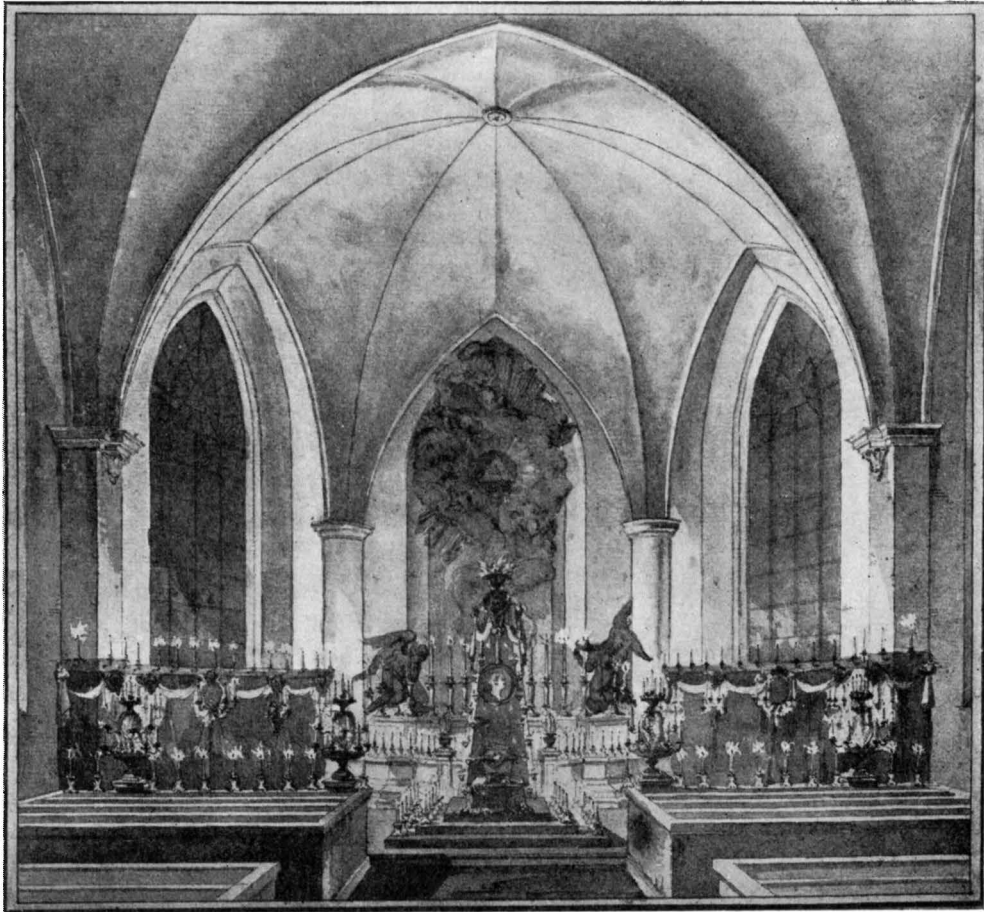

Fig. 86. Klara kyrka ordnad för större begravning. Ritn. trol. av J. E. Rehn. N. M.
 Das Innere der Kirche für eine Bestattung geordnet, The interior arranged for a funeral ceremony, probably
 wahrscheinlich von J. E. Rehn. by J. E. Rehn.

På översta norra läktaren: »Josef, Hector Trojanus, Alexander Macedo, Julius Cæsar, Josua Dux, David Rex, Judas Maccabeus, Carolus Magnus, Arthurus Rex, Salomon». På nedre norra läktaren: »S. Petrus, S. Andreas, S. Jacobus Major, S. Johannes, S. Bartholomæus, S. Matthæus, S. Thomas, S. Jacobus Minor, S. Simon, S. Matthias.»

Orgel (fig. 61) av rikt snidad ek, byggd år 1906 (Åkerman och Lund) enl. ritning av arkitekten Agi Lindegren.

ORGEL.

Den närmast föregående orgeln invigdes år 1761 och var byggd av direktörerna Gren och Stråle¹ enl. fasadritning av C. F. Adelcrantz. Den betalades med 32 000 dal. kop. mynt samt bekostades genom medel testamenterade av bryggaren Sven Roos'

ORGEL AV
1761

¹ SVERGES KYRKOR. Stockholm B. VI, H. 1, s. 117, not 2.

Fig. 87. Klara kyrka. Kalk av förgyllt silver 1668.

Kelch von Silber,
1668.

Chalice of gilded silver
1668.

änka, Elisabeth Rosina Højjer, † 1756. Adelerantz' orginalritning (fig. 83) förvaras i past. exped. Tvenne grupper genier med musikinstrument hörande till denna orgel förvaras å övre sakristian. De äro utförda av pappmassa och förgyllda. — Angående orgelns tillkomst och placering berättar nedan återgivna kyrkostämmoprot. från den $29/4$ 1757:

Anmälde Kyrkioherden at Herr Nyman såldth Rosiska fasta Ägendomen fådh för det samma 25 000 D. Kprmt och at lösöre panterna efwen gådh genom auction. Han will gierna såsom executor testamenti at Orgelwäret skall beställas. Men förut lærer wäl församlingen skola höras, hwar det skall ställas anting. på öfra eller nedra läcktare. Herr Öfwer-Intendenten sade, at det aldrig får något anseende, om det placeras på öfra läckaren. Han tror intet at någon regering där får rum. Han hade wäl ännu icke talt med Orgelbyggarne, men wille det giöra på det församlingen måtte kunna blifwa underrättad i närmaste motto, i fall twekan blefwe at employera öfre läktarn. Herr Dir. Meyer sade at frå Början och med framlidna Baron Hårlemans råd woro öfre läktare där til adopterad (se fig. 82) och försam-

lingen förlorer för mycket i Bänkerumm om nedra läktare där til tages. Kyrkioherden önskade at Herr Öfwer-Intendentens tid kunde tillåta utgiöra eller låta giöra någon ritning til öfre wäret såwäl som nedre och ofwan däraf kunde dömas huru det will se ut. Skada är om Bänkerum skulle gå bort. Skada är, om et orgelwäret som kostar stora penningar icke skulle rätteligen blifwa stäldt kyrkian til pryddo.

Herr Öfwer-Intendenten låfwade tala med Orgelbyggarna samt giöra ritningar och Kyrkiorådet öfwerlemnade detta til Herr Öfwer-Intendenten och Herr Kyrkioherden som kunde passa lägligaste tilfälle at kalla ihop församlingen och giöra dem föreställning samt låta församl. decidera å hwilken dera läckaren wäret skall ställas.»

ORGLAR FÖRE
BRANDEN
1751

År 1651 ombyggdes kyrkans gamla posetiv av orgelbyggaren »Mäster Filip Eisenmenger». Denna orgel förstördes vid 1751 års brand. Före 1651 fanns endast nämnda »posetiv», skänkt 1628 av generalskeppsbyggmästaren Hindrich Hubertsson och kameraren Gerdt Didrichsson. Om kyrkans orglar, se även Klara församlingshistoria, s. 116 ff.

1 2 3
 Fig. 88. Klara kyrka. 1. Vinkanna 1658. 2. Vinkanna 1621. 3. Vinkanna 1857.
 Weinkanne 1. 1658. 2. 1621. 3. 1857. Cans of silver. 1. 1658. 2. 1621. 3. 1857.

Kalk (fig. 87) av förgyllt silver. Inskrift: »Gijvit till S. Clara Kyrka wedh S. hög- KYRKSILVER
 welborne Fru Beata Yxkulls begrafningh. S. Erich Gyllenstiernæ Enkefrue af dheras
 effterlefwande bedröfwade baren. den 10 Juni Åhr 1668*. — Därunder äro de Gyllen-
 stiernska och Yxkullska vapnen ingraverade och »E. G. S. — B. Y.» Å foten ett
 graverat krucifix. Stämpl.: M P (= Michel Pohl d. ä.), en krona. H. 31 cm.

Paten av förgyllt silver. Inskrift: »I.H.S.» Inga stämpl. D. 19 cm.

Vinsil av förgyllt silver. L. 15 cm.

Vinkanna (fig. 88: 2) av förgyllt silver, cylindrisk. Innan och delvis utanpå förgylld.
 Graverad, rik ornering. Inskr. å locket: »I.H.S. S. CLARA. 1621. 191 L.» Stämpl.
L. T. (= Jakob Thede). H. 33 cm.

Vinkanna (fig. 88: 1) av silver, cylindrisk, innan och delvis utanpå förgylld. Å locket
 »I.H.S.» inom en graverad krans. Framtill Gyllenstiernas och Yxkulls vapen samt
 »E. G. S. — B. Y. 1658». I botten: »Tillhörig S. Clara kyrka. 145 L. Stämpl.:
 En krona och M. B. (= Michel Bech). H. 25 cm.

Vinkanna (fig. 88: 3) av silver. Delvis förgylld. Stämpl.: O. FOLCKER, tre kronor,
 S. Eriksbild. C. 5 (= 1857). H. 33 cm.

Stop av tenn, 1700-talet. H. 21 cm.

Oblatask av silver, oval. Lamm på locket. Stämpl.: MÖLLENBORG. Tre kronor.
 S. Eriksbild. Y. 3. (= 1829). L. 14½. D. 10½.

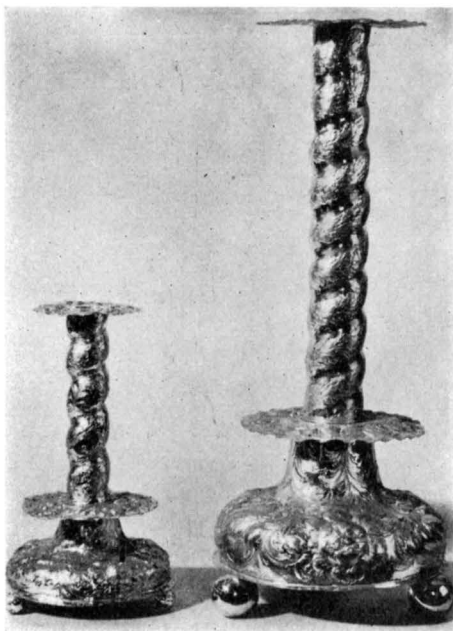

Fig. 89. Klara kyrka. Ljusstakar från 1600-talets slut.

Leuchter. Ende des 17. Jhds.

Candle-sticks, end of the 17th cent.

Sockenbudskalk av silver, inuti förgylld. Inskrift: »S. Claræ Kiörka.» Stämpl.: A, (= 1759). Tre kronor. S. Eriksbild. P. LUND. H. 17 $\frac{1}{2}$ cm.

Patén till ovanstående, av silver, förgylld på översidan. Stämpl.: A, (= 1759). Tre kronor. S. Eriksbild. P. LUND. D. 10,7 cm.

Oblatask av silver till ovanstående. Cylindrisk. Stämpl. som ovan. H. 2 $\frac{1}{2}$, D. 3 $\frac{1}{2}$ cm.

Sockenbudskalk av silver, helt förgylld. Åldermansranka. P. B. (= Petter Bernegau) W. (= 1733). H. 19 cm.

Patén till ovanstående, helt förgylld utan stämpl.

Oblatask av silver. Cylindrisk. Stämpl.: G. F. (= Gustaf R. L. Folcker). S. Eriksbild. I. 5 (= 1863). D. 3 $\frac{1}{2}$. H. 3 cm.

Flaskfodral av silver, ett par cylindriska med kupigt lock. Inskr.: »Tillhörigt S. Clara Kyrka. Om Gjort År 1811.» Stämpl.: E. 3 (= 1809). Tre kronor. S. Eriks bild.

S. BLOMBERG. H. 15 $\frac{1}{2}$. D. 8 $\frac{1}{2}$ cm. Till

det ena en flaska av glas med silverbeslagen kork. Till den andra endast korken.

Rörande försålt eller nedsmält äldre silver, se L. LOOSTRÖM i Meddelande från Svenska Slöjdför. 1884, s. 34.

LJUSREDSKAP

Ljuskronor, 4 st. (se fig. 60) av pressad mässingsplåt med vissa delar gjutna. Två rader ljusarmar. I nedre raden 6 stora armar, vardera bärande 6 ljusarmar, i övre raden 12 ljusarmar. Kronorna utfördes år 1887 av Wiklunds metallfabrik.

Ljuskrona av malm, med 8 ljusarmar och mellan dessa armar med liljor. Snäckformiga manchetter. Inskrift: »GUDS NAMN TIL ÄRA / ÄR DENNA LJUSKRONA GIFVEN TIL S. CLARA / EFTER / HEDERSAMMA MATRONAN ANNA SIGELL / AF MAGDALENA CLARÉN 1749, D. 18 DEC. JOH. UPP. 7, V: 14: 15.» — Hänger i norra korsarmen. H. 66 cm.

Ljuskrona som ovanstående med inskrift: »GUDS NAMN TILL ÄRA / ÄR DENNA LJUSKRONA GIFVEN TIL S: T CLARA / EFTER K. M. TRO TIENARE OCH CAMMERARE / UTI K: CAMM: COLLEG: / ÄDLE OCH HÖGAKT: HR CARL CLARÉN / ÅR 1749 D: 18 DEC. / AF MAGDALENA CLARÉN. LUC. 1, V. 68: 70. IAC. EP. 1: V. 12.» I södra korsarmen.

Ljuskrona av mässingsplåt med vissa delar gjutna, 8 armar. Anskaffad 1907. Hänger under läktaren. H. 90 cm.

Ljuskrone av kristall med förgylld mässingsställning. 6 ljuspipor. I sakristian. H. 65 cm. 1700-talets slut.

Ljuskrone av kristall med sex ljusarmar. Mässingsställning. 1700-talets senare hälft. I gravkapellet. H. 90 cm.

Ljusarmar, 2 st. av malm med 7 armar. 1700-talets senare hälft. L. 90 cm.

Ljusarmar, 15 st. av punsad och driven mässingsplåt. 3 armar. Snäckformiga manchetter. Tidig 1700-talstyp. Uppsatta å kyrkans väggpelare och väggar.

Ljusstakar, ett par, av silverplåt, rikt drivna och punsade med blom- och bladrankor. En ljuspipa, 1600-talets slut. (Fig. 89.) 71 cm.

Ljusstakar, ett par som ovanstående. H. 35 cm.

Ljusstakar, ett par av silver med fem armar. Stämpl.: MÖLLENBORG. Y. 3 (= 1829). S. Eriksbild. Tre kronor. H. 81 cm. Gjorda av gammalt försålt silver.

Ljusstakar, ett par av silver trearmade. Rokoko. Stämpl.: b (= 1738). Tre kronor. S. Eriksbild. RONANDER. H. 35 cm.

Ljusstake av malm med 2 armar, vridbara kring mittståndaren. 1600-talet. H. 35 cm.

Ljusstake av malm. Som ovanstående. H. 30 cm.

Ljusstake av mässing. Trearmad. 1700-talsform. H. 36 cm.

Ljusstakar av brons, ett par med 3 armar. Rokoko. På predikstolen.

Ljusstakar av brons, ett par med 3 armar. På altaret. H. 70 cm.

Ljusstakar, ett par, (fig. 90) som närmast ovanstående. På altaret. H. 42 cm.

Lampetter av spegelglas. En krönt vase inslipad. 1700-talet. H. 40. B. 18 cm. I gravkapellet.

Gueridoner, snidade i trä och förgyllda. 1800-talets början. H. 170 cm. I gravkapellet.

Om ljusredskapen före branden 1751 skriver Nordberg: »Den store Liuse-staken som står framme i Hög-Choret är af 6 alnars högd ifrån golfwet / och 6. alnars bredd ofwan til / med 7. armar och Liusplåtar: Lärer vara giord År 1494 / efter det året står med gammal Muncke-styl neder på foten. Hwarifrån han är / eller huru

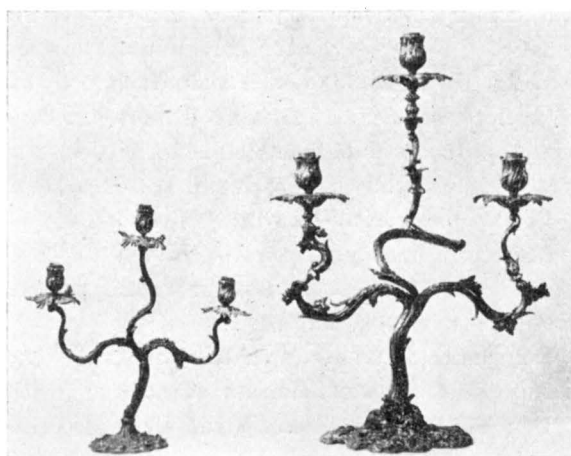

Fig. 90. Klara kyrka. Rokokoljusstakar av brons.
Leuchter. Rococozeit. Candle-sticks. Rococo.

han kommit i Svenska händer / hafwer jag ingen underrättelse funnit; men i Protocollet År 1626 står, att Camereraren Herr Gerdt Didrichsson låtit föra honom från Dantzig til Stockholm, och skänckt honom åt S. Claræ Kyrka.» Peringskjöld uppger dock att denna ljusstake tillhört S. Clara kloster. Se s. 201 och fig. 41. Om denna jättkandelabers utseende torde den samtida »Sju-staken» i Storkyrkan kunna giva en föreställning. Se SVERIGES KYRKOR, Stockholms Kyrkor. Bd I.

Den främsta Lius-Cronan / öfwer ingången i Hög-Choret, hafwer 3. omgångar och 10. armar i hwardera. Är tilkommen År 1672 / såsom påskriften / i twänne Krantzar på nedersta stora Klotet utwisar sålunda: GUDMUND HAKANSSON DYCK. CHRISTINA HANS DOTTER RIMFRANCK, A:O 1672.

Den andra Lius-Cronan hafwer ock 3. omgångar och 10. armar i hwardera: finnes i Protocollet anteknad / såsom skänckt af Wälborne Herr Hinric Wulfwenklou.

Den Tredie / eller Stora Lius-Cronan mitt för Predikostolen hafwer 4. omgångar och 10. armar i hwardera. Är tilkommen År 1678 såsom påskriften nederst kring om stora Klotet utwisar: GUDS NAMN TIL ÄHRA, OCH S. CLARA KYRKIA TIL PRYDNAT HAFWER HEDERSAMMA MATRONA H. CHRISTINA HANS DOTTER RIMFRANCK DENNA KRONA FÖRÄHRAT. A:O 1678.

Den fierde Lius-Cronan hafwer 2. omgångar och 8. armar i hwardera. Är tilkommen År 1620. Kring om nedersta Klotet står skrifwit: ECCLESIE ORNAMENTO ET AMICIS DELECTAMENTO RICHARDUS CLERCK SCOTUS ET MONTUS ROSE NATUS ME FIERI FECIT, A:O 1620. nedan före på en hängande sköld står Clercks wapn med bokstäfwer R. C.

Den femte Lius-Cronan som hänger närmast til Org-Läcktaren hafwer 2. omgångar och 6. armar i hwardera.

Den främsta Liusarmen / på södra sidan och första pelaren in wid Altaret / är / såsom Protocollet intygar / År 1674. köpt för Kyrkans penningar.

Liusarmen på andra pelaren / finnes i Protocollet anteknad wara skänckt af Kongl. Styckgiutaren Mäster Johan Mejer, År 1675. Den 26 Julii.

Liusarmen på tredie pelaren / är tilkommen samma år / och står på skölden under medlersta pipan skrifwit: M. GUDMUND DYK, H. CHRISTINA HANSDOTTER RIMFRANCK A:O 1675.

Liusarmen på fierde pelaren / är gifwen af dem som den tiden haft sina stole-rum i 4. närmaste bänckarne; ty på skölden stå deras ställen och namn sålunda anteknade: NUM. 12 H. A. S., O. N. S., J. A. S., P. F. W., N. P. K. NUM. 13. A. C. S., E. E. S., M. G. S., C. S. NUM. 14. P. B. S., J. B. S., J. J. S., A. P. S., A. J. S. NUM. 15. P. I. S., F. B. M., H. J. B. M., N. J. S. A:O 1676.

Liusarmen på femte pelaren är gifwen A:o 1700. AF HANS KONGL. MAY:S STYCKGIUTARE HERR GERHARD MEJER, som skölden utwisar.

Liusarmen på sjette pelaren är tilkommen År 1693, och hafwer en sådan skrift på skölden: JACOB BIERMAN KLOCK OCH STYCKGIUTARES ALDERMAN ANNO 1693.

Liusarmen under Orgläcktaren / är gifwen af min Sal. Swärfader. På skölden står skrifwit: JOHAN E. REHN. ELISABETH LORING, A:O 1692.

Den främste Liusarmen på Norra sidan och första pelaren wid Altaret / är / såsom Protocollet intygar / År 1674 köpt för Kyrkans penningar.

Liusarmen på andra pelaren / finnes i Protocollet anteknad vara skänckt af Kongl. Styckgiutaren Mäster Johan Mejer / År 1675. den 26. Julii.

Liusarmen på tredje pelaren / är efter Protocollets innehåld köpt År 1676. den 6. Martii för Kyrkans penningar.

Liusarmen på fjerde pelaren / eller inwid Predikostolen är tilkommen År 1649 / och lærer altså vara den Äldste; på skölden står skrifwit: ZU GOTTES EHRE HAT DER CRONA MEDARDUS GESUS STUCK GISER DEN AHRM VEREHRET A:O 1649.

Liusarmen på femte pelaren hafwer på skölden en sådan skrift: DISSEN ARM VE-
REHRT IHRO KONIGL. MAYT. STUCK UND GLOCKEN GIESER HERR JOHAN MEJER.

Liusarmen på siette pelaren är tilkommen år 1688 och hafwer en sådan skrift på skölden: DIESEN ARM HAT VEREHRET IHRO KONIGL. MAJ:T STUCK UND KLOCKENGIESER, HERR MICHAEL BADER, A:O 1688.

Liusarmen under Orgelläktaren är gifwen År 1715. På skölden är skrifwit: JOHAN ANDERSSON BROBY, CATHARINA MELCHERS DOTTER.

Antependium av röd sammet. Framtill ett litet kors samt I. H. S. i silver, därunder la-
gerkvistar i silver. Silvergaloner i kanten och guldfransar. 1800-talet. H. 80. L. 236 cm. TEXTILIER

Antependium av röd sammet med gula silkesfransar längs kanterna. Skänkt år 1886 av Fr. Grafström. H. 100. L. 240 cm.

Altarduk till ovanstående av vitt lärft med bred bård i hardangersöm i gult och vitt. Broderad inskrift: »ÅMINNELSE AF FR. GRAFSTRÖM DEN 6 APRIL 1886.»

Antependium av svart linneväv. I mitten ett kors broderat med vitt garn. I korsets centrum en kalk, broderad i guld, silver, rött och blått. På sidan om korset med vitt garn: »FÖR EDER». Strödda stjärnor broderade med vitt garn över hela antependiet. Violettt lärftfoder. Förfärdigat av Licium år 1922. H. 105. L. 256 cm.

Antependium av vitt mönstrat siden. Rikt broderad med guld och silke, guldfransar. Förfärdigat av Licium år 1922. H. 102. L. 255 cm.

Bred spets till altaret i två längder.

Antependium av röd, småmönstrad sidendamast. I. H. S. i rikt guldbroderi. Utfört av Licium 1926. Komponerat av Oscar Bradtberg. L. 248. H. 106 cm.

Kalkkläde av ljusblå kasmir med bred bård i kanten och buketter i hörnen broderat med guldtråd. Foder av blått tunt ylletyg. 1700-talets senare hälft. H. 88. L. 88 cm.

Kalkkläde av vit atlas. Guldspets i kanten och bård samt strålande Gudsöga i mitten, allt broderat i guld. 1700-talets mitt. Mycket vackert arbete. H. 56. L. 56 cm.

Kalkkläde av vit atlas. I kanten guldfrans och i guld och silke broderad bård av blad, blommor och druvklasar. I mitten ett strålande Gudsöga. 1700-talets senare hälft. H. 55. L. 55 cm.

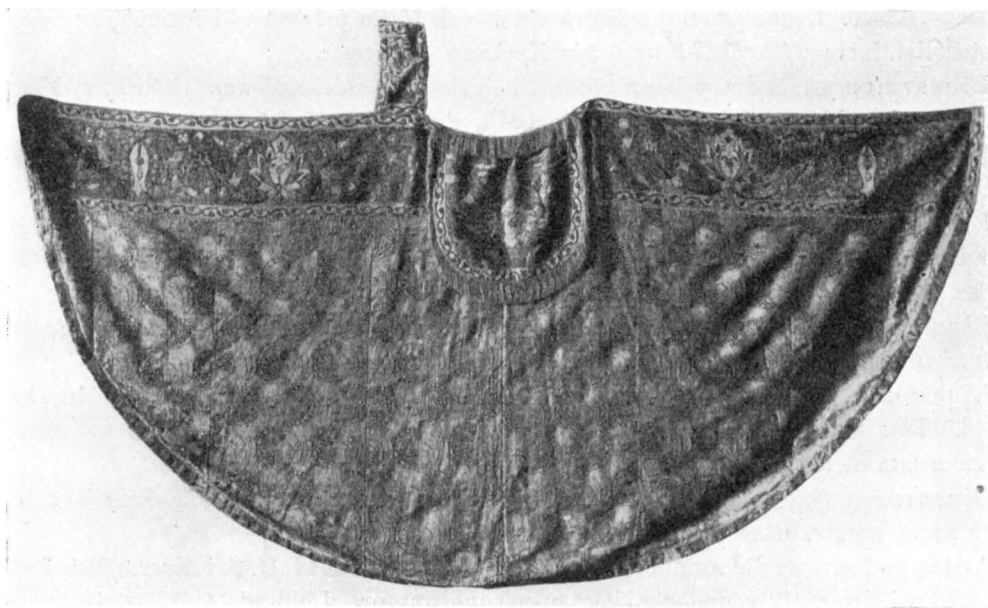

Fig. 91. Klara kyrka. Korkåpa från 1600-talet.
Chormantel. 17. Jhd. Cope. 17th cent.

Kalkkläde av vit atlas. Guldfrans i kanten. I mitten ett Kristushuvud broderat i silke. På baksidan märkt A. H. L. 1828 $\frac{21}{11}$. H. 52. L. 52 cm.

Kalkkläde av vit atlas. Guldfrans i kanten. I mitten Kristus i Getsemane omgivet av en krans druvklasor och blad, allt i flerfärgat silke. Å baksidan: »Tilägnat Sanct Clara Kyrka af Johanna Elisabet Wästman. Stockholm 20 April 1805». H. 58. L. 58 cm.

Kalkkläde av röd atlas. Guldfrans i kanten. I mitten en strålende sol med I. H. S. i guld. 1800-talet. H. 51. L. 51 cm.

Kalkkläde av vit atlas. Guldfrans i kanten samt bård av blommor och blad, broderad i silke. I mitten ett Guds Lamm i silke omgivet av gyllene strålar. 1800-talet. H. 57. L. 57 cm.

Kalkkläde av röd sammet med guldfrans, törnekrans i mitten, bård av ax och vindruvor, allt broderat i guld. 1800-talets förra del. H. 49. L. 49 cm.

Kalkkläde av svart sammet, silverfrans i kanten, strålende Guds öga i mitten broderat i silver. 1800-talet. H. 49. L. 49 cm.

Bokdyna av gulvit atlas, rikt broderad i silver och guld med stora stiliserade nejlikor och liljor, vilka fylla hela ytan. Å baksidan med påsydda band: M. S. — 1600-talets senare del. H. 35. L. 51 cm.

Korkåpa (fig. 91) av silverbrokad med gul botten. Längs kanterna 33 cm. bred

Fig. 92, 93. Klara kyrka. Mässhake från 1600-talets slut.

Messgewand. Ende des 17. Jhds.

Chasuble. End of the 17th cent.

bård av guldtyg, broderat med olikfärgat silke. Clipeus av guldtyg, broderad som bården. I 1829 års inv. säges att den tillhör pastor i Clara såsom v. preses i Stockholms stads konsistorium. 1600-talet. Ståtligt och värdefullt arbete. H. 140 cm.

Mässhake av vitt atlas broderad med guld och silver och silke. I kanten en bred bård av röd sammet, broderad med guld och silver.

Mässhake (fig. 92 och 93) av vitt siden, atlasvävnad med rikt broderat ytmönster av guld, silver och silke, något i relief. För guld och silver läggsöm i växlande bottenmönster, för silke scholtersöm i grönt, brunt och gulskärt. Broderiet från 1600-talets slut. Kring mässhaken en bård av brunrött siden med orientaliskt broderi från 1600-talet. Båda broderierna ha ursprungligen haft annan användning, men på ett skickligt sätt sammanfogats till mässhake. — Foder av gulröd sidenrips. Framstycket H. 118, B. 78 cm., ryggstycket H. 131, B. 87 cm. Konserverad av föreningen Pietas 1926.

Mässhake av röd sammet med breda guldgaloner i kanterna. Å bröstsidan en strålande sol broderad i guld och silver samt år 1752, å ryggsidan ett i guld och 18. *Sveriges kyrkor. Stockholm III.*

silver broderat krucifix samt initialerna: C. D. P. — C. L. (= Carl D. Ehrenpreus¹ — Catharina Linroth). H. 118, B. 70 cm.

Mässhakar ett par av svart sammet med breda guldgaloner längs kanterna. Guldbroderat Guds öga å bröstsidan och kors av guldgaloner å ryggsidan. Å den ena nedtill på ryggsidan årtalet 1800, broderat i svart, å den andra årtalet 1844. H. 128, B. 63 cm.

Mässhakar, ett par av röd sammet med breda guldgaloner längs kanterna. Strålande guldbroderat Guds öga å bröstsidan, kors av guldgaloner å ryggsidan. Anskaff. 1803. H. 120, B. 60 cm.

Mässhakar, ett par av röd sammet med smala guldgaloner längs kanterna. Å bröstsidan en guldbroderad stolpe och å ryggsidan ett guldbroderat kors. Modernt arbete. H. 132, B. 75 cm.

Mässhake av guldbrokad i rikt mönster med olikfärgade blommor och fåglar. Smala guldgaloner längs kanterna. Foder av rött siden. Modernt arbete. H. 112, B. 64 cm.

Mässhakar, ett par av röd, småmönstrad sidendamast. Å ryggsidan ett kors av blått siden med guldbroderier; framtill broderi i guld och blått. Licium 1926. Komp. av O. Brandtberg. H. 130, B. 108 cm.

År 1753 skänkte »Hofbrodeuren Herr Sergel» en svart mässhake och ett kalkkläde. Håvar, 6 st. av violett linne, moderna.

TAVLOR

Smärtemannen, oljemålning på väv. Gulaktig karnation, blont hår och skägg, röd mantel. Bröstbild. 1700-talet. I sakristian. Förgylld ram. H. 94, B. 81 cm.

Smärtemannen helfigur, oljemålning på väv. Gulröd karnation; mörk grönbrun fond.

Kristus på korset. Oljemålning på väv. Gulgrå karnation, vitt ländkläde, mörkt bruna färgtoner. Guldrum, 1700-talet. I församl. huset.

Korsnedtagningen (fig. 94), oljemålning på väv. Brunvit karnation, brunaktig fond, dräkter i dunkelt brunt och grönt. Kopia efter 1600-tals mästare. Skänkt av änkefru Gladberg. I kyrkan på nordväggen. H. 200, B. 130 cm.

Korsnedtagningen, oljemålning på väv. Ljusa färger. Blekrött. Ljusgrönt blått. Blågrå himmel. Guldrum. 1600-talet. I gravkapellet. H. 110, B. 58 cm.

Kristus bär sitt kors (fig. 95), oljemålning på väv. Djupa färger. Dräkter i mörkblått, rött, cinoberrött, gult, violett och brunt. 1600-talets slut. Guldrum. Skänkt av fröken Ulrica Fredenstjärna. H. 128, B. 178 cm. I prästgången.

Kristi fötter smörjas av Maria Magdalena (fig. 96). Oljemålning på väv. Ljusa färger. Arkitekturen i grått, draperi i grågrönt. Dräkter i ljusrött, ljusblått, ljusgrönt och gult. Å baksidan inskr.: »A. G. W. född d. 28 sept. 1701. Anno 1758». Omkr. 1700. Guldrum. H. 92, B. 118 Cm.

PORTRÄTT

Porträtt av Helena, Konung Magnus Ladulås dotter (fig. 97) se även s. 193. Oljemålning på väv. Fonden mycket mörknad. Till höger en kolonnuppställning, överskuren av ett draperi. Prinsessan är iförd en livdräkt, vars högra sida är vit och vänstra svart.

¹ Carl Diedric Ehrenpreus, f. 1692, hovrättsråd, greve, † 1760, g. m. C. Linroth † 1775.

Fig. 94. Klara kyrka. Nedtagningen från korset. Oljemålning på väv.
Kreuzabnahme. Ölgemälde. 17. Jhd. The descent off the cross. Oil-painting.
17th cent.

Fig. 95. Klara kyrka. Kristus bär sitt kors. Oljemålning på väv, 1600-talets slut.
Kreuztragung. Ölgemälde aus dem Ende des 17. Jhds. Christ bearing his cross. Oil-painting. End of the
17th cent.

Över axlarna en röd krage med svart foder. Röda skor. Observera den gyllene halskedjan samt radbandet. Jmfr. fig. 39, se även s. 200. Inskr. å duken över huvudet: „Elena des Königes Magni Ladulås / Dochter, zu Sveden, ihr Herr fatter hatt / sie in S. Claren Closter gegeben No 1288 / da sie noch nicht ihr 7 jahr erreicht. / iſt geCORNENGEILT AMO 1299.“

1600-talet, återgår säkerligen på en äldre målning. Prinsessans dräkt är av en typ — d. s. k. cotte hardi — vilken förekommer på 1300-talet. Enkel guldrum. H. 77, B. 55 cm.

Porträtt av Helena, replik av närmast föregående. Oljemålning på väv. Färger som detta. Inskrift å duken: „Elna des Königes Magni / Ladulås tochter, zu Sveden, / ihr Herr Fatter, hatt sie in Sa. Clara Closter gegeben, / No 1288 da sie noch nicht / ihr 7 iahr erreicht. iſt / geCORNENGEILT No 1299.“ I pastorexpeditionen. Guldrum, snidad med kungl. kronor i hörnen, omkr. 1700. H. 71, B. 93 cm. Om övriga repliker, se s. 199.

Porträtt av äldre man, läsande i en bok (fig. 98). Oljemålning på väv. Grått hår och skägg, rödlett karnation. Hänger i västra sakristian. Guldrum. H. 81, B. 72 cm.

Fig. 96. Klara kyrka. Maria Magdalena smörjer Kristi fötter. Oljemålning på väv, c. 1700.
 Maria Magdalena im Hause Simons, Ölgemälde um 1700. Mary Magdalene in Simon's house. Oil-painting about 1700.

I pastorsexpeditionen, Klara Östra Kyrkogata, hängande prästporträtt äro beskrivna under rubriken series pastorium i S. Klara församlingshistoria.

Nils Nyman. (Kyrkoråd i S. Klara, Fig. 99.) Grått hår, rödlett karnation, mörk dräkt. Inskr. å ramen: »HANDELSMANNEN OCH KYRKORÅDET VID ST. CLARÆ OCH OLAI FÖRSAMLINGAR HERR NILS NYMAN JONASSON FÖDD D. 20 OCTOBER 1709 AFMÅLAD D. 19 MAJI OCH DÖD D. 2 JUNI 1762.» Förgylld ram med förgylld rosett och guirland. Hänger i sakristian. H. 90, B. 75 cm. Om N. Nymans grav se s. 210.

Porträtt av okänd dam (möjligen hustru till Johan Björk), fig. 100. Gulgrå fond, ljusst rödlett karnation, svartgrå dräkt med ljusblå rosetter och schal, vit hätta med blå band. — Hänger i sakristian. Förgylld ram och krönande rosett. H. 78, B. 61 cm.

Johan Björk (f. 1747 d. 1784. Fig. 101). Grågul fond, vit peruk. Inskrift på baksidan av duken: »MAGIST: JOH: BJÖRCK. NAT HOLMIÆ / D. 24 OCT. 1747. CIV. ACAD. 1765. FROM. PHILOSOPH / MAG. UP. 1770. SACR. SUSCEP. ORD. 1771. COLLEGA II: / SCHOLA TRIV. HOLM: 1771. UX DUX 1772. CON / CIONAT. EXT. ORD. AD COHORT. PRÆTOR. SA RA 18*

Fig. 97. Klara kyrka. Porträtt av prinsessan Helena, Magnus Ladulås' dotter. 1600 talet.

Bildnis der Prinsessin Helena, der Tochter Magnus Ladulås'. Ende des 17. Jhds

Portrait of the princess Helena, the daughter of Magnus Ladulås. End of the 17th cent.

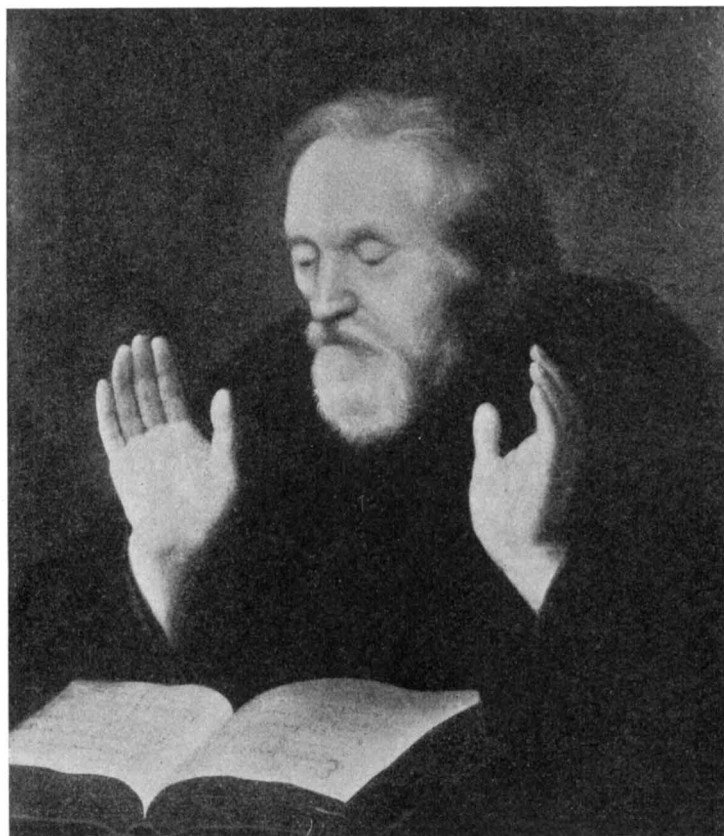

Fig. 98. Klara kyrka. Porträtt av okänd man.

Bildnis eines Unbekamten.

Portrait of an unknown.

M(TAS?) 1773. / SERENISS. PRINC. AC. SUDERM. DUCI. CAROLO. A. SACRIS E. ORD. 1774. / APOLOGISTA SCHOL. TRIV. HOLM. 1777. / UNANIMI VOCATIONE PASTOR WADSUND: ET. HAG: 1778. PRÆPOSITUS HONOR 1784. DENAT. DIE 13 DECEMB. 1784.»

(= J. B., född i Stockholm d. 24 okt. 1747, student 1765, fil. mag. i Uppsala 1770, prästvigd 1771, kollega vid trivialskolan i Stockholm 1771, gift 1772, e. o. predikant vid kungl. livgardet 1773, e. o. hovpredikant hos den lysande fursten och Södermanlands hertig Karl 1774, apologist (räknelärare) vid trivialskolan i Stockholm 1777, enhälligt vald till kyrkoherde i Vadsunda och Haga 1778, hedersofficer(?) 1784, död d. 13 dec. 1784).

Hänger i nordvästra sakristian. Förgylld ram och krönande rosett. H. 78, B 61 cm.

Hedengrans stick; Äminnelseskraft över religionsfriheten i Schlesien, 1707. I guldram. I västra sakristian.

Fig. 99. Klara kyrka. Porträtt av kyrkoråds-
ledamoten Nils Nyman.

Bildnis des Kirchenraths Nils Nyman, Portrait of the member of the select
† 1762. vestry N. Nyman, † 1762.

Gustav III:s tal till ständerna 1772. Snidad förgylld ram. Överst en krönt sköld med tre kronor omgiven av lagerkvistar. Inskr. å ramen: »DEN 21 AUGUSTI 1772.» I västra sakristian.

Ritning till tornbyggnad (jfr fig. 66), utförd av C. F. Adelerantz. Påskrift: »Approberas till efterföljd i framtiden, när församlingens förmögenhet en sådan byggnad tillstäd. Stockholm i Råd Cammaren den 18 maji 1768. Adolph Fredrich — C. F. Adelerantz.» I glas och förgylld ram. Pastorsexpeditionen.

Ritning till altaruppställning (fig. 74), i nåder gillad d. 19 dec. 1760, utförd av C. F. Adelerantz och av honom insatt i förgylld, snidad ram och skänkt till kyrkan. I Pastorsexpeditionen.

Fig. 100. Klara kyrka. Porträtt av okänd dam.
Bildnis einer Unbekannten. Portrait of an unknown woman.

Plan av S. Klara kyrka, anmäld för Öf. Intendentsämb. 1880 och 1881. I glas och ekram. Hänger i Past. Exp.

Enl. Nordberg funnos före branden 1751 följande tavlor:

Porträtt av Martin Luther i olja på väv med inskrift, vilken återgives av Nordberg, som meddelar, att porträttet var målat år 1565 av Lucas Cranach »såsom hans vanliga märke utvisar». Förgylld snidad ram. Stod 1723 på norra sidan om altaret.

PORTRÄTT
FÖRSTÖRDA
VID BRANDEN
1751

Porträtt av Philip Melanchton i olja på väv. Inskriften återgiven av Nordberg, som meddelar, att även detta porträtt, som 1723 stod på södra sidan av altaret, var målat av Lucas Cranach och liksom Luthers porträtt omkr. 1680 skänkt av landshövding Balthasar Gyllenhof, och då troligen utbytt mot tvenne porträtt av samma personer, omnämnda i 1639 års inv.

Epitafium (fig. 102) över Gustaf, död 1750, och Clas Gustaf Rålamb, död 1765, av

EPIGRAFIER

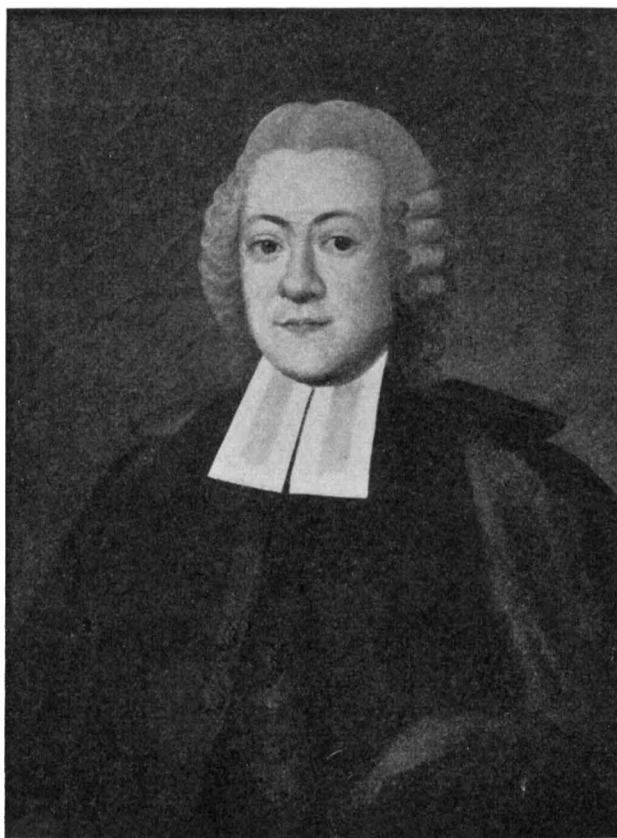

Fig. 101. Klara kyrka. Porträtt av Magister Johan Björk.
Bildnis des Magisters Johan Björk. Portrait of the doctor Johan Björk.

ljusgrön kolmårdsmarmor med bronserade ornament av tenn. Ritning (fig. 103) till det samma av C. Hårleman i K. Bsts. Arkiv. Förgylld inskrift: »ILLUSTR. BAR. RÅLAMBI PATER ET FILIUS / UTERQ. SUPERIORIS SUBSELLI EQUUS EX ORDINE STELLÆ POLARIS / ET MAGNA IN PRINCIPEM FIDE SINGULI COLLEGII PRÆSES / ILLE GUSTAVUS REM PARTIÆ CURAVIT METALLICAM / NATUS D. 5 OCT. 1675 OBILT D. 23 IULII A: 1750. / HIC CLADIUS GUSTAVUS TABULINO STATUS PRÆFUIT / VITAQ. FUNCTUS D. 22 MARTII 1765 SEXAGENARIUS ET BIMESTRIS. / REQUISCANT IN PACE.» (= Åt högvälborna friherrarna Rålamb, fader och son, båda riddare av Nordstjärneordens första klass och med stor trohet mot konungen var för sig president för ett collegium. Den äldre, Gustaf, förestod bergskollegium, född den 5 oktober 1675, död den 23 juli 1750. Den yngre, Clas Gustaf, var president i statskontoret, avled den 22 mars 1765 i en ålder av 60 år och 2 månader. Må de vila i frid!)

Epitafium (fig. 104) över Rutger Fuchs, död 1753, av ljusgrön kolmårdsmarmor med ornament av bronserat tenn. Ritning (fig. 104 b) till detsamma av C. Hårleman förvaras i K. Bsts. Arkiv. Inskrift: »D. O. M. RUTGERO. LIB. BAR. DE FUCHS. DOM. REG. ET URB. PRIM. SUMMO PRÆFECTO. NAT. DIE 12 APR. ANN. MDCLXXXII / DENAT. SINE. PROLE. DIE 10 E. M. ANNN. MDCLIII. / ÆTERNUM. AMORIS. SUI. SIMUL. ET. MÆRORIS. / M. P. / VIDUA. SUPERSTES. SIGRIDA. MARGARETHA. MÖRNER / VIRTUTEM. POSTERI IMITANTUR.» (= Åt Gud den allgode och allsmäktige. Åt friherre Rutger Fuchs, kungl. slottets och stadens överståthållare, född den 12 april 1682, död utan avkomma den 10 i samma månad 1753. Hans efterlevande maka Sigrid Margareta Mörner reste vården till evig hågkomst av kärlek och samtidigt saknad. De efterkommande uppställa hans dygd som mönster.)

Epitafium (fig. 105) över Carl Hårleman, död 1753. Inskriftstavlan av brunröd marmor, omramningen av grågrön kolmårdsmarmor, vapenkartusch och ornament av förgylld metall. Skisser (fig. 106), troligen uppgjorda av Jean Erik Rehn, förvaras i Nat. Museum. Förgylld inskrift: »VIRO. IMMORTALI. / L. B. CAROLO. HÅRLEMAN. / SVPR. ÆDIF. R. PRÆFECTO / N. D. 27 AVG. 1700 DEN. D. IX. FEBR. 1753. / ET CONIVIGI PISSIMÆ / COMET HINRICÆ. IVL. LIEVEN. / N. D. 16. FEBR. 1709. DEN. D. 26. AVG. 1779. / AND. I. HÖPKEN. / COMES R. R. SENATOR. / ERIGI CVRAVIT.» (= Åt den odödlige mannen friherre Carl Hårleman, kunglig överintendent, född den 27 augusti 1700, död den 9 februari 1753, och hans mycket fromma maka, grevinnan Henrika Juliana von Liewen, född den 16 februari 1709, död den 26 augusti 1779. Anders J. Höpken, greve, riksråd lät resa vården.)

Epitafium (fig. 107) över medlemmar av släkten Meyer, uppsatt år 1761. Ram och överstycke av grön kolmårdsmarmor. Den övre inskriftstavlan av röd marmor, den nedre av svart. Den krönande medaljongen och ornamenten kring densamma samt uppställningen vid övre inskriftstavlans fot av brons. Förgylld inskrift: »GERHARD MEYER. PRO-AVO / ORIGINE. GERMANO. ADOPTIONE. SVECO / QUINE. CUM. QUAM. IN. FABRICANDIS. BELLI. MACHINIS. INDUSTRIAM. / DOMI. FORISQ.: PROBASSET. IISTEM. PRÆFICITUR. A:O 1641 / PATER. EX. MARIA. V. DER. LINDE. VIII. LIBERORUM. OBIT. AO. 1664. / JOHANNI. MEYER. AVO. / PATERNÆ. ARTIS. ÆMULO. ET. SUCCESSORI. AO. 1666. MORTUO. 1679. / POST. FELIX. SEPTENA. PROLE. CONNUBIUM. CUM. MARIA. KÖPKEN. / NUBENTI. DEIN. MICÆLI. BADER. VILNA. LITHUAN. / ITIDEM. FUSORI. REGIO. 1684. DENATO 1693. / GERHARDO. MEYER. PATRI. / AVITI. MUNERIS. HÆREDI. 1695. SED. PROPERANTIBUS. EREPTO. 1710. / DAMNÓ. NON. REPARABILI. / NISI. COLLAPSÆ. DOMUS. DEPLORATA. VOTA. SUSTINUISSET. / VIRILIS. ANIMI. FŒNIMA. CATH. KAMMECKER. UNDECIES. MATER. / XVIII. VERO. CONTINIS. ANNIS. REGLÆ. OFFICINÆ. INCLUTA. TUTRIX. † † † GERHARDUS. MEYER / MAJORUM. VESTIGIA. SEQUENDO / MAJORUM. MUNERE. FUNCITUR. AB. AO. 1728. / NEVE. QUOS BEADEM. CONJUNERANT. SACRA / DIVERSI. DISJUNGERENT. TUMULI. / HOC. CINERIS. HOSPITIUM. TEMPORIS. VESTUSTATE. EXESUM. / TERTIO. A. DISCESSU. LECTISS. UXORIS. / MARIÆ. JULIANÆ. KAMECKER. / INTER. DOLOREM. AMISSÆ. ET. CAUDIA. NATORUM / GERHARDI. AC. DAVIDIS. LUDOVICI. MAJORIBUS. BENEMERENT. SIBI.

MEYERS
EPITAFIUM

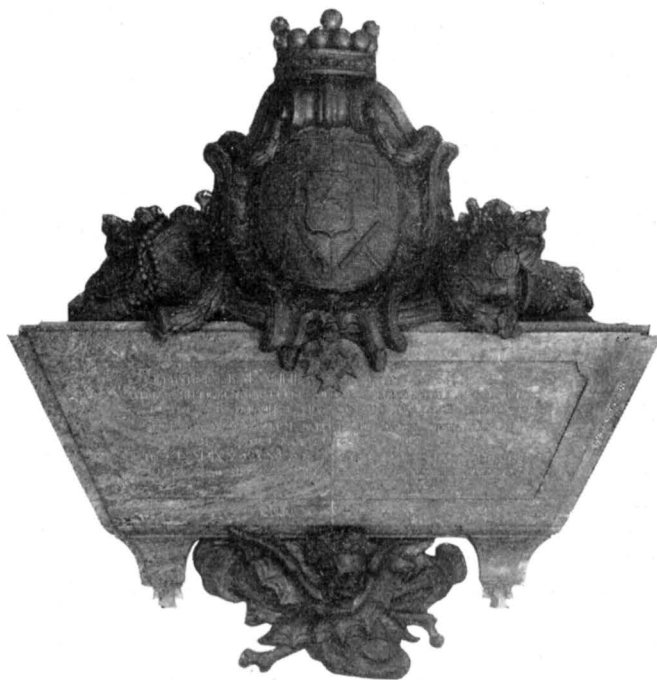

Fig. 102. Klara kyrka. Epitafium över Gustaf, † 1750, och Clas Gustaf Rålamb, † 1765.

Epitaph der Freiherrn Gustaf, † 1750, und Clas Rålamb, † 1765. Epitaph of the barons Gustaf, † 1750, and Clas Rålamb, † 1765.

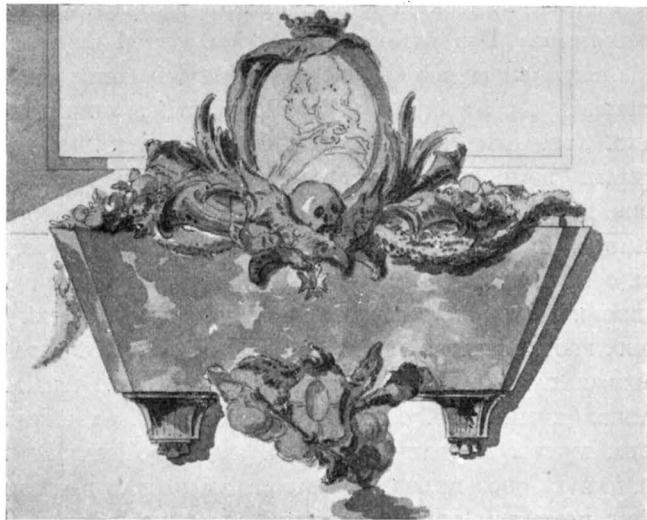

Fig. 103. Klara kyrka. C. Hårleman, ritning till Rålambska epitafiet.

Zeichnung von Hårleman für das Epitaph Fig. 102. Drawing by Hårleman for the epitaph fig. 102.

SUÆQ: POSTERIATI. A. SOLO. ERIGENDUM. CURAVIT. / AO. MDCCCLXI. / SUPREMÆ. HORÆ. MEMOR. (= Åt farfars fader Gerhard Meyer, av tysk härstamning men svensk adoption, vilken, sedan han i krig och fred ådalagt sin förmåga i fråga om tillverkning av kanoner, ställdes i spetsen här för år 1641; fader i sitt äktenskap med Maria von der Linde till åtta barn, död 1664. Åt farfadern, Johan Meyer, faderns konsts efterliknare och efterföljare år 1666, död 1679 efter att ha fått sju barn i sitt lyckliga äktenskap med Maria Köpken, som sedermera gifte sig med Mikael Bader, Vilna, Litauen, likaledes kunglig styckejutare 1684, död 1693. Åt fadern, Gerhard Meyer, fäderneyrkets arvtagare 1693 men borttryckt under den stora oron 1710 till en skada, som varit oersättlig, om icke hans hustru, Katarina Kammecker, som var moder till elva barn och under hela 18 år var den Kungliga verkstadens berömda chef, med manlig energi ombesörjde det sammanstörtade husets leveransförpliktelser, vilka man redan uppgivit. † † † Gerhard Meyer gick i fädernas fotspår och utövade fädernas yrke från år 1728. För att olika gravar icke skola skilja dem, som

samma heliga arbetsuppgifter förenat, lät han år 1761¹ med tanke på sin dödsstund från marken uppresa denna askans fristad, som förtärts av tidens ålder, på tredje året efter hans mycket älskade hustrus, Maria Juliana Kameckers bortgång, vilken han med smärta förlorat, samt till huggnad för sönerna Gerhard och David Ludvig. För sina högtförtjänta förfäder, för sig och sina efterkommande lät han från grunden uppbygga den år 1761 ihågkommande sin yttersta timma.)

Epitafium (fig. 108) över Carl Ridderstolpe, död 1762. Sarkofagen av gulaktig marmor, inskriftstavla av brun marmor, arkitektur i grått, vapenkartuschen, spoliegruppen och sarkofagen samt ornament av bronserat tenn. Ritningen (fig. 109) är uppgjord av Jean Erik Rehn, förvaras i Nationalmuseum, Eichhornska samlingen. Inskrift: »FRIHERRE. CARL. RIDDERSTOLPE. / PRESIDENT I KONG. STATSCONTET. RIDRE. AV ZERAPHR. ORDEN FÖDD 1684. D. 11 MAJ DÖD 1762 D. 14 SEPTR. / HANS FRU / FRIHNA MARGARETA GYLLENKROK FÖDD 1694. D. 24

¹ Den berömda gjutaresläkten Meyer förestod ännu till 1797 Kungliga styckgjuteriet. Den i epitafiet sistnämnda Gerhard efterträdde (enligt Nordisk Fam.-bok) fadern som K. styckgjutare 1772 och avled 1797.

Fig. 104. Klara kyrka. Epitafium över Rutger Fuchs, † 1753.
Epitaph des Freiherrn Rutger Fuchs, † 1753. Epitaph of the baron R. Fuchs, † 1753.

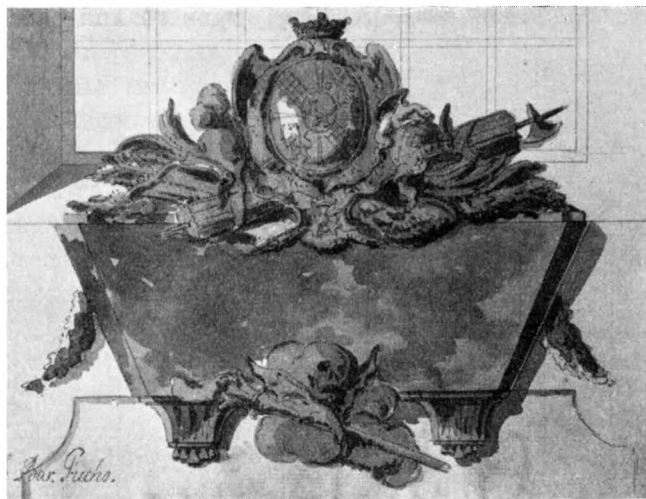

Fig. 104 b. Klara kyrka. C. Hårleman. Ritning till R Fuchs epitafium. B. St.

Zeichnung von Hårleman für das Epitaph Fig. 104. Drawing by Hårleman for the epitaph fig. 104.

FEB. DÖD 1766 D. 6 NOV. / INRIKES. UTRIKES. TIL SIÖSS. TIL LANDS. I KRIG. I FRID. TIENT
MED HEDER FEM SVEA KONUNGAR / 78 ÅHR WANDRAT REDELIGEN. / HON WAR / ÄLSKAD.
MAKAHULD. MODER. PRYDDE. SIT KÖN / MED BÄGGES NAMN ÄR DERAS ÅMINNELSE BEWARD /
STENEN RESTE CARL. FREDRICH OCH ULRICA ELEO. RIDDERSTOLPE.»

Epitafium (fig. 110) över Anna Rungren, J. E. Rehns hustru. Inskriftsplatta av ljusgrön kolmårdsmarmor, medaljong och ornament av förgylld metall. Ritningen (fig. 111) är uppgjord av J. E. Rehn och förvaras i Nat. mus. Eichhornska saml. Inskrift: »ANNA CHRISTINA RUNGREN / IOHANNIS E. REHN UXOR DILECTISS / NAT. D. 17. JUN. 1720 OB. D. 9. IUN. 1766.» (= Anna C. Rungren, Johan E. Rehns mycket älskade hustru född etc., död etc.)

Epitafium (fig. 112) över Hans Ankarcrants, död 1768. Sarkofag av ljusgrön kolmårdsmarmor med gavlar av brun marmor. Inskriftstavlan av brun marmor, dess krönande list av mörkgrön marmor. Vapenkartusch, gruppen å locket, kransar och ornament av bronserat tenn. Ritningen troligen av J. E. Rehn. Inskrift: »HERR HANS ANKARCRANTS / AMIRAL OCH COMMENDEUR AF KONGL. SWÄRDS ORDEN / HADE TAPPERT OCH REDELIGT TIENT UTI 65 ÅHR / UNDER FYRA SWEA KONUNGAR / WARIT SEDAN ÅHR 1720 GIFT OCH FADER TILL FYRA BARN / KAJSA-GRETA. HANS WILHELM. CARL JOACHIM. OCH LISA. / DEM HAN ALLA ÖFWERLEFWAT / NÄR HAN 1768 AFSOMNADE 79 ÅHR GAMMAL / HONOM TILL ÄREMINNE / MED HWILKEN OCH DENNA ADELIGA ÄTT ÄR UTSLOCKNAD. / UPPRESTES STENEN AF DEN SÖRJANDE MAKAN / FRU LISA KAMMECKER / 1769.»

Epitafium (fig. 113) över Johan Westin, död 1786, av röd porfyr med bronsmedaljong och förgylld inskrift: »JOHAN. WESTIN. / ÄLDERMAN FÖR. GARFW. EMB. / F. 7 IUN. 1722. D. 21 OCT. 1786. UPPLYST. RÅDIG. WERKSAM. / MEDBORGARE.»

Epitafium (fig. 114) över Jean Erik Rehn, död 1793. Tavlan av brungrå marmor, medaljong och ornament av förgylld metall, ritningen (fig. 115) är uppgjord av J. E. Rehn 1790 och förvaras å Nat. Mus. Eichhornska saml. Inskrift: »HÄR HWILAR / HOF-INTENDENTEN OCH RIDDAREN / AF KONGL WASA ORDEN / HERR IOHAN ERIC REHN / FÖDD D. 18 MAJI 1717. DÖD D. 19 MARTI 1793 / SÖRIANDE BARN / HAFWA REST DENNA MINNESWÅRD.»

Fig. 105. Klara kyrka. Epitafium över C. Hårleman, † 1753.

Epitaph des Architecten Hårleman, † 1753. Epitaph of the architect ten Hårleman, † 1753.

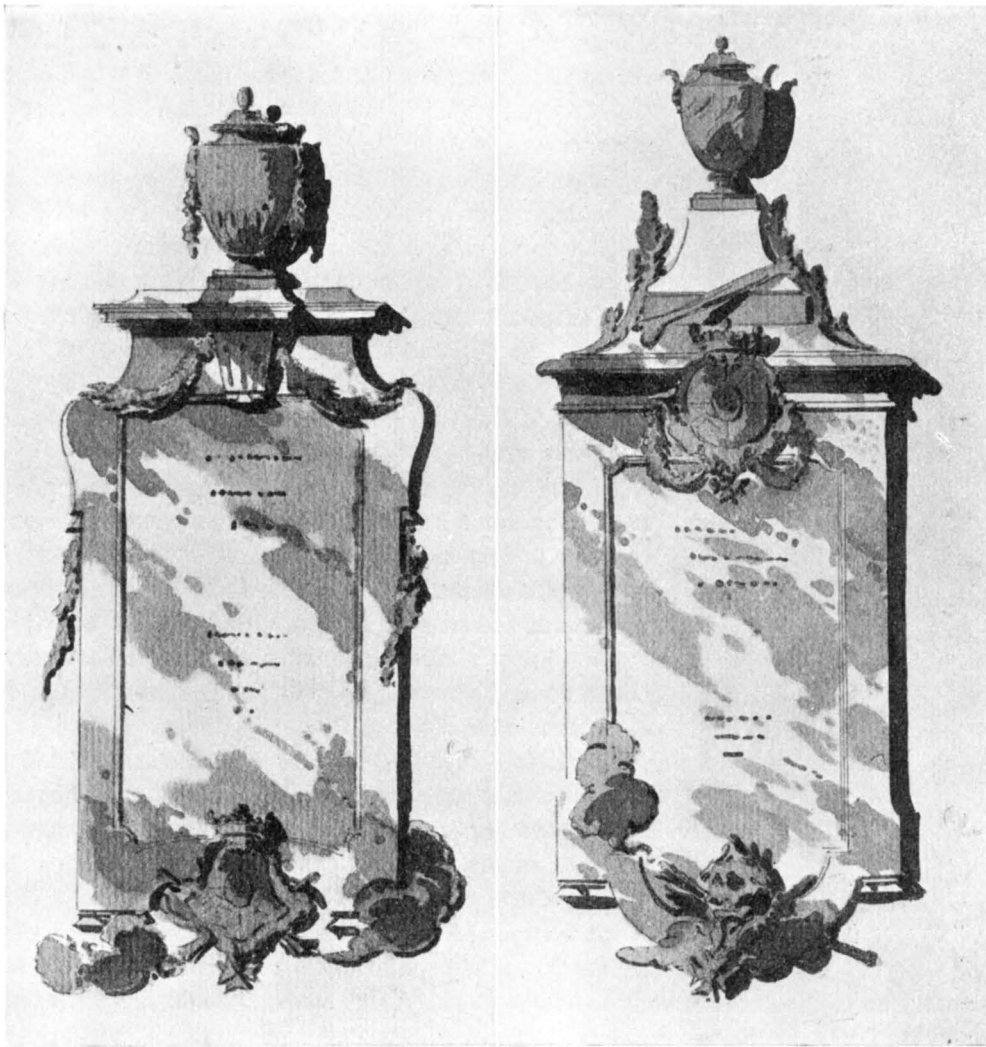

Fig. 106. Klara kyrka. Förslag till epitafium över C. Hårleman, trol. av J. E. Rehn. N. M. Zeichnung für Hårlemans Epitaph, wahrscheinl. von J. E. Rehn. Hårleman's epitaph, project, probably by J. E. Rehn.

Epitafium (fig. 116) över Eric Segercrona, död 1795. Ramen av grön marmor, mittavlan av röd marmor, vapen och ornament av förgylld metall. Inskrift: »MINNE AF ERIK CRISPIN SEGERCRONA / STATSSECRETERAREN / FÖDD 1709 D. 14 JANUARI DÖD 1795 D. 8 APRIL / LAGKLOKHET OCH DRIFT I ÄMBETET / BESTÄNDIGHET I WÄNSKAP / NIT FÖR KYRKA OCH FÄTTIGE / FÖRVÄRFWADE HONOM SINA SAMTIDAS HÖGAKTNING / KONUNGENS NÅD /

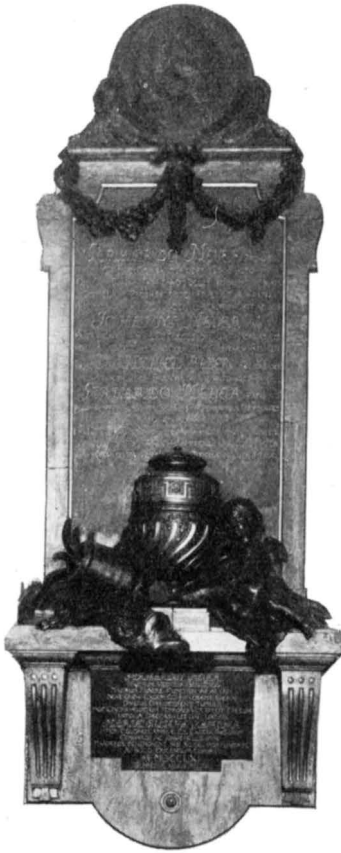

Fig. 107. Klara kyrka.
Meyer'ska epitafiet 1761.

Epitaph der Familie Meyer 1761. Epitaph of the family Meyer 1761.

TILLADE HONOM ADELIG WÄRDIGHET / MED ETT SKÖLDE-
MÄRKE SOM BARS AF DESS HALFBRODER / IOHAN FREDRIC
SEGERCRONA / KONGL. SECRETERARE / FÖDD 1779 D. 11 JUNII
DÖD 1789 D. 27 JULII / SLÄKT OCH WÄNNER / RESTE STENEN
/ 1795.»

Epitafium (fig. 117) över Joh. Odelii maka och barn
av brunröd marmor med förgylld inskrift. I nisch i muren
ovanför en urna av kolmårdsmarmor. Inskrift: »HÄR FÖR-
VARAS DET DÖDLIGA / AF / EN ÄLSKAD HUSTRU, DOTTER OCH
SON / ELISABET MARIA BIURMAN / F. 1740 ²¹/₁₂ G. 1763 ¹¹/₁₀
D. 1766 ²⁸/₂. / CATHARINA ELIS WIDEGREN / F. 1765 ²/₃. G.
1784 ¹⁶/₄ D. 1797 ¹⁹/₁₁ / IACOB ODEHLIUS F. 1766 ²⁸/₂, D.
1767 ²⁷/₅. / SÖRJANDE MANN: OCH FAR / IOH. L. ODEHLIUS /
LÄT RESA STENEN / 1800.»

Epitafium (fig. 118) över Gustaf von Siegroth, † 1802,
av svart marmor, krönande medaljong av brons, polykromt
vapen å tavlans nedre del. Inskrift: »KONG. MAIT: S TRO-
MAN / GENERAL LIEUTENANT / ÖFWERSTE FÖR SÖDERMANLANDS
REGEMENTE / COMMENDEUR MED STORA KORSET AF KONGL.
SVÄRDS ORDEN / HÖGWÄLBORNE FRIHERRE / HERR GUSTAF
ADOLPH VON SIEGROTH / FÖDD D. 11/22 IANUARI 1725 DÖD
D. 9 SEPT. 1802.»

Epitafium (fig. 119) av svart och vit marmor. Å över-
stycket en porträttmedaljong. Troligen efter ritningar av
Louis Masreliez. Inskrift: »ÅT GREFVE GUSTAF FREDRIK
GYLLENBORG / ÅR 1808 AF SVENSKA ACADEMIEN.»

Epitafium (fig. 120) över Johan A. Sandels, † 1831,
av vit marmor på sockel av svart sådan. Inskrift: »JOHAN
AUGUST SANDELS / GREFVE, EN AF RIKETS HERRAR FÄLT-

MARSKALK R. O. C. AF K. M. ORDEN / FÖDD D. XXXI AUGUSTI MDCCLXIV DÖD D. XXII IANUARI
MDCCCXXXI / HAN ANFÖRDE SVERIGES KRIGARE I SEGRARNE VID PULKILA IDENSALMI O
ROSLAU / OCH SVERIGES RIDDERSKAP UNDER RIKSDAGEN ÅREN MDCCXXVII O MDCCXXVIII /
RIKS-STÅTHÅLLARSKAPET OCH ÖFVERBEFÄLET I NORRIGE / VORO DE SISTA VEDERMÄLEN AF
HANS KONUNGS FÖRTROENDE.»

Epitafium av sten över bryggaren Peter Biörnsson Biörnberg, † 1686 med
inskriften: »TILL GUDS ÄHRA UT S. CLARÆ KYRKIA HAFWER FORDOM BORGAREN HAN-
DELSMANNEN OCH BRYGGAREN ÄHEBORNE OCH WYLACHTADE PÆDER BIÖRNSSON BIÖRN-
BERGH MED SIN KÄRÄLSKELIGE HUSTRU ÄHEBAHRE OCH DYGDESAMMA MATRORA HUSTRU
ANNA PÅDERSDOTTER WOD SAMT BÄGGES KÄRÄLSKELIGE DOTTER S. HUSTRU ENGELA PÅRS
DOTTER BIÖRNBERG FÖR DETTA ADSESSORENS UTI DETT KONGL: COMMERCIE COLLEGIO S.

EPITAFIER
FÖRSTÖRDA
VID BRANDEN
ÅR 1751

HERR BERND CASPARSSONS HÖGÅLSKELIGE HUSFRU DENNA ÅMINNELSE TAFLAN ÖFWER DERAS GRAF OCH GRIFT HÄR UTI HÖGA CHOREN UPSÄTTIA LÅTIT A:O 1686 DEN 28 MAJI.» Under inskriften funnos »alle deras Contrefaits» och därunder i en oval: »OCH FAST WI ÄN DÖÖ, SÅ BLIFWA VÅRA SIÄLAR INBUNDNA UTI DE LEEFWANDES KNIPPOR. I SAM. 25.» — Hängde i koret på södra sidan vid andra pelaren.

Epitafium över Gudmund Dyk, med inskrift: »TILL GUDS NAMPNÄS ÄHRO, S. CLARÆ KYRKIOS PRYDNING, HAFWER M:R GUNEMUND DYK, REMSNIDARE, SIGH, SIN HUSTRU OCH BARN TILL ÅMINNELSE LÅTIT UPPRÄTTA DENNE TAFLA A:O 1658.» — På södra sidan, vid tredje pelaren.

Epitafium över Zacharias Thede, död 1653, med inskrift: »DIESES EPITAPHIUM HAT AUFRICHTEN LASSEN ZU GOTTES EHREN, DEN KIRCKEN ZU ZIER UND CHRIST SEHLIGSTER GEDECHTNISS SEINER. DER ERBAR UND VORNEM. M. ZACHARIAS

THEDE, WEILAND POSEMMENTMACHER UND BURGER HIE IN STOCKHOLM, WELCHER SELIG IM HERRN ENTSCHLAFFEN D. 20 JUN. A:O 1653. UND LIEGET HIE BEGRABEN MIT SEINER VIELGELIEBTEN FRAUEN: WEILAND DIE VIEL EHR UND TUGENDSAME FRAU CATHARINA STEGEN, SO DEN 11 MAJ. A:O 1653. SANFT VERSCHIEDEN. GOTT VERLEIHE & C. — »Södra sidan vid fjärde pelaren.

Epitafium av trä med bildhuggarearbete på sidorna över sekreteraren Jonas Palmgrens hustru.¹ Med inskrift: »PHOEBUS IN HOC SECLIO CUM QUINQUAGESIMUS IRET / SEXTUS, ET EXORIENS CULMINA SUMMA POLI / STRINGERET, EXACTIS POST SEQUI — MILLE GRADATIM / QUADRIJUGIS CENTUM A PROGENIE DOMINI / JONAS IN AUGUSTA QUI SECRETARIUS AULA / SUB CALAMO BELLI PONDERA FATAQUE HABET / PALMGRENIUS, SANCTUM UXORIE PIETATIS HONOREM / ÆTERNUM, FRAGILEM TRANSTULIT IN TABULAM / CONJUGIBUS SACRAM, NATISQ; SIMUL, QUIBUS UNUS / SEMPER AMOR, SECUMQ; INVIOLETA FUIT: UNA FIDES, COR UNUM ET INDIVISA VOLUNTAS / PLURA SED UNIUS PIGNORA CORDA ERANT: / SI ILLA PERIT, TUMULUS, QUO VULT REQUISCERE AMOR, / SEMPER INEXTINCTI CANDIDA FIGNA GERET »

¹ Jonas Palmgren, f. 1614, sekreterare i Krigskollegium, krigsråd, † 1687, g. m. Carin Olofsdotter, 2:o med Carin Eriksdotter, 3:o med Catharina Utterklou.

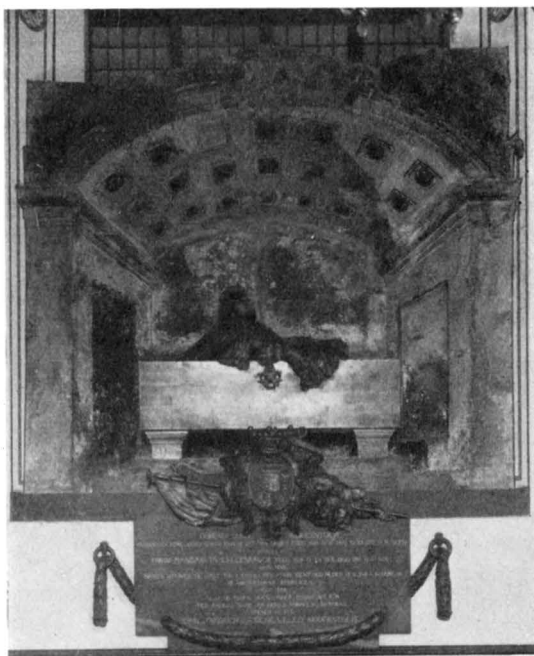

Fig. 108. Klara kyrka. Epitafium över C. Ridderstolpe, † 1762.
Epitaph C. Ridderstolpes, † 1768. Epitaph of the baron C. Ridderstolpe, † 1762.

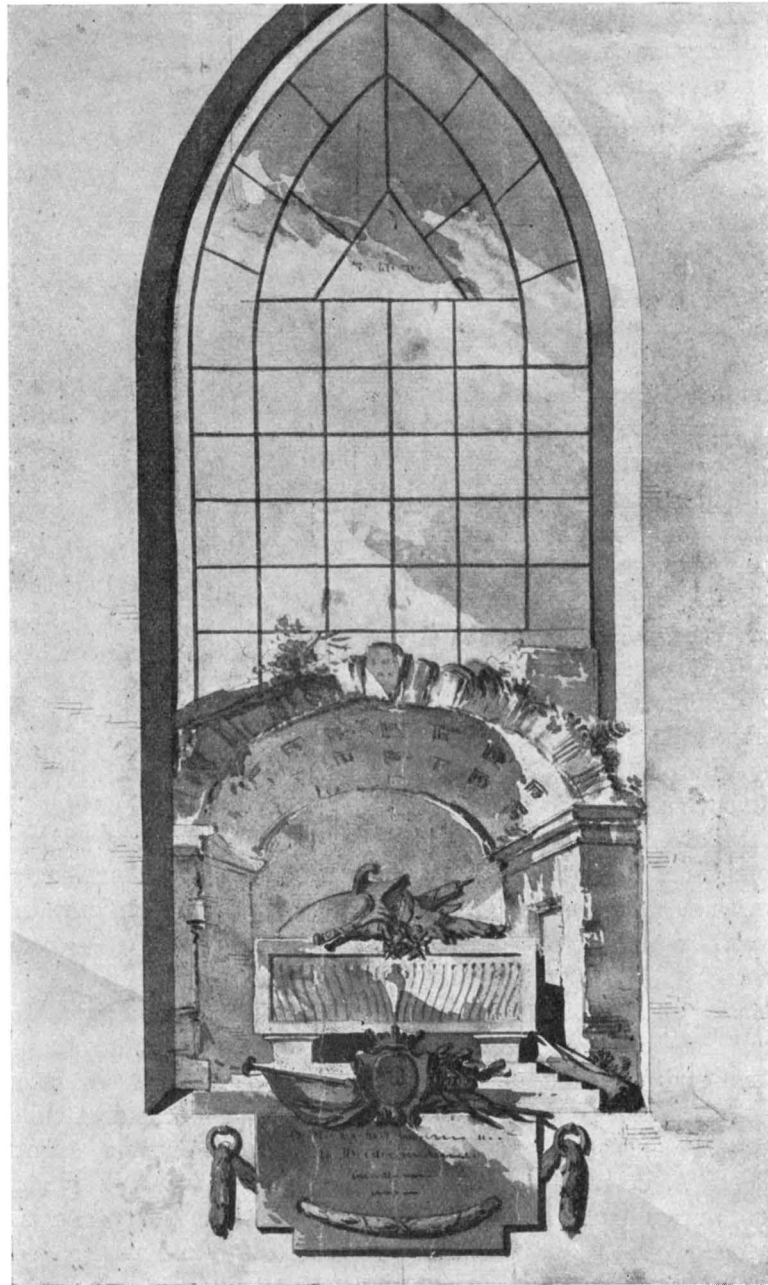

Fig. 109. Klara kyrka. J. E. Rehn, ritning till Carl Ridderstolpes Epitafium. N.-M.

J. E. Rehn, Zeichnung für das Epitaph
Fig. 108.

J. E. Rehn, drawing for the epitaph
fig. 108.

(= Då Phæbus (solen) i detta sekel gick sin femtisjätte omgång och vid sin uppstigning berörde polens högsta höjder, sedan fyrspannets färd småningom fullbordats tusen gånger efter det sjätte hundraet efter Herrens födelse, överflyttade Jonas Palmgren, vilken som hovsekreterare haver krigets viktiga händelser och öden under pennan, sin makas trofasthet, denna heliga och eviga heder, till en bräcklig tavla, helig för make och barn. Han närde på en gång enhetlig kärlek för dem och bar inom sig okränkt,

Fig. 110. Klara kyrka. Epitafium
över J. E. Rehns hustru, † 1766.
Epitaph der Gattin Epitaph of the wife
des Architekten of the architect
Rehn, † 1766. Rehn, † 1766.

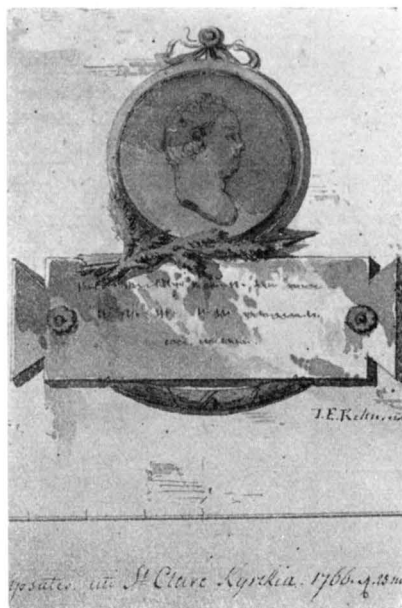

Fig. 111. J. E. Rehn, ritning till
epitafium över hans hustru.
J. E. Rehn, Zeichnung J. E. Rehn, drawing
für das Epitaph for the epitaph
Fig. 110. fig. 110.

en trohet, ett hjärta, en odelad vilja. Många voro barnen, men en endas kärlekspanter. O grav, om han förgås, var skall då kärleken bo? Alltid skall han bära den osläkta eldens glänsande tecken.) — Hängde på södra sidan vid femte pelaren i västra hörnet av korsarmen.

Epitafium av svart och vit marmor över Broder Andersson Rålamb, död 1647, med inskrift: »HOC TUMULO CONDITUR GENEROSISSIMUS ATQ; NOBILISSIMUS DOMINUS BRODERUS ANDRÆ RÅLAMB: MAGNI DUCATUS FINLANDIÆ NEC NON ALANDIÆ GUBERNATOR & PRÆSES PARLAMENTI IBIDEM: CUM UTRAQUE SUA CONJUGE, PRIORI, NOBILISSIMA & GENEROSISSIMA DOMINA ANNA OXENSTIERNA, ERICI FILIA, EX QUL LIBEROS SEX SUSTULIT, MASCULI SEXUS QUATUOR & FÆMININI DUOS: POSTERIORI: GENEROSISSIMA & NOBILISSIMA DOMINA

Fig. 112. Klara kyrka. Epitafium över Hans Ankarcrantz, † 1768.
 Epitaph Hans Ankarcrantz', † 1768. Epitaph of Hans Ankarcrantz, † 1768.

ANNA TOTT, CLAUDII FILIA. CUM HAC DUO IPSI FILII ERANT. NATUS IN BROO A:O 1669
 IBIQUE MORTALITATE INTERCEPTUS ANNO ETATIS 79. SALUTIT REPARATÆ 1647 DIE 3
 JUNII. PRÆSENS MONUMENTUM IN MEMORIAM DILECTISSIMORUM PARENTUM POSUERUNT RE-
 LICTI HÆREDES.» — I en oval därunder: »NATUS HUMO, DESOSSUS HUMI, CÆLESTE SE-
 PULCHRUM / QUÆRO. REQUIRENTIS JAM MISERERE DEUS! / SI LEVITER COLUI TE, AUT SEGNITER
 INTUS AMAVI, / HOC VETUS INDUXIT REPTILE VETUS HOMO: / ANTE DIEM RAPIOR: RAPTUM
 NON DESERIS, IMMO / ERIPIS, EREPTO TU MIHI VERA SALUS.» (= I denna grav vilar den
 mycket berömde och högädle herr Broder Andersson Rålamb, guvernör för storhertig-
 domet Finland och på Åland, president i Åbo hovrätt, tillsammans med båda sina
 hustrur, den högädla och dygdiga fru Anna Eriksdotter Oxenstierna, med vilken han

hade sex barn, fyra söner och två döttrar, den högädlade och dygdiga fru Anna Clasdotter Tott, som skänkte honom två söner. Född i Bro år 1569, död därstädes i sin ålders 79:e år den 3 juni i den återvunna nådens år 1647. De efterlevande arvingarna reste denna minnesvård till minne av de mycket älskade föräldrarna. Född av stoft, åter vorden stoft, söker jag en himmelsk grav. Förbarma dig Gud över den bedjande! Om jag trögt har dyrkat dig eller i mitt hjärta slappt har älskat dig, så har jag förmåtts därtill av min gamla människa, den gamla reptilen. I förtid rövas jag bort. Du skall ej överge den bortrövade, nej, du skall själv rycka mig bort, du, som är den sanna frälsningen för mig.) — Norra sidan, väster om andra pelaren.

Epitafium av trä över Andreas Lorents, målarmästare, och hans tre hustrur. Å epitafiet funnos samtligas porträtt. Inskrift: „Anno 1679 den 24 maji / sanctæ claræ kyrkio til heder / skändet efter urminnes seder / til en prydnad i vår stad / ty Gud älskar gifwaren glad / Andreas Lorentz blir han nämnder / conterfejare rätt wäl känder / hwilken i werlden hafwer gjort sin slit / konsten att lära med yttersta nit / hemma så wäl som i främmande land / farit och rest öfwer sjöar och land / öfwer sju år bland lekman och lärd / öfwat och brukat sin konst utan slärd / Gud har och ändtelig lönat hans möda / gifwit i fäderneslandet sin föda / honom wälsignat uti sit kall: / hägnat och frögdat med wälserd all / trenne hustrur dygdiga och fromma / hafwer han haft / samt barn och blomma / hwilka roligen i sinom tid / stola här hwila i godan frid / kropparne neder i jordene gömmas / stola på domedag icke förglömmas / föras med siälarna uti stor frögd / glädias och hugnas i himmels högd.“ — På norra sidan vid tredje pelaren från koret.

Epitafium över Johan Köpke med inskrift: »TIL GUDS NAMPNS ÄHRA, S. CLARA KYRCKIOS PRYDNING, HAFWER HANS KONGL. MAJ:TS BILT OCH STENHUGGARE, SÅ OCH THET LOFL. ÄMBETS WÄLBRTRODDE ÄLDERMAN, SAMT OCH TYSKE KYRCKIANS WÄLFÖRORDNADE FÖRESTÅNDARE HÄR UTI STOCKHOLM DEN EHREBORNE OCH WÄLACHTAD MESTER JOHAN KÖPKE DETTA EPITAPHIUM SIGH OCH SIN SALIGA HUSTRU FORDOM DYGDESAMMA MATRONA HEDEWIG HARMELSTEEN: SAMT OCH SIN NU WARARDE KIÄRA MAK, EHREBORNE OCH DYGDE-

Fig. 113. Klara kyrka. Epitafium över Johan Westin, † 1786.

Epitaph Johan Westins, † 1786. Epitaph of Johan Westin, † 1786.

Fig. 114. Klara kyrka.
Epitafium över J. E. Rehn, † 1793.
Epitaph J. E. Rehns, Epitaph of J. E. Rehn,
† 1793. † 1793.

SAMMA MATRONA HUSTRU MARIA HARTMANS TILL ÅMINNELSE LÅTIT OPRÄTTA. 1676.» — Norra sidan, på västra sidan om tredje pelaren.

Epitafium över Hans Kirckhof, död 1672, med inskrift: „A:o 1647. D. 2 julii ist des hochwohlgebohrnen Herrn Herr Linnardt Torstenssons, Grafens zu Orredala / Fryherr zu Wieresta / Herr zu Forstena / Gedsta und Katzig / ihr königl. maj:t und Cron Schweden reichsrats / Generals und Feldt Marschalls / auch General Gouverneur in Pomeran / Trompeter / der erbare und kunstreiche Hans Kirckhof von Nyrnberg gebürtig / undt seines alters 26. Jahr / in Gott seliglich entschlaffen / undt von dieser Welt abgeschieden. desjen Körper in dieser Kirchen bezeuget worden dem Gott eine fröliche Auferstehung geben und verleihen wolle „ Norra sidan vid fjärde pelaren.

Epitafium av trä över Jonas Hammarin, död 1648, med inskrift: „Till Guds ähro / S. Clara kyrkios prydnad och sin sal. man Jonæ Bengtsson Hamarino til åminnelse / som war H:s Maj:ts referendarius uti frigs collegio, och afsomnade den 10. maji A:o 1648. wid 39. års ålder / hafwer gudfr. matr- Charin Pærs dotter låtit denna tafsla öfwer hans lägerstad uppsättia.“

»GRAF = SKRIFT. / WID DENNA MUR I OMBYGD GRIFT / JOEN BENGTSOON MON HÅRDT SOFWA, / DEN DÖDEN SUR MED SITT FÖRGIFT / HASTIGT HAR FÖRDT I DOFWA, / DOCK ÄR HANS SIÄL I HIMMELSHÖGD / HWILKET HANS TRO UT-

WISTE / OCH GÖMES WÄL MED MYCKEN FRÖGD / HIELP OS DIIT JESU CHRISTI. / Dolens apponebat Sam. B. Hammarinus.» — Norra sidan vid femte pelaren.

Epitafium av sten över Didrich Mein, med inskrift: »DETTA EPITAPHIUM ANHÖRER FORDOM DEN ÄHREBORNE OCH HÖGACHTAD DIDRICH MEIN H. K. M. FÖR DETTA WARANDE KÖGEMÄSTARE. HANS ÅLDER WAR 73. ÅR HWILKET HANS EFTERLÅTNE ÄNKIA DYGDESAMMA MATRONA H. ANNA VON DER LINDEN HAR FÖRÅRAT TILL S. CLARA KYRKIOS BEPRYDNING OCH H. S. MANS ÅMINNELSE. OCH UPSATTES A:O 1670.» Å själva tavlan en målning framställande Kristus bunden och omgiven av judar och knektar. — Norra sidan vid sjätte pelaren.

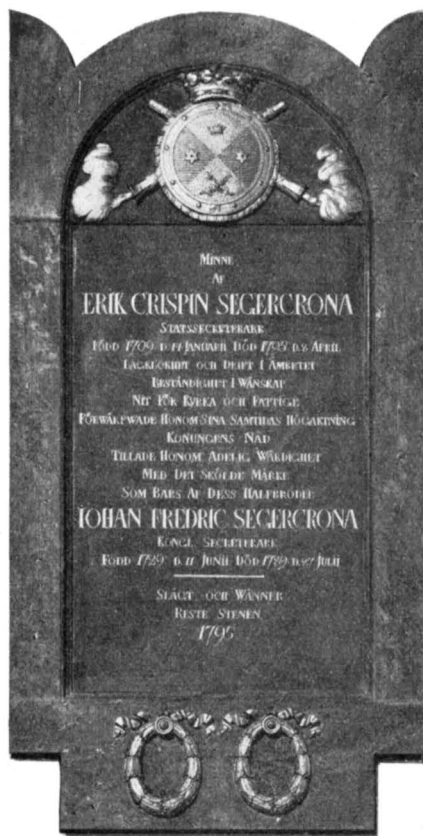
Epitafium av sten över Peter Wiborg med inskrift: »PETER PETERSON WIBORG / 1649.» — Norra sidan, vid sjätte pelaren.

Epitafium över Petrus Cobb på svart tavla med inskrift: »MEMORIA EXEQUIALIS / SIVE / EPIATAPHIUM / QUOD / VITÆ HUIJUS FRAGILITATIS MEMOR / IN DEI OMNIPOTENTIS GLORIAM / TEMPLI S. CLARÆ ELEGANTIAM / SUI & SUORUM MEMORIAM / HOC IN LOCO JUXTA LAPIDEM SEPULCHRALEM / VIVUS ADHUC POSUIT / PETRUS PACHIUS COLB. CON-R. / HOLMLÆ

Fig. 115. Klara kyrka. J. E. Rehns projekt till sin egen gravvård.
 Zeichnung J. E. Rehns für sein eigenes Epitaph. Drawing by J. E. Rehn for his own epitaph.

SVEONUM A:O 1641. 20. FEBR. / ÆTATIS SUÆ 62. CORRADANT MAGNAS ALII CUM FENORE
 GAZAS / VEL QUERANT PAPHLÆ TURPIA CASTRA DEÆ / PECTORE VICINUM BLASPHEMO LÆ-
 DERE PERGANT, / AUT ALIAS PRÆ SE CORDA SUPERBA GERANT: / HIS EGO POSTHABITIS, QUI
 NIL TERRESTRIA CURO HOC UNUM TOTO PECTORE & ORE PRECOR: / POSTREMUS QUANDO VITÆ
 JAM TERMINUS INSTAT / ET TACITE ET PLACIDE, DA MIHI CHRISTE MORI. / MORTI TUÆ TAM
 AMARÆ / GRATES AGO JESU CHARE, / QUI ES CLEMENS PIE DEUS / FAC QUOD PETIT TUUS
 REUS: / CUM ME MORI EST NECESSE / NOLI MIHI TUNC DEESSE! / IN EXTREMA MORTIS HORA,
 VENI JESU ABSQUE MORA, / VIVIT POST FUNERA VIRTUS. / (= Petrus Paschius Colb, conr,

VID BRANDEN
1751 FÖR-
STÖRDA BE-
GRAVNING-
VAPEN

Fig. 116. Epitafium öfver Eric Segercrona,
† 1795.

Epitaph Eric Seger-
cronas, † 1795. Epitaph of Eric Seger-
crona, † 1795.

OLOF ANDERSSON STRÖMSCHÖLD, TILL JURBY OCH KARESTAD, FORDOM CAMERERARE HOOS HANS EXCELLENCE GREFWE CLAS TOTT: ÄR FÖDD ÅR 1601. DEN 29 JULII OCH SALIG I HERRANOM AFSOMNAD DEN 21 MAJI ÅHR 1664.» — Hängde på södra sidan på pelaren närmast altaret.

Begravningsvapen öfver Theophilus Ehrenstierna, † 1689. Inskrift: »KONGL. MAJT:TS TRO TIENARE OCH JUSTITIARIUS WID DET KONGL, AMMIRALITETET, WÄLBORNE HERR THEOPHILUS EHRENSTIERNA, ÄR FÖDD ÅR 1639. DEN 9 NOVEMB. OCH I HERRANOM AFSOMNAD PÅ AMMIRAL SKEPPET SWERJE WID YSTAD REDD, DEN 31 AUG. 1689.» — På södra sidan å pelaren närmast altaret under det Strömskiöldska vapnet.

Begravningsvapen öfver Magnus Palmerantz, † 1703. Inskrift: »KONGL. MAJT:TS TRO TIENARE OCH SEKRETERARE WID DEN KONGL. LAG, COMMISSION OCH AUDITEUR WID

i Stockholm, reste, då han levde, den 20 februari 1641 i sin ålders 62:a år detta likbegängelsestecken eller epitafium, som är en erinran om detta livs förgänglighet, till den allsmäktige Gudens ära, till S:a Klaras kyrkas prydnad och till sitt och de sinas minne på denna plats intill gravstenen. Andra hopskrapa med ocker stora skatter eller uppsöka den pafiska gudinnans skändliga läger eller hålla på med att såra omgivningen med sitt hädiska sinnelag eller ådagalägga på annat sätt sitt högmod. Jag, som försmår allt detta och som ej eftersträvar något jordiskt, ber med själ och mun om detta enda: då en gång livets sista stund är inne, giv mig då, Kristus, att få dö lugnt och fridfullt! / För din så bittra död / tackar jag dig Jesus käre. / Nådige Gud, du som är barmhärtig, / gör det, som syndaren beder om: / Då det är oundvikligt, att jag skall dö, / låt mig då ej behöva sakna dig! / I livets sista timma kom, Jesus, utan dröjsmål. / Dygden lever efter begravningen. Under orgeln på kvinnosidan.

Enl. Nordberg hängde år 1723 å kyrkans väggar ett stort antal träskulpterade och målade begravningsvapen, vilka förstördes vid branden 1723. Nordberg beskriver vapnens heraldiska innehåll och färger. Inskrifterna återgivas nedan.

Södra sidan. Begravningsvapen öfver Olof Strömskiöld, † 1664, med inskriften: »HÄR LIGGER BEGRAFVEN DEN EDLE OCH WÄLBORDIGE

KONGL. HOFWET, DEN WÄLBORNR HERREN HERR MAGNUS PALMCRANTZ. FÖDD PÅ ÖHLAND 1653 DEN 31 OKT OCH DÖD I STOCKHOLM DEN 19 JANUARIU 1703.» — På södra sidan å pelaren närmast altaret, under det Ehrenstiernska vapnet.

Begravningsvapen över Anders Strömschiöld, † 1687. Inskrift: »FORDOM SECRETERAREN EDLE OCH WÄLBORNE HERR ANDERS STRÖMSKÖLDH TIL JURBY OCH KORESTAD, ÄR FÖDD ÅHR EFTER CHRISTI BÖRD 1639 DEN 8 NOV I UPLAND PÅ GÅRDEN EDSBERG, OCH SAHL. I HERRANOM AFSOMNAD I STOCKHOLM DEN 5 APRILIS ANNO 1687.» — På södra sidan i koret.

Begravningsvapen över Samuel Åkerhielm, † 1702. Inskrift: »KONGL. MAJ:TS FORDOM TRO MAN CANCELLE RÅD OCH SECRETERARE AF STATEN SAMT ÖFWER POST DIRECTEUR ÖFWER SWERJE OCH ALLA DES UNDERLIGGANDE PROVINCIER, DEN WÄLBORNE, NU HOS GUD EWINNERLIGEN SAL. HERREN HERR SAMUEL ÅKERHIELM, ÄR FÖDD TILL WERDEN UTI ÅKERS PRÄSTEGÅRD D. 29 AUGUSTI 1639. OCH I HERRANOM AFSOMNAD I STOCKHOLM DEN 16. JUNII 1702.» — På södra sidan i koret under Anders Strömskölds vapen.

Begravningsvapen över Pehr Liedeman, † 1694, Inskrift: »KONGL. MAJ:TS TRO MANN OCH HOFRÅD, EDLE OCH WÄLB. HERR PEHR LIEDEMAN; FÖDD UTI LIDKÖPING ÅR 1640 D. 17 DECEMBR. OCH I HERRANOM AFSOMNAD I STOCKHOLM A:O 1694 D. 21 JANUARIU.» — Vid andra pelaren på södra sidan.

Begravningsvapen över Lars Mörling, † 1689. Inskrift: »KONGL. MAJ:TS WÅR ALLERNÅDIGSTE KONUNGS OCH HERRES TRO TIENARE OCH REVISIONS SECRETERARE, DEN WÄLBORNE HERREN HERR LARS MÖRLING, ÄR FÖDD DEN 14 SEPTEMBR 1630 OCH DÖD DEN 27 SEPTEMB. 1680.» — På södra sidan. å andra pelaren.

Begravningsvapen över Melchior von Schlangenfeldt, † 1682. Inskrift: »IHRER KONIGLICHEN MAJESTET ZU SVEDEN GETREUER UND WOHLBESTALTER GENERAL KRJEGS ZAHLMEISTER DER WÄHLGEBORNE FREYHERR MELCHIOR VON SCHLANGENFELDT. GENANDT DEGINGK. HERZU ALT UND NEUEN WALDR ETC, — IST GEBOHREN IN DORTMUNDT A:O 1616. UND GESTORBEN IN STOCKHOLM A:O 1682 DEN 11 APRILIS SEINES ALTERS SECHS UND SECHSIG JAHR.» — På södra sidan, väster om andra pelaren.

Begravningsvapen över Johan von Öller¹, † 29 maj 1699. Inskrift: »KONGL.

¹ Se Bromma kyrka.

Fig. 117. Klara kyrka. Epitafium över J. Odellii maka och barn (1767).
Epitaph der Gattin Epitaph of the wife
und der Kinder J. and of the children of
Odelius' (1767). J. Odelius (1767).

Fig. 118. Klara kyrka. Epitafium över G. A. von Siegroth, † 1802.

Epitaph G. A. von Siegroths, † 1802. Epitaph of G. A. von Siegroth, † 1802.

MAJTS TRO TIENARE OCH SECRETERARE UTI DET KONGL. TYSKA CONCELLIET, DEN EDLE OCH WÄLBORNE HERR JOHAN VON ÖLLER, ÄR FÖDD I SÖDERTELJE DEN 17 MAJI 1639, OCH DÖD I STOCKHOLM DEN 29 MAJI 1699.» — På södra sidan väster om andra pelaren, under Schlangenfeldtska vapnet.

Begravningsvapen över Julius Richard de la Chapelle, † 1672. Inskrift: »KONGL. MAJTS TRO TIENARE OCH WÄLBESTÅLTE ÖFVERSTE LEUTNAMPT ÖFWER SKÅNSKA INFANTERI DEN EDLE OCH WÄLB. HERR JULIUS RICHARD DE LA CHAPELLE ÄR FÖDD I LITAVEN ÅR 1625 OCH AFSOMNADE I STOCKHOLM ANNO 1672.» — På södra sidan vid tredje pelaren från koret räknat.

Begravningsvapen över Johan Silfwercrantz, † 1717, med inskrift: »KONGL. MAJTS TRO MAN OCH CAMMAR RÅD DEN WÄLBORNE HERREN HERR JOHAN SILFWERCANTZ ÄR FÖDD DEN 26 JUNII ÅR 1645. DÖD DEN 1. FEBRUARI ÅR 1717.» — På södra sidan, vid tredje pelaren under de la Chapeles vapen.

Begravningsvapen över Zacharias Gamotski, död 1679, och hans son, död 1676 med inskrift: »KONGL. MAJTS TIL SVERIGE TRO MAN OCH ÖFVERSTE LIEUT: T EDLE OCH WÄLB. HERRE ZACHARIAS GAMOTSKI TIL RISZLOWA OCH ÅRBY / ÄR FÖDD I PROVINCIEN PODOLIEN I KONUNGARIKE POHLEN / PÅ SIN FÄDERNES GÅRD RISLOVA A:O 1620. DEN 26. APRILIS; AFSOMNADE SAL. I HERRANOM UTI STOCKHOLM DEN 24. MAJI 1679. OCH BEGROFS DERSAMMASTÄDES D. 14. FEBR. 1682. SÅ OCK HANS SON EDLE OCH WÄLB. HERR CARL PHILIP GAMOTSKI, HWILKEN ÄR FÖDD I STOCKHOLM DEN 8. FEBR. 1661. OCH AFSOMNADE I HERRA NOM DEN 28. JANUARI 1676. BESKÄRE BÄGGES LEKAMEN GUD EN FRÖGDEFULL OPSTÅNDELSE / PÅ HERRANS STORA TILKOMMELSE DAG.» — På södra sidan, å tredje pelaren.

Begravningsvapen över Eric Råfeldt, död 1724, med inskrift: »KONGL. MAY: S TRO TIENARE OCH RÄNTMÄSTARE WID KONGL. RÄNTECAMMAREN I STOCKHOLM, DEN EDLE OCH WÄLBORNE. HERREN ERIC RÅFELDT, FÖDD DEN 19. SEPTEMB. ÅR 1662, OCH I HERRANOM AFSOMNAD DEN 30. JANUARI ÅR 1724.» — Södra sidan, å tredje pelaren, under Gamotskis vapen.

Begravningsvapen över David Reimer von Rosenfeldt, död 1666, med inskrift: »IHR KÖNIGL. MAY: T ZU SVEDEN WAYLANTBESTALTER LANDT UND KRIEGS-COMMISSARIUS IM. FURSTENT. ESTHLAND, DER WOEDLER GESTR VEST. UND MANNHAFTER HERR DAVID REIMER V. ROSENFELDT AUF MUNTENHOF. U. PUJAHT, IST GEBORN DEN 4. MAY A:O 1633 UND IN GOTT SEHLIG ENTSCHLAFEN IN STOCKHOLM DEN 11. DECEMBRIS A:O 1666.» — Södra sidan, vid femte pelaren.

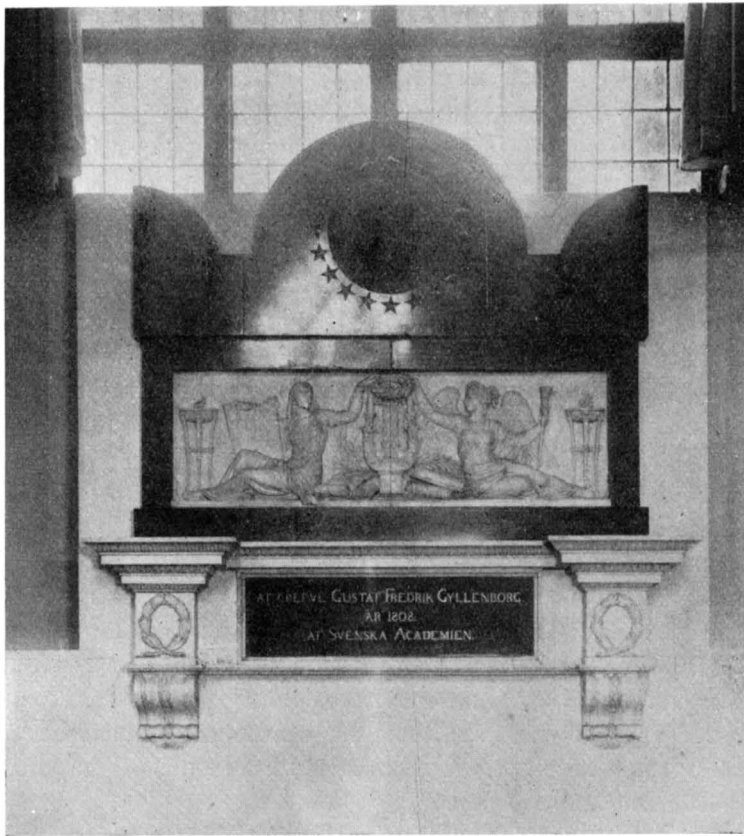

Fig. 119. Klara kyrka. Epitafium över Gustaf Fredrik Gyllenberg, 1808.
Epitaph des Grafen G. F. Gyllenberg, 1808. Epitaph of the count G. F. Gyllenberg, 1808.

Begravningsvapen över Eric Palmgren, död 1656, med inskrift: »EDEL OCH WÄLB. ERICH PALMGREN ÄR FÖDD ÅR 1654. DEN 8. FEBRUARII OCH AFSOMNADE I HERRANOM DEN 24. MARTII ÅHR 1656.» — Södra sidan, vid femte pelaren, under Rosenfeldts vapen.

Begravningsvapen över Johan Stråle, död 1667, med inskrift: »EDLE OCH WÄLB. H. JOHAN STRÅLE TILL ÅSEBO HOLM OCH BO ÄR FÖDD A:O 1646. DEN 2. DECEMB. OCH AFSOMNADE D. 15. JUN. A:O 1667.» — Södra sidan vid sjätte pelaren.

Begravningsvapen över Clæs Rålamb, död 1698, med inskrift: „Kongl. Maj:ts högt betrodde man / råd och præfident den högwälb. herren herr Clæs Rålamb, friherre och herre / är född til werden a:o 1622. den 8. maji. död den 14 martii a:o 1698“ — Norra sidan, vid altaret.

Begravningsvapen över Richard Clerck, död 1668, med inskrift: »SACRÆ REGLÆ MAJESTATIS ADMIRALIS RICKARDUS CLERCK NOBILIS, NATUS IN HAPPINGHVORTH D. 15 DE-

CEMBR. A:O 1604. DENATUS HOLMIÆ D. 6. APRILIS A:O 1668.» (= Hans kungl. majestäts amiral Richard Clerck, adelsman, född i Happingvorth den 12 december 1604, död i Stockholm den 6 april 1668.) — Norra sidan vid andra pelaren.

Begravningsvapen över Johan Rosenflyckt, död 1672, med inskrift: „Den edle och wälb. numera salige herr Johan Rosenflycht til Wäst=Lybble och Nolinge / är född uti Stockholm den 8. julii år 1650. och i herranom saliges afsomnad den 26. febr. 1672.“ — Norra sidan vid andra pelaren under Richard Clercks vapen.

Begravningsvapen över Richard Clerck, med inskrift: »RICHARDUS CLERCK ADMIRAL. / A:O 1625.»

Begravningsvapen över Johan Sparfeldt, död 1674, med inskrift: »HANS KONGL. MAJ:TS FORDOM TRO MAN OCH KRIGS RÅD DEN EDLE OCH WÄLBE. HERR JOHAN SPARFELDT TIL SKÖNFELDT OCH SOPHIEN-HOF / ÄR A:O 1611. DEN 16. DECEMBR. TIL DENNA WERDEN FÖDD: OCH AFSOMNADE SALIG I HERRANOM DEN 21. JULII 1674 » Norra sidan vid andra pelaren.

Begravningsvapen över Christian Brodersson Rålamb, död 1651, med inskrift: »HENNES KONGL. MAJ:TS WÅR ALLERNÄDIGSTE DROTTHINGS TRO MAN OCH FORDOM ÖFWERSTE LEUTENANT ÖFWER UPLHNDs REGEMENTET TIL HÄST, WÄLBORNE HERR CHRISTIAN BROORSON RÅLAMB TIL BROO, FÖDD A:O 1611. DEN 6. JANUARIU, AFSOMNADE I HERRANOM UTHI STOCKHOLM DEN 24. MAJI. A:O 1651.» — Norra sidan, väster om andra pelaren.

Begravningsvapen över Broor Andersson Rålamb, död 1647, med inskrift: »BROOR ANDERSSON RÅLAMB TIL BRO OCH LENNA, FORDOM PRÆSIDENT UTI DEN KONGL. HOFRETTE I STORFURSTENDÖMET FINLAND OCH SEDERMERA GOUBERNATOR DERSAMMA-STÄDES, FÖDD A:O 1568. AFSOMNADE I HERRANOM PÅ BRO DEN --- JUNII A:O 1647.» — Norra sidan, väster om andra pelaren.

Begravningsvapen över Håkan Fegerstierna, död 1693, med inskrift: „Kongl. Maj:ts fordom tro man och landshöfding öfwer Öster-Göthland / wälborne herr Håkan Fegerstierna är född uti Fågreds prästgård i Wäster-Göthland den 8. december 1635, och saligen i Herranom afsomnad i Norrköping den 6. aug. 1693.“ — Norra sidan på tredje pelaren.

Begravningsvapen över Märten Månsson Lindeström, död 1666, med inskrift: „Kongl. Maj:ts til Swerje fordom trotienare och secreterare uti des bergs collegio edel och wälbördig Märten Månsson Lindeström til Rönninge och Knoppla / är född uti Rylösa stad år 1602. den 12. januarii och i Herranom afsomnad på sin gård Rönninge den 11. september år 1666.“ — Norra sidan, vid tredje pelaren.

Begravningsvapen över Martin Canterhielm, död 1678, med inskrift: „Hans excellence riksmarschalckens gref Johan Stenbocks hof=jundare wälborne Martinus Canterhielm, är född til denne werden — — — år 1656. — — — och genom en oförmodelig död hädanfild i Stockholm år 1678. den 4. augusti.“ — Norra sidan, vid tredje pelaren.

Begravningsvapen över Nils Canterhielm, död 1689, med inskrift: „Kongl. Maj:ts wår allernädigste konungs och herres tro tienare och assessor i des kongl. bergs collegio, den edle och wälborne herren herr Nils Canterhielm, är född i Nerike i Mallösa prästgård a:o 1615.

den 16. oct. och uti Stockholm i herranom afsomnad den 16. martii a:o 1689." — Norra sidan, vid tredje pelaren, underst.

Begravningsvapen över Carl Lagerquist, död 1663, med inskrift: „Den edle och wälbördige Carl Lagerquist ähr födder hii til merden ähr 1662. den 22. septembris, och afsomnade i herranom år 1663. den 16. novembris.“ — Norra sidan, vid femte pelaren, överst.

Begravningsvapen över Carl Lagerquist, död 1674, med inskrift: „Här under ligger begrafwen den edle och wälbördige Carl Lagerquist född år 1665. den 1. augusti, och afsomnade i herranom år 1674. den 25. novembris.“ — Norra sidan, vid femte pelaren.

Begravningsvapen över Elof Lagerquist, död 1666, med inskrift: »HENNES KONGL. MAJ. RIKS-ÄNKEDROTNINGENS FORDOM TRO TIÄNARE OCH HOFJUNCKER DEN EDLE OCH WÄLBORNE ELOF LAGERQUIST TILL HALLUNDA, ÄR FÖDD I STOCKHOLM A:O 1646. D. 15. MARTII. OCH SAHL. I HERR. AFSOMNAD UTHI CARL GUSTAF STAD A:O 1666 D. 24. AUGUSTI.» — Norra sidan, vid femte pelaren.

Begravningsvapen över Eric Ericsson Lagerquist, död 1692, med inskrift: „Hans Kongl. Maj:ts lagman / den edle och wälbördige herren herr Eric Erichsson Lagerquist. född den 21. sept. år = = = och afsomnad i herranom den = = = junii år 1692.“ — Norra sidan, vid femte pelaren.

Begravningsvapen över Gustaf Granatenflycht, död 1693, med inskrift: „Kongl. Maj:ts tro tiänare och capitain wid deff amiralitet den edle och wälborne herren herr Gustaf Granatenflycht, är född i Stockholm a:o 1631. den 7. martii och i herranom afsomnad i Carlscrona den 4. novembris 1693,“ — Norra sidan, vid sjätte pelaren.

Redan före 1751 var utrymmet under så gott som hela kyrkorummets golv upptaget av gravar med murade väggar. Gravarna täcktes av stenhällar liggande i golvets plan. Vid begravningar vållade öppnandet av de gravar, vilka funnos under bänkkvarteren mycket besvär. Vidare berättas att kyrkan sommartid ofta fylldes av liklukt, som trängde upp genom springorna vid hållarna. 1751 års eldsvåda var så häftig, att gravhällarna och till och med en stor del av murarna förstördes. På förslag av överintendenten C. Hårleman ombyggdes gravarna på så sätt, att de förlades omkring gångar och med dörrar intill dessa. Gravarna och gångarna välvdes. Endast på åtta ställen gjordes nedgångar till gravgångarna. Se 1764 års gravplan, fig. 120. Arbetet med gravarna påbörjades 1751 och fullbordades 1758. Vid restaureringen av kyrkans inre år 1906 och 1907 igenmurades samtliga gravöppningar och det nuvarande stengolvet inlades.

GRAVAR
UNDER
KYRKANS
GOLV

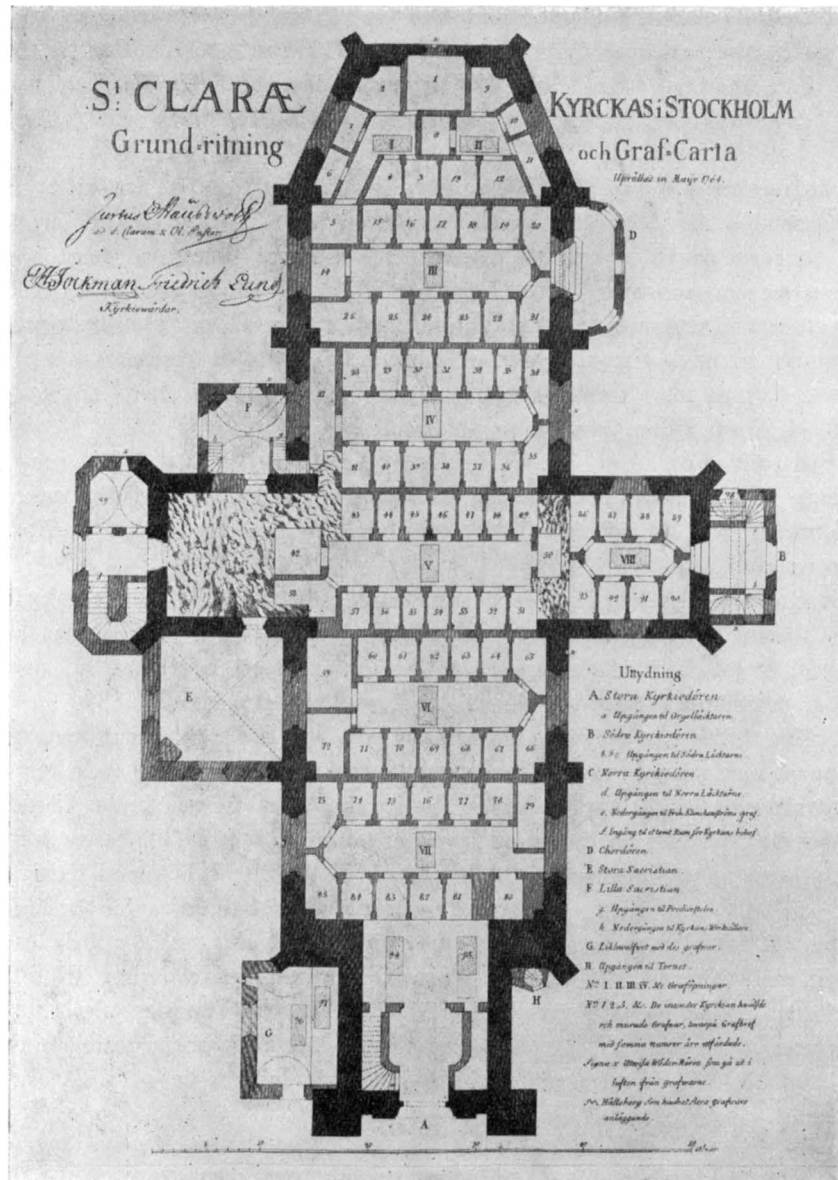

Fig. 120. Klara kyrka. Plan och gravkarta 1764.
Gravkarta 1764.

Plan of the church showing
the site of the graves 1764.

FÖRTECKNING ÖVER GRAVAR I KYRKAN.

UTDRAG UR 1842 ÅRS GRAVBOK.

NRIS HÄNVISA TILL 1764 ÅRS GRAVBOK.

1:sta öppningen.

N:o 7. 1825. Nov. 15. Afidne Commissarien Erik Lindgrens Arfwingar.

2:dra öppningen.

N:o 9. 1760. Sept. 1. Afidne Kammar Rådet Samuel Braunerhjelm's Arfwingar.

N:o 11. 1842. Oct. 17. Afidne Directeuren E. M. Hedmanssons Arfwingar.

N:o 12. 1760. Aug. 18. Friherrinnan Ulrica Montgomerij född Cederhjelm.

N:o 13. 1760. Sept. 1. Afidne Bryggaren Karlbrechts Arfwingar.

3:dje öppningen.

N:o 14. 1760. Dec. 1. Kryddkramhandlaren Janke Tunelii Arfwingar.

N:o 17. 1842. Oct. 18. Vice Presidenten och Riddaren Benjamin Sandels Arfwingar.

N:o 21. 1842. Oct. 18. Casseuren Gustaf Wilhelm Fahlcrantz.

N:o 25. 1842. Oct. 18. Enkefru Friherrinnan Maria Fredrika Leijonhufvud född von Spången.

N:o 26. 1842. Oct. 18. Directeuren Gerhard Meijers Arfwingar.

4:de öppningen.

N:o 27. 1760. Sept. 18. Grosshandlaren Lunds Enka.

N:o 28. 1842. Oct. 18. Kongl. Secreteraren Edvard Kindblad.

N:o 31. 1842. Oct. 18. Vice Presidenten och Riddaren B. C. Qviding.

N:o 33. 1780. Aug. 7. Medailleuren C. G. Fehrmans Enka född Regina Elisabeth Hofwe.

N:o 34. 1842. Oct. 18. Rådmanen Morströms Arfwingar.

N:o 37. 1842. Oct. 18. Enkefru Grefwinnan Anna Taube född von Strokirck.

N:o 38. 1842. Oct. 18. Demoiselle Sophia Elisabeth Lang.

N:o 39. 1760. Sept. 18. Öfver Ceremoniemästaren L. von Hauswolffs Arfwingar.

N:o 40. 1760. Sept. 1. Guld och Silfver Arbetare Åldermannen Peter Adolf Sjöberg.

5:te öppningen.

N:o 43. 1842. Oct. 18. Justitiæ Rådet och Commendeuren C. J. Örboms Arfwingar.

N:o 45. 1760. Aug. 7. Bryggaren Sjölin's Enka och Arfwingar.

N:o 49. 1842. Oct. 18. Hof Predikanten och Kyrkoherden Wikanders Arfwingar.

N:o 50. 1842. Oct. 18. Enkefru Grefwinnan Anna Taube född von Strokirck.

N:o 53. 1768. Mars 28. Kamrererskan M. C. Lind född Malmberg.

- N:o 56. 1842. Oct. 18. Enkefru Grefwinnan Margaretha Falkenberg född Gyllenberg.
N:o 58. 1825. Nov. 15. Presidenten Grefve Carl Johan Gyllenborgs Arfwingar.

6:te öppningen.

- N:o 62. 1842. Oct. 18. Kamreraren H. F. Spak.
N:o 63. 1842. Oct. 18. Advocat Fiscalen Mårten Ekmans Arfwingar.
N:o 67. 1842. Oct. 18. Enkefru Smærlings Arfwingar.
N:o 70. 1760. Sept. 18. Hof Jägmästaren Clas Samuel Jonas Gyllenadler.
N:o 72. 1842. Oct. 18. Häradshöfdingen Blixts Enka Carolina Regina Ekenbergs
Arfwingar.

7:de öppningen.

- N:o 76. 1798. Jan. 15. Bruks Patronen Bengt Mag. Björkmans Arfwingar.
N:o 77. 1842. Oct. 18. Krigs Rådet och Riddaren Salomon.
N:o 78. 1842. Oct. 18. Förste Landtmätaren Anton Ulric Berndes.
N:o 82. 1761. April 15. Professorn Doctor Gistren.
N:o 83. 1760. Nov. 10. Hofslagaren Christoffer Tideman.
N:o 84. 1760. Oct. 16. Enkefru Doctorinnan Borg född Nenzén.
N:o 85. 1769. Aug. 14. Bryggaren Fredrik Lundbergs Arfwingar.

8:de öppningen.

- N:o 93. 1760. Oct. 16. Sadelmakare Enkan Anna Marg: Rosenlind.

Under orgelläktaren.

- N:o 94. 1842. Oct. 18. Enkefru Commerce Rådinnan Galéen.

GRAVSTENAR I KYRKAN FÖRSTÖRDA AV BRANDEN ÅR 1751.

NEDAN BESKRIVNA EFTER NORDBERG.

Gravsten över assessorn i K. Kammarrevisionen Georg Lybecker med inskrift: »GIÖR BÄTTRING WANDRINGSMAN I TID, / MOT SATAN, WERDEN, KÖTTET STRID: / ALT KORS OCH MOTGÅNG STADIGT LID / SÅ FÅR TU OCH EN EWIG FRID.» — Å graven n:r 17 i högkoret.

Gravsten över kommissarien Lorentz Springer med inskrift: »AF HIERTAT JAG MIG GLÄDER / ATT JAG TILL MINA FÄDER / FÅR SAMLAS I DESS GRAF / GUD UNNE MIG TILLIKA / MED DEM UTI GUDS RIKE / FINNAS PÅ DOMEDAG. / DER FÅR JAG DÅ WIST MÖTA / I HIMMELSK GLÄDIE SÖTA / FÖRÄLDRAR SYSKON KÄR / MED HUSTRU, BARN OCH BLOMMA / WILL JAG DÅ TILL DEM KOMMA / OCH BLI MIN JESUS NÄR » — Å graven n:r 27 å stora gången »wid Hög-Chorsdörren».

Gravsten över kyrkoherde Johan Nordbergs svärföräldrar Johan Andersson Broby och Catharina Melchersdotter. Inskrift: »VÅRA SIÄLAR I TIN GÖMA / O JESU GRANT BEWAR / BIUD UN DAN GRAFWEN DENNA / VÅR BEN EI NÅGON DRAR: / SOM DU OSS I ETT KÖTT / I LIFWET PARAT SAMMAN / SÅ LÅT OSS I EN MULL / FÅ SAMMANBLANDAS: AMEN.» — Å graven 138 »wid Stora dören».

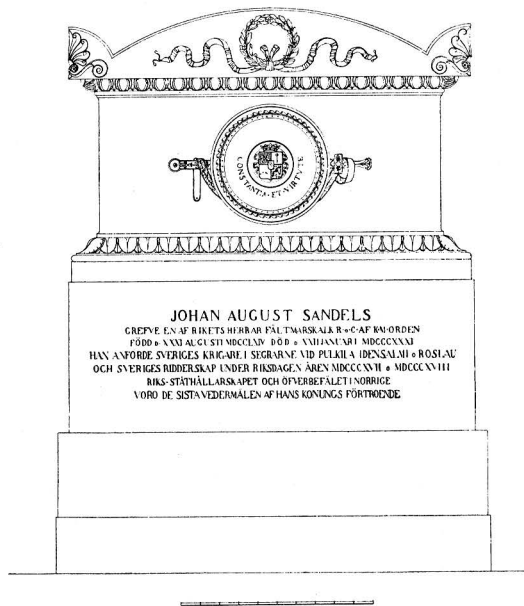

Fig. 121. Klara kyrka. Gravvård över
J. A. Sandels', † 1831.

Grabdenkmal des Grafen J. A. Sandels, † 1831. Monument of the count J. A. Sandels, † 1831.

GRAVVÅRDAR Å KYRKOGRÅDEN.

Å kyrkogården finnes ett stort antal gravvårdar. Av dessa äro de äldre och de mest person- och konsthistoriskt intressanta nedan beskrivna. Siffrorna inom [] hänvisa till gravarnas nummer i gravboken av år 1842 och å gravkartan av år 1846. (Fig. 44). — N:r följt av siffra anger gravens nummer å 1923 års uppmätning av kyrkogården, plan fig. 43.

Gravhäll av kalksten. I mitten en oval omgiven av broskornament. På ena sidan om denna inskriften: »Hans Storm 16», på andra sidan en nästan utnött inskrift: »Brita . feldt . 33». N:r 13. (= Hans, Brita Stormfeldt 1634.)

Gravhäll av kalksten. Änglahuvud i övre hörnen. I mitten en oval krans och inom denna en kaross i relief. Inskrift enl. 1830 års inv.: »Denna sten och graf kommer Wagnmakaren M. Nicolaus Hänsingen, hans k. Maka Elisabeth Mathsdotter och dess bröstarfvingar till. Köpt d. 12 October 1700. Jag vet att min förlossare lefver.» [90] N:r 14.

Gravtumba med häll av kalksten i två delar. Låg sockel av sandsten. Inom ett försänkt rektangulärt fält en stövel i relief. »No 61.» [82]. Den övriga inskriften enl. 1829 års inv.: »Denna graf tillhör Skomakaren Mester Joachim Hofvenschylt, dess kära maka Anna Maria Hedman och Bröstarfvingar åhr 1768.» — N:r 15.

Gravhäll av kalksten, på sockel av sandsten. I hällens vardera övre hörn ett änglahuvud, i de nedre ett timglas och en dödska. Inskrift: »No 26» [76]. Enl. 1842 års gravbok tillhör graven. »Bryggaren Simon Wires Enkas Arfvingar»: Kyrkan har år 1773 förbundit sig att för alla tider underhålla graven. N:r 16.

Gravhäll av kalksten. Inskrift: »I. W. M. C. S: 1783 — nr 590». — [65] Tillhör enl. gravboken: »Majoren Mechanicus J. W. Gehrs». N:r 17.

Gravtumba. Häll av kalksten med lågerhuggen ram. Sockel av sandsten. Inskrift: »HÄR HWILAR GARFWARE ÅLDERMANNEN HERR JOHAN WESTIN FÖDD D. 7 JUNII 1722 DÖD D. 21 OCT. 1786. — NO 268 NO 69.» — J. Westins epitafium hänger i kyrkan. Se s. 274. — [69] N:r 18.

Gravhäll av kalksten, i två delar. Lågerhuggen ram inom en cirkel, i relief en hammare och två korslagda nycklar. Utnött inskrift vilken enl. 1829 års inv. lyder: »Åldermannen Slotssmeden Herr Anders Nordgren har köpt och reparerat denna graf år 1780. Så Jesu död oss livet ger, ej kan oss döden skada mer. Ps. 117, v. 5». — N:r 19. Om Nordgrens graf se även s. 297. N:r 27. N. ombyggde en kyrkogårdsport 1780. Se s. 207.

Gravhäll av kalksten med lågerhuggen ram, utan inskrift. Enl. gravboken har den n:r 68 och tillhör: »Wagnmakaren Mårten Sporrongs Arfvingar». Inskrift enl. 1830 års inv.: »WAGNMAKAREN MÅRTEN SPORRONG SAMT DESS KÄRA HUSTRU ANNA REGINA LINDMAN OCH BRÖSTARFVINGAR. 1796.» N:r 20.

Fig. 122. Klara kyrka. Södra delen av kyrkogården.

Der südliche Teil des Kirchhofs.

South part of the churchyard.

Gravhäll av kalksten med inskr.: »HÄRUNDER ÄRO BEGRAFNE ERIC NOER FÖDD D. 16 APRIL 1734 DÖD D. 12 JUNII 1797 OCH DESS KÄRA MAKAN EWA MARIA ÖMAN FÖDD D. 19 APRIL 1752 DÖD D. 13 FEBR. 1783 NO 198.» — [81] N:r 21.

Gravtumba (jfr fig. 122) med häll av kalksten i 2 delar. lågerhuggen ram, 8 järnringar. Sockel av sandsten. På hällen står en urna av järn. Inskrift: »D(ENN)A GRAF (TIL)HÖR / NRD — — — — AR — — — CHRISTOPHER — (EL)MSTEDT. / — — — — SS — — — / MA — — — — RÖM. NO 263». — [71]. Enl. gravboken tillhör den: »Parmmätaren Christoffer Elmstedt.» N:r 22.

Gravhäll av kalksten. Inskrift: »No 208». — [73]. Tillhör enl. gravboken 1842: »Demoiselle Catharina Stenström.» N:r 23.

Gravhäll av kalksten i två delar, med sex järnringar på sockel av sandsten. Inskrift: »No 603.» — [77]. Tillhör enl. gravboken: »Pehr Abrah. Gothers Arfvingar». N:r 24.

Gravhäll av kalksten. En urna av järn stående på densamma. »Tillhör / Framlidne Lagmannen / I. H. Hochschild / och dess Arfvingar n: 16». — N:r 25.

Gravhäll av kalksten med lågerhuggen ram, 4 järnringar. Inskrift: »HÄR HWILAR GULDLAGAREÅLDERMANNEN JACOB FREDRIC FEYCHTING / OCH / JERNKRAMHANDLAREN GUSTAF ROBERT FEYCHTING SAMT DERAS MAKAR. — NO 70.» — [70] N:r 26.

Gravhäll av kalksten med lågerhuggen ram. Sockel av sandsten. Utan inskrift. Enl. gravboken skulle den ha »n:r 66 = gamla 285» och tillhöra Klensmeden Anders Nordgren. — N:r 19. Nordgrens gravhäll ligger emellertid å annan plats, se s. 295 N:r 27.

Gravhäll av kalksten med lågerhuggen ram utan inskrift. N:r 28.

Gravtumba. Häll av kalksten med lågerhuggen ram av sandsten. Inskrift: »ULRIC ADOLF SAHLSTEDT OCH DESS HUSTRU OCH BARN — NO 286». — [67] N:r 29.

Gravhäll av kalksten med inskrift: »GENERAL NILS MANNERSKANTS¹ / OCH / ÖVERSTELÖJTNANT J. A. TORNERHIELMS FAMILJEGRAF. — NO 72». — [72] N:r 30.

Gravvård av röd kalksten, stående, omgiven av smidesjärnsstaket å sandstenssockel. Inskrift: »ERIC SCH(RÖD)ER (SECRETERARE I R. ST) BANK / RIDD. K. NORDST. O. / (FÖDD) 1727 DÖD 1797 / GIFT MED MARTA PRINTZENSKIÖLD / (SOM SÖRJANDE HONOM ÖVERLEVDE) HAN FÖRENADE / KLOKHET, DYGD, MOD, TIENADE FÄDERNESLANDET ÖMKADE MEDMÄNNISKOR (SÖKTE ALDRIG PRIS OCH BELÖNING).» — N:r 31.

Gravvård. Inskriftstavla av röd kalksten, ram av grå kalksten. Nedtill å ramen en eklövskrans av förgyllt gjutjärn. — Uppsatt å södra korsarmens västra yttervägg. Inskrift: »ERIC. SAMUEL. WENNBERN. / COMMISSARIE. I. RIKS. STÅNDERS. BANK. / FÖDD 1720. DÖD 1801. SEDAN HAN SAKNAT / SIN ÄLSKADE MAKAN / CATHARINA ELISAB. CHRISTIERNIN / FÖDD 1731. GIFT. 1753. DÖD 1799. THERAS. NAMN. LEFVER. FOLKET. TALAR OM. THERAS. VISHET. SYR. 44. C. 1314 BARNEN RESTE MINNESVÅRDEN.» — N:r 32.

Gravvård (fig. 123) av grågul marmor, omgiven av smidesjärnsstaket på sockel av gråsten. Inskrift: »ÅT CARL MICHAEL BELLMAN AF SVENSKA AKADEMIEN». — N:r 33.

Gravvård av grönådrig, grå marmor. Porträttmedaljong av järn. Smidesjärnsstaket på gråstenssockel. Inskrift: »ÅT / ANNA MARIA LENNGREN / AF / SVENSKA AKADEMIEN.» N:r 34.

Gravvård (fig. 124) av grå kolmårdsmarmor. Porträttmedaljongen och stjärnorna å överstycket av gjutjärn liksom även en grupp å sockeln: Lyra, fackla, skriftrulle och lagerkrans. Gjutjärnsstaket. Inskrift: »ÅT LEOPOLD AF SVENSKA AKADEMIEN». — N:r 35.

Gravvård av röd kalksten, stående. Inskrift: »HERR GUST. FEYCHTING. / NO 94». — [94] N:r 36.

Häll av kalksten. Inskrift: »G. H. M. H. NR 92». Tillhör: »Instrumentmakaren Gustaf Hasselström». — [92] N:r 37.

Gravhäll av kalksten med lågerhuggen ram. Inskrift: »X. B. D. NR 30.» (Född d. 17 sept. 1725 död d. 19 febr. 1801.) — N:r 38.

Gravhäll av kalksten med änglahuvud i övre hörnen. Inskrift: »NO 62.» — [84].

¹ N. Mannerskants f. 29 nov. 1738, d. 16 juli 1809.

Tillhör enl. gravboken: »Handelsmannen och Bryggaren Elias Åberg.» — N:r 40.

Gravvård av röd kalksten, stående, omgiven av gjutjärnsstaket på sandstenssockel. Inskrift: »LARS AF SEGERSTRÖM / KAMMARRÅD M. M. / FÖDD 1741 DÖD 1807 / MED SIN MAKAN / CHARLOTTA RYDING / FÖDD 1756 DÖD 1808.» — N:r 41.

Gravhäll av kalksten med änglahuvud i övre hörnen, timglas samt döds-kalle i nedre. Inskrift: »HÄR HVILAR EFTER FULLÄNDAD WANDRING COMMISARIEN VID STOCKHOLMS STADS AUCTIONSVERK HERR MAGNUS FREDRIC SMERLING. FÖDD D. 9 OCT 1740 DÖD D. 30 JULII 1810 SAMT DESS KÄRA MAKAN FRU BRITA CHRISTINA BRUSELL FÖDD D. 23 AUGUSTI 1754 DÖD. D. 3 JULI 1828 VÄLSIGNELSE OCH FRID ÖFVER DERAS STÖFT.» — [83] N:r 42.

Gravvård av röd kalksten, stående. Inskrift: »HÄR HVILAR G: A: LEIJONMARCK. V. PRESIDENT I K. BERGSCOLLEGIUM. RIDDARE AF K. NORDSTIERNE / ORDEN FÖDD DEN 6 SEPT. 1734 AFSOMNAD D. 5 MAJ 1815. / SAKNAD / SOM REDELIG ÄMBETSMAN / ÖM MAKAN / GOD FADER / OCH / PÅLITLIG VÄN.» — N:r 43.

Gravvård (fig. 126) av svart polerad granit. Överst en strålände förfylld stjärna och tvenne korslagda svärd. Inskrift å framsidan: »ERNST VON VEGESACK * 1763 † 1818. ELGÖ. PARDAKOSKI. KARNAKOSKI. SOVITAIPAL». Å baksidan: »LEMO. LAPPFJÄRD. ORAVAIS. SVENSKA KRIGSMAN RESTE VÅRDEN 1883». Å sidorna: »RETSCHOW: RACKESTAD ONSTASUND, TRÖGSUND, FRANKENFRONT, HOHENGRABEN, LÜDERSHAGEN, FERDINANDSHOF.» — N:r 44.

Gravvård, stående, av grå kalksten. Inskrift: »SOPHIA MARG. BOBERG FÖDD 1792 GIFT 1820 MED V. ADVOKAT. FISCALEN FRED. WIDEGREN DÖD 1822. DENNA GRAF FÖRVARAR DESS STÖFT, EFTERLEFVANDE DESS MINNE.» — N:r 45.

Gravvård av grå-röd marmor, stående, omgiven av gjutjärnsstaket. Inskrift: »CASPER EHRENBORG; RIKSENS STÄNDERS JUSTITIE OMBUDSMAN FÖDD DEN 17 NOV 1788 DÖD DEN 16 SEPT. 1823. PS. DAV NO 15.» — N:r 46.

Gravtumba, häll av kalksten med fyra järnringar. Sockel av sandsten. Omgiven av gjutjärnsstaket. Inskrift: »HÄR HVILAR HANDELSMANNEN OCH BRYGGAREN A. F. LUND FÖDD 28 NOVEMBER 1778 DÖD D. 2 MARTI 1826.» — [1] N:r 47.

Gravhäll av kalksten utan inskr. Tillhör enl. gravbok.: »Hof Architekten Johan Carlberg, som tillbyte sig denna grav år 1849.» [2] N:r 48.

Gravhäll på sandstenssockel omgiven av smidesjärnsstaket. Inskrift: »IACOB FAGER-

Fig. 123. Klara kyrka. Carl Michael Bellmans gravvård.

Grabstein des Dichters Gravestone of the poet C. M. Bellman. C. M. Bellman.

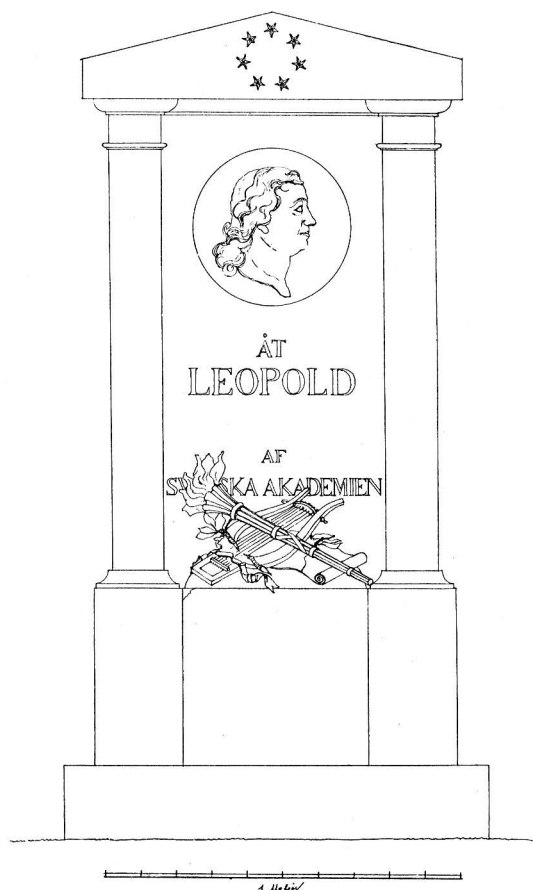

Fig. 124. Klara kyrka. Leopolds gravvård.
Grabstein des Dichters Gravestone of the poet
Leopold. Leopold.

— [55]. Tillhör enl. gravboken: »Consuln och Skeppsredaren Joel Otto Hellsten.» — N:r 55.

Gravtumba. Häll av kalksten i två delar; lågerhuggen ram. Sockel av sandsten. Inskrift: »TI(L)HÖR / CAPITAINEN. V. STOCKH. BORGERSKAP / KRYDDKRAMH. J. J. BARTELS-
SON F. 1786 † 1840 / OCH DESS ÄLSKADE MAKA (FRU S. L. LAGERSTRÖM) / F. 1787.
† 1828 NO 197 = 74.» — [74] N:r 56.

Gravvård. Kolonn av gröngrå marmor, bärande en urna av marmor. Inskrift
å ena sidan: »ÅT / MINNET / AF / RÅDMANNEN / I / STOCKHOLM HENRIK CARL PFEIFFER /
FÖDD 1756 DÖD 1821 / OCH / HANS K. MAKA / MARIA M. SMERLING FÖD 1774 DÖD 1843 /
DE HULDASTE FÖRÄLDRAR HVILKAS STOF T HÄRUNDER HVILAR / AF / BARNSLIG KÄRLEK /
OCH / TACKSAMHET.» Å andra sidan: »HOFRÄTTSRÅDET CARL HENRIK PFEIFFER F. 1801
D. 1876.» — N:r 57.

BERG / ÅLDERMAN / UTI / SADELMAKARE
EMMETET / FÖDD 1769 / DÖD 1830 / REDBAR
I LIFVET / VÄLGÖRANDE EFTER DÖDEN.» —
[48] N:r 49.

Gravvård, stående, av grågrön mar-
mor med inskrift: »FRIHERRE / CARL
ADOLF MUNCH / FÖDD DEN 13 OCTOBR 1793
/ DÖD DEN 12 DECEMBR 1833 / ÄLSKAD I
LIFVET SAKNAD I DÖDEN / AF / EFTERLE-
VANDE VÄNNER.» — N:r 50.

Gravhäll av kalksten i två delar,
lågerhuggen ram. Sockel av sandsten.
Inskrift: »DENNA GRAF TILLHÖRER ÅL-
DERMANNEN I SEJLARE EMBETET JOHAN
FREDRIC LIEBERT FÖDD 1769 DÖD
1834 (?)» — [62] N:r 51.

Gravhäll av kalksten i 2 delar med
4 järnringar och lågerhuggen ram. In-
skrift: »TILLHÖR BAGARE I. H. PIEHL.»
— [60] N:r 52.

Gravtumba med häll av kalksten i
2 delar och sockel av sandsten. Inskrift:
»C.L. H». Tillhör enl. gravboken: »Carl
L. Hassells Arfvingar.» — [57] N:r 53.

Gravhäll av kalksten på sandstens-
sockel utan inskrift. — [64.] Tillhör:
»Daniel Georg Neschers Arfvingar.» —
N:r 54.

Gravhäll av kalksten. Inskr.: »N. 253.»

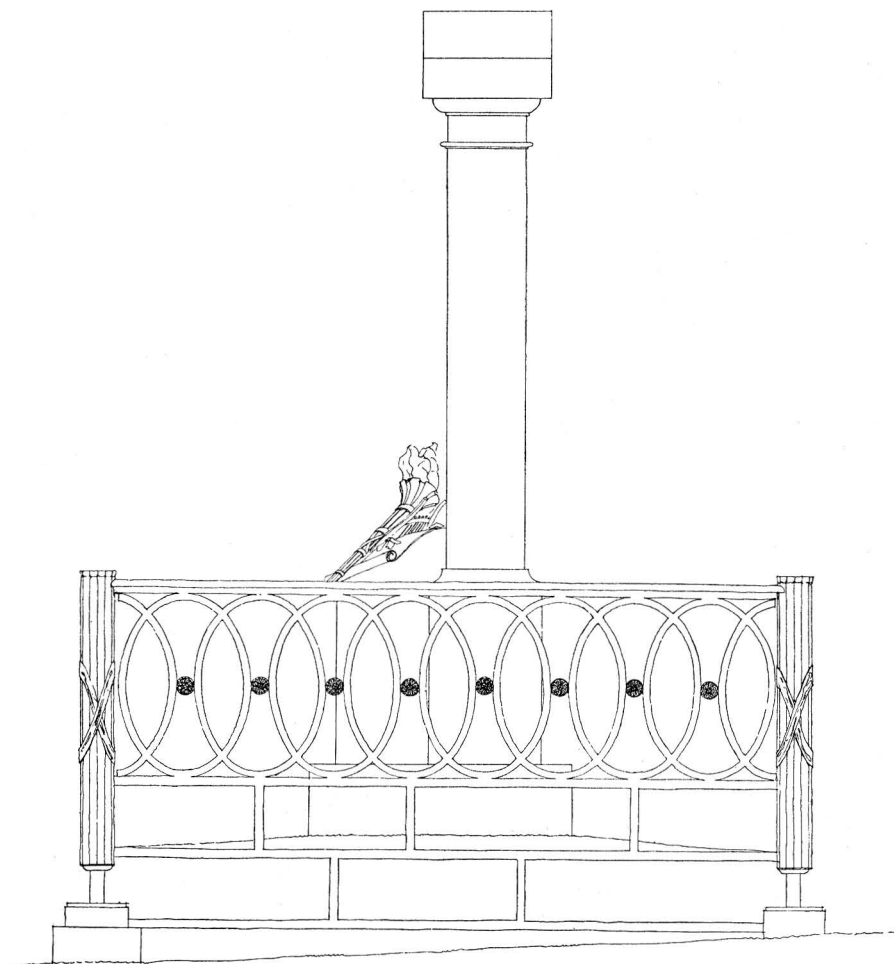

Fig. 125. Klara kyrka. Leopolds gravvård, profilbild.
 Grabstein Leopolds, Profilbild. Leopold's gravestone, profile.

Skåp (fig. 127), av ek, övermålat med brun oljefärg. Rokokobeslag av förgylld brons
 Skåpet, som ursprungligen stått i konung Fredriks I:s »garderobe» inköptes år 1752
 av kyrkoherden Hauswolff, som skänkte det till kyrkan. Kyrkoherden betalade stats-
 sekreteraren Boneausköld, vilken köpt skåpet i andra hand, med 180 dlr kmt.

MÖBLER

Speglar, 5 st. Förgylld ram med snidade över- och understycken i rokoko. Ett
 par i östra och en i västra sakristian, ett par i gravkapellet. H. 62, B. 25 cm.

Änglagrupper, 2 st. (fig. 84, 85) hörande till gamla orgeln, utförda av papier
 maché. H. 140 cm. Övre sakristian.

DIVERSE

Pukor, ett par. H. 60, B. 67 cm. Övre sakristian.

Vattenkaraffer, ett par, av terracotta. Kinesiserande form. Stämplrar: J. N. Höganäs. I östra sakristian.

Bronsplakett återgivande S. Klara kyrka från sydväst. Inskrift: »STA CLARA KYRKA 1922. — JOHAN III AEDIFICAVIT ANNO MDLXXII.» I skyn till höger en bild av Klara klostrets sigill. Utfört av skulptören Svante Nilsson. H. 18, B. 13 cm.

KLOCKOR Klocka av malm ornerad med bårder av akantus. Inskrift: »POST LUCTICOSUM TEMPLI INCENDIUM A-O 1751 / EX DISPENSIS INTER RUDERA ÆVIS RELIQUIIS / NOVA & SO-

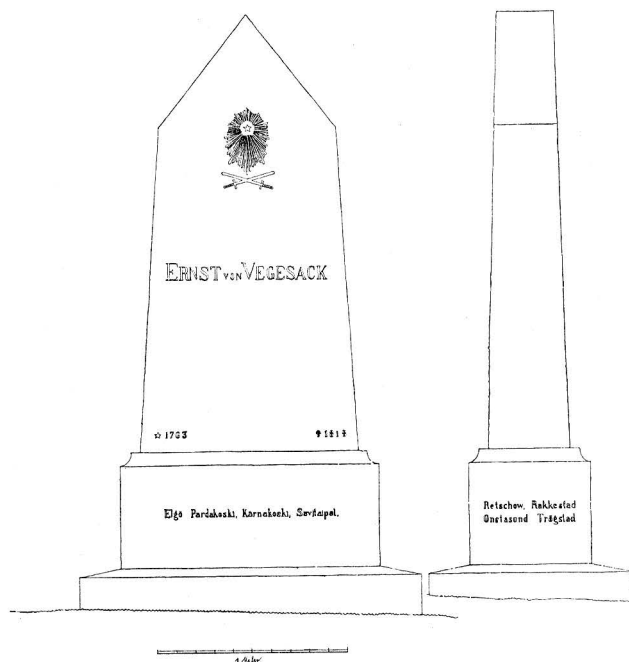

Fig. 126. Klara kyrka. Ernst von Vegesacks († 1814) gravvård.

Grabstein Ernst von Vegesacks, † 1814. Gravestone of Ernst von Vegesack, † 1814.

NORIOR CONFLATA SUM, / UT CONVOCENTIER FIDELES AD SUPPLICATIONES / SÆRAQUX FACIENDA
DEO MISERICORDI & JUSTO. / MORTUOS OMNES E PULVERE REPESCITATURO / DUM TOTA DEFLA-
ARABIT MUNDI MACHINA / PASTOR ERAT SAMUEL TROILIUS / AROSIENSIMUM MOX EPISCOPUS /
ADIRQUX CURAM GEREBANT VIRI GENEROSISSIMI, / GURT. BONEAUSCHÖLD, CARL HÅRLEMAN.
TOB. LÖVEN, / OL. EHRENKROK, J. V. HAGELBERA, JÖRAN SOTTI / GERHARD MEYER, IPSE
FUSOR, JOHAN ILLINE, / CARL MAA. HANSSON, SÄMUEL DE SCHUMAN, / OECONOMIAM CURABANT /
JOHAN MOLIN & NICOL. NYMAN.

Följande även på klockan befintliga inskrift utgör en fri översättning av ovanstående

latinska verser: »När Clara torn försvann i vredes eld och lågor, Så blef min smälta kropp uppsökt bland sten och grus, nu har jag högre ljud att folk och slægter fråga om de ej samla må till detta Herrans hus, att höra bättrings röst med aktsam hog och öra, og der med hjertats bön en ifrig Gudstjenst göra. Mitt ljud lät hos dig få just dessa tankar föda en gång skall Du min Gud med domebasun och röst hopsamla på ett fält båd lefvande och

döda, vist usel är då den som äger ingen tröst: Gud hjelp mig kunna stå och nåd för Domarn vinna när hela världen skall af eldens kraft försvinna.» Väger 12 Skp, 10 lp, 19 m.

Klocka av malm med akantusbårder upptill och nedtill. Klockan omgöts år 1883.

Klocka av malm med akantusbårder upptill och nedtill. Den omgöts år 1883.

Enligt 1830 års inv. buro de trenne klockor, vilka år 1883 omgötos till de två närmast föreg. följande inskrifter: På stora klockan: »MORTI FREDRICI ILLACRYMANTE POPULO, / ET IPSA LUGUBRES EDIDI SONOS, / USQUE DUM LIQUEFACTAM PRÆCIPITAVIT FLAMMA; / CUM ADOLPHO FRIDERICO IN FOLIUM EVECTO / PUBLICÆ FELICITATIS VENATA SPE / E CINERIBUS IN TUNIM ASCHENDI NOVA GLORIA DEO.» »NÄR SOM KUNG FREDRIKS DÖD BEGRETS I SWEA LAND / OCH MAN MITT SORGE LJUD KRING NORRA MALMEN HÖRDE; / BLEF JAG UTI MIN TJÄNST FÖRTÄRD AF HÄFTIG BRAND, / DOCK SEDAN HIMLENS NÅD PÅ THRONEN ÅTERFÖRDE / VÅR ADOLPH FRIDERICH TIL ALMÄN GLÄDJES HOPP, / HAR JAG UTAF MITT BRUS FÅDT DENNA NYA KROPP.» På den mindre klockan: »IN USUM. TEMPLI. CLARENSIS / QUOD / UNA. CUM. MAGNA. PARTE. SUBURBII. BOREALIS / ANNO MDCCL. I / DIRO. INCENDIO, CONFLAGRAVIT. / ANNO. AUTEM. PROXIME. INSEQUENTE / AUSPICIO. CLEMENTISSIMI. REGIS / ADOLPH FRIDERICH / E. CINERIBUS. SUIS. PAULATIM. RESURREXIT / CAPESTENTE. EODEM. ANNO. CURAM. ECCLESIE / S. S. THEOL. DOCTORE. D: NO JUSTO CHRISTOPHORO. HAUSWOLFF / MENSE. JUNIO. PASTORE. EJUSDEM. CONSTITUTO / CAMPANUM. HOC. ÆRAMENTUM. / REFECIT / G. MEYER / S. CLÄRÆ. KYRKA. TIL. TJÄNST / SOM. / TILLIKA. MED. EN. STOR. DEL. AF. NORRA. MÄLM / ÅR 1751 / GENOM. EN. HÄFTIG. WÅDELD. AFBRAN. / MEN. EFTER. HAND. RESTE. SIG. UTUR. SIT. STOFT. ÅRET. DERPÅ. / DÅ. DEN. NÅDIGE. KONUNGEN. / ADOLPH. FRIEDRICH. / ANTRÄDDE. REGERINGEN / OCH / DEN. H. SKRIFTS DOCTOR. HERR JUSTUS CRISTOPHER HAUSWOLFF / ANTPV. FÖRSAMLINGENS WÅRD. / SEDAN HAN. I. JUNII MÅNAD. SAMMA. ÅR. BLEF. FÖRORDNAD. / TIL. KYRKOHERDE / ÄR. DENNA. KLÅCKA. OMGJUTEN / AF / GERHARD. MEYER / GUDS. WREDES. ELD. NEDSMÅLTE. MIG. / MEN / GUDS. KRAFT. GENOM. MÄSTARENS. ELD. FÖRNYADE. MIG. / HÖR. MIG. MED. GLÄDJE. / TY. DU. FÅR. GÅ. MED. HOPEN. I. GUDS. HUS. / MEN. LIKNA. MIG. ICKE. / WAR. EJ. SÅSOM. JAG. ALLENA. EN. LJUDANDE. MALM. / MÄRK.

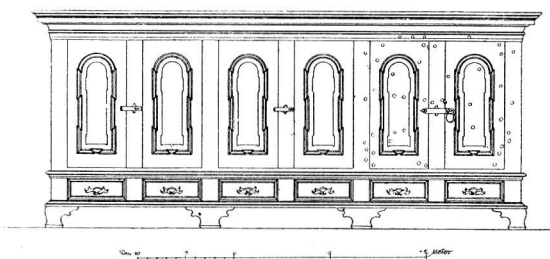

Fig. 127. Klara kyrka. Skåp 1752. Sakristian.
Schränk von 1752, in der Book-case in the sacristy,
Sakristei. 1752.

KLOCKORNA
MELLAN 1751
OCH 1883

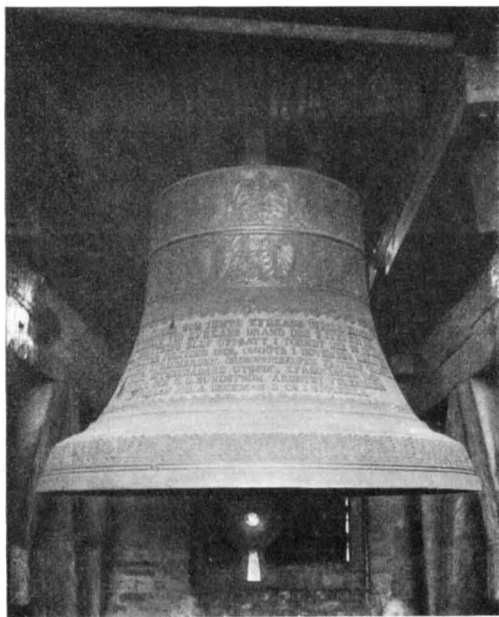

Fig. 128. Klara kyrka. Storklockan.
Die grosse Glocke. The big bell.

MIG. MED. AKTSAMHET. / TY. JAG. BÅDAR.
NÅDENES. TID. / MEN. LITA. EJ. PÅ. MIG. /
TY. DU. ÄR. LIKA. OWISS. SOM. JAG. / NÄR.
SLÅR. DET. SIDSTA. KLANGET / NÄR. DU. FÅR.
HÖRA. MIG. DERAUF. AT. JAG. RÖRES. / LÅT.
DIT. HJERTA. RÖRAS. AT. DIN. GUD. MÅ. RÖRA.
DIG / MIT. LJUD. FÖRSWINNER. / HIMMEL. OCH.
JORD. SKOLA. FÖRGÅS / MEN. ALDRIG. HER-
RANS. ORD.»

På prästklockan: »VID FYRA TILLFÄL-
LEN RÖRES JAG: / VID NÅDEN ATT GUD KAL-
LAR DIG, / VID NÖDEN ATT GUD TUKTAR DIG,
/ VID TIDEN ATT DEN GÅR IFRÅN DIG, / VID
DÖDEN ATT DEN FÖRESTÅR DIG. / LÅT DITT
HJERTA RÖRAS / AF NÅDEN ATT DEN MÅ BE-
VAKA DIG, / AV NÖDEN ATT DEN FÖRBÄTT-
RAR DIG, / AF TIDEN ATT DU VÅL SKÖTER
HONOM / AF DÖDEN ATT DU BEREDER DIG
EMOT HONOM.» Väger 3 skp, 4 lp, 7 m.

Om klockorna före år 1727 berättar
Nordberg:

»Den så kallade Stora-Klockan / som nu

KLOCKORNA
FÖRE 1727

brukas / är til S. Claræ Kyrcka förärd af glortwördigs i åminnelse K. Gustaf Adolph,
men sedermera på Församlingens bekostnad omguten och förökt til större wigt / År 1632
af Kongl. Styckgiutaren Merdardus Gessius. Hon väger 17. Skep. 5. Lp. 17. marcker.
Är beprydd med Christi Crucifix, Bibliska språk / Pastoris Petri Roslagii och samtelige
då warande Magistratens namn i Stockholm, samt andra anständiga zierater.

Den Andra kallas Ny-Klockan; men om henne gifwa våra Inventarier ingen efter-
rättelse / utan på henne sielf finner jag / at hon uti Pastoris Mag. Samuel Brasks tid
År 1665, är omguten af Peter Eliæson. I öfwersta Krantzen står af Apocal. 22. den
20. versen: Ja / jag kommer snart / amen. Ja kom HÉRre JESu! men på nedersta
randen stå desse verser: Sacras campanæ clangore vocamur ad ædes Indicant adven-
tum sic tuba, Christe, tuum. Av klockans klang kallas vi till helgedomen. Må
dombasunen så förkunna Din ankomst, o Kristus!

Den Tredie eller Hwardags-Klockan med hwilken ringes til Bönestunderna om morgon
och afton / väger 8. Skp. 12. Lp. År guten År 1633, af ofwannämnde Mäster Gessius,
i Julii månad / med allahanda namn / bilder och löfwäreck utzierad.

Den fierde / eller Präste-klockan lærer utan all twifwel wara ett gammalt Krigsbyte.
Är nästan öfwer alt guten med Ryska Characterer, men när hon hitkommit / eller
hwarifrån / och genom hwilkens tilskyndan / finnes ingen antekning.»

SAMMANFATTNING.

1. Klosterkyrkan. Mellan år 1282 och 1290 lät konung Magnus Ladulås uppföra S. Klara kloster och klosterkyrka. Kyrkan stod sannolikt ungefär på samma plats som S. Klara nuvarande kyrka. Såväl kloster som kyrka voro byggda av sten. Kyrkan hade ett högt spetsigt torn. För övrigt är så gott som intet känt om dessa byggnaders uppbyggnad och utseende. — Under 1300-talet och 1400-talets förra hälft hade klostret sin blomstringsperiod. — År 1446 härjades klostret av eld. Obekant är, om därvid även kyrkan brann. — Bevarade inventarier från 1400-talet: Altarskåpsdörrar, fig. 34—37, kalk (fig. 38), halskedja (fig. 39), radband (fig. 40). År 1527 lät Gustaf Vasa nedriva kloster och kyrka.

2. Johan III:s kyrkobygge. Mellan år 1572—1590 lät Johan III uppföra den nuvarande korskyrkan med dess torn i väster ungefär på platsen för klosterkyrkan. Vapenhus i korsarmarna. Murar av tegel, endast invändigt putsade. Kryssvalv av tegel. Stora spetsbågiga fönster med små blyinfattade rutor. Det höga yttertaket var spåntäckt med blyplåt nedomkring. Den höga, spetsiga tornspiran upptill kopparklädd och för övrigt spånklädd. Byggmästare var H. v. Huwen, möjligen även Vilhelm Boij.

3. Tornets förhöjning m. m. i början av 1600-talet: År 1627 nedtogs tornspiran, som ansågs vara för svag, tornmurarna höjdes 20 alnar och en hög spira byggdes, vilken 1633—34 koppartäcktes. Arbetet utfördes av murmästaren Franz Gelog och tornbyggarna Thomas Horn från Norrtälje och Märten Pels samt kopparslagaren Peter Mettler. 1634—1647 kopparkläddes kyrkotaken av mästare Samuel Sebold, här till gav drottning Kristina 600 daler silv.mynt. Se fig. 46.

1628 erhöll kyrkan ett posetiv, vilket 1648 utbyggdes till orgel.

1648 uppsattes kyrkans första tornur, utfört av mästare Lorentz Meijer i Åbo.

4. Nyinredning med läktare, altare, predikstol, ljusredskap m. m. i 1600-talets mitt och senare hälft. 1649 nedrevos vapenhusen i korsarmarna och uppfördes nord- och sydläktarna. Arbetet utfördes av murmästaren Hans Drissel och bekostades av sekreteraren Samuel Kempenschöld. — 1651 uppfördes en sakristia i hörnet mellan norra korsarmens västra fasad och kyrkans nordmur samt en likbod invid tornets norra fasad. 1658 skänkte rådmannen Olof Larsson, en ny predikstol och altarpuppställning.

1660 utfördes tvenne läktare i väster, prydda med målningar och bekostade av Olof Larsson, vilken 1664 lät med målningar pryda även läktarna i korsarmarna. Under 1600-talet skänktes ett stort antal ljusredskap till kyrkan; epitafier och begravningsvapen upphängas i stort antal.

5. 1700-talets förra hälft: nya fönster samt diverse reparationer. År 1717 nedbläste övre delen av tornspiran, varvid hela spiran skadades. 1722 insättas nya fönster i kyrkan. 1722 och 1723 byggdes kopparklädd ny spira av byggmästaren

Nils Alm och Joachim Selcke efter ritning av Jöran Josua Adelcrantz. Se fig. 63. År 1726 fullbordades det södra trapphuset (fig. 58), vilket bekostades av grevinnan Agneta Wrede. Troligen efter J. Adelcrantz ritn. — Omkring 1728 ersattes trälistan vid takfoten med en list av tegel.

Kyrkans brand och återställelse 1751—53: Hårlemans period: År 1751 härjades kyrkan av brand, varvid tornspiran, samtliga tak, taklister, fönster, all inredning förstördes, klockorna smälte. Kyrkans murar och valv kvarstodo, silvret och en del handlingar räddades.

Sommaren 1751 börjades kyrkans återuppbyggande i enlighet med ritningar av överintendenten Carl Hårleman. Se fig. 65. — Den nya takresningen var bruten och väsentligt lägre än den föregående. Jfr fig. 63 och fig. 64. 1752 byggdes en provisorisk tornhuv, i vilken nya klockor upphängdes. Nya fönster och dörrar. Fasaderna putsades. Ritningar till altare och predikstol, vilka skulle göras »förlorade» utfördes av Hårleman. Vidare beställdes av densamma ritn. till framtida predikstol (fig. 78), till bänkar och läktare (fig. 82). — 1753 blev predikstolen färdig samt troligen även den östra sakristian. Samma år lades grund till trapphus vid norra korsarmen. Påskdagen 1753 togs kyrkan ånyo i bruk för gudstjänst.

7. C. F. Adelcrantz' period. Hårleman avled 1753, ledningen av kyrkoreparationen övergick till C. F. Adelcrantz, vilken gjorde ritn. till orgel och orgelläktare (fig. 83), färdigbyggda 1761, till ny tornspira (fig. 67) utförd år 1768—70, till altarpuppställning (fig. 74), invigd 1790 och utförd av bildhuggarna Sergel och Ljung samt formaren Edberg.

8. Zetterwalls period. Åren 1884—86 ombyggdes tornets yttre, varvid dess murar bekläddes med maskinslaget tegel, vid tornets bas tillbyggdes å norra sidan ett pannrum, å södra ett arkivrum. Den nuvarande tornspiran utfördes. Ritningarna (se fig. 69) uppgjordes av H. Zetterwall.

9. Agi Lindegrens period. Åren 1906—07 genomgick kyrkan en inre restaurering enl. ritn. av Agi Lindegren. Altarpuppställningen restaurerades, golv av marmor inlades, nya trappor i korsarmarna, nya bänkar, nya läktare, ny orgel. Värmeledning infördes. Valv och väggar dekorerades med målningar av Olle Hjortsberg.

10. Sista åtgärder. 1922 renhögs kyrkans sockel från cementputsning. Nytt fasadtegel bragtes genom reffling att bättre sammangå med det gamla. Trapphusen omputsades.

ZUSAMMENFASSUNG.

1. Die Klosterkirche. Zwischen den Jahren 1282 und 1290 liess König Magnus Laduläs das St. Klara Kloster und die Klosterkirche errichten. Die Kirche stand wahrscheinlich ungefähr an derselben Stelle wie die heutige St. Klara Kirche. Sowohl Kloster wie Kirche waren von Stein gebaut. Die Kirche hatte einen hohen spitzen Turm. Im übrigen ist so gut wie nichts bekannt von dem Aufbau und Aussehen dieser Gebäude. — Im 14:ten Jahrhundert und in der ersten Hälfte des 15:ten hatte das Kloster seine Blütezeit. — Im Jahre 1446 wurde das Kloster durch eine Feuersbrunst verwüstet. Ob dabei auch die Kirche brannte, ist nicht bekannt. — Aus dem 15:ten Jahrhundert erhalten gebliebene Inventariestücke: Altarschränktüren, Fig. 34—36, Kelch (Fig. 38), Halskette (Fig. 39), Rosenkranz (Fig. 40). Im Jahre 1527 liess Gustaf Wasa Kloster und Kirche abbrechen.

2. Kirchenbau Johans III. Zwischen den Jahren 1572—1589 liess Johan III. die jetzige Kreuzkirche mit ihrem Turm im Westen ungefähr an der Stelle der Klosterkirche auführen. Vorhallen in den Kreuzarmen. Mauern von Ziegelstein, nur inwendig verputzt. Kreuzgewölbe von Ziegelsteinen. Grosse spitzbogige Fenster mit kleinen mit Blei eingefassten Scheiben. Das hohe Aussendach war mit Schindeln gedeckt mit Bleiblech unten herum. Die hohe, spitze Turmspitze oben mit Kupfer bekleidet und im übrigen mit Schindeln gedeckt. Baumeister war v. HUFWEN, möglicherweise auch WILHELM BOLJ.

3. Erhöhung des Turmes etc. zu Anfang des 17:ten Jahrhunderts: im Jahre 1627 wurde die Turmspitze, die für zu schwach gehalten wurde, heruntergenommen, die Turmmauern wurden 20 Ellen erhöht und eine hohe Spitze gebaut, die 1633—34 mit Kupfer gedeckt wurde. Die Arbeit wurde von dem Maurermeister FRANZ GELOG und den Turmbauern THOMAS HORN aus Norrtälje und MÅRTEN PELS und dem Kupferschmied PETER METTLER ausgeführt. 1637—1647 wurden die Kirchendächer von Meister SAMUEL SEBOLD mit Kupfer bekleidet, hierzu schenkte Königin Kristina 600 Daler Silbermünze.

1628 erhielt die Kirche eine Handorgel, die 1648 zur Orgel ausgebaut wurde.

1648 wurde die erste Turmuhr der Kirche aufgestellt, von MEISTER LORENTZ MEIJER in Åbo ausgeführt.

4. Neueinrichtung mit Emporen, Altar, Kanzel, Lichtgeräten etc. um die Mitte und in der letzten Hälfte des 17:ten Jahrhunderts. 1649 wurden die Vorhallen in den Kreuzarmen abgebrochen und die Norder- und Südempore aufgeführt. Die Arbeit wurde von dem Maurermeister HANS DRISSEL ausgeführt auf Kosten des Sekretärs Samuel Kempenschöld. — 1651 wurde in der Ecke zwischen der Westfassade des nördlichen Kreuzarmes und der Nordmauer der Kirche eine Sakristei und eine Grabkapelle neben der Nordfassade des Turmes errichtet. 1658 schenkte der Ratsherr Olof Larsson eine neue Kanzel und einen Altaraufsatz.

1660 wurden im Westen zwei Emporen ausgeführt, verziert mit Malereien und gestiftet von Olof Larsson, der 1664 auch die Emporen in den Kreuzarmen mit Malereien verziern liess. Im 17:ten Jahrhundert wurden der Kirche eine grosse Anzahl Lichtgeräte geschenkt; Epithaphien und Begräbniswappen werden in grosser Anzahl aufgehängt.

5. Erste Hälfte des 18:ten Jahrhunderts: neue Fenster und diverse Reparaturen. Im Jahre 1717 wehte der obere Teil der Turmspitze ab, wobei die ganze Spitze beschädigt wurde. 1722 werden neue Fenster in der Kirche eingesetzt. 1722 und 1723 wurde von den Baumeistern NILS ALM und JOACHIM SELCKE nach einer Zeichnung von JÖRAN JOSUA ADELCRANTZ eine kupferbekleidete neue Spitze gebaut. (Siehe Fig. 63.) Im Jahre 1726 wurde das südliche Treppenhaus (Fig. 58) vollendet, das von der Gräfin Agneta Wrede gestiftet wurde. — Um 1728 wurde die Holzleiste an der Traufkante durch eine Leiste von Ziegelsteinen ersetzt.

6. Der Brand und die Wiederherstellung der Kirche 1751—53: Hårlemans Periode. Im Jahre 1751 wurde die Kirche durch eine Feuersbrunst verwüstet, wobei die Turmspitze, sämtliche Dächer, Dachleisten, Fenster, alle Einrichtung vernichtet wurde, die Glocken schmolzen. Mauern und Gewölbe der Kirche blieben stehen, das Silber und einige Urkunden wurden gerettet.

Im Sommer 1751 wurde mit dem Wiederaufbau der Kirche begonnen nach Zeichnungen vom Oberintendanten CARL HÅRLEMAN, siehe Fig. 64, 65. — Das neue Dachgerüst war gebrochen und wesentlich niedriger als das vorhergehende. Vgl. Fig. 63 und Fig. 65. 1752 wurde eine provisorische Turmhaube gebaut in der neue Glocken aufgehängt wurden. Neue Fenster und Türen. Die Fassaden wurden verputzt. Zeichnungen zu Altar und Kanzel, die »verloren« gemacht werden sollten, wurden von Hårleman ausgeführt. Ferner wurden von demselben Zeichnungen zu einer künftigen Kanzel (Fig. 78), zu Gestühlen und Empore (Fig. 82) bestellt. — 1753 wurde die Kanzel vollendet und wahrscheinlich auch die östliche Sakristei. In demselben Jahre wurde der Grund zu einem Treppenhaus am nördlichen Kreuzarm gelegt. Am Ostertag 1753 wurde die Kirche von neuem zum Gottesdienst in Gebrauch genommen.

7. C. F. Adelcrantz' Periode. Hårleman starb 1753, die Leitung der Kirchenreparationen ging auf C. F. ADELCRANTZ über, welcher Zeichnungen zu Orgel und Orgelempore (Fig. 83) machte, fertiggebaut 1761, zu einer neuen Turmspitze (Fig. 66, 67) ausgeführt in den Jahren 1768—70, zu einem Altaraufsatz (Fig. 74), eingeweiht 1790 und ausgeführt von den Bildhauern SERGEL und LJUNG nebst dem Former EDBERG.

8. Zetterwalls Periode. In den Jahren 1884—86 wurde das Äussere des Turmes umgebaut, wobei die Mauern desselben mit maschinengeschlagenen Ziegeln bekleidet wurden, am Fuss des Turmes wurde an der Nordseite ein Kesselraum, an der Südseite ein Archivraum angebaut. Die jetzige Turmspitze wurde ausgeführt. Die Zeichnungen (siehe Fig. 69) wurden von H. ZETTERWALL ausgearbeitet.

9. Agi Lindegrens Periode. In den Jahren 1906—07 wurde die Kirche einer inneren Wiederherstellung nach Zeichn. von AGI LINDEGREN unterzogen. Der Altaraufsatz wurde restauriert, Fussboden von Marmor wurde gelegt, neue Treppen in den Kreuzarmen, neue Gestühle, neue Emporen, neue Orgel. Zentralheizung wurde eingeführt. Gewölbe und Wände wurden mit Malereien von OLLE HJORTZBERG dekoriert.

10. Letzte Massnahmen. 1922 wurde der Sockel der Kirche von Zementputz reingehackt. Neue Fassadenziegel wurden durch Riefelung dazu gebracht, besser mit den alten zusammenzugehen. Die Treppenhäuser wurden neu verputzt.

SUMMARY.

1. Between 1282 and 1290 King Magnus (Ladulås) caused the convent and church dedicated to St. Clara to be erected. Probably the church then stood on about the same site as the present St. Clara Church. Both convent and church were built of stone, the church having a high, pointed steeple. Otherwise little is known concerning the construction and appearance of these buildings. — During the XIV. century and the first half of the XV., the convent enjoyed its most flourishing period. In 1446 the convent was rabaged by fire, but it is not known whether the church was also burnt down. — Still remaining from inventories of XV. century are: Doors to a reredos (Fig. 34—37), Chalice (Fig. 38), Chain (Fig. 39), and Rosary (Fig. 40). In the year 1527 Gustavus Vasa caused the convent and church to be demolished.

2. King John III.'s Building. Between 1572—1589 King John III had the present cross-aisled church erected, with its spire to the west approximately on the same spot as the convent church. The pronaos was in the transept. The walls were of brick, dressed only in the in-

terior of the church. Cross-vaultage of brick. Large Gothic windows with small panes encased in lead. The high roof was shingled, with leads at lower portion. The high, pointed steeple was clad with copper at the top, otherwise with shingles. The master-builder was VAN HUFWEN, possibly W. BOIJ, too.

3. The Heightening of the Steeple. At the beginning of the XVI. century, in 1627, the Steeple, being considered too fragile, was taken down, the walls of the tower were raised 40 ft, and a high spire erected, that in 1633—34 was covered with copper. The work was carried out by the master-mason, FRANS GELOG, the tower built by THOMAS HORN from Norrtelge, and MÅRTEN PELS; while PETER METTLER was the copper-smith. In 1634—47 the roof of the church was sheathed with copper by SAMUEL SEBOLD, Queen Christina donating 600 dollars (swedish) in silver for the purpose.

In 1628 a portable organ was presented to the church, wich in 1648 was enlarged to form a proper organ.

In 1648 the first church clock was set up in the tower, and was constructed by LORENTZ MELJER of Åbo.

4. New furnishing with galleries, altar, pulpit and lighting apparatus in the middle and at close of XVI. century. In 1649 the pronaos was pulled down in the transept, and the north and south galleries were erected. This work was carried out by HANS DRISSEL, master-mason, and at the expense of Samuel Kempenschöld. In the year 1651 a vestry was built in the corner between the west façade of the north transept and the northern wall of the church, and a mortuary close to the north façade of the tower. In 1658 Olof Larsson, alderman, donated a new pulpit and furnishing for the Altar.

In 1660 two galleries were erected in the west portion of the church, ornamented with paintings all at the expense of Olof Larsson, who, in 1664, also caused the galleries in the transepts to be adorned with paintings. During XVI. century a great number of lighting apparatus were presented to the church, as also epitaphs and funereal escutcheons to be hung up in the church.

5. The first half of XVIII. century. New windows and various repairs.

In the year 1717 the upper portion of the spire was blown down, by which the entire steeple was damaged. In 1722 new windows were put into the church. In 1722 & 1723 a new spire sheathed in copper, was constructed by the master-builders NILS ALM and JOACHIM SELCKE according to designs by GÖRAN JOSHUA ADELCRANTZ (vide Fig. 63). During the year 1726 the southern staircase-porch was completed (Fig. 58) which was executed at the expense of Countess Agneta Wrede. — About 1728 the wooden list at the base of the roofing was superseded by one of brick.

6. The conflagration of the church & its restoration 1751—53. Hårlemans period.

In 1751 the church was ravaged by fire, by which the spire all the roofs, cornices, windows, and all fittings were destroyed and bells melted. The walls and vaultage of the church were still standing, and the church silver and a portion of the records were rescued from the fire.

During the summer of 1751 the rebuilding of the church was commenced according to the designs of CARL HÅRLEMAN, surveyor general of Public Buildings (vide Fig. 64, 65). — The new framework of the roof was broken and considerably lower than the preceding construction (compare Figs 63 and 65). In 1752 a provisional belfry was erected on the tower, in which the new bells were hung. New windows and doors were put in and the façades dressed. The designs for the altar and pulpit that were to be made »posthaste» were executed by HÅRLEMAN. Furthermore he received the commission to design the future pulpit (Fig. 78) the pews, and gallery (Fig. 82). In 1753 the pulpit was finished as also probably the east vestry. In the same year

the foundations were laid for the staircase-porch at the north transept. On Easter Day in 1753 the church was again opened for divine service.

7. C. F. Adelcrantz' Period. Hårleman died in 1753, when the superintendance of the restoration of the church passed to C. F. ADELCRANTZ, who made designs for the organ and its loft (Fig. 83), built and ready in 1761, for the new spire (Fig. 66, 67) erected 1768—70, for the arrangement of the altar (Fig. 74), consecrated in 1790, sculptured by SERGEL and LJUNG and carried out by EDBERG.

8. Zettervall's Period. During 1884—86 the exterior of the tower was rebuilt when its walls were encased with machinemade brick, and at the base of the tower on the north side a room for heating apparatus was built, and on the south side a chamber for the archives was erected. The present spire was set up, the designs (vide Figs 69) being by H. ZETTERVALL.

9. Agi Lindegren's Period. During the years 1906—7 the interior of the church was restored in accordance with the designs of AGI LINDEGREN. The entire altar was renovated, the floor inlaid with marble, new staircases placed at the transepts, new seating, new galleries, new organ. Central heating was introduced. Archin and walls were decorated with paintings executed by OLLE HJORTZBERG.

10. Recent Steps Taken. In 1922 the socle of the church was freed from cement dressing. The new bricking of the facade, by grooving, has been made to accord better with the old. The porches of the staircases have been redressed.

ORTSREGISTER.

- Adelunda**, Uppland, s. 154.
Alunda socken, s. 36.
Ansås, Skåne, s. 174.
Assisi, s. 10.
 » klosteret San Damiano, s. 10, 201.
Attundaland, s. 24.
Avesta, s. 161.
 » bruk, s. 110.
- Björkö**, Bohusl., s. 174.
Bo, Uppland, s. 176.
Bredvik, s. 15.
Bromma, annex till Klara 1613, s. 45, 83.
 » annex till Riddarholmskyrkan, s. 47.
 » egen församling, s. 47.
 » församling, s. 46, 48, 155, 161, 165, 168.
 » förslag om dess skiljande från Klara, s. 47.
 » klostergods, s. 18.
 » prästgård, s. 69, 80.
- Brunnsviken**, s. 42.
Brännkyrka, klostergods, s. 18.
- Danderyd**, klostergods, s. 18.
Daretorp, s. 174.
Drottningholms Slott, s. 232.
- Edsberg**, Uppland, s. 285.
Ek, Västergötland, s. 174.
Ekeby, s. 156.
 » gård, s. 12.
Elbingen, s. 155.
Erlinghundra härad, klostergods, s. 18.
- Falun**, Kristine kyrka, s. 232.
Folkärna socken, s. 161.
Fridinbo, ö, klostergods, s. 19.
Frötuna skeppslag, klostergods, s. 18.
Fuldabro klostergods, s. 19.
Färingsö, s. 24.
21. *Sveriges kyrkor. Stockholm III.*
- Garn socken**, s. 18.
Gävle, s. 134, 155.
Göteborg, K. Vetenskaps- och Vitterhetssamhället, s. 174.
 » Trivialskola, s. 174.
- Hallunda**, s. 289.
Helmstedt, Tyskland, s. 158.
Horns tegelbruk, s. 229.
Hussarviken, invid Stockholm, s. 27.
Husby-Långhundra, klostergods, s. 18.
Husby-Sjutolft, Uppland, s. 131.
Härnösand, s. 174.
- Jerusalem**, s. 212.
Julita kloster, s. 14.
Järla, klostergods i Södermanland, s. 25.
 » torp i Solna socken, s. 25.
- Karlaby**, klostergods, s. 17.
Karlberg, s. 12, 175.
Karlskrona, s. 165, 167.
Karlstad, s. 72, 161.
Konstantinopel, s. 169, 212.
Kopparberget, s. 70.
Kumla, Närke, s. 174.
- Leksand**, s. 157, 158.
Lidköping, s. 285.
Linköping, skola, s. 156.
 » stift, s. 70, 158.
Lintå, s. 48.
London, s. 175.
Lövö församling, s. 45.
Lund, s. 159.
 » S. Peders klosterförsamling, s. 173.
Lydby, klostergods, s. 17.
Lyhundra härad, klostergods, s. 18.
Långhundra härad, klostergods, s. 18.

- Mariestad**, s. 174.
Markim, Uppland, s. 35.
Morkarla, Uppland, s. 154.
Munsö, Uppland, s. 176.
Mälaren, s. 24.
- Norrbo härad**, kloster gods, s. 18.
Norrköping, s. 174.
Norunda härad, kloster gods, s. 18.
- Orkesta socken**, s. 35.
Ovansjö, Gästrikland, s. 70, 155.
- Paris**, s. 175.
Pemar (Finland), s. 174.
Prag, Klarakloster, s. 11, 13.
Pultava, s. 162.
- Ramsele**, Ångermanland, s. 154.
Ramsta, gods, s. 17.
Rasbo-Kil, s. 173.
Rasbo socken, s. 172.
Riksby, s. 48.
Rinne, s. 156.
Rom, s. 13, 15, 20.
Roskilde, Klarisinnkloster, s. 11, 13, 14.
Runmarö, s. 12.
Rönö härad, Södermanland, kloster gods, s. 18.
Rörstrand, s. 43, 59.
 » kloster gods, s. 12.
- Sandarne**, s. 176.
Sandön, s. 12.
Siende härad, kloster gods, s. 18.
Skara, s. 174.
Skog, Hälsingland, s. 176.
Skuttunge ting, s. 15.
Skå, kloster gods, s. 18.
Snottestad, gård, s. 12, 18.
Solna socken, s. 24, 25, 36, 40, 59.
 » kyrka, s. 25.
Sorunda socken, kloster gods, s. 19.
Spånga, kloster gods, s. 18.
Stallmästaregården, s. 42.
Stockholm, Adolf Fredriks församling, s. 59, 60, 114, 145, 152.
 » » » församling, fattighus, s. 61, 62.
- Stockholm**, Adolf Fredriks församling, fordran hos S. Klara församling, s. 60—62.
 » » » kapell, s. 120.
 » » » kyrka, s. 40, 114.
 » » » tvisten med S. Klara uppgjord, s. 63.
 » Badstugatan, s. 104.
 » Barnhuset, s. 35, 43.
 » Blasieholmen, s. 12, 16.
 » Brunkeberg, s. 12, 16, 20, 35, 41, 51, 189.
 » » församlingen, s. 51; 52.
 » » kapell, s. 50, 52.
 » Brunkebergskyrkogården, s. 49, 50, 103.
 » Bryggaregränd, s. 138.
 » Bykyrka, s. 21.
 » Danviks Hospital, s. 139.
 » » kapell, altarskåpsdörrar, s. 191.
 » Djurgården, s. 12.
 » Finska församlingen, s. 31, 141.
 » » kyrkan, s. 29, 31, 79.
 » Gamla Kungsholmsbrogatan, s. 138.
 » Gråmunkeholmen, s. 12, 31, 190, 191.
 » Gråmunkeklostret, s. 21.
 » Gråmunkekyrkan, s. 31, 232.
 » Gustav Adolfs torg, s. 12.
 » »Gustafs inrättning», s. 147.
 » Gymnasium, s. 134, 174.
 » Hedvig Eleonora församling, s. 75.
 » Helgeandsholmen, s. 43.
 » Helgeandshuset, s. 27.
 » Helgeandsliderna, s. 27.
 » Jakobs församling, s. 25, 35, 41, 43, 49, 50, 57, 103, 140—143, 152, 174.
 » Jakobs kapell, s. 24, 25.
 » » kyrka, s. 21, 31, 32, 40, 80, 127, 232, 240.
 » Jakobs skola, s. 170.
 » Johannes församling, s. 57, 104, 141—143.
 » Johannes kapell, s. 49, 101.
 » » kyrka, s. 21.
 » Kammakaregatan, s. 43, 52.
 » Karlbergsvägen, s. 42.
 » Kastellholmen, s. 12.

- Stockholm, Katarina församling, s. 141—143.
- » » kyrka, s. 108.
 - » » » orgel, s. 117.
 - » Klara Norra Kyrkogata, s. 203, 207.
 - » » sjö, s. 12, 42.
 - » » Södra Kyrkogata, s. 202, 207.
 - » » Västra » s. 201, 205.
 - » » Östra » s. 202, 265.
 - » Kungsbacken, s. 42.
 - » Kungsbacksförsamlingen, s. 42, 43, 50, 52.
 - » Kungsholmen, s. 42, 117, 143.
 - » kvarteret Adleren, s. 59.
 - » » Grönland, s. 59.
 - » » Islandet, s. 59.
 - » » Kungsten, s. 59.
 - » » Lindbacken, s. 59.
 - » » Olof, s. 59.
 - » » Oxhuvudet, s. 59.
 - » » Piparen, s. 59.
 - » » Plåtslagaren, s. 59.
 - » » Sjørån, s. 144.
 - » » Tranhalsen, s. 59.
 - » » Träsket, s. 59.
 - » » Vargen, s. 59.
 - » » Väderkvarnen, s. 59.
 - » Ladugårdslandet, s. 40, 41, 103, 143.
 - » Ladugårdslands församling, s. 141.
 - » Ladugårdslandskyrkan, orgel, s. 117.
 - » Laduviken, s. 27, 40.
 - » Latinläroverket å Norrmalm, s. 135.
 - » Malmskillnadsgatan, s. 41.
 - » Maria församling, s. 75, 141—143.
 - » » kyrka, s. 140, 141.
 - » » kyrkogård, s. 208.
 - » Munkelägrät, s. 41, 42, 152.
 - » Norra begravningsplatsen, s. 104.
 - » » hälsobrunnen, s. 52.
 - » Norrbro, s. 12, 188.
 - » Norrmalm, s. 11, 12, 14, 16, 20, 23—33, 35—39, 40, 42—44, 46, 65, 92, 93, 97, 103, 105, 107, 140, 147, 152, 232.
 - » Norrmalm, församlingsdelning, s. 41, 49—51, 59.
 - » Norrström, s. 12, 36, 37.
 - » Norrtull, s. 33, 52.
 - » Nybroviken, s. 40.
- Stockholm, S. Olofs barnkrubba, s. 56.
- » S. Olofs församling, s. 53—55, 57, 58, 73, 141—144, 162.
 - » S. Olofs församling, föreslagen skilsmässa från Klara, s. 58, 59.
 - » S. Olofs kapell, s. 43, 45, 49, 51, 52, 54, 55, 58, 95, 103, 109, 110—113, 124.
 - » S. Olofs kapell, ombyggnad, s. 57.
 - » Riddarholmen, s. 12.
 - » » Franciskanerkloster, s. 47, 49, 143, 161, 165, 168.
 - » Riddarholmsförsamlingen, s. 14, 21, 22, 43.
 - » Riddarholmskyrkan, s. 33, 47, 70, 102, 158, 159, 191, 193.
 - » Sabbatsbergs fattighus, s. 145, 147.
 - » Skeppsbron, s. 141.
 - » Skeppsholmen, s. 12, 16.
 - » Skvalbänken, s. 43, 57, 59.
 - » Slott, s. 20, 26, 27.
 - » Slottskyrkan, s. 35.
 - » » orgel, s. 117.
 - » Statens Historiska Museum, s. 193.
 - » Storkyrkan, s. 21, 25, 26, 29, 33—36, 38, 40, 41, 78, 83, 92, 98, 101, 119, 122, 133, 173, 175, 189, 193.
 - » Storkyrkan, orgel, s. 116.
 - » » silveraltaret, s. 244.
 - » » ljusstaken, s. 258.
 - » Storkyrkoförsamlingen, s. 30, 65, 73, 104, 138, 141—143, 145, 147, 152.
 - » Svartbrödraklostret, s. 21, 25.
 - » Södermalm, s. 12, 20, 24, 27, 32, 103.
 - » Trivialskola, s. 130, 131, 134.
 - » Tunnelgatan, s. 43.
 - » Tyska församlingen, s. 141.
 - » » kyrkan, s. 102, 232.
 - » » » altare, s. 244.
 - » Vasastaden, s. 12.
- Stora Skedvi, Dalarne, s. 164.
- Strängnäs, s. 15, 161.
- » stift, s. 24, 43, 48.
 - » utställning av äldre kyrklig konst 1910, s. 191.
- Svartsjö slott, s. 232.
- Säby, gård i Garns socken, s. 18.
- Södertälje, s. 286.

- Thorn, s. 162.
 Trögds härad, kloster gods, s. 18.
 Tyresö kyrka, s. 232.
- Uggleviken, s. 27.
 Uleåborg, s. 174.
 Ullerva, Västergötland, s. 174.
 Ulvsundasjön, s. 155.
 Uppsala, s. 12, 15, 18, 66, 69, 70, 159, 161.
 » domkapitel, s. 33.
 » konsistorium, s. 79.
 » möte 1593, s. 153, 154.
 » universitet, s. 158, 171.
- Valdemarsön, kloster gods, s. 12, 18.
 Vallby socken, kloster gods, s. 18.
 Vallentuna härad, kloster gods, s. 18.
 Vendels församling, Uppland, s. 70, 176.
 Veta, Östergötland, s. 156.
 Viby, » s. 156.
 Vikby gård, s. 12.
- Vilna, s. 272.
 Vindelsön, kloster gods, s. 12.
 Våla härad, Västmanland, kloster gods, s. 18.
 Vädla gård, s. 17.
 Värmdö, kloster gods, s. 18.
 » skeppslag, s. 12.
 Västerås domkyrka, s. 158, 165.
 » gymnasium, s. 158, 159.
 » riksdag 1527, s. 21.
 Västra Ny (Nykyrka), Östergötland, s. 156.
- Ystad, s. 163.
 Ytter-Enhörna, kronogods, s. 12.
- Åbo, s. 174.
 » akademi, s. 158.
 » gymnasium, s. 155.
 Ås härad, Västergötland, kloster gods, s. 18.
- Örebro riksdag, s. 531.
 Över-Enhörna, s. 12.

PERSONREGISTER.

- ADELCRANTZ, C. F., arkitekt, överintendent,
 s. 57, 208, 209.
 » » » altare, s. 239.
 » » ombyggnadsförslag, s. 237,
 fig. 66, 67.
 » » » till tornspiran,
 s. 226.
 » » ombyggnadsprojekt, s. 237.
 » » ritning till altaruppsats,
 s. 239, 268, fig.
 73.
 » » » läktare, s. 250,
 fig. 83.
 » » » orgel, s. 254.
 » » » orgelfasad,
 s. 253.
 » » » tornbyggnad,
 s. 268.
 » » » trapphus för
 norra vapenhuset, s. 228.
 » GÖRAN, arkitekt, byggningsborg-
 mästare, s. 91, 226.
- ADOLF FREDRIK, konung, s. 57, 168.
- AGNES, böhmisk prinsessa, s. 11.
 ALBREKT, konung, s. 15, 16, 19.
 ALM, NILS OLOFSSON, byggmästare, s. 226.
 ANANDER, DANIEL, kaplan, s. 83, 84.
 ANDERS Målare, s. 229.
 » Tornbyggare, s. 229.
 ANDERSSON, HINDRICH, kyrkovärd, s. 92.
 » JOHAN, grav, s. 294.
 » » gåva av ljusredskap, s. 259.
 » » kyrkorådsledamot, s. 91.
 » LARS, klockare, s. 86.
 » » kyrkovärd, s. 93.
- ANDREAS BENEDICTI LINCOPENSIS, gråbroder,
 s. 14.
 ANKARCRANTS, CARL JOACHIM, epitafium, s. 274.
 » KAJSA-GRETA, » s. 274.
 » HANS WILHELM, » s. 274.
 » HANS, amiral, » s. 274.
 » LISA, » s. 274.
- ANNA MATTSDOTTER, piga, s. 46.
 ANNA REINHOLDSDOTTER, Klara klostrets sista
 abedissa, s. 18.
 ANUND, biskop i Strängnäs, s. 24.

- ARENUS, OLOF, målare, s. 169.
- ASKERGREN, PETTER, kammarmusiker, s. 122, 123.
- ASPLUND, ARNOLD, kyrkoherde, s. 76, 77, 121, 123, 170—172; porträtt fig. 20.
- BAAZIUS, JOHAN D. Ä.**, biskop, s. 102.
- BADER, MIKAEL, styckgjutare, s. 272.
- BARTELSSON, J. J., kryddkramhandlare, grav, s. 299.
- BECH, MICKEL, guldsmed, s. 255.
- BELLMAN, C. M., skald, grav, s. 297.
- BENEDIKTUS, ordensstiftare, s. 10.
- BENGTA INGELBRÄCHTSDOTTER, s. 97.
- BERGIUS, OLAUS, kyrkoherde i Klara, pastor primarius, s. 48, 71, 72, 82—84, 132, 159, porträtt, fig. 13.
- BERGSTEN, kyrkoskrivare, s. 88.
- BERGVALL, kyrkoherde, s. 151.
- BERNDES, ANTON ULRIC, förste lantmätare, s. 293.
- BERNEGAU, PETTER, guldsmed, s. 256.
- BERZOLDI, WOLFGANG, tysk präst, s. 32.
- BEVE, rådmän, s. 60.
- » CARL ANTHON, handlande, s. 57, 58.
- BIELKE, NILS, greve, ambassadör i Frankrike s. 159.
- » NILS TURESON, försäljning av gods, s. 17.
- BIERMAN, JACOB, klockgjutare, styckgjutareälderman, s. 221, 258.
- BIRGER MAGNUSSON, konung, s. 13, 16.
- BIÖRNBERG, ENGELA PÄRSDOTTER, s. 276.
- » PETER BIÖRNSSON, bryggare, s. 276.
- BIÖRSSON, ERIC, slottsfogde, ståthållare, s. 28, 101, 229, 232.
- BJELKE, NILS, s. 39.
- BJURMAN, ELISABET MARIA, Joh. Obelii maka, epitafium, s. 276.
- BJÖRK, JOHAN, magister, s. 265, 267, porträtt, fig. 101.
- BJÖRKMAN, BENGT M., brukspatron, s. 293.
- BLOMBERG, S., guldsmed, s. 256.
- BLOMQUIST, orgelbyggare, s. 119.
- BOBERG, SOPHIA MARG., Fr. Widegrens hustru, grav, s. 298.
- BOKANDER, GUSTAF, kyrkoherde i Klara, s. 176.
- » J. P:SON, kyrkoherde i Södra Rörum, Skåne, s. 176.
- BOLIN, GUNNAR, arkivarie, s. 24, 27, 41.
- BOMAN, FREDRIK, grosshandlare, testamente till fattigvården, s. 144.
- BOY, WILLEM (WILLIAM, WILHELM), arkitekt, slottsbyggmästare, s. 101, 229, 232.
- BRADTBERG, OSCAR, textilkonstnär, s. 259, 262.
- BRANDER, KARIN, Daniel Nordlinds moder, s. 161.
- BRANDT, JOHAN NICLAS, doktor, s. 138.
- BRASK, ELISABET LARSDOTTER, s. 156.
- » SAMUEL, kyrkoherde i Klara, s. 70, 80, 81, 156, 157, 303.
- BRÄUNERHJELM, SAMUEL, kammarråd, grav, s. 292.
- BRITA OLOFSDOTTER, Olaus Bergius moder, s. 159.
- BRODIN, LAURENTIUS, kaplan, s. 83, 84.
- BROLIN, ANDERS, kramhandlare, testamente till fattigvården, s. 148.
- BRUSELL, BRITA CHRISTINA, M. Fr. Smerlings hustru, s. 298.
- BUDDE, LASSE, s. 25.
- BUSCH, FRANS VON, tysk borgare, s. 32.
- CANTERHJELM, MARTIN, hovjunkare, begravningsvapen, s. 288.
- » NILS, assessor, begravningsvapen, s. 288, 289.
- CAMPANIUS, ANDERS, kaplan, s. 82.
- CASPARSSON, BERND, assessor, s. 276, 277.
- CASSMAN, JOHAN, kopparslagare, s. 226.
- CARIN ERIKSDOTTER, Jonas Palmgrens andra hustru, s. 277.
- » OLOFSDOTTER, Jonas Palmgrens första hustru, s. 277.
- CARLBERG, JOHAN EBERARD, hovarkitekt, grav, s. 298.
- CARLING, PETTER, rådmän, s. 94, 109.
- CHARIN PÄRSDOTTER, Jonas Hammarinus hustru, s. 282.
- CHRISTIERNIN, CATHARINA, E. S. Wennberns hustru, s. 297.
- CLARÉN, CARL, kamrerare i kammarkollegium, s. 256.
- » MAGDALENA, gåva av ljusredskap, s. 256.
- CLERCK, MARGARETA, Justus C. Hausswolffs moder, s. 167.
- » RICHARD, amiral, begravningsvapen, s. 288.

- CLÖFVERSKÖLD, J., assessor i Bergskollegium, kyrkorådsledamot, s. 91.
- COBB, PETRUS, conrektor, s. 282—284.
- COLLIANDER, ERLAND, komminister i Klara, s. 78.
- CRANACH, LUCAS, tysk målare, Luthers porträtt, s. 269.
- CRONHELM, GUSTAF, friherre, s. 87.
- DAHL, F. G. A., arkitekt, s. 208.
- » » » tornets ombyggnad, s. 238.
- DALIN, OLOF, historieskrivare, s. 11.
- D'ANTIVARI, THEODOR, kejsar Frans I:s kammarherre, grav, s. 210.
- DE LA CHAPELLE, JULIUS RICHARD, överstelöjtnant, begravningsvapen, s. 286.
- DE LA GARDIE, JOHAN, s. 39.
- » » » MAGNUS GABRIEL, greve, s. 87; skrivelse till ärkebiskopen ang. kyrkoherdevalet 1647, s. 68, 69.
- DIDRICHSSON, GERDT, kamrerare, s. 116, 254, 258.
- DEVEL, LUDVIG, fortifikationskapten, s. 149.
- D'OGIER, CHARLES, franskt sändebud i Stockholm, s. 102, 103.
- DRISSEL, HANS, byggmästare, murmästare, s. 226, 252.
- DRYSÉN, P. S., kyrkoherde i Adolf Fredrik, s. 60.
- DUBEN, CARL GUSTAF VON, grav, s. 215.
- » EBBA CH. L. VON, grav, s. 215.
- DUFVA, A. C., guldsmed, s. 249.
- DYCK, GUDMUND HÅKANSSON, s. 258.
- DYK, GUDMUND, remsnidare, s. 205, 206; epitafium, s. 277.
- EBERHARDT, orgelbyggare, s. 118.
- EGGERS, HENRIK, tysk borgare, s. 32.
- EHRENBORG, CASPER, justitieombudsman, grav, s. 298.
- EHRENPREUS, CARL DIEDRIC, hovrättsråd, s. 262.
- EHRENSTIERNA, THEOPHILUS, begravningsvapen, s. 284.
- EISENMENGER, PHILIP, orgelbyggare, s. 116, 254.
- EKENBERG, CAROLINA REGINA, häradshövdingen, Blixts änka, s. 293.
- EKMAN, MÅRTEN, advokatfiskal, grav, s. 293.
- EKSTRÖM, grosshandlare, s. 138; donation till fattigvården, s. 148.
- ELLESON, PETER, styckgjutare, s. 303.
- ELIANDER, slottsbyggmästare, s. 235.
- ELIODORO, JOSEPH, spanskt sändebud i Stockholm, grav, s. 211, 212.
- ELISABETH MATHSDOTTER, Nicolaus Hänsingens hustru, grav, s. 295.
- ELMSTEDT, CHRISTOFFER, parmmätare, grav, s. 296.
- EMPORAGRIUS, pastor primarius, biskop i Strängnäs, s. 48, 81.
- ENANDER, S., arkitekt, s. 208, 210.
- ERICH PERSSON, s. 29.
- ERICH PÅ MALLMEN (= Erik Erici).
- ERICUS ERICI HELSINGUS, kyrkoherde, s. 154.
- » OLAI, s. 11.
- ERIK XIV, s. 26.
- » BIÖRSSON, (se BIÖRSSON ERIK).
- » CARLSSON, riddare, s. 17.
- » ERICI, kyrkoherde, s. 36, 65.
- » MAGNUSSON, konung, s. 16.
- ERIKSSON, MARCUS, hovman, s. 38.
- » MÅNS, klockare, s. 46.
- » MÅRTEN, kyrkovård, s. 107.
- FAGERBERG, JACOB, sadelmakareålderman, grav, s. 298, 299.
- FAHLCRANTZ, G. W., kassör, grav, s. 292.
- FALKENBERG, MARGARETHA, grevinna, grav, s. 293.
- FEGERSTIERNA, HÅKAN, landshövding, begravningsvapen, s. 288.
- FEHRMAN, C. G., medaljör, s. 292.
- FEYCHTING, GUSTAF, grav, s. 297.
- » GUSTAF ROBERT, järnhandlare, grav, s. 297.
- » JACOB FREDRIC, guldslagareålderman, grav, s. 297.
- FILIPSSON, EDVARD, testamente, s. 13, 25.
- FLEMMING, HERMAN, generalguvernör, s. 159.
- » KLAS, överståthållare, s. 39, 41, 43, 49, 103.
- FOLCKER, GUSTAF R. L., guldsmed, s. 256.
- » O., guldsmed, s. 255.
- FORSBERG, JOHAN, brukspatron, s. 128.
- FRANCISCUS AV ASSISI, s. 10, 191, 192.
- FRANKE; tysk pietist, s. 162.
- FRANS I, kejsare, s. 210.
- » ANDERSSON, sexman, s. 29.
- » OLOFSSON, sexman, s. 29.
- FRANSISKUS (se Franciscus av Assisi).
- FRANZÉN, FRANS MICHAEL, kyrkoherde, skald, biskop, s. 78, 88, 174; porträtt fig. 22.

- FRANZÉN, ZACHARIAS, handlande, s. 174.
 FREDENSTJÄRNA, ULRICA, s. 262.
 FREDRIK I, konung, s. 127, 128.
 FUCHS, RUTGER, överståthållare, epitafium, s. 271.
- GAMOTSKI, ZACHARIAS, överstelöjtnant, begravningsvapen, s. 286.
- GANGIAS, HELENA, Samuel Troilius moder, s. 164.
- GALLIUS, STEFAN, kyrkoherde, s. 33, 34, 45, 66, 155.
- GEHRS, J. W., major, grav, s. 295.
- GELOG, FRANS, murmästare, s. 223.
- GEREKIN, BENEKINI, präst i Solna och Jacob, s. 25.
- GERINGIUS, C. A., vy av gråmunkeklostret på Riddarholmen, fig. 33.
- GESTRINIUS, CAROLUS, kyrkoherde, s. 70.
- GERTRUD, abedissa vid S. Klara kloster, s. 14.
- GESSIUS, MEDARDUS, styckgjutare, s. 303.
- GLYSING, HENRIK, s. 18.
- GOTHER, PEHR ABRAHAM, grav, s. 296.
- GRAFSTRÖM, ANDERS ABRAHAM, skald, präst, s. 175.
 » Fr., textilgåva, s. 259.
 » THOR FRITHIOF, kyrkoherde, s. 175, 176, porträtt fig. 25.
- GRANATENFLYCHT, GUSTAF, kaptan, begravningsvapen, s. 290.
- GREGERS, snickare, s. 38.
- GREGORIUS IX, påve, s. 10.
- GREN, JONAS, orgelbyggare, s. 117, 253.
- GRILL, grosshandlare, s. 76.
- GRUNNERUS, JOHAN, prost på Åland, s. 76.
- GUSTAV VASA, s. 23—27, 101, 139, 198.
 » » klostrets rivning, s. 21, 190, 229.
 » » tronbestigning, s. 21.
- GUSTAV II ADOLF, s. 92, 105, 106, 154.
 » » » förordnande om barnhus, s. 43.
 » » » privilegier för Norrmalm 1624, s. 37, 64, 65, 92, 93.
- GUSTAV III, s. 77, 125.
- GUSTAV IV ADOLF, s. 172.
- GYLLENADLER, CLAS SAMUEL JONAS, hovjägmästare, grav, 293.
- GYLLENBORG, CARL JOHAN, grav, s. 293.
- GYLLENBORG, GUSTAF FREDRIK, greve, s. 111; epitafium, s. 276.
- GYLLENHOF, BALTHASAR, landshövding, s. 269.
- GYLLENKROK, MARGARETHA, Carl Ridderstolpes gemål, s. 273.
- GÖRANSSON, NILS, i Riksby, s. 48.
- GÖTHE, JOHAN ADOLF, slottstenhuggare, s. 240.
- HAGBERG, CARL PETTER, professor, kyrkoherde, s. 78, 150, 172—174; porträtt, fig. 21.
- HALLMAN, J. G., kyrkoherde i Hedvig Eleonora, s. 75.
- HALLSTRÖM, CARL, mjölnare, C. P. Hagbergs fader, s. 172.
- HAMMARIN, JONAS, epitafium, s. 282.
- HAMMARINUS, SAMUEL, kyrkoherde, s. 44, 46, 47, 50, 66—70, 79, 80, 87, 108, 130, 131, 133, 153, 155, 156.
- HANS, konung, s. 20.
- HANSSON, ANDERS, Olaus Bergius fader, s. 159.
 » HENDRICH, kyrkovärd, s. 92.
- HAQUINUS OLAI, kyrkoherde, s. 153, 154.
- HARLEUS, ERIK MARTINI, kaplan, s. 32.
- HARTMAN, MARIA, Johan Köpkes hustru, s. 281, 282.
- HASENKAMP, lagman, s. 76.
- HASSEL, CARL L., grav, s. 299.
- HASSELSTRÖM, GUSTAV, instrumentmakare, grav, s. 297.
- HAUSSWOLFF, JUSTUS CHRISTOPHER, kyrkoherde, 73—76, 111, 128, 129, 167—169, 222, 223, 300; porträtt fig. 18.
 » L.VON, överceremonimästare, s. 292.
- HEDENGRAN, Hedengrans tavla över religionsfreden i Stockholm 1707, s. 268.
- HEDMAN, ANNA MARIA, Joachim Hofvenschylts hustru, s. 295.
 » KLAUDIUS, kaplan, s. 83.
- HEDMANSSON, E. M., direktör, grav, s. 292.
- HELENA, Magnus Ladulås dotter, s. 193, 262, 264, fig. 97.
- HELLSTEN, JOEL OTTO, konsul, grav, s. 299.
- HENRICI, CHRISTIERNUS, rektor, s. 131.
- HENRIK, gråbroder, s. 14.
 » HANSSON, sexman, s. 29.
 » LARSSON, sexman, s. 29.
- HERMONIUS, MICHAEL, kyrkoherde i Maria, s. 75.
- HESSELGREN, fabrikör, s. 138.

- HESSELGREN, BRYNOLF, kyrkoherde, s. 78.
 HEYN, CONRAD, gesäll, s. 244—247.
 HILDEBRAND, B. E., riksantikvarie, s. 198, 201.
 HJORTSBERG, OLLE, konstnär, professor, innerdekorering, s. 218, 227.
 » » valvmålningar, s. 238.
 HOCHSCHILD, I. H., lagman, grav, s. 296.
 HOFFMAN, kyrkovärd, s. 138.
 » JONAS, målare, altartavla, s. 240, fig. 77.
 HOFVENSCHYLT, JOACHIM, skomakare, grav, s. 295.
 HOFWE, REGINA ELISABETH, C. G. Fehrmans änka, grav, s. 292.
 HOLST, GREGORIUS, borgmästare i Stockholm, s. 198, 199.
 HOLSTE, GORIUS, dansk befälhavare, s. 22.
 HORN, GUSTAF, fältmarskalk, s. 66.
 » THOMAS, byggmästare, s. 223.
 HORNEJUS, KONRAD, professor i Helmstedt, s. 158.
 RUBERTSSON, HINDRICH, generalskeppsbyggmästare, s. 116, 254.
 HUFFVEN, HENRIK VAN (VER), byggmästare, s. 229, 232.
 HUGOLINO, kardinal, s. 10.
 HUSSIUS, NICOLAUS, kyrkoherde i Bromma, s. 46.
 HÜLPHER, kyrkovärd, donation till flickskola, s. 136.
 HÅKAN OLAI, kyrkoherde i Klara, s. 29, 64, 65.
 HÅKANSSON, JOHAN, målare, s. 248.
 HÅRLEMAN, KARL, arkitekt, s. 220, 221, 236, 237; epitafium, s. 271.
 » » läktare, s. 254.
 » » ombyggnad av gravarna, s. 290.
 » » ombyggnadsförslag, s. 234.
 » » ombyggnadsförslag till tornspira, s. 226.
 » » projekt till ombyggnad 1752, fig. 64.
 » » ritning till bänkar, s. 249.
 » » » » Gustaf och Klas Rålambs epitafium, s. 270.
 » » » » predikstol, s. 244, fig. 78.
 » » » » trapphusförrå vapphuset, s. 228.
 » » » » orgelläktare, s. 251, fig. 82.
 HÄGG, GUSTAF, organist, s. 123.
 HÄNSINGEN, M. NICOLAUS, vagnmakare, grav, s. 295.
 HÖJER, ELISABETH ROSINA, bryggaren S. Roos' änka, s. 254.
 HÖPKEN, ANDERS J., riksråd, s. 271.
 HÖÖK, JOEL MARCUSSON, s. 52.
 INGEBORG, abedissa i S. Klara kloster, s. 14.
 INGER, änkegrevinna, s. 11.
 INGRID, Lasse Buddes änka, s. 25.
 » TORSTENSDOTTER, Thure Wensjoes moder, s. 174.
 INNOCENTIUS III, påve, s. 10.
 » IV, » s. 10.
 ISOGEUS, SIMON, kyrkoherde i Klara, s. 52, 53, 55, 71, 72, 98, 159, 160; porträtt, fig. 14.
 IVARI, JONAS, kyrkoherde i Vendel, s. 70.
 JACOBSSON, E., ombyggnadsförslag, s. 238.
 JAKOBSSON, BALTZAR, s. 101.
 JOEN, klockare, s. 39.
 JOHAN III, Konung, s. 22, 23, 26—28, 101, 102, 153, 154.
 » » kyrkans grundläggning, s. 229.
 JOHANNES MATTHLE, drottning Kristinas lärare, s. 155, 158.
 » » föreståndare, för Gustaf Adolfs barnhus, s. 43.
 » SIGFRIDI, kyrkoherde i Riddarholmen, s. 33.
 JOHANSSON, ERIK, kyrkovärd, s. 108.
 » LARS, » s. 94.
 JOHNSEN, PHILIP HENRIK, organist, s. 117, 120, 121.
 JONAS ARBOGENSIS, gråbroder, s. 14.
 » MAGNI, professor, s. 158.
 » UPSALIENSIS, gråbroder, s. 14.
 JONASSON, NILS NYMAN, handelsman och bryggare, gravskrift, s. 210.
 JOP, BIRGER, s. 18.
 JÄGER, SIMON, bleckslagaråldermand, s. 212.
 JÖNS BENGTTSSON, ärkebiskop, s. 20.
 KAMMECKER, KATARINA, Gerhard Meyers hustru, s. 272, 273,
 » LISA, Hans Ankarcrants' gemål, s. 274.

- KANTERHJELM, NILS, assessor i Bergskollegium, kyrkorådsledamot, s. 91.
- KAPMAN, JOHAN, kyrkorådsledamot, s. 91.
- KARL IX, s. 27, 154.
- KARL X GUSTAF, s. 156, 159; kröning, s. 226.
- KARL XI, s. 158, 206; begravning, s. 109; privilegier för prästerskapet 1675, s. 71.
- KARL XII, s. 72, 163; kröning, s. 109.
- KARL, hertig, (= Karl IX), s. 153.
- » KNUTSSON, Konung, s. 18, 20; privilegier, s. 16.
- » ULFSSON TILL TOFTA, marsk, s. 16.
- KARLBRECHT, bryggare, grav, s. 292.
- KEMPE, SAMUEL, sekreterare, s. 107, 108.
- KEMPENSHÖLD (KEMPENSKÖLD), SAMUEL, sekreterare i krigskollegium, s. 66, 221, 252.
- KERSTIN HANSDOTTER, se Rimfrank.
- » MÅRTENSDOTTER, borgaränka, s. 141.
- KEYSER, ABRAHAM, kyrkovård, s. 95, 96, 114, 121, 123, 147.
- KIELLIN, greve Wredes huspräst, kaplan, s. 84.
- KINDBLAD, EDVARD, sekreterare, grav, s. 292.
- KIRCKHOF, HANS, trumpetare, s. 282.
- KIÖHLER, PEHR, målare, s. 174.
- KLARA, den heliga, s. 9, 10, 11.
- KLINGHUS, ZACHARIAS, kyrkoherde, s. 46—48, 66, 67, 68, 69.
- KLINKOWSTRÖM, LEONARD, överpostdirektör, s. 228.
- KNIS, snickare, s. 244—246.
- KNUT JONSSON, drots, donation till klostret, s. 18.
- KORTHOLTEK, CHRISTIAN, tysk teolog, s. 160.
- KREY, FREDRICA BEATA, änka efter Simon Jäger, grav, s. 212.
- KRISTIAN I, Konung, s. 17, 20.
- KRISTIAN II, Konung, s. 190.
- KRISTINA, Drottning, s. 107, 155, 158.
- » » donation till Klara skola, s. 130.
- » » donationsbrev 1644, s. 42.
- » » privilegier för Klara kyrka 1649, s. 131, 132, 133.
- » » privilegier för prästerskapet, s. 73.
- KURCK, KNUT, riksråd, s. 47.
- KÖKERITZ, kansliråd, s. 118.
- KÖPKE, JOHAN, bildhuggare, s. 281.
- KÖPKEN, MARIA, Johan Meyers hustru, s. 272.
- LAGERBRING, SVEN, historieskrivare, s. 11.
- LAGERSTRÖM, S. L., J. J. Bartelssons hustru, s. 299.
- LAGERQUIST, CARL, begravningsvapen, s. 289.
- » ELOF, hovjunkare, begravningsvapen, s. 289.
- » ERIC ERICSSON, lagman, begravningsvapen, s. 289.
- LAMBY, HENRIK och IVAN, grav, s. 209.
- LANG, SOPHIA ELISABETH, grav, s. 292.
- LANGENBERG, ELIAS VON, direktör, s. 210.
- LARSSON, ANDERS, byggmästare, (Anders Tornbyggare), s. 229.
- » OLOF, kyrkovård, s. 95.
- » OLOF, rådman, s. 51, 141, 244, 252; gåva till predikstol, s. 247.
- LAURELIUS, OLAUS, preses i konsistoriet, s. 34.
- LAURENTIUS, pastor på Söder, s. 79.
- LEIJONHUFVUD, MARIA FREDRIKA, friherrinna, grav, s. 292.
- LEIJONMARCK, G. A., president, grav, s. 298.
- LEJEL, JOHAN, rådman, s. 248.
- LENGREN, ANNA MARIA, grav, s. 297.
- LEOPOLD, skald, grav, s. 297.
- LEUHUSEN, ANNA REINHOLDSDOTTER, abbedissa, s. 18, 198, 201.
- » REINHOLD, kyrkovård i Storkyrkan, s. 18.
- LIEBERT, JOHAN FREDRIK, ålderman, grav, s. 299.
- LIEWEN, HENRIKA JULIANA VON, Karl Hårlemans gemål, s. 271.
- LILJE, AXEL JOHAN, greve, överstelöjtnant, s. 228.
- LILJEFORS, orgelbyggare, s. 118.
- LIND, M. C., kamrerska, grav, s. 293.
- LINDE, ANNA VON DER, Didrich Meins hustru, s. 282.
- » MARIA VON DER, Gerhard Meyers hustru, s. 272.
- LINDEGREN, AGI, arkitekt, s. 218.
- » » » altarring, s. 244.
- » » » kyrkans restaurering, s. 238.
- » » » ritning till bänkar, s. 249.
- » » » ritning till korskrank, s. 249.
- » » » orgel, s. 253.
- » » » orgelläktare, s. 250.

- LINDESTRÖM, MÅRTEN MÅNSSON, sekreterare, begravningsvapen, s. 288.
- LINDGREN, ERIK, kommissarie, grav, s. 292.
- LINDMAN, ANNA REGINA, Mårten Sporrongs hustru, grav, s. 295.
- LINROTH, CATHARINA, C. D. Ehrenpreus' hustru, s. 262.
- LITHANDER, CARL LUDVIG, informationsadjunkt, s. 122.
- LITHBERG, NILS, professor, s. 24.
- LISBETH SIMONSDOTTER, piga, s. 46.
- LJUNG, JOHAN L., hovbildhuggare, s. 244, 245; Tinglas, s. 248.
- » PETER, bildhuggare, s. 244.
- LJUNGMAN, CARL GUSTAF, kyrkoherde, s. 176; porträtt, fig. 26.
- LORENTZ, ANDREAS, målarmästare, s. 281.
- LOTSCHER, bankokommissarie, s. 122.
- LUND, A. F., handelsman, grav, s. 298.
- » P., guldsmed, s. 256.
- LUNDBERG, FREDRIK, bryggare, s. 293.
- » GUSTAV, målare, s. 167.
- LUNDGREN, PETTER, grosshandlare, s. 149.
- LUNDIUS, LAURENTIUS, barnhuspräst, s. 43, 44.
- LUNDMARK, E., konsthistoriker, s. 41.
- LUTHER, MARTIN, porträtt, s. 269.
- LUTTRING, HERMAN, sändebud till kardinalkollegiet i Rom, s. 20.
- LYBECKER, GEORG, assessor, gravsten, s. 94.
- LYCKMAN, ANDERS, slaktareällderman, grav, s. 213, fig. 54.
- LÖFVING, JOHAN PETTER, auditör, s. 122, 123.
- LÖFWÉN, A., skolföreståndare, s. 100.
- LÖWEN, JOHAN, president, donation till altarprydnad, s. 239.
- LÖWENHJELM, CARL AXEL, grav, s. 215.
- » CHARLOTTA MARIA, grav, s. 215.
- » CHRISTINA AUGUSTA, grav, s. 215.
- MAGNUS, ärkebiskop, s. 11.
- » ERIKSSON, Konung, s. 16, 18, 19; privilegiebrev, s. 15.
- » HÅKANSSON, riddare, s. 19.
- » LADULÅS, Konung, s. 11—14, 16, 18, 27, 188, 193, 199.
- » OLSSON, syssloman, s. 15.
- MALIN NILSDOTTER, änka, s. 141.
- MANSELL, ABRAHAM, organist, s. 123—125, 216.
- MANSELL, GUSTAF, organist, i Jakobs kyrka, s. 127.
- MANNERSKANTZ, NILS, general, familjegrav, s. 297.
- MARIA THERESIA, Drottning av Ungern och Böhmen, s. 210.
- MARTIN JOHANSSON, biktfader, s. 21.
- MARTINUS, predikant i S. Nicolai, s. 41.
- MASRELIEZ, LOUIS, epitafium över Gyllenborg, s. 276.
- MATHEUS, kardinaldiakon, s. 13.
- MATHIAS KÄTTILMUNDSSON, hövitsman, s. 25.
- MATSSON, ERIC, kyrkovärd, s. 226.
- MATTSSON, GUSTAF, rådman, s. 94.
- » LARS, kyrkovärd, s. 92.
- MEIN, DIDRICH, epitafium, s. 282.
- MEJER, styckgjutare (se MEYER).
- MEJER LORENTZ, urmakare, s. 221.
- MELANCHTON, PHILIP, porträtt, s. 269.
- MESSENIUS, JOHAN, krönikör, s. 19, 229.
- METTLER, PETER, kopparslagare, s. 223.
- MEYER (MEJER el. MEJER), DAVID LUDVIG, s. 273.
- » » » » GERHARD son till styckgjutaren med sammanamn, s. 273.
- » » » » GERHARD, styckgjutare, s. 221, 235, 236, 246, 258, 272, 301; epitafium, s. 271, 272; grav, s. 292.
- » » » » JOHAN, styckgjutare, s. 258, 259; epitafium, s. 271, 272.
- MICRANDER, JOHAN, kaplan, s. 91, 109.
- MOLIN, JOHAN, kyrkovärd, s. 301.
- MOLINUS, JOHAN, kaplan, s. 48.
- MONTGOMMERY, ULRICA, friherrinna, grav, s. 292.
- MUNCH, CARL ADOLF, friherre, grav, s. 299.
- MURRAY, GUSTAF, pastor primarius, s. 104.
- MUHR, PER, kaplan, s. 51, 52.
- MÅNSSON, MÅNS, kyrkovärd, s. 107.
- MÖRLING, LARS, assessor, revisionssekreterare, kyrkorådsledamot, s. 91; begravningsvapen, s. 285.
- MÖRNER, SIGRID MARIA, Rutger Fuchs' gemål, s. 271.
- NAUCLERUS, SARA SIMONSDOTTER, kyrkoherde Isogeus moder, s. 159.

- NESCHER, DANIEL GEORG, grav, s. 299.
 NENSÉN, PETRUS, kyrkoherde, s. 76, 77, 169, 170;
 porträtt, fig. 19.
 NICOLAUS, kaplan i Klara, s. 37.
 » IV, påve, s. 15.
 NILS, syssloman vid S. Klara kloster, s. 15.
 » i Bredvik, syssloman, s. 15.
 » på Norrmalm (NICOLAUS), s. 37.
 NILSSON, SVANTE, skulptör, s. 301.
 NOER, ERIC, grav, s. 295, 296.
 NORÆNIUS, ERIK, landsdomare, Daniel Nordlinds
 fader, s. 161.
 NORDBERG, JÖRAN, kyrkoherde, s. 29, 64, 66, 72,
 81, 82, 85, 87, 89, 91, 98, 102, 116, 132, 143,
 153, 154, 162—164, 187, 221, 226, 240; porträtt
 fig. 16.
 NORDGREN, ANDERS, klensmed, slottssmed, s. 207.
 » » grav, s. 295, 297.
 NORDLIND, DANIEL, kyrkoherde, s. 72, 84, 103,
 161, 162; porträtt, fig. 15.
 NYSTRÖM, JENNY, målarinna, s. 175, 176.
 NYMAN, ANDERS, bryggareällderman, gravskrift,
 s. 210.
 » JOHAN, bagare, s. 57.
 » JONAS, kyrkovärd, s. 226.
 » NILS, handelsman, kyrkoråd, s. 106;
 234, 265, 301; porträtt fig. 99.
 ODEHLIUS, JACOB, s. 276.
 » JOHAN, s. 276.
 » JONAS IVAR, kyrkoherde i Vendel, s. 70.
 OLAUS PETRI, krönika, s. 20.
 » » tänkebok, s. 15.
 » MARTINI, ärkebiskop, s. 65, 154.
 OLOF, ärkebiskop, s. 15.
 » i Lögerboda, syssloman, s. 15.
 » PERSSON, rådman, s. 15.
 OLOF SMED, s. 29.
 OLOFSSON, ERIK, dödgravare, s. 85, 89.
 » » klockare, s. 86.
 » » kyrkovärd, s. 86, 93.
 OLUFF, kaplan, s. 39.
 OLUFSSON, JACOB, organist, s. 119.
 OPSOPÆUS, HENRIK (HENRICUS), kyrkoherde, s.
 36, 65, 154.
 OSKAR II, gåva av glasmålningar, s. 216.
 OXENSTIERNA, ANNA ERIKSDOTTER, Broder Rå-
 lambs gemål, s. 279, 280.
 OXENSTIERNA, AXEL, rikskansler, s. 43, 155.
 » BENGT, greve, s. 48.
 » GABRIEL, s. 39.
 PADT-BRUGGE, kopparstickare, vy av Klara klos-
 ter, fig. 30, s. 188, 189.
 PALMCRAANTZ, MAGNUS, auditör, begravningsva-
 pen, s. 284.
 PALMGREN, ERIC, begravningsvapen, s. 287.
 » JONAS, sekreterare, s. 277, 279.
 PAQUALIN, NILS, nådårspredikant, kyrkoherde,
 s. 76, 77.
 PARMANDER, ISAK, kamrerare, kyrkorådsledamot,
 s. 91.
 PASCH, LORENTZ, målare, s. 165, 167, 169.
 » ULRICA, målarinna, s. 167, 170, 172.
 PECKOWE, TIDEMAN, kyrkovärd i Storkyrkan,
 s. 195.
 PEDER, klockare 1593, s. 85.
 PEDERSSON, BÖRJE, kyrkovärd, s. 66.
 » PEDER, bokhållare vid Danviks hos-
 pital, s. 159.
 PELS, MÅRTEN, tornbyggare, s. 223.
 PER, klockare i Klara, s. 37.
 PERSSON, BÖRJE, gårdsköp, s. 105.
 PETER, ärkebiskop, s. 15, 16.
 PETRUS JOHANNIS, kyrkoherde i Västra Ny,
 s. 156.
 » ROSLAGIUS (se Peder Erics R.)
 PFEIFF, MATERN, kaplan, s. 83, 84.
 PFEIFFER, CARL HENRIK, hovrättsråd, grav,
 s. 299.
 » HENRIK CARL, rådman, grav, s. 299.
 PIEHL, I. H., bagare, grav, s. 299.
 PIPER, CARL, greve, s. 163.
 POHL, MICKEL D. Ä., guldsmed, s. 255.
 POSSE, KNUT, greve, överståthållare, s. 66.
 » KNUT, härförare, s. 20.
 PRINTZENSKIÖLD, MARTA, Erik Schröders hustru,
 s. 297.
 QVIDING, B. C., vice president, grav, s. 298.
 RATHGE, JOACHIM, organist, s. 119.
 REHN, J. E., arkitekt, epitafium, s. 274.
 » » gåva av ljusredskap, s. 258.
 » » ritning till altarpupsats, s. 239,
 fig. 76.

- REHN, J. E., ritning till hustruns epitafium, s. 274.
- » » ritning till Härlemans epitafium, s. 271.
- » » ritning till Ridderstolpes epitafium, s. 273.
- REICHEL, HINDRICA, juvelerareänka, testamente till fattigvården, s. 144.
- RICKISSA, prinsessa, Magnus Ladulås dotter, s. 13, 14.
- RIDDERSTOLPE, CARL FREDRIK, s. 273, 274.
- » ULRICA ELEONORA, s. 274.
- RIMFRANCK, CHRISTINA HANSDOTTER, s. 258.
- » KERSTIN » s. 206.
- RINGSTRÖM, C. R., arkitekt, s. 137.
- ROLAND, CARL, kyrkovärd, vinhandlare, s. 94.
- ROOS, SVEN, bryggare, s. 117, 253.
- ROSELLI, EMANUEL, kryddkramhandlare, s. 122.
- ROSÉN, ERIK VON, organist, s. 117—119, 122.
- ROSENBROCK, J., målare, s. 174.
- ROSENFELDT, DAVID REIMER VON, lantkommisarie i Estland, begravningsvapen, s. 286.
- ROSENFLYCKT, JOHAN, begravningsvapen, s. 288.
- ROSENHANE, SCHERING, överståthållare, s. 108.
- ROSENLIND, ANNA M., sadelmakareänka, grav, s. 293.
- ROSLAGIUS, PETER ERICI, kyrkoherde i Klara, s. 32, 33, 35, 36, 39, 45, 65, 66, 78, 79, 154.
- RUDBECK, NILS, biskop i Västerås, s. 159.
- RUDBECKIUS, JACOB, s. 39.
- RUNDELIUS, OLAUS, kyrkoherde, s. 50.
- RUNGREN, ANNA, J. E. Rehns hustru, epitafium, s. 274.
- RÅFELDT, ERIC, räntmästare, begravningsvapen, s. 286.
- RÅLAMB, BRODER ANDERSSON, guvernör, i Finland, s. 279—281.
- » BROR, ANDERSSON, president, begravningsvapen, s. 288.
- » CHRISTIAN BRODERSSON, överstelöjtnant, begravningsvapen, s. 288.
- » CLAES, president, begravningsvapen, s. 287.
- » CLAES, riksråd, s. 159.
- » GUSTAF & KLAS, epitafium, s. 269.
- SAHLSTEDT, ULRIC ADOLF, grav, s. 297.
- SALVIUS, JOHAN ADLER, s. 39.
- SANDELS, bergsråd, s. 59.
- » BENJAMIN, vice president, grav, s. 292.
- » JOHAN AUGUST, greve, fältmarskalk, epitafium, s. 276.
- SASSE, JOHAN, Stockholmsgravvyr 1650—52, fig. 2.
- SCHLANGENFELDT, MELCHIOR VON, friherre, begravningsvapen, s. 285.
- SCHRÖDER, ERIC, sekreterare, grav, s. 297.
- SCHÜCK, ADOLF, historiker, s. 24.
- SCHULIN, HELENA, Fr. M. Franzéns moder, s. 174.
- SCHULTZ, GABRIEL, kyrkorådsledamot, ålderman, s. 91, 188.
- SCHUMAN, SAMUEL, kyrkovärd, s. 301.
- SEGERCRONA, ERIC, statssekreterare, s. 60; epitafium, s. 275, 276.
- » JOHAN FREDRIC, s. 276.
- SEGERSTRÖM, LARS AF, justitiarie, kammarråd, s. 60, grav, s. 298.
- SEILERUS, JOACHIM, tysk präst i Sthlm, s. 32.
- SERDEL, JOHAN TOBIAS, bildhuggare, änglafigurer för altaret (nu i gravkapellet), s. 209, 239, fig. 71, 72.
- SIEGROTH, GUSTAF, generallöjtnant, friherre, s. 276.
- SIGFRIDI, JOHANNES, kyrkoherde i Ridderholms församling, s. 79.
- SIGFRIDSSON, MÅRTEN, s. 52.
- SIGISMUND, Konung, s. 132.
- SILFVERCRANTZ, JOHAN, kammarråd, begravningsvapen, s. 286.
- SIMMING, MARCUS, kyrkoherde i Ovan sjö, s. 70.
- SIMONSON, IVAR, arkivarie, s. 24, 28, 30.
- » MATS, från Linta, s. 48.
- SJÖBERG, NILS, kanslist, s. 122.
- » PETER ADOLF, ålderman, grav, s. 292.
- SJÖGREN, JOHAN, organist, s. 118, 121, 122.
- SKEPPERUS, ERIK, kyrkoherde, s. 30.
- SMERLING, MAGNUS FREDRIK, kommissarie, grav, s. 298.
- » MARIA, H. C. Pfeiffers hustru, s. 299.
- SONTAG, HANS, snickare, s. 128.
- SPAK, H. F., kamrerare, grav, s. 293.
- SPARFELDT, JOHAN, krigsråd, begravningsvapen, s. 288.
- SPARRE, CARL, överståthållare, s. 58, 59.
- SPORRONG, MÅRTEN, vagnmakare, grav, s. 295.
- SPRINGER, KRISTOFFER, kansliskrivare, s. 101.
- » LORENTZ, kommissarie, gravsten, s. 294.

- STEGEN, CATHARINA, Zacharias Thedes hustru, grav, s. 277.
- STENBOCK, JOHAN, riksmarskalk, s. 283.
- STENO, kaplan, 1590-talet, s. 82.
- » HOLGERI, kapellän, s. 29.
- STENSSON, SVEN, s. 229.
- STENSTRÖM, CATHARINA, grav, s. 296.
- STIEGLER, JAKOB, handelsman, s. 57, 109.
- STORM, ERIK, rektor, s. 130.
- STORMFELDT, BRITA, gravsten, s. 295.
- » HANS, » s. 295.
- STRAND, orgelbyggare, s. 118.
- » JOHANNES CLAUDII, kyrkoherde i Ramsele, s. 154.
- STRANDELL, KARL ERIK AXEL, kyrkoherde, s. 176, porträtt fig. 27.
- STRICKER, J. C., s. 74, 76.
- STRÅLE, JOHAN, begravningsvapen, s. 287.
- » PETER, direktör, orgelbyggare, s. 117, 253.
- STRÖMSCHIÖLD, ANDERS, sekreterare, begravningsvapen, s. 285.
- » OLOF, kamrerare, begravningsvapen, s. 284.
- STURE, NILS, härförare, s. 20.
- » STEN, s. 25.
- » » D. Å., s. 20.
- STYRBJÖRN, biskop i Strängnäs, s. 15.
- SUND, ERIK PETTERSSON, klockare, s. 87.
- SWAHN, orgelbyggare, s. 117, 118, 120.
- SVALBERG, » s. 117.
- SVENSSON, ANDERS, hökare, Göran Nordbergs fader, s. 162.
- » GUSTAF, gård, s. 105.
- SVEDELIUS, OLAUS, ärkebiskop, s. 72.
- SVINHUFVUD, ANNA, Johannes Terserus moder, s. 157.
- SYLVANDER, GUSTAVA, Gustaf Bokanders moder, s. 176.
- SÖDERLIND, rektor, s. 138.
- SÖDERLUND, JOHAN, målare, s. 155, 157, 159, 162, 164, 167, 169, 170, 172, 174.
- SÖDERMARK, P., målare, s. 171—174, 176.
- TALA TIDHIMANSDÖTTER, nunna, s. 193.
- TAUBE, ANNA, grevinna, grav, s. 292, 293.
- TEGEL, ERIK GÖRANSSON, krönikör, s. 21, 22.
- TEMPELMAN, notarie, s. 138.
- TERSERUS, JOHANNES, kyrkoherde, s. 42, 48, 50, 70, 71, 81, 82, 134, 157, 158.
- » ELAUS ENGELBERTI, kyrkoherde i Leksand, s. 157.
- THEDE, JACOB, guldsmed, s. 255.
- » ZACKARIAS, borgare, epitafium, s. 277.
- THENSTEDT, NATH., hovpredikant, s. 76, 77.
- THEORELL, HUGO, ingenjör, s. 220.
- THOMAS, finsk predikant i Stockholm, s. 32.
- THORÉN, THOR, ritning till dopfont, s. 248.
- THORILD, skald, s. 171.
- TIDEMAN, CHRISTOFFER, hovslagare, grav, s. 293.
- » PETER, skrivare, s. 87.
- TILAS, DANIEL, kyrkorådsledamot, s. 85, 112; dagbok, s. 85.
- TJÄLLMAN, NILS, kaplan, komminister i Olofs församling, s. 55, 56, 162.
- TOLSTADIUS, ANDERS, hjälppräst, s. 82.
- TOLSTADIUS, kyrkoherde, s. 79.
- TÖRNERHELM, J. A., överstelöjtnant, familjegrav, s. 297.
- TORSTENSSON, LENNART, greve, s. 47, 66.
- » ANDERS, rådman, s. 94.
- TOTT, ANNA CLASDOTTER, Broder Rålamb's andra hustru, s. 280, 281.
- » CLAS, greve, s. 284.
- TROILIUS, OLAUS, kyrkoherde i Stora Skedvi, s. 164.
- » SAMUEL, kyrkoherde i Klara, pastor primarius, ärkebiskop, s. 75, 82, 110, 143, 164, 165, 166, 167, 234, 301; porträtt fig. 17.
- TUNELIUS, JANKE, kryddkrämare, grav, s. 292.
- TURIN, PETER, kyrkorådsledamot, s. 91.
- TÖRLING, SAMUEL, past. prim., s. 81.
- ULRIKA ELEONORA, s. 165.
- UNONIS, OLAUS, professor, s. 70.
- URBAN IV, påve, s. 11.
- ÜTTERKLOU, CATHARINA, Jonas Palmgrens tredje hustru, s. 277.
- WADSTRÖM, ULRIKA, testamente till fattigvården, s. 148.
- WALLIN, JOSEF, kyrkoherde, s. 174, porträtt; fig. 23.
- WALLVIK, JÖNS, assessor, kyrkorådsledamot, s. 91.
- WALLQUIST, biskop, s. 164.

- VARGENTIN, PER, kyrkorådsledamot, s. 57.
 VEGESACK, ERNST VON, grav, s. 298.
 WENNBERN, ERIC SAMUEL, kommissarie, grav, s. 297.
 WENSJOE, JOHAN GABRIEL, styрман, s. 174.
 » THURE, kyrkoherde, s. 174; porträtt, fig. 24.
 WESSMAN, MÅRTEN, organist, s. 119, 120.
 WESTIN, kyrkovård, s. 88.
 » CHRISTINA, Nils Nyman Jonassons hustru, s. 210.
 » F., målare, s. 169, 174.
 » JOHAN, garvareålderman, s. 59; epitafium, s. 274; grav, s. 295.
 WESTMAN, bryggare, s. 60.
 » ERIK, kyrkoskrivare, s. 88.
 WESTRING, PETRUS, rektor vid Klara barnskola, s. 162.
 WETERGREN, ERIK, intendent, s. 191, 198.
 WIBORG, PETER, epitafium, s. 282.
 WIDBOM, FREDRIC, stadsmajor, grav, s. 213.
 WIDEGREN, CATHARINA, s. 276.
 » ELIS, s. 276.
 » FR., advokatfiskal, s. 298.
 WIRE, ANNA, änkefru, testamente till fattigvård, s. 145.
 » SIMON, bryggare, s. 295.
 WOD, ANNA PÄDERSDOTTER, P. Biörnbergs hustru, s. 276.
 VOGEL, SIGISMUND VON, stockholmsvy 1647, s. 205, fig. 29.
 VOGLER, ABBÉ, hovkapellmästare, s. 124, 125, 126.
 VOUGT, ABRAHAM, räntmästare, grav, s. 213.
 WREDE, AGNETA, Axel Johan Liljes gemål, s. 228.
 WREDE, FABIAN, kungl. råd, s. 161.
 VULTEJUS, kyrkoherde i Riddarholmen, s. 48.
 WÅHLSTRÖM, CARL, orgelbyggare, s. 117.
 WÄSTMAN, JOHANNA ELISABET, textilgåva, s. 260.
 YXKULL, BEATA, fru, s. 255.
 ZACHARIAS, finsk kyrkoherde i Stockholm, s. 29, 31.
 ZETTERWALL, HELGO, arkitekt, s. 218, 220, 221.
 » » ombyggnadsförslag, s. 238, fig. 69.
 » » tornspira, s. 226.
 ÅBERG, ELIAS, bryggare, grav, s. 298.
 ÅKERBLOM, handelsman, s. 60.
 ÅKERHJELM, EMERENTIA, grav, s. 215.
 » G. F., friherre, överste generaldirektör, statsråd, s. 213, fig. 53.
 » SAMUEL, överpostdirektör, begravningsvapen, s. 285.
 ÖFVERBERG, JOSEF, kakelugnsmakareålderman, grav, s. 209.
 ÖLLER, JOHAN VON, sekreterare, begravningsvapen, s. 285, 286.
 ÖMAN, EVA MARIA, Erik Naers hustru, grav, s. 296.
 ÖRBOM, C. J., justitieråd, s. 292.
 ÖRNSTEDT, hovkansler, s. 48.

SAKREGISTER.

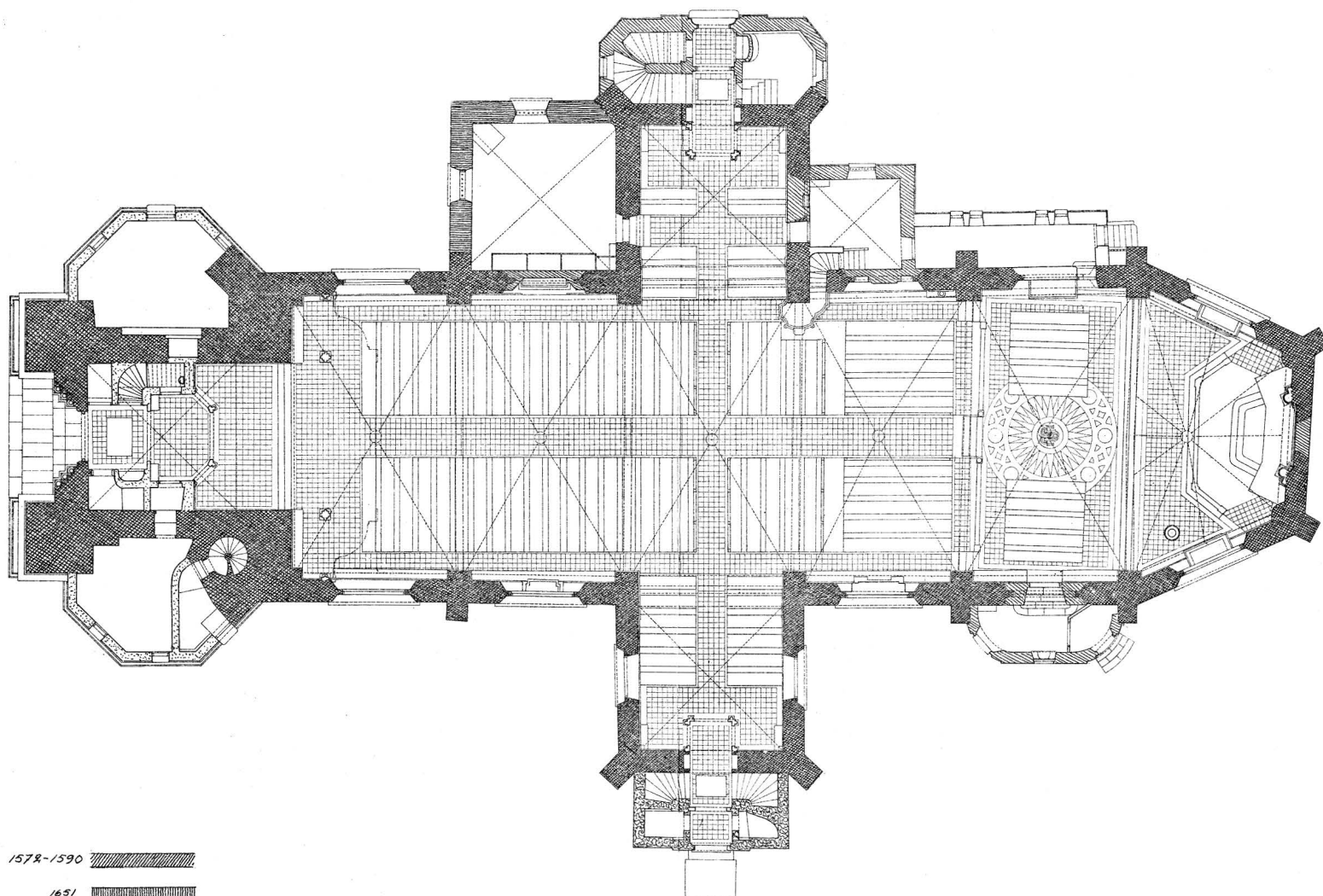
- Akademien, Musikaliska, s. 119.
 » Svenska, s. 174.
 Allmosor, s. 140, 141, 148.
 Altarbord, s. 239.
 Altarring, s. 244.
 Altarskåpsdörrar, s. 191—193, fig. 34—37.
 Altartavla, s. 240.
 » äldre, s. 240, 244.
 Altaruppsats, s. 239.
 Armbössor (Fattigbössa), s. 140, 144.
 Arkivbyggnad, s. 221.
 Barnhus, s. 43.
 Barnskola, s. 131, 132, 134, 136, 155, 162.
 Begravningskapell, s. 202.
 Begravningsplats, s. 90.
 Begravningsvapen, Martin Canterhielms, s. 288.
 » Nils Canterhielms, s. 288, 289.
 » J. R. de la Chapelles, s. 286.
 » Richard Clerks, s. 288.
 » Theophilus Ehrenstiernas, s. 284.
 » H. Fegerstiernas, s. 288.
 » Z. Gamotskis, s. 286.
 » Gustaf Granatenflychts, s. 290.

- Begravningsvapen, Carl Lagerquists, s. 289.
 » Elof » s. 289.
 » Eric » s. 289.
 » Pehr Liedemans, s. 285.
 » Mårten Lindeströms, s. 288.
 » Lars Mörlings, s. 285.
 » Magnus Palmcrantz', s. 284.
 » Eric Palmgrens, s. 287.
 » D. R. von Rosenfeldts, s. 286.
 » Johan Rosenflyckts, s. 288.
 » Eric Råfeldts, s. 286.
 » Bror A:son Rålamb's, s. 288.
 » Chr. Brodersson Rålamb's, s. 288.
 » Claes Rålamb's, s. 287.
 » Melchior von Schlangenfelts, s. 285.
 » J. Silfvercrantz', s. 286.
 » Johan Sparfeldts, s. 288.
 » J. Stråles, s. 287.
 » Olof Strömskiölds, s. 284.
 » Samuel Åkerhielms, s. 285.
 » Johan von Öllers, s. 285, 286.
- Benhus, s. 215.
 Brandvakt, s. 143.
 Bronsplakett, s. 301.
 Bårklåde, s. 105, 106, 108, 109.
 Bänkar, s. 96, 97, 99, 106, 249.
 Bänkbok, 1756, s. 99.
 » 1777, s. 99.
 Bänkböcker, s. 95, 98.
 Bänkhylor, s. 88, 99, 114, 115.
 » deras borttagande, s. 100.
 Bänkindelning, s. 98.
 Bänkköp, s. 98.
 Bänkrannsakan, s. 97.
 » 1753, s. 98.
 » i Storkyrkan 1668, s. 98.
 Bänkrum, s. 90, 95, 97—100, 114.
 »Cavaillersbänken», s. 100.
 »Collegium Claroemontanum», s. 134.
 » » Illustre», s. 134, 158.
- Dopbäcken, s. 249.
 Dopfat, s. 248, 269.
 Dopfunt, s. 248.
 » äldre, s. 249.
 Dödgrävare, s. 88, 89, 100.
- Eldsvåda, 1446, s. 19.
 Eldsvåda, 1502, s. 20.
 » 1751, s. 98, 104, 106, 110, 117, 128.
 Elementarskolan, s. 135.
 Epitafier, s. 269.
 Epitafium, Hans Ankarcrantz', s. 274, fig. 112.
 » P. Biörnsson Biörnbergs, s. 276.
 » Petrus Cobbs, s. 282.
 » Gudmund Dyks, s. 277.
 » Rutger Fuchs', s. 271.
 » Gustaf Fr. Gyllenborgs, s. 276, fig. 119.
 » Jonas Hammarins, s. 282.
 » Carl Hårlemans, s. 271, fig. 105, 106.
 » Hans Kirckhofs, s. 282.
 » Johan Köpkes, s. 281.
 » Andreas Lorents', s. 281.
 » Didrich Meins, s. 282.
 » Meyerska, s. 221, 271, fig. 107.
 » J. Odelii makas, s. 276, fig. 117.
 » Jonas Palmgrens hustrus, s. 277.
 » J. E. Rehns, s. 274, fig. 114, 115.
 » » » hustrus (Se Anna Rungrens).
 » C. Ridderstolpes, s. 273, fig. 108, 109.
 » Anna Rungren, s. 274, fig. 110, 111.
 » B. Andersson Rålamb's, s. 279.
 » Gustaf & Klas Gustafs Rålamb's, s. 269, 270, fig. 102, 103.
 » J. A. Sandels', s. 276.
 » Eric Segercronas, s. 275, fig. 116.
 » G. A. von Siegroths, s. 276, fig. 118.
 » Anders Strömschölds, s. 285.
 » Z. Thedes, s. 277.
 » Johan Westins, s. 274, 295, fig. 113.
 » Peter Wiborgs, s. 282.
- Fattigflickskolan, s. 136—138.
 Fattighus, s. 137, 141, 143—145.
 Fattigvård, s. 130, 139—150.
 Fester, s. 128.
 Flaskfodral, s. 256.
 Flickskolan, för fattiga flickor, s. 171.
 » Hülpherska, s. 136, 137.
 Folkmängd, s. 152.
 Folkskola, s. 138, 187, 190.
 » den nuvarande, s. 137, fig. 9.
 » vid Vasagatan, s. 135, fig. 8.
 Fönster, s. 216.

- Församlingsgränser, s. 40—43, 58, 59.
Församlingshuset, fig. 5.
- Gatubelysning, s. 150.
Glasmålningar, s. 216.
Golv, s. 220.
Gravar, s. 102.
» i kyrkan, s. 292, 293.
Gravbrev, s. 95, 100.
Gravkapell på kyrkogården, s. 208, fig. 52.
Gravkor, s. 202, 203.
» på kyrkogården, s. 208—213.
Gravköp, s. 95.
Gravplatser, s. 100.
Gravrannsakan, s. 104.
Gravvårdar, s. 204, 295.
Gången, lilla norra, s. 99.
» » södra, s. 99.
» stora, s. 99.
- Halskedja från klostertiden, s. 193, fig. 39.
Helga Lekamens gille, s. 21.
Håvgång, s. 140.
Högaltaret, s. 208.
- Ingångar, s. 218.
Interimsreglemente för prästval 1730, s. 72, 73.
- Jubelfesten 1817, s. 128.
- Kalk, 1668, s. 255, fig. 254.
» stammande från klostret, s. 193, fig. 38.
Kantorer, s. 116.
Kaplansämbetet, s. 82, 83.
Klara gärde, s. 22, 27.
Klockare, s. 88, 105.
» ämbetet, s. 85—87.
Klockor, s. 301—303.
Konkordieformeln, strid om, s. 158.
Konsorter, s. 124—128.
Korkåpa, 1600-talet, s. 260.
Korskrank, s. 249.
Kyrkobyggnader, s. 216.
Kyrkodisciplin, s. 90, 92.
Kyrkodräng, s. 89, 100.
Kyrkogubbe, s. 88.
Kyrkogård, s. 88, 101—103, 187, 202—205, 295.
» plantering, s. 171.
- Kyrkogårdsmurar, s. 207.
Kyrkogårdsportaler, s. 48—51, 205, 207, 208.
Kyrkoherdehuset, s. 205.
Kyrkokör, s. 126.
Kyrkolag, 1686, s. 71.
Kyrkoordning av 1571, s. 64.
Kyrkorevisionskontor, s. 96.
Kyrkoråd, s. 90—92, 99, 149.
Kyrkoskrivare, s. 88, 96.
Kyrktupp, s. 226.
Kyrkvaktare, s. 88.
Kyrkvårdar, s. 90, 92—97, 112, 113.
- Ladugården, gamla, s. 36.
» » vid Vädra, s. 27.
» nya, s. 27, 35—37.
- Licium, textiltelier, s. 259.
Likbod, s. 208.
» äldre, s. 221.
Likvagnsbod, s. 208, 213.
Liksedlar, s. 95.
Ljusredskap, s. 256—259.
Ljusstake, 1494, s. 201, fig. 41.
Läktare, s. 251.
» södra, s. 99.
- Musik, s. 116.
Månadskollekter, s. 144.
Möbler, s. 300.
- Nattvardsbänkar, s. 249.
Nummertavlor, s. 249.
- Oblatask, s. 255, 256.
Organister, s. 116.
Orgel, s. 116, 117, 253, fig. 6, 82, 83.
» reparation, s. 117, 118.
» äldre, s. 253, 254.
Orgelläktare, s. 250.
Orglar, före 1751, s. 254, 255.
- Paten, s. 255.
Pestkyrkogård, s. 104.
Pietas, föreningen, s. 261.
Predikstol, s. 106, 244—247, fig. 78, 79.
» äldre, s. 247, 248.
Privilegier för prästerskapet 1650, s. 71.

- Prästgården, gamla, fig. 4.
 Prästvalsordning 1739, s. 72, 73.
 Påskpenningar, s. 33.
- R**adband, s. 198, fig. 40.
 Rasp- och spinnhus, s. 143.
 Riksrådsbänk, s. 99, 100.
 Ringare, s. 85.
 Ringning, s. 106.
- Sakristia, äldre, s. 228.
 Sakristior, s. 226.
 Sexmän, s. 90, 92, 97.
 Sigill, s. 198.
 Sjukvård, s. 150.
 Skola, s. 131—133.
 » gamla, s. 202, fig. 7.
 Skolvård, s. 130.
 Skrivelse från ärkebiskopen ang. kyrkoherde-
 valet 1647, s. 66—68.
 Skulder till Adolf Fredriks församling, s. 114.
 Sockenbudskalk, s. 256.
 Sockenstämma, s. 90, 92, 130, 148—151.
 Sockenstämmoförordning 1817, s. 92.
 Spögubbe, s. 88.
 Stadsgräns, s. 40.
 Stadsmusikanter, s. 119.
 Stolar, s. 100.
 Söndagsskola, s. 138.
 » för hantverksgesäller, s. 136.
- T**al, Gustav III:s, till ständerna 1772, s. 268.
 Tavlör, s. 262.
 Tennstop, s. 255.
 Textilier, s. 259—262.
 Tilläi karta, s. 40.
 Tinglas, s. 248, fig. 80.
 Tionde, s. 36.
 Torn, s. 105, 220, 221, 223.
 Tornportal, s. 221.
 Tornspira, s. 226.
 Tornur, s. 221.
 Tornväktare, s. 89.
 Tukthus, s. 43.
 Tullgräns, s. 40.
- V**akthållning på Brunkeberg, s. 89.
 Valvmålningar, s. 218, fig. 62.
 Vapenhus, s. 221, 223, 228.
 Vattenkaraffer, s. 301.
 Vindfång, s. 228.
 Vinkanna, 1621, s. 255, fig. 88.
 » 1658, s. 255, fig. 88.
 » 1857, s. 255, fig. 88.
 Vinsil, s. 255.
 Värmeledning, s. 220.
 Västläktare, s. 250.
- Y**ttertak, s. 220.
 » Öfver-skolan», s. 134.

PLANSCHER

1572-1590

1651

1726

1752-1764

1886

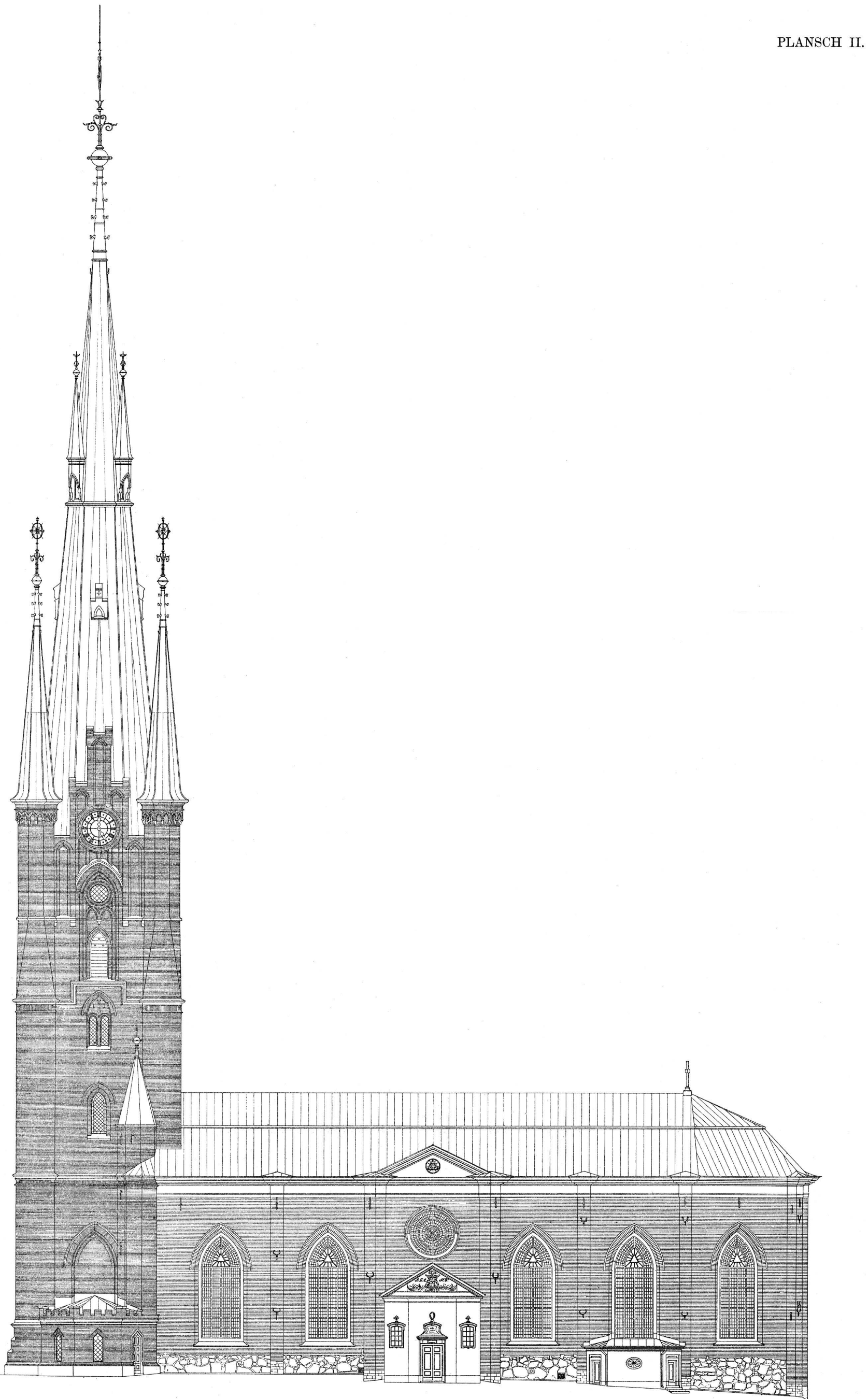
1906

0 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100

Klara kyrka. Plan.

Grundriss.

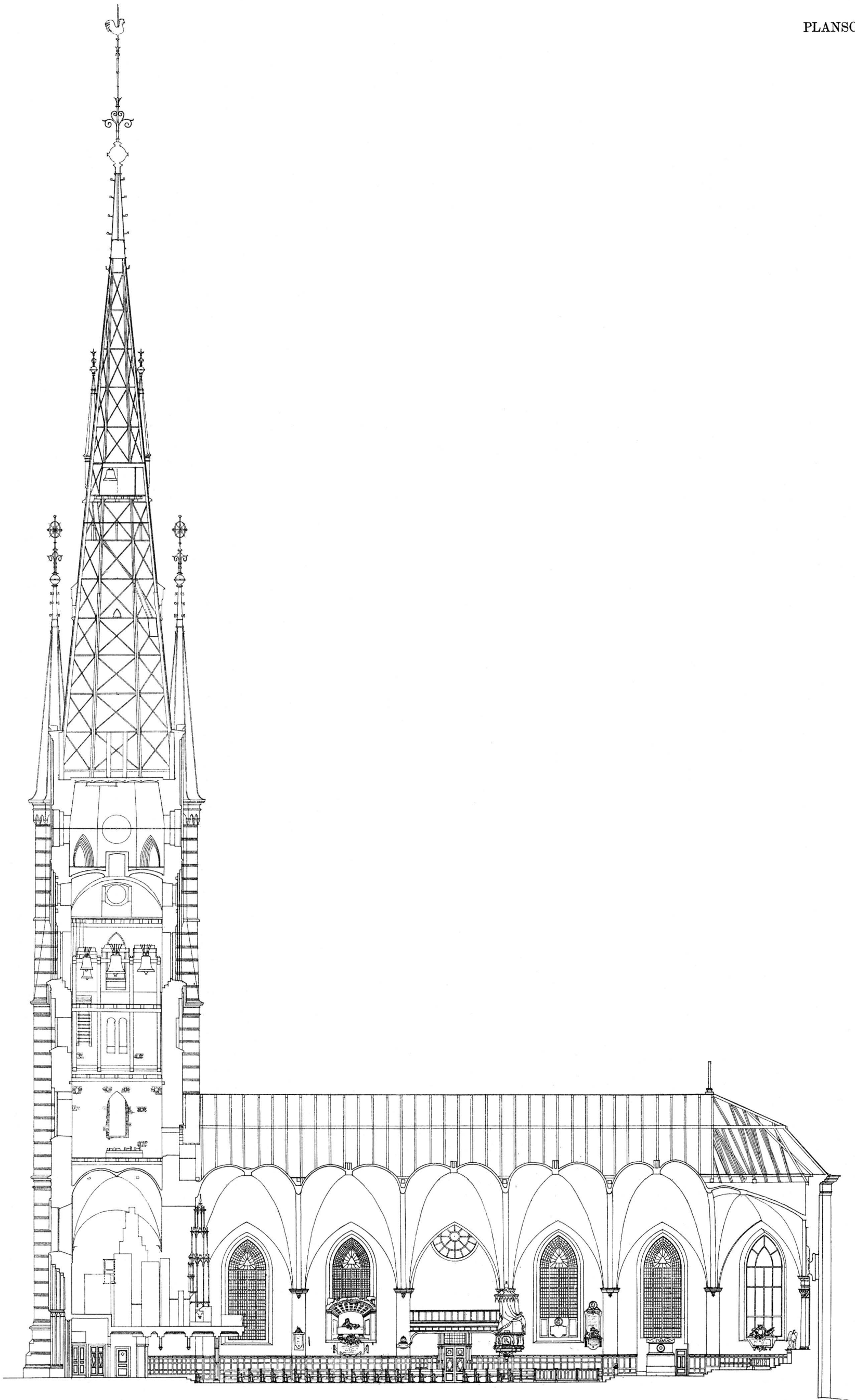
Plan.

Klara kyrka. Sydfasaden.

Südfassade.

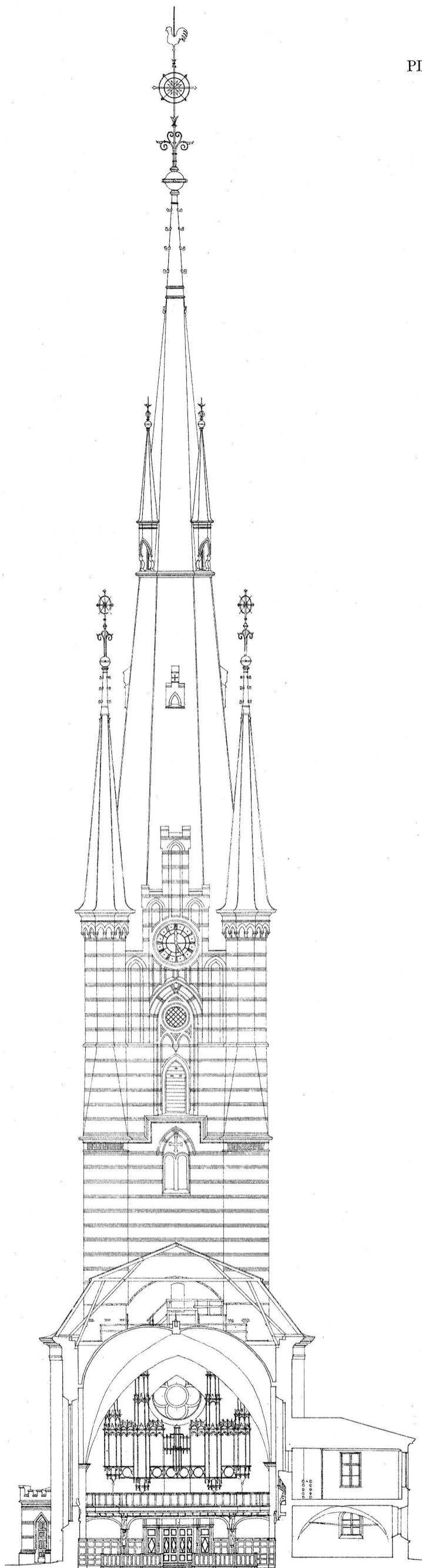
South façade.

Klara kyrka. Längdsektion mot norr.

Längsschnitt gegen Norden.

Longitudinal section towards the north.

Klara kyrka. Tvärsektion åt väster med tornets östra fasad.

Querschnitt gegen Westen, mit der Ostfassade des Turmes. Cross-section towards the west with the east façade of the tower.

STOCKHOLMS KYRKOR

BAND VI

S. KLARA KYRKA

*STOCKHOLMS KYR KOR
UTGIVAS MED BIDRAG
AV SAMFUNDET S:T ERIK*

SVERIGES KYRKOR

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

MED STÖD AV K. VITT. HIST. O. ANT. AKAD.

UTGIVET AV SIGURD CURMAN

OCH JOHNNY ROOSVAL

STOCKHOLM

BAND VI

Svenska Bokhandelscentralen A.-B.

STOCKHOLM

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM 1928

I N N E H Å L L

	Sid.
Utgivarnas förord	3
I.	
Sid.	
Församlingshistoria av fil. mag. Nils Staf	
Använda förkortningar.....	6
Källor	7
Kap. I. Klara klostets historia	9
Kap. II. Den nuvarande församlingens uppkomst, Stockholms äldsta kyrkliga indelning, Norrmalms ställning till kronan efter Gustav Vasas tronbestigning, Johan III:s initiativ till kyrkobygget, den nya församlingsbildningen på Norrmalm, kyrkoherdens förhållande till de finska, tyska och svenska prästerna i huvudstaden, kronans och magistratens inflytande på den nya församlingen, befolkningens sammansättning, församlingens gränser, förhållandet till barnhusförsamlingen, Bromma som annex till Klara församling	23
Kap. III. Olofs kapell och församling under föreningen med Klara församling, föreningens upplösning, skuldfordringsmålet.....	49
Kap. IV. Kyrkoherdar och kyrkoherdeval, kyrkoherdens ställning till konsistoriet, komministrar och komministerval, övriga kyrkans betjänte	64
Kap. V. Kyrkoråd, kyrkvårdar, sexmän, bänkrum, begravningsplatser, kyrkans ekonomi	90
Kap. VI. Orgeln, organister, kantorer, kyrkomusik, kyrkliga fester	116
Kap. VII. Skolvård, fattigvård, sockenstämman, församlingens yttnehåll och befolkningens numerär, avslutning	130
Kap. VIII. Series pastorum	153
Zusammenfassung	177
Summary	179
II.	
Byggnadshistoria och inventarier av arkitekt Sven Brandel	
Använda förkortningar.....	184
Källor	185
S. Klara kloster och klosterkyrka.....	187
Inventarier härstammande från klosterkyrkan och klostret	191
Kyrkogård, begravningskapell och gravkor	202
Kyrkobyggnaden	216
Byggnadshistoria	229
Inredning och lösa inventarier	239
Förteckning över gravar i kyrkan	291
Gravstenar i kyrkan förstörda av branden 1751	293
Gravvårdar å kyrkogården	294
Sammanfattning	303
Zusammenfassung	305
Summary	306
Ortsregister	309
Personregister.....	312
Sakregister	322

